

تصویر ابو عبد الرحمن کردی

مروّث

رێوار سیو هێلی

وهك به خستنه

مَنْدَى اقْرَأ الثقافى

www.iqra.ahlamontada.com

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النِّقَافِي)

براي دانلود كتابهاي مختلف مراجعه: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النِّقَافِي)

بۆدابهزاندن جۆرهها کتیب:سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النِّقَافِي)

www.lqra.ahlamontada.com

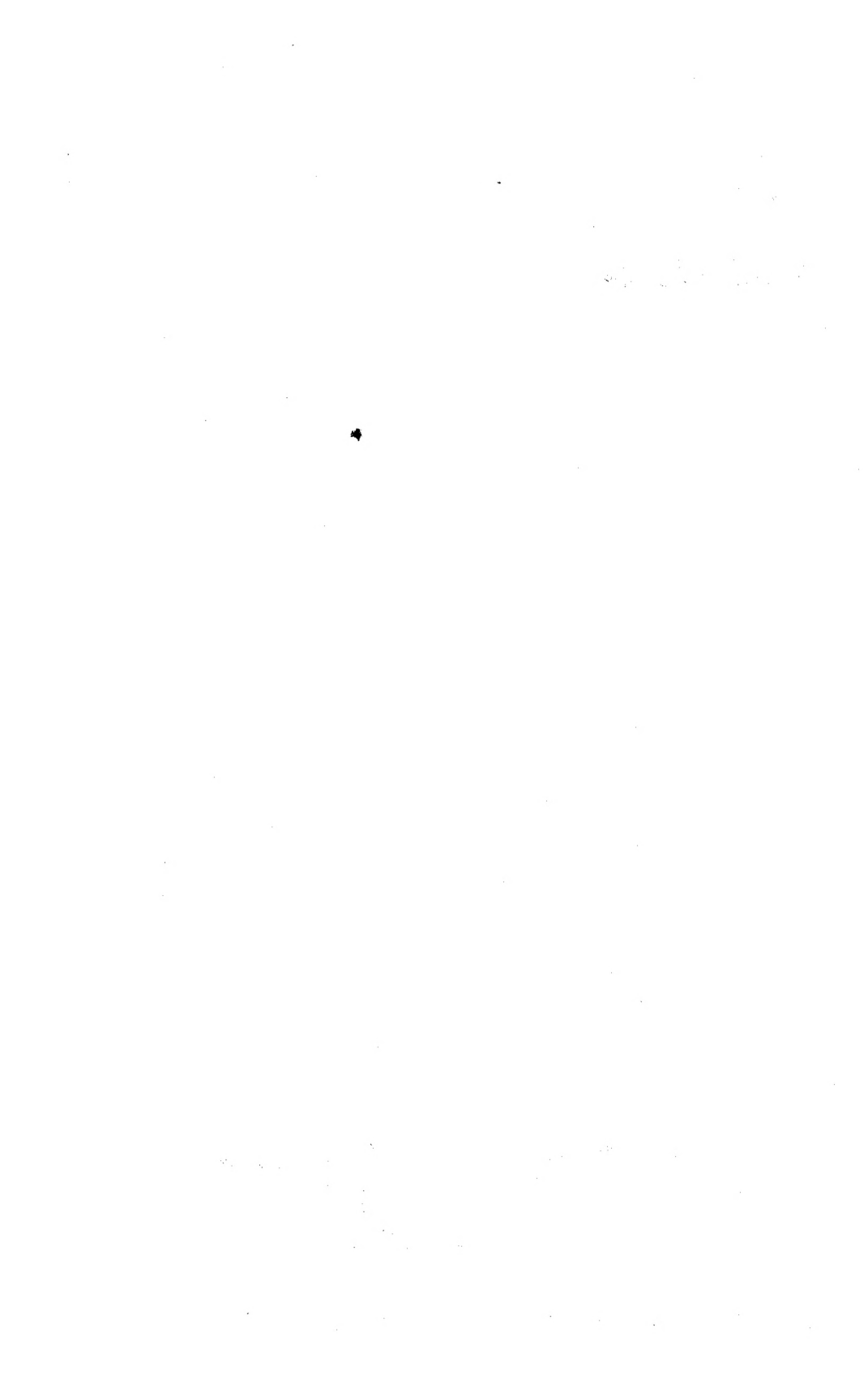
www.lqra.ahlamontada.com

للكتب (کوردی ، عربي ، فارسي)

مرۆڤ

وهك به خشنده

هه لېژاردەى گفتوگۆكان (٢٠٠٦-١٩٩٥)

رېبوار سيوهيلي

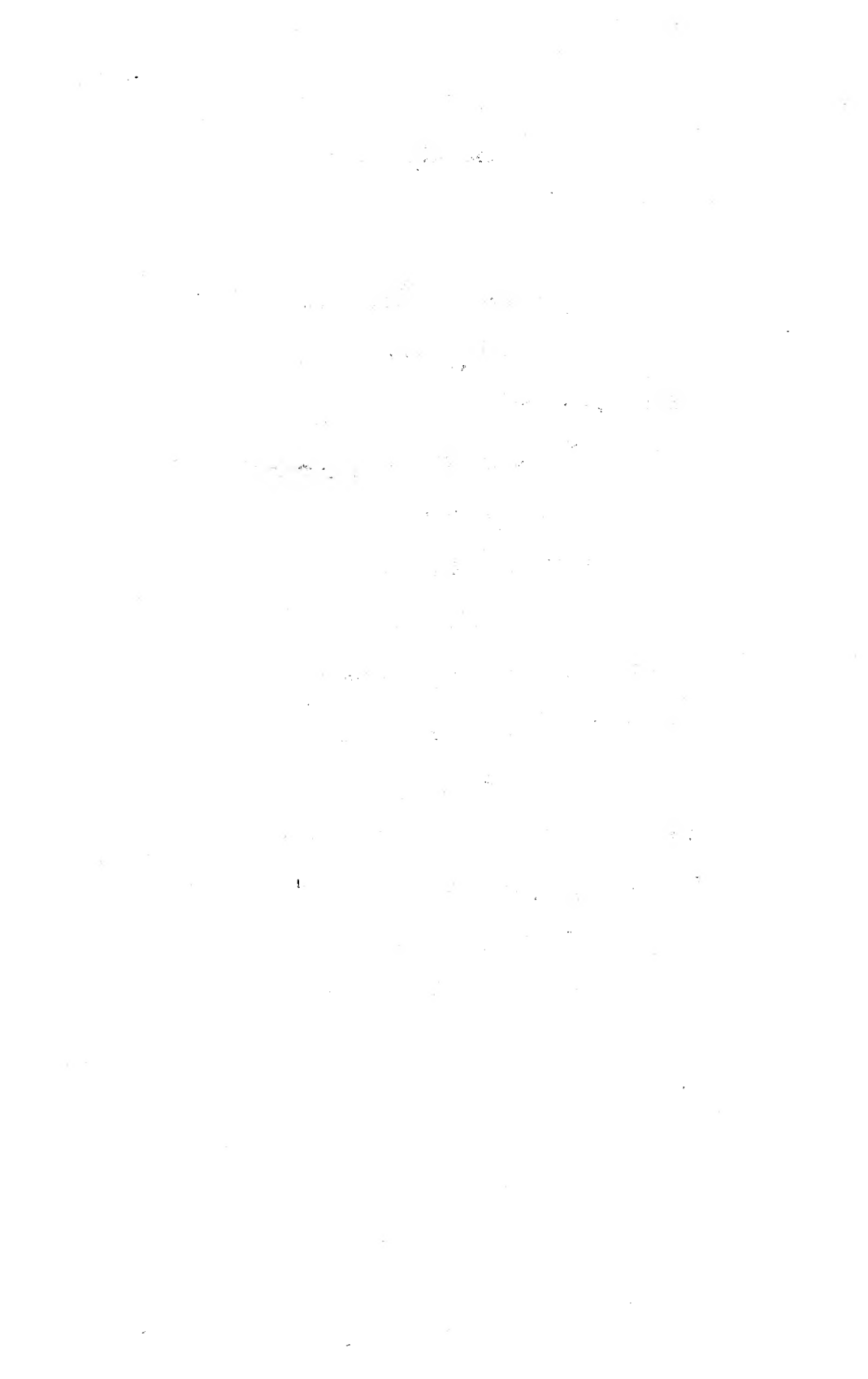
مروڻ

وهڪ به خشنده

- ◀ بابەت : ھەلبژاردەى گىتوگۆ
- ◀ ناوى كىتەب : مەزۇن ۋەك بەخشىدە
- ◀ ناوى نووسەر : رەئىس سەيپىلى
- ◀ سالتى چاپ : ھاۋىنى ۲۰۰۶
- ◀ نۆرەى چاپ : يەكەم
- ◀ ژمارەى سەپاردن : (۴۸۲) ى سالى ۲۰۰۶ ى دراۋەتى.
- ◀ دىزايىنى بەرگ: سەيپان سەيپىدىن.
- ◀ تىراژ : ۲۰۰۰ دانە
- ◀ نرخ : ۳۲۵۰ دىنار
- ◀ چاپ و بلاوكردنەۋە: چاپخانەى رەنج.
- ◀ ھەممۇ مافەكان پارىژراون بۆ نووسەر.

ناونیشانه‌کان

- پیشه‌کی: گفتوگو و به‌خشنده‌یی ۷
۱. دیوانه‌یه‌کی گه‌شبین ۲۳
  ۲. عدقلی مؤدیرن و کۆمه‌ل‌گای کوردی ۴۵
  ۳. په‌یوه‌ندیی رۆشنبیر، ده‌سه‌لات و را‌گه‌یاندن ۸۵
  ۴. شهر و ته‌نیایی ۱۰۱
  ۵. شار و توندوتیژی ۱۱۳
  ۶. قوماری به‌کۆمه‌ل ۱۴۳
  ۷. له‌ په‌یوه‌ندییه‌وه بو‌خۆشه‌ویستی ۱۶۵
  ۸. ده‌ستبۆردن، نقورچبازی و لییادان ۲۰۷
  ۹. نیشتمان وه‌ک دۆزه‌خ ۲۱۷
  ۱۰. خۆپیشان‌دان: له‌تیوان نۆرم و مورآله‌ا ۲۲۹
  ۱۱. گرووبی شیخ زانا: قیزناغیکی نوێی تیرۆر ۲۴۵
  ۱۲. نایین و برۆا ۲۶۵

گفتوگو و به‌خشندهیی

ئیمه هه‌موومان پێشتر له ته‌فسانه و نایین و حه‌کایه‌ته‌کاندا به‌سه‌رهاتی خواوه‌ند و قاره‌مان و پادشا و یه‌زدانی به‌خشنده‌مان بیستوو. میر و وه‌زیرمان ناسیوه له به‌زه‌بیه‌وه یان له هه‌ستکردن به‌ئه‌رکی سه‌رشانییه‌وه، یاخود بۆ رازیکردنی خرۆشانی خه‌لک، چاوێکی له‌ خه‌زنه‌دار و خولامه‌کانی خۆی داگرتوو، که له به‌خشنده‌یدا درێخی نه‌که‌ن و ده‌ست نه‌نێن به‌رووی لیقه‌وماوانه‌وه. پادشاکانی دنیای کۆن رۆژانی وه‌ک له‌دایکبوونی منداڵه‌کانیان و چاکبوونه‌وی شاژن له نه‌خۆشی سووزنه‌ک، که له‌ئه‌نجامی زۆرجووتبوونیان ده‌گه‌ڵ خزمه‌تکار و ده‌ست‌ویته‌دانه‌وه تووشی ده‌بوون، به‌ رۆژی به‌خشنده‌یی ناوزه‌ده‌کردا له دنیای مۆدێرن و له‌ که‌ناڵه ته‌له‌فزیۆنییه‌کانه‌وه، دواي رپووداو و کاره‌ساته سرووشتی و جه‌نگه‌کان و کۆره‌وه‌کان، خه‌لکانی خاوه‌ن سه‌رمایه و هونه‌رمه‌ندانیکمان بینیه، که ملیۆنان دۆلاریان به‌خشیوه‌ته زیان لیکه‌وتوو و به‌خشنده‌یی خۆیان نومایشکردوو. له زۆریه‌ی کۆمه‌لگا‌کاندا که‌سانیکي خاوه‌ن سه‌رمایه، له‌باری دروستکردنی مزگه‌وت و ته‌عزیه‌خانه، هه‌تیو‌خانه و ریک‌خراوی خێرگوزاردا سه‌رمایه‌گوزاریانکردوو و ویستویه‌ نه‌ویان به‌ به‌خشنده‌یی بۆ له‌قه‌ڵه‌م بدری و خۆیان له‌ باجی حکومه‌ت به‌دوور بگرن. له دنیای ئه‌م‌رۆدا قوتاییان خۆیان ده‌کهرژن بۆ مامۆستا و چاوه‌روانیان ئه‌وه‌یه که مامۆستاش له‌ ناستیاند به‌ (مه‌ره) به‌خشنده‌ بیت، نه‌ک به‌ زانست! منداڵان و هه‌ره‌کارانی ئه‌م‌رۆ له‌ زۆریه‌ی ولاتانی جیهاندا، ته‌نیا چه‌ند رۆژی به‌ر له‌ جه‌ژنی له‌دایکبوونیان گه‌مه‌ی سۆزداری له‌گه‌ڵ دایک‌وباوک و باوانیاندا ده‌ستپێده‌که‌نه‌وه و پشی پشیان بۆ ده‌که‌ن تاکو له‌و رۆژه‌دا به‌خشنده‌یی ئه‌وان به‌لای خۆیاندا رابکێشن و نه‌گه‌ر بۆشیان سه‌ربچی له‌سالیکی‌دا دووجار جه‌ژنی له‌دایکبوونیان سازده‌کرد.. زۆرن

ئەو نووسەر و پۇرۇزنامە نووس و سترونووسانەى سالىھەى سال لى چاۋەرۋانىي خەلاتىكىدا، بەمۋەبەدا ھەلدەلەين و كاتى ۋەرزى خەلات دابەشكردىش دىت، بازى بەخشندەى لىسەر شانى ئەوانە دەنىشەتەۋە كە لى (زەمى) ۋەزىردا كەمتىارى خۇيان تاۋداۋە.. كۆمەلگا سەربازى و ستەمكارەكان پىرن لى بانگەۋازى ئازادىي رادەربىرن و ھەفتەى كۆنگرەيەك بۇ ئاشتى و لىيۋوردەى دەگىرى و كەچى زىندانەكانىش پىرن لى ۋە كەسانەى كە بەنووسىن، يان لى تورەيىدا قسەيەكىان بە سەپانى مالى پادشا گوتوۋە و دەبى دىنا بىتە تىكاكار تاكو بەخشندەى لىخەو راپى و لىياخۇش بىن.. دەرۋزەكەران بۇ ئەۋەى شەرمەزارمان بىكەن و پىمان بىسەلەين. كە ئىمە بەپراستى بەخشندەين، لى شۋىنى چۆلدا داۋاى پارەمان لىناكەن و ئەگەر بەۋ بىرە پارەيەش كە دەيخەينە دەستىانەۋە رازىي نەبوون، بەسەرمانىدا دەدەنەۋە تا بارى شەرمەزارىمان گرانتر بى..

دىناى ئەمىرۋ لى رۋالەتدا دىناى بەخشىنە. بەخشىن و بەخشىش لى ھەموو شۋىتىكىدا خۇيان بۇ لىبۇسە ناۋىن و بەمچۆرەش جىھانى ئەمىرۋ لىھەرلا بانگەۋازى بەخشندەى دەكات و لى زۆرىنەى ئەم بانگەۋازانەشدا ماناى بەخشندەى پەيۋەستكراۋە بە بەخشىشكى مادىيەۋە كە مەرج نىيە ۋەك ئەۋەى بىرپارى لىسەر دراۋە، ۋەربگىرى، چۈنكە ھەمىشە كەسائىكى دىكە لىنەۋان ئىمە و بەخشندەدا پەيدا دەبىن كە داۋاى بەخشىش خۇيان دەكەن! بەخشندەى و بەخشىش ھىچ پەيۋەندىيان بە رەفتار و ئەخلاق و جىھانىبىنى مۇۋقەۋە نەماۋە، ئەمىرۋ بەخشىن بەپلىەى يەكەم پەيۋەستە بە بەخشىنى مادىي و پارەۋە. ئەۋەى پارەى زىاد دەدات بەخشندەى و ئەۋەى بەخشندەى مۇۋتەكى باشە، با ئەۋ مۇۋقە جەللاد و نىيەتخراپ و رەگەزپەرسىش بىت. گىرنگ ئەۋەى پارەمان پىدەبەخشى و لى نەسرىيەى فەرمانگە و كۆمپانىا و دىۋاخانانەى خۇى بىيەشمان ناكات..

ئايا لىم دىنايەدا مۇۋقە دەتۋانى قارەمان و پادشا و ۋەزىر و دەسەلاتدار و خاۋەن كۆمپانىا و پۇرۋە نەبى و بەخشندەش بىت؟ ئايا ئىمە دەتۋانىن ۋەك مۇۋقە، ۋەك خۇدى سەربەخۇى، بىن ناۋىشانى پۇست و ئىمتىيازاتى دەسەلات و خاۋەن پەلەۋپايە و پىنگەى

جۆربه جۆر، به خشنده بين؟ نایا به خشنده بیهك ههیه مادیانه نه بێت و كامهیه نهو بواری دهتوانین تیايدا به خشنده بین وهك نهو هی كه به خشنده بی به شیکه له نه خلاقى مروفانهی ئیمه؟

به خشنده بی په یوه ندییه کی نزیکى ههیه به ناماده بی مروف بۆ کرانه وه و پیکه وه بوون له گهڵ نهوانیتر، که بارودۆخی گفتوگۆ باشتین بهرجهسته کهری نهو پیکه وه بوونهیه. بهلام نایا گفتوگۆ چیه و بۆچی گرنگه و چ بواریکمان له سه ر ئاوه لا دهکات؟ لیگه رین به هۆی نه م پرسیارانه وه تیگه یشتنی خۆمان له باره ی گفتوگۆ وه بجهینه روو، پاشانیش له په یوه ندی گفتوگۆ و به خشنده بی وردینه وه.

هه موو گفتوگۆیهك خوازیاری پیکه وه بوونیکه، بهلام مه رج نییه له پیکه وه بوونه کاندایا گفتوگۆ دروست بێت. دروسته بوونی گفتوگۆ و نهاته قسه و هه قه یقین، یه کیکه له نه زمونه ناخۆشه کانی مروف. هه میشه له و کاتانه دا که دوو مروف، یان زیاتر، له شویتیکدا خویان ده بیننه وه و گفتوگۆ و قسه گۆرینه وه له نیوانیاندا دروست بێت، وه رسوون و به دگومانی و ترس له ئارادایه. هه ربۆیه شه مروفه کان له هه ر شویتیکدا که بۆ ماوه یه کی زۆر که میش پیکه وه ن، هه ست به پۆیستی قسه کردن و ده مه ته قی ده کهن. قسه کردن و ده مه ته قی و چه نه بازی به ته واوی مانا گفتوگۆ نین، بهلام پۆیست بۆ سه ره لدانى گفتوگۆ، چونکه قسه بۆ کردن و ده مه ته قی نامانجیان نه وه یه نه ویتر بکه نه وه رگری خویان به یته وه ی مه به ستیان بێت گوئی بۆ بگرنه وه. نه وه ی قسه مان بۆ ده کات مه رج نییه بۆخۆشی بزانیته چ ده لێ و له چی پرسیار ده کات، مه رج نییه مه به ستی بێت لێ تیگه ین و مه رجیش نییه چاوه روانى وه لامیکی دیاریکراویش بێت و نه گه ر وه لامیشی درایه وه، هه یج مه رج نییه گوئی بۆ بگریته. نه وه ی قسه مان بۆ ده کات، ده ستپیشخه ری ده کات بۆ ره واندنه وه ی هه ر بارگرژییهك، هه ر مه ترسییهك و هه ر سامناکییهك که له نیوان خۆی و نهوانیتردا هه ستی پیده کات. نه م بارودۆخه له لای منداڵ زۆر به روونی دیاره، کاتێ له به ر خویانه وه ده که ونه

پرسپار کردن و وریته وریت به بیته وهی چاوه پئی وه لام و گرنگی به وه لامدانه وهی ئیمه بدات.

قسه بۆ کردن، جۆریکه له گفتوگو که تیایدا دم له ریگه قسه وه خوی فهرز ده کات به سهر گویچه دا. باشترین غونه بۆ ئەم بارودۆخه رپوره سمی به خیرهاتنی میوان و ههوالپرسینی ئیمه به کاتی رووبه رووی یه کتر ده بیته وه و تیایدا ههوالپرسین و چاکی و چۆنی و پرسپار ئاژنکردنی بهردهوام، وهك تاوه باران داده کات و مده به ست نییه وه لامیکی دیاریکراوی هه بیته. له نادابی ههوالپرسین و چاکی و چۆنی ئیمه دا، ئەو خرۆشانه دهروونییهی له ئەنجامی بینینی ئەوانیته وه و له پیناوی جیهه جیکردنی ئهرکیکی کۆمه لایه تیادا دروسته بیته، یان پتویسته دروستیکهین، خوی له ریگه قسه ده مه وه ئاشکرا ده کات. له کولتووری پهروه دهی کۆمه لایه تی ئیمه دا قسه کردن ده سه لاتیکه بۆ دهسته مۆکردنی گوی. (گویگره)، یان (گویم لیگره) داوایه که بۆ بیده نگکردنی نه ویتز و فهرزکردنی قسهی خۆمان به سهر نه ویتزدا تاكو (به قسه مان بکات) و نه وهی به قسه مان نه کات، یان گویمان لینه گریت، (له قسه مان ده رچووه) و یه کیکیش که له قسه مان ده رده جیت شایانی نه وه یه سزای بدهین، بۆ غونه (قسهی له سهر ده کهین) و ئیتر (قسهی له گه ل ناکهین). قسه له گه ل نه کردن و ده نگلیدا برین دیاردهی ئەو کۆمه لگایه به که کولتووری قسه وهك ده سه لاتیك بۆ بیده نگکردن و سپنه وهی کولتووری گوینگرتن ده خاته گهر و به (قسه له سهر کردنیش) له رووی کۆمه لایه تییه وه رپسواوی ده کهین: (ئاخر قسه م پیمه که! با قسه نه که م..)، یان: (ده می فلانکس له خۆت مه که ره وه و مه یورووژینه). له سه ره تاوه چاوه پیین زمان پتۆ و شیلای قسه کان پرمانکات له چیتز، وه لی رۆژگاری دیت زمان ده وورووژئی، که چیدی به ههنگوینه کهیدا نایناسینه وه، به لکو وه کو ههنگ پتوه ده دات.. له په ندی کوردیدا هاتووه: (ئه ملا دیوار و نه ولا دیوار، تیایه تی گورگیکی هار..)!!

هیچ گفت و گوئیك به ته نیا نه و گرنگیهی نییه، نه گهر گوئیك نه بی بۆ وه رگرتنی نه وهی که گوتراوه. هیچ گفتیك به بی گوئیك بۆ بیستی، ناتوانی گفتوگو

دروستبكات. گفتوگۆ هونەری پەڕینه‌وه‌و خۆرژگار كردنه‌ له‌ ده‌سه‌لاتی تاكگۆی و جیه‌پشتی یه‌ كده‌نگیه‌ له‌ پیناوی دروستكردنی كه‌شێکی هاوبه‌ش كه‌ تیايدا فره‌ده‌نگی بوونی هه‌یه‌و ده‌م و گۆی ته‌واوكه‌ری یه‌ كترین. له‌ گفتوگۆدا نه‌ویتر وه‌ك پانتایه‌کی سه‌ربه‌خۆی خاوه‌ن گفتمان ته‌ماشای ده‌كړی، كه‌ پێویسته‌ گۆی بۆ بگړین. به‌پێچه‌وانه‌ی بارودۆخی قسه‌كردنه‌وه‌، كه‌ تیايدا نه‌ویتر مافی قسه‌كردنی لێسه‌ندراوه‌ته‌وه‌، نه‌وه‌ له‌ گفتوگۆدا نه‌ویتر وه‌ك قسه‌بۆكراو، ته‌واوكه‌ری دنیاى قسه‌كه‌ره‌ و قسه‌كه‌ر خوازیار و چاوه‌پوان و كراوه‌یه‌ بۆ گفتمان و قسه‌ی نه‌ویتر. له‌ گفتوگۆدا مرۆڤ له‌ بوونه‌وه‌ریکی داخراوه‌وه‌ خۆی ده‌كات به‌ بوونه‌وه‌ریکی كراوه‌ و به‌هۆی گفتمانیه‌وه‌ خۆی بۆ نه‌ویتر ده‌رده‌بڕی و به‌هۆی گۆیه‌كانیشیه‌وه‌ خۆی له‌ به‌رده‌م نه‌ویتردا ئاوه‌لا ده‌كات.

مه‌یلی مرۆڤ بۆ گۆیگرتن مه‌یلیکی زۆر سه‌ره‌تایزه‌ وه‌ك له‌ ده‌سه‌لاتی نه‌و بۆ قسه‌كردن. راسته‌ مرۆڤ له‌پێشه‌وه‌ فێری قسه‌كردن ده‌بێت، به‌لام قسه‌ ده‌لاله‌ته‌ له‌سه‌ر ته‌ندروستی فیسۆلۆژی و جه‌سته‌یی مرۆڤ، چونكه‌ مرۆڤ پێویسته‌ قسه‌ بكات. به‌لام گفتوگۆكردن ده‌لاله‌ته‌ له‌سه‌ر مه‌ده‌نییون و ته‌ندروستی شارستانیانه‌ی نه‌و كه‌ ده‌بێت فێری بێت. مرۆڤ له‌ ئاستی تاكه‌كه‌سیانه‌دا سه‌ره‌تا قسان ده‌كات و پاشان گفتوگۆ. وه‌لى مرۆڤ له‌ ئاستی شارستانییه‌ت و ژیايدا له‌پێشه‌وه‌ گۆیه‌گۆی و پاشان قسان ده‌كات. نه‌و كاته‌ی مرۆڤ چوارچێه‌ی ژیاى خۆی ناسی و به‌ ده‌ورووبه‌ری خۆی ئاشنا بوو، یه‌كه‌مجار گۆی له‌ سرووشت گرت و مۆسیقا و شیعری داھێنا. مۆسیقا و شیعری هه‌ربه‌ته‌نیا لاسایكردنه‌وه‌ی مرۆڤ نین بۆ سرووشت، به‌لكو نه‌جمی گۆیگرتنی نه‌ون له‌ سرووشت و به‌لگه‌ن له‌سه‌ر وه‌لامدانه‌وه‌ی نه‌و، بۆنه‌و ده‌نگانه‌ی له‌ سرووشته‌وه‌ بۆی هاوونه‌ته‌ ئاخوتن و قسه‌كردن. له‌ به‌رده‌م ده‌سه‌لاتی سرووشت و گه‌ردووندا، سه‌ره‌تا مرۆڤ سه‌رسام و حه‌یران ده‌بێ و پاشان دیته‌ ئاخوتن و ئاخوتنه‌كه‌یشی وه‌لامه‌ بۆ نه‌و هێزه‌ی بانگی ده‌كات و رووی لێده‌نێ. بۆیه‌ مرۆڤ له‌ به‌رده‌م سرووشتدا خۆی وه‌ك قسه‌بۆكراوێك، وه‌ك روولیتراویك ده‌بینێ. هه‌ر بۆیه‌ شه‌ مرۆڤ هه‌ر له‌ سه‌ره‌تای ژیانه‌وه‌ له‌ رێگه‌ی داھێنانه‌كانیه‌وه‌ خۆی له‌ به‌رده‌م پانتایی گه‌ردوونیدا ده‌رده‌بڕێته‌وه‌ و

داهینانه کانی مروڤه ولامدانه وهی ئهون بۆ ئه و شتانهی له سرووشت و گهر دوونه وه به گویندا دراون. مروڤه گوئی بۆ ئاسمانه کان و هیژه بانسرووشتیه کان گرتووه و پاشان وینا کردنه کانی خوی له چوارچیوهی ئهفسانه کاندایا شتون. مروڤه گوئی له ناخی پری له رامانی خوی گرت و زهمینهی ئایینی دارشت و ئامانجی فلهسه فهی کرده گهیشتن به شارستانییهت له پینگهی گفتوگۆوه.

له سهره تا کانی هزری فلهسه فیدا، وهك به لگهیهك بۆ گهشه سهندنی شارستانییهت، دانایی و حکمهت نهنجامی گوینگرتن له (لوگۆس). لهم روانگهیه وه، مروڤه بوونه وه ریکی داخراو و گۆشه گیر نییه، به لکو خوازیاری پیکه وه بوون و کرانه وهیه به پرووی ئهوانیتردا و لهو پینگهیه شه وه خوازیاری فیربوونی داناییه. دانایی، له فلهسه فهی دیرینی یونانیدا سهره تا داناییه به ئه ویر به مانای بوون و سرووشت و گهر دوون، داناییه به ئاسمان و ئهستیهر و ههساره کان، داناییه به ره گهزه کانی سرووشت و گۆرانه کانیان (ئاو، خاک، ههوا و ئاگر) و پاشانیش داناییه به مروڤه کانیتر.

فهیله سووفی ئه فلاتوونی کهسیکه جیهانی ئهونه بالا کانی دهر ککردووه و پێویسته ئیمهش له پینگهی گوینگرتن بۆی پهی به حهقیقهتی راسته قینه بهرین. ئه فلاتوون دهیهوئی بهزۆر، یان بههوی سیسته میکی پهروه رده ییه وه، ئیمه له سهر گوینگرتن بۆ ئه و بینانهی فهیله سووف له جیهانی بالا دا ئه زموونی کرددوون، رابهیتێ. له لای سوکراتیش حهقیقهت ده بیته به رهنجامی گفتوگۆ. گفتوگۆی سوکراتی دوو لایهنی ههیه: گفتوگۆ له گهڵ خۆمان له پیناوی خۆناسیندا، گفتوگۆ له گهڵ ئهوانیتر له پیناوی گهیشتن به حهقیقهتدا. له ئه رستۆوه بۆ سه ده ده کانی ناوه راست و به تپیه رین به دیکارتدا، ئهم په یوه ندییهی نیوان مروڤه و گهر دوون و مروڤه و ده ورو بهری له پینگهی گفتوگۆوه، گۆرانی به سهر دا دیت و مروڤه گاهێ کرانه وهی خوی به رامهر به پانتاییه کانی بوون له پینگهی گوینگرتنه وه، ده گۆریت بۆ سه کردن له سهر بوون و دنیای ده ورو بهر، گاهیکه تیش ده یگۆری بۆ گوینگرتنیکه بیوه لام و ملکه چانه له ئاست بووندا. مروڤی

ئەرستویی مروفئىكى قسەكەرە و قسە رەنگدانەوہى عەقلى ئەوہ بۆ تىگەشتن لە دياردەكان. لە سەدەكانى ناوەرەستدا عەقلى فەلسەفیانەى مروفئە ملكەچە بۆ لىكدانەوہ ئايىنيەكان و وەحى و پەيامى يەزدانى وەك گوتراوئىكى رەها، بوار بۆ ھىچ بەشدارىكردنئىكى مروفانە ناھىلتىئەوہ: مروفئە پيويستە تىگات و باوەر بكات. لە فەلسەفەى دىكارتيشدا مروفئە خودئىكى بىركەرەوہ، خودئىكى لەخۆرازی و پشتبەخۆبەستووە كە لە خەلۆەتى خۆيدا تەئەموول لە جىهان و بوون دەكات و بەشپۆرەيەكى داخراو، بەلام سەربەخۆيانە تەفسىر دەكات.

شۆرشى پىشەسازى و فەرامۆشکردنى پەيوەندى مروفئە بە سروشت و دەورەريەوہ و ئامىر سەرورەى، بەھەمان شپۆەى كە مشار و تەرەكان دارستانەكانيان دەبرىسەوہ، ئاواش پەيوەندى مروفئە و ژىنگەى دەورەري كۆتايى پيھتا و پروسەى كۆلۆنئاليزم و جەنگە جىهانىيەكان، ھەموويان بەلگەى كەمبونەوہى بەھاي گفتوگۆ و نىشانەى سەنتەريزمى قسەن بەسەر گوئىگرتندا و ئەمەش لە فەلسەفەى نيتشەدا دۆخىكى نيھليستی و پوچگەراییە كە مروفئە تاييدا بەتەنيا ماوئەوہ و زەمىنەى ھەر گفتوگۆيەكى لەدەستداوہ.. بۆيە لە فەلسەفەى سەدەى بيستەمدا پيويستىيەكى گرنگ بە گەرانیوہ و گوئىگرتن لە پانتايەكانى بوون، ھەستىيەدەكرئ و ئەمەش دەپتە بابەتى فەلسەفەى ھايدەگەر. ھايدەگەر بوونى ئەويتر لە دەرەوہى بوونى من نايىنى، بەلكو لە نەبوونى ئەويتردا بوونى منىش دەكەوتتە بەردەم ھەرەشەى نەبوون. ھەمان بىرۆكە و لە ئاستىكى دىكەدا لەلایەن مارتىن بۆبەرەوہ خراوئە روو. بۆبەر پيوايە بەرزترىن جۆر و ئاستى مروفببون ئەوہيە كە ئەو مروفئە بتوانئ لەگەل مروفئىكىتردا پىكەوہييت. پىكەوہبوون لەم مانايەدا، واتە پىكەوہبوونى (من - تو) بەي جىاوازى و يەكترى قەبوولكردن بەوجۆرەى كە ھەر كەسە لە سەربەخۆيى خۆيدا ھەيە. چونكە گفتوگۆ لەتيوان دوو كەسى سەربەخۆدا روودەدات كە ھەريەكەيان بتوانئ قسەكەر و قسەبۆكرا و گوئىگر و گوئى بۆگىراو يييت. لەنيوہى دووہمى سەدەى بيستەمدا و لەژىر كارىگەري بىروراكاني ھايدەگەردا، فەيلەسووفە مەزنەكانى وەك ئيمانۆيل

لیفیناس و پۆل ریکيۆر، بوار خوشده کەن بۆ سەرھەڵدانى فەلسەفەيەك لەسەر بنەماى گفتوگۆ و رووبەروو بوونەوه و بەمەش گفتوگۆ دەبێتە تەوهرى سەرەكى فەلسەفە.

تایا گفتوگو له کوږوه ده‌ستپېده‌کات؟ له‌سره‌تاوه نووسیم: هه‌موو گفتوگوږیه‌ک
خوازیاری پیکه‌وه‌بوونیکه، به‌لام مه‌رج نییه له پیکه‌وه‌بوونه‌کاندا گفتوگو دروستبیټ.
پیکه‌وه‌بوونی دوو مروؤف، دوو نه‌یار، دوو ناکوک و دژ و دوو لایه‌نی به‌شهره‌اتوو،
له‌سره‌همان میژ و له‌همان شویندا، بۆ دروستبوونی گفتوگو گرنګی تاییه‌تی خوۍ
هه‌یه. به‌لام شوینی هاوبه‌ش و رووبه‌روو‌بوونه‌وه‌ی دوولایه‌نه له‌گه‌ل یه‌کتر به‌ته‌نیا
ناتوانن گفتوگو له‌نیوان به‌شداربووه‌کاندا به‌پېننه‌ئاراوه. پېشمه‌رجی هه‌موو
گفتوگوږیه‌ک له‌گه‌ل نه‌ویتر، بریتیه له گفتوگوکردن له‌گه‌ل خو‌ماندا. مروؤ ده‌توانی بۆ
خو‌نামاده‌کردن و گفتوگوکردن له‌گه‌ل نه‌وانیتردا خوۍ بدوینی و که‌ش و هه‌وای
گفتوگوږیه‌ک به‌پېننه‌ پېشچاوی خوۍ. ویناکردنی نه‌وه‌ی من له‌گه‌ل نه‌وانیتردا
کو‌بوومه‌ته‌وه و مه‌به‌سته‌کانی خو‌میان بۆ روونده‌که‌مه‌وه و سه‌رنجیان به‌لای
مه‌به‌سته‌کاغدا را‌ده‌کېشم و ناچاریان ده‌که‌م گویم بۆ بګرن، به‌مانای خو‌ن‌اماده‌کردنه
بۆ مانه‌وه له‌گه‌ل و بۆ گوینګرتن له‌نه‌وانیتریش. به‌یئ نه‌م خو‌ن‌اماده‌کردن و
هینانه‌پېشچاوه‌ی که‌شوه‌ه‌وای پیکه‌وه‌بوونه، گفتوگو روونادات و ده‌سه‌لاتی
قسه‌کردن خوۍ فهرز ده‌کاته‌وه به‌سره‌ گوینګرتندا و بۆ نه‌مه‌ش پېویست ناکات پیکه‌وه
بین تا‌کو قسه‌کاغان به‌سره‌ نه‌وانیتردا به‌پېنن. مروؤفی که‌مه‌به‌ستی بیټ گفتوگو
بکات مه‌به‌ستی‌ته‌ی بزانی چو‌ن گوئی لیګیراوه و ته‌نیا نه‌وکاته‌ش ده‌توانی بزانی چو‌ن
گوئی لیګیراوه، که‌بتوانی گوئی بۆ نه‌وانیتریش بګری.

چون بارودوخی گفتوگو بیهوده؟ بیننده پیشچای خومان؟ بیگومان به‌وهی که خومان له‌ناو گفتوگو که‌دا به‌سهرکه‌وتوویی بینین کاتی که به‌لگه و بۆچوونه‌کانان ده‌خینه روو و هه‌ستیش بکه‌ین ئه‌وانیتر به‌رێزه‌وه‌ گویمان بۆ ده‌گرن. بیر کردنه‌وه‌ له‌ په‌هه‌ندی بۆزه‌تیفانه‌ی گفتوگو و دانوس‌تانه‌کان، هه‌ینانه‌ پیشچای سهرکه‌وتیکه‌ نه‌که‌ بردنه‌وه‌. له‌

گفتوگۆدا ئەو كەسە نايابا تەووە كە زۆر قسان دەكات و لایەنى بەرامبەر دەبەزێنى، بەلگەو براوە ئەو كەسەى كە سەرئى لایەنى بەرامبەر ڕادەكێشنى و بارودۆخىك دروستدەكات كە تیايدا هەردوو كیان بىر لە هەمان مەبەست دەكەنەووە، واتە لە شتێكى هاوبەش. وێنا كردن و هێنانەپێشچاوى لایەنە باش و بەسوودەكانى گفتوگۆيەك، هاندەریكى باشە بۆ بەشداریكردن و چوونە ناو ئەو گفتوگۆيەووە، چونكە ئەگەر مەرۆڤ نەتوانی ت پۆزەتێفانە بىر لە بەشداریكردنى خۆى لە گفتوگۆيەكدا بكاتەووە، پێویستاكات بەشداریى تیدا بكات. ئەگەر مەرۆڤ نەتوانی ت لۆژیكى گفتوگۆكردن پەسەند بكات، پێویستاكات پێكەووەبوونى لەگەڵ ئەوانی تدا بكاتە بەهانیەك بۆ ئەوێ قسەى خۆى بەسەریاندا فەرز بكات. گفتوگۆ هونەرە، بەومانایەى بەر لە دەستپێكردنى گفتوگۆ پێویستیمان بە سوودوەرگرتن لە تواناییەكى مەرۆفانەى خۆمان هەیە، كە هونەرمەندەكانیش بۆ داھێنان پەناى بۆ دەبەن: توانای وێناكردن و خەیالكردنەووە و هێنانەپێشچاوى شتى جوان..

پێویستە لە كاتى گفتوگۆدا چى بكەین؟ ئیستا ئێمە گفتوگۆيەكمان هێناو تە پێشچاومان، كە تیايدا سەر كەوتنى خۆمان لەو وەدا دەبیننەووە تا سەرئى ئەوانی ت بەلای بۆچوونەكانماندا ڕابكێشین و تێگەشتنێك بەرھەم بهێنین، كە پێشتر نەمانبوو. بۆئەوێ بەشیوێەكى پراكتیكى لەو گفتوگۆيەدا سەر كەوتوو بىن و نامانجەكانمان بەدى بهێنین، پێویستە یەكەم هەنگاومان لەلای خۆمانەووە ئەوێت هەر بۆچوون و لێكدانەوێەكى پێشینیە بێخەینیە لاووە كە لە یەقینەووە سەرچاوى گرتووە و دەمانگەبەئیت بە ڕەھاییگەرى. ئەگەر وەك لە پێشاندا ڕوونكردەووە: گفتوگۆ بەلگەى تەندروستی شارستانیەنى مەرۆڤی ت، ئەووە ئەو مەرۆڤەى لە گفتوگۆدا بەشداریى دەكات پێویستە بزانی ت ئەو بۆچوون و بیرو ڕا و سەلماندنەنى دەیانخاتە ڕوو، كەموكۆرییان تیدا یە و هەر ئەوێ ئەوێ هانداوە لەپێناوى كاملكردنیاندا بەشداری لە گفتوگۆيەكدا بكات. بەمەش دەیسەلمێنێ كە توانا و ئێزادەى هەییە هەنگاوى لەو بیرو ڕایانەى خۆى دوور بكەوێتەووە و خۆى لەگەڵ بۆچوون و بیرو ڕای ئەوانی تیش بگرنخێنێ. مەرۆڤ لە ژيانى

كۆمەلەيەتى خۇيدا، بەشۋەيەكى گىشتى مەيلى بەلەي يەقىنابوهرى و
 خۇدووبارە كىرنەوۋەدا ھەيە، نەك قەبوۋلىكىدىن گۇرپان و جىاوازى. دۇنيابوۋەوۋە
 مەراقى يەكەمى مەۋقە، نەك گومان و پەيگىرى و خۇماندوۋو كىرنە لە پىناۋى گۇرپىنى
 بىروراكىدا. ئىمە ھەريەكەمان لە ژيانى خۇماندا بەجۇرە تىيىنى دەورەبەرمان
 دەكەين تا بىسەلەين ئەۋەي بىرمان لىكىرەبۇۋە راستە و لەسەر حەق بوۋىن. لە ژيانى
 ۋاقىعەدا بۇ ئەۋ بەلگەنە دەگەرپىن كە بۇچوۋەكانى خۇمان دەسەلەين نەك عەۋدالى
 سەلماندىنى نوۋىن. ئەۋكەسانە دەكەينە دۇست و ھاۋرپى و خۇشەۋىست كە
 بەمەرچەكانى ئىمە رازىن، نەك ئەۋانەي كە جىاوازن. بەجۇرەش يەقىنابوهرى ژيانى
 ئىمەي داگىر كىردوۋە و وزەي عەۋدالى و كىرانەۋەي بەسەر گۇرپانە گەۋرەكاندا
 لىسەندوۋىنەتەۋە. بەلام گىتوگۇ بوۋارى كەشفيكى گەۋرەمان بۇ دەۋرەخسىنى كە
 لەئەنجامىدا تىدەگەين: ھەمو ئەۋ بىرۋچوۋانەي بەلەي خۇمانەۋە راستەقىنەي
 نەگۇرپوۋن و رۇزگارى لەپىناۋىاندا ئامادەبوۋىن بىچىنە جىھاد و جەنگەۋە، تەنبا
 گۇشەيەكى بىچكۆلەن بۇ تىگەيشتە لە خۇمان و لە ئەۋانەي و لە جىھان، لەكاتىكىدا
 بۇ چوۋنە ناۋ جىھان و ژيان لەگەل ئەۋانەي و بۇ تىگەيشتە لە خۇمان، پىۋىستىمان بە
 چەندىن گۇشەنىگەي دىكە ھەيە. گىتوگۇ رىگايەك، يان ھۆكار و ئامرازىك نىيە بۇ
 چوۋنە ناۋ ئەۋ دىنباۋە و گەيشتە بە ئامانچىك لە دەۋرەۋەي خۇي، بەلكو خۇدى ئەۋ
 ئامانچەيە.

دەۋى لە گىتوگۇدا چۇن بىرىكەينەۋە؟ گىتوگۇ ھەر تەنبا لەگەل ئەۋىتەدا
 رۋوبەرۋومان ناكاتەۋە، بەلكو داۋاشمان لىدەكات ھاۋكات لەگەل ئەۋىتەدا
 بىرىكەينەۋە: ھاۋكاتى بىر كىرنەۋە و بىر لەگەل ئەۋىتەدا كىرنەۋە، مەرجىكى سەرەكىيە
 بۇ پەرىنەۋە لەۋ كاتەي خۇمان بىرمان تىدا دەكەۋە و فراۋانكىدىن جىھانى خۇمانە
 لەبەر رۋوناكايى بىر كىرنەۋە ئەۋانەي. لىرەدا مەبەستمان نىيە باسى ھەلەۋچەۋتى
 بىر كىرنەۋەكان بىكەين. لە گىتوگۇدا، بەپىچەۋانەي تاقىكىرنەۋەي ۋانەكانەنى
 خۇيىدەنەۋە، مەۋ ھەرتەنبا غەرى باش لەسەر ۋەلامە راستەكان ۋەرنەگىر. بەلكو

چه وتیه کانش دهستکوتن و پیوسته نمره‌ی شایانان پییده‌ین. نه‌گەر له‌گفتوگۆدا بۆمان دەرکه‌وت هه‌له‌ین، ئەمه دهستکه‌وتیکه و مروۆ له هه‌له‌کانی خۆیه‌وه فی‌رده‌ییت و هه‌ولده‌دا دووباره‌یان نه‌کاته‌وه، نه‌ک له‌به‌رئه‌وه‌ی سه‌رزهنش و سزا نه‌دری، به‌لکو به‌وه‌یه‌وه که هه‌له‌کردن ناخی خۆی بریندار و ماندوو ده‌کات و ناپه‌سه‌ندی نا‌کۆکه به‌سرووشتی تهن‌دروستانه‌ی مروۆ. خوۆ نه‌گەر توانیمان بۆ لایه‌نی به‌رامبه‌ریشمان ڕوونبکه‌ینه‌وه، که ئەو له‌سه‌ر هه‌له‌یه و ئەوجۆره بیرکردنه‌وانه‌ی ئەو په‌سه‌ند و مروۆانه‌ین، ئەوه دهستکه‌وتیکه مه‌زنتمان وه‌گیرکه‌وتوو، چونکه توانیومانه به‌لگه و بۆچرونه‌کانمان به‌جۆری به‌سه‌ل‌ن‌ین که بۆ ئەوانیتریش په‌سه‌ند و شایانی لی‌تیکه‌یشتن.

مروۆ ناتوانی‌ت به‌زۆر کارێ بکات ئەوانیتر لی‌ی تیگه‌ن و خۆیان بدەن به‌ده‌ست تیگه‌یشتنیکه‌وه که بۆ ئەوانیتر سانا نیه قه‌بوولی بکه‌ن. مانگرتن و دەرگا به‌رووی خۆمان و ئەوانیتردا پیوه‌دان، خه‌سله‌تیکه‌ی مروۆانه‌یه، که هه‌ر له‌مندا‌لیه‌وه به‌دیار ده‌که‌وی و له‌هه‌ندی کولتووردا ئەم خه‌سله‌ته په‌روه‌رده ده‌کری و که‌له‌ره‌قی به‌رهمه‌ده‌ییت.. بۆئه‌وه‌ی تیگه‌یشتنیک له‌لای ئەوانیتر بۆخۆمان به‌ده‌سته‌ییتن، پیوسته سه‌ره‌تا ئیمه لی‌یان تیگه‌ین و له‌گه‌ل‌اندا بیر بکه‌ینه‌وه و دل‌نایان بکه‌ینه‌وه که ئیمه دەرکیانده‌که‌ین. دەرکه‌کردنی به‌رامبه‌ر، واته‌ خو‌خسته‌ جیگه‌ی ئەویتر و له‌ ڕوانگه‌ی به‌رامبه‌ره‌وه ته‌ماشاکردنه‌وه‌ی ئەو بابته‌ی گفتوگۆی له‌باره‌وه ده‌که‌ین. هه‌رکات له گفتوگۆدا به‌وجۆره له‌خۆمان گه‌یشتین که: ته‌نیا ئیمه‌ین ده‌توانین باش بیربکه‌ینه‌وه و ئەویتر بکه‌یده‌نین به‌ ڕۆشنه‌گری و ڕیگای پیشانبه‌ده‌ین، به‌هه‌له‌داچووین. گفتوگۆ به‌ که‌مترین ڕێژه‌ی به‌ ته‌نیا بیرکردنه‌وه و به‌ زۆرترین ڕێژه‌ی پینکه‌وه بیرکردنه‌وه ده‌گاته ئەنجام. گفتوگۆ وه‌ک بیرکردنه‌وه‌یه‌کی هاوبه‌ش، داهێنانیکه‌ی مروۆیه له‌ چوارچێوه‌ی شارستانییه‌دا بۆ دەر‌بازبوون له‌و ته‌نیا‌یه‌ی بیرکردنه‌وه‌ی تاک‌یه‌ه‌ند به‌سه‌رماندا ده‌یسه‌پتی و هه‌ر له‌و‌یشدا به‌ گۆری ره‌هایگه‌ریمان ده‌سپیری. (واچاکه مروۆ بیر له‌وه بکاته‌وه، ته‌نانه‌ت له‌ گۆریشدا ته‌نیا نه‌ییت!). هه‌رکاتی مروۆ تیگه‌یشت که

بیر کردنه وهی تهن دروست بیر کردنه وهیه له گهڵ ئەوانیتر، له وهش تیگه یشتروه که
بۆچی گفتوگۆ خوازیاری بیکه وه بوونی مروّفه کانه له گهڵ یه کتردا.

ئامانجی گفتوگۆ چییه؟ گفتوگۆ بۆخۆی ئامانجیکه، وه لێ له پێناوی گه یشتن به و
ئامانجه دا، ئامانجیک ههیه که به رهه می گفتوگۆیه: به خشین و وه رگرتن. ئەگەر گوتمان
گفتوگۆ ده لاله تیکی شارستانیانه ی له پشته وهیه و به لگه یه له سه ر کولتوریزه بوونی
هۆشه ندانه ی مروّفه، له به رامبه ر کولتوری بۆماوه یی و هه ره مه کیدا، ئەوه به خشین و
وه رگرتن دوا ئامانجی هه ر گفتوگۆیه کی نیواغروی و شارستانیانه ن. مانای به خشین له م
به کاره یانه دا، به خشی نی شتیکی زیاده و له کارکه وتووی بیکه لک نییه له ئیمه وه بۆ
ئەوانیتر، به لکو به خشی به هادارترین شتیک و به هایه که، که بۆ ئیمه به خته وه ری و
سوودی مه عنه وی و وێژدانی ده گه یه نیّت و ئەخلاق ی مروّفانه مان به رجه سته ده کات.

گه شه ی ره گه زیانه، واته (فیلوگینی) مروّفه پێمانده لێت: که ئەم بوونه وه ره سه ره تا
وه رگر بووه و پاشان که وتۆته به خشین. مروّفه له سه ره تا وه سرووشت و هیزه
میتافیزیکیه کان وه ک ده سه لاتیکی به خشنده ته ماشا ده کات و خۆیشی له ناستیاند
وه ک بێده سه لاتیکی ده بیی. ئەم تیگه یشتنه ش له پێگه ی مروّفه، ئەو ده کاته بوونه وه ریکی
لاواز، که ته نیا توانای وه رگرتنی هه یه و ئەگەر شتیکی وه رگرت: شوکرانه بژیژی و
ئەگه ریش بێده سته که وت بوو: قه ناعه ت بکات. زۆرینه ی ئایینه کان و سیسته مه سیاسیی
و دادوه رییه نایه کسانه کان، مروّفیان له سه ر ئەم بیرۆکه یه راهیئاوه و له وێشه وه
زه مینه ی سته مکاری کۆمه لایه تییان ده سته به ر کردوه. به لّام له شارستانییه تی کدا که
گرنگی کولتووری گفتوگۆی ده رک کردیّت، پێگه ی مروّفه له
(وه رگر/به خشنده) وه ده بیته (به خشین و وه رگرتن).

مروّفی کولتوریزه بوو، مه رجیکی نییه بۆئه وه ی پێمان بلێت: تاکو وه رنه گرم،
نابه خشم. به لکو ئەو له هه مان کاتدا بێمه رج ده به خشی و وه رده گری. له گفتوگۆدا
ده سته ی شخه ر، یه ک لایه نی به شداریبوو نییه، به لکو به شداریه کان ده سته ی شخه ره کان و
ناماده ن بۆ به خشین و وه رگرتنی به رده وام. ده سته ی شخه ری، ئەخلاق ی به شداریبووانی

گفتوگۆیه که، که جیهانی خۆیان ده به خشنه یه کتر و به مهش فهزایه که له خۆیاندا ئاوه لا ده کهن تا کو به به خشنده یی یه کتر سه رله نوئ پری بکه نه وه. بۆیه له سه ره تا وه گوتمان: هه موو گفتوگۆیه که خوازیاری پیکه وه بوونی که و له پیکه وه بوونی شدا نه و شتانه ئالووێر ده کرین، که شایانی به خشین به بهرامبه ر. کاتی ده گوتری: گفتوگۆی ده و له مه نه، تیروته سه ل، چروپ و هتد، له هه موو ئه م ده ربړیانه دا ئاماژه یه که هیه به به خشین و وه رگرتن. بیرو که ی (بردنه وه) له به رنه وه له لۆژیکی گفتوگۆدا نه وه نه بیزراوه، چونکه مرو ؤ ده کاته وه به (وه رگر) و نه و شتانه ی وه ریشیانده گری وه که ده سکه وت و قازانجی مادی به رجه سته ده کات.

به لام ئایا له گفتوگۆدا مرو ؤ چی ده به خشی ت؟ مرو ؤ له گفتوگۆدا نه و شتانه ده به خشی ت که به مانا مه تریالییه که ی (شت) نین و نابن به شت وه کته وه ی که چه پکی گول ده به خشی ت (ئه مه جگه له وه ی مرو ؤ زۆر جاریش کاتی چه پکی گول ده به خشی، مانا و مه به سته که ی له و دیو بوونی مه تریالیانه ی گوله کانه وه یه وه که رووه ک..). ئیمه کاتی په نا بۆ ده روونی شیکاره کان ده به ی و له مه جلیسی عارفه کانه دا ئاماده ده بین و گوئ بۆ ئامۆزگاری مامۆستا په روهر ده ییه کان و ته فسیری زانا کان ده گرین، هیه چکامی له وانه بری پاره و ده سته که وتیکی مادی مان پتانه خشن. به لام هه سته ی ده که ی زۆر به خشنده بوون له گه لماندا و جیهانی ئیمه یان به و بیرو که و به هایانه ده و له مه نه د کردوو، که له ته نیایی خۆماندا پێیان نه ده گه یشتین و بیرمان بۆیان نه ده چوو. مرو ؤ له گفتوگۆدا نابخشی وه کته وه ی که نه و بوونه وه ریکی ته نیایه، به لکو نه وه ی ده یه خشی به ره می پیکه وه بوونی مرو ؤ فانه ی نه وه که له گه ل نه وانی تر دا به ده سته یه تا وه. که واته نه وه ی ده یه خشی ئه نجامی ئه زموون و بیرلیکراوه ی به سووده بۆ پیکه وه بوون و به خته وه رکردنی مرو ؤ فایه تی. به شداری وانی هه ر گفتوگۆیه که، به وه ی که پیکه وه بوونه که یان ده که نه پیکه وه بوونی که به ره مه مهن، توانیویشیانه ویست و ئیراده ی پیکه وه بوون له ئیمه دا بۆ به شداری کردن له گفتوگۆدا، بخروشین. سودی گفتوگۆ، وێرایی نه وه ی بواری گه شه و فراوانی و کرانه وه له به رده م بیر کردنه وه ی

به‌شدار یووه‌کاندا وه‌ک تاکه‌که‌س، ئاو له‌ ده‌کات، ئاواش به‌ره‌می گفتوگۆ،
 که‌به‌خشنده‌ییه، له‌په‌روه‌ده‌کردنی رۆحیانه و نه‌خلاقیه و عه‌داله‌تخوازانه‌ی رۆگه‌زی
 مروڤدا به‌شداره. ئاژه‌له‌کان له‌کاتی رۆبه‌روبوونه‌وه‌ی‌اندا له‌سه‌ر ئه‌و به‌رژه‌وه‌ندیانه‌ی
 غه‌ریزه‌ بۆیده‌ستیشانه‌کردوون، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ناتوانن گفتوگۆ بکه‌ن، ئه‌وه‌ هه‌رده‌یه‌ی
 پێکداوه‌ن و له‌سه‌ر یاسای (به‌هێز براره‌یه)، به‌رگری له‌ مانه‌وه‌ی خۆیان بکه‌ن. وه‌لی
 مروڤ به‌به‌شداریکردنی له‌ گفتوگۆدا، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر به‌رژه‌وه‌ندییه‌ غه‌ریزیه‌کانیشی له‌
 مه‌ترسیدا بن و ناچاریشی بکه‌ن ئاژه‌لیانه‌ بیربکاته‌وه، ئه‌وه‌ نمونه‌ی به‌رگریکردنیک له‌
 مانه‌وه‌ی خۆیمان پێشانه‌ده‌ات که‌ پتر مروڤانه‌یه‌ نه‌ک ئاژه‌لیانه. مروڤ به‌به‌شداریکردنی
 له‌ گفتوگۆدا، بریاریداوه‌ نه‌ک هه‌ر پێکه‌وه‌بوون له‌گه‌ڵ ئه‌وانیتر بکاته‌ سه‌رمه‌شقی
 بوونیکی به‌هادار، به‌لکو بریاریشیداوه‌ هه‌موو ئه‌و گریمانانه‌ له‌ بوونی خۆی بکاته‌
 ده‌ره‌وه‌ که‌ له‌ گفتوگۆ دووریده‌خه‌نه‌وه، بۆ نمونه‌ پێکدادان و جه‌نگه‌کان.. له‌سه‌رده‌می
 کلاسیکه‌وه‌ تا ئهم رۆژگاره، مروڤه‌کان له‌ پێناوی به‌رگریکردن له‌ پادشا و نه‌ته‌وه‌ و
 یه‌زداندا، تاسنووری باوه‌ش به‌یه‌کداکردن لێکدی نزیکه‌بوونه‌وه‌ و ده‌بنه‌وه، نه‌ک بۆ
 ئه‌وه‌ی له‌گه‌ڵ یه‌کترا گفتوگۆ بکه‌ن، به‌لکو بۆ ئه‌وه‌ی به‌ خه‌نجه‌ره‌که‌ی ده‌ستیان
 یه‌کتا بکوژن و ئه‌مه‌شیان به‌سه‌روه‌ری بۆ له‌قه‌ڵه‌م ده‌درا و ده‌دری. وه‌لی ئه‌وانه‌ی له‌
 شوێنه‌ جیاوازه‌کانی دنیای ئه‌مروڤا پێکه‌وه‌ن تا گفتوگۆ بکه‌ن، گفتوگۆ و
 پێکه‌وه‌بوونه‌که‌یان ده‌یه‌تته‌ سه‌رمه‌شقی بۆ هه‌موو ئه‌وانه‌ی ده‌یانیه‌ پێکه‌وه‌ بن و له‌
 ته‌نیایی خۆیان رزگاریان بێ. به‌خوڕایی نییه‌ له‌ فه‌لسه‌فه‌ی نوێ و هاوچه‌رخدا ئه‌وه‌نده
 گرنگی به‌ رۆلی گفتوگۆ و ده‌سه‌لاتی گفتوگۆ ده‌دری و گفتوگۆ وه‌کو
 ده‌ستکه‌وتیکی شارستانیانه‌ ته‌ماشای ده‌کری. ئایا ئهم بارودۆخه‌ ده‌لاله‌ت بێ له‌سه‌ر
 که‌شه‌ی کولتووری مروڤ، یاخود کولتووری گفتوگۆ دواين رینگاچاره‌یه‌ت له‌به‌رده‌م
 مروڤدا بۆ بیرکردنه‌وه‌ له‌ کێشه‌ هاوبه‌شه‌کانی، دوايه‌وه‌ی ئه‌زموونی میژوو ئه‌وه‌ی
 فێرکردین که‌ به‌یه‌ی گفتوگۆ، ژبان تاریکتره‌ له‌هه‌ر زیندانییک؟! ده‌کری ئه‌مه‌یان
 پرسیاریکی کراوه‌ ییت..

ئەوئى لەم كىيىدا دەخۆيتىتەو، ھەلبىزار دەى دواز دە گفتوگۆيە لەناو سى و دوو گفتوگۆدا و ھەولەدانىكە بەرەو دروستكردنى كولتور و پىكى گفتوگۆيانەى بەسوود. دەمەوئى لەرپىگەى دووبارە بلاو كۆرەنەوئى ئەم بابەتەنەو، بەشدارىكردنىكى ھزرى و ئەخلاقى و وىژدانىيانەى بەپىي توانام پىشانداپى، سەبارەت بە بىر كۆرەنەو لەو كىشە جۆرەجۆرانەى كە دوور و نەزىك پەيوەندىيان ھەيە بەو بارودۆخەى كۆمەلگەى ئىمە پىيدا تىپەر دەپى. لەگەل ئەو ھەشدا بەداخەو، زۆر بەى ھەرەزۆريان بە ھەلپەسىرداوى ماونەتەو. ئەگەر چى لەكاتى بلاو بوونەوئى زۆرىنەى ئەم لىكدانەوانەدا كەسانىك بەناھەق و لەرووى بەھەلەحالىبوونەو، رپىگەيان بەخۆياندا غەدرىكى زۆر بكەن، بەلام گۆرانەكانى پاشتر زۆرىنەى بۆچوونەكانى ناو ئەم گفتوگۆيانەى سەلماند. ئىستاش كە ئەم كارە ھاوبەشەى نىوان خۆم و كۆمەلئى رۆژنامەنووس و قوتابى و نووسەر بلاو دەكەمەو، ئومىدى ئەو ھەيە ئەوانەى لەكاتى خۆيدا بەھەلەشە گەتەكانى ئىمەيان لىكدایەو، لە ئىستادا وردتر بىريان لىكەنەو. ئىمە لەكاتىكدە گفتوگۆماندەكرد، كە خەلكانىك پلانىان بۆ خۆنەشتن و تەقاندەو و شارەنەوئى گەندەلپەكان دادەپرشت و ھەر ئەمەش جىياوئى نىوان دوو جۆر مرقۇبون و دوو جۆر كردار پىشانەدات.. خۆنەر لە خۆنەنەوئى گفتوگۆكان ئازادە و من لە نامادە كۆرەنەوئىياندا، جگە لە راستكۆرەنەوئى ھەلەى چاپ و رپنوس (كە ھىشتاش بىكەم و كۆرى نىيە)، زۆر بەدەگمەن گۆرانكارىم تىدا كۆدون و لە رىزەندىشدا رەچاوى رپكەوتى سازدانىانم نەكۆدو. ئەمە جگەلەوئى زۆرىنەى ناوئىشانى گفتوگۆكان لەلەيەن ئەنجامدەرانەو داندراون و منىش وەكخۆيان ھىشتوونەتەو.

ماوئەتەو بلىم، ئەگەر ھەدادان و وردەكارى ئەو مرقۇقانە نەدەبوو كە ناويان لە سەرەتەى ھەر گفتوگۆيەكدا ھاتو، ئەم بەرھەمە ھەرگىز بە ئەنجام نەدەگەشت. تەكا دەكەم ئەگەر لەكاتى گفتوگۆكاندا زىاتر لەوئى پىويستە زەھەتم دابن، لىمبىوون..

ر.س.

سلىمانى: ۲۰۰۶/۶/۱۱

دیوانه‌یه‌کی گه‌شبین!

(گفتوگۆیه‌ك له گه‌ل فه‌یله‌سووف میخایل لارسن) دا

(ئه‌م گفتوگۆیه‌ له ١٩٩٥/٣/١٤ دا له مالی (لارسن) ئه‌نجامدراوه و بۆ یه‌كه‌مجار له‌ گۆڤاری به‌ككرتندا بڵاوكراره‌ته‌وه).

{ ئایا فه‌لسه‌فه‌ له‌سه‌ر هه‌ژاری قسه‌ی هه‌یه‌؟
فه‌لسه‌فه‌ و ئاییدیۆلۆژیا له‌کوێدا به‌یه‌كتر
ده‌گه‌ن؟ په‌یوه‌ندی ئه‌وروپا به‌جیهانی
تازه‌گه‌شه‌سهندووه‌وه، له‌ هه‌ستکردنه‌وه‌یه
به‌گوناھ، یان له‌به‌زه‌یه‌وه‌؟ رۆشنیرانی جیهانی
سییم و په‌یوه‌ندیان به‌ نه‌ریت و ده‌زگا‌کانی
حکومه‌ته‌وه، هه‌لوێستی مۆدێرنیته‌ له‌
ته‌قلیدیته‌ و په‌یوه‌ندی به‌ پۆستمۆدێرنیته‌وه،
سه‌نته‌ریزمی ئه‌وروپی و ناشتی جیهانی و
چه‌مکی ئه‌ویتر و هتد }

هه‌ژاری و فه‌لسه‌فه‌

پێی‌وار: هه‌فته‌ی رابردووله‌ کۆبنهاگن کۆنگره‌ی جیهانی بۆ گه‌شه‌پێدان و
چاره‌سه‌رکردنی کێشه‌ی هه‌ژاری (*) کۆتایی پێهات، له‌و کۆبونه‌وه‌یه‌دا رابهر و
پزگاره‌که‌ران، پادشا و دیکتاتۆره‌کان هاتنه‌ قسه‌ و ئاخافتن، به‌لام فه‌یله‌سووفه‌کان
دیاره‌نبوون. چا فه‌لسه‌فه‌ هیچ شتیکی له‌ باره‌ی چاره‌سه‌رکردنی کێشه‌ی هه‌ژارییه‌وه
نیه‌ بیلێ یا خود ئاماده‌ نه‌بوونی فه‌یله‌سووف نیشانه‌و به‌لگه‌ی ئه‌وه‌یه‌ که ئه‌و
کۆنگره‌یه‌ هه‌ر له‌ بئه‌ماوه‌ چاوپه‌ستێ بووله‌ ئاست چاره‌سه‌رکردنی کێشه‌که‌ و
هه‌ڵدانێ بوو بۆ خنکاندنی ئه‌و هاواره‌ی چیدی جیهانی ده‌وله‌مه‌ند ناتوانی گۆتی
خۆی لێ بخره‌وێنی؟

لارسن: وهك من دهبيبنم، كيشه‌ی هه‌ژاری یه‌كێكه له‌ گه‌وره‌ترین كیشه‌كانی میژووی كولتووری ئێمه، سه‌ره‌تای ئه‌مه‌ش ده‌گه‌رێته‌وه‌ بۆ سه‌ره‌تای سه‌ر هه‌لدانی كۆمه‌لگا. فیه‌له‌سووفه‌كانیش جگه له‌وه‌ی خۆیان به‌هه‌موو شتیکی دیکه‌وه سه‌رقاڵکردوه، بێ ئاگاش نه‌بوون به‌ كیشه‌ی هه‌ژاری.. به‌لام خودی كیشه‌كه به‌رده‌وام سه‌ری هه‌لداوته‌وه و ئاماده‌ بووه تا سه‌رده‌می ئیستا، كه وهك ده‌بینی كۆنگره‌ی جیهانی له‌ ده‌به‌ستری. ئه‌م كۆنگره‌یه‌ش به‌بیری من چاوبه‌ست نییه، به‌لام هۆی ئه‌وه‌ی كه ئیستا له‌مه‌ودای جیهاندا قسه له‌ مه‌ر هه‌ژارییه‌وه ده‌كری ئه‌وه‌یه كه چیدی ئه‌و دابه‌شبوونه‌ی جاران له‌ نیوان خۆره‌لآت و خۆرئاوا‌دا نه‌ماوه. پێش ئیستاش خۆرئاوا گرنگی به‌ مافه‌كانی تاكه‌كه‌س و ئازادی سیاسی ده‌دا و خۆره‌لآتی ئه‌وروپا و به‌شی له‌ ولاتانی جیهانی سی‌هه‌م له‌مه‌ر مافه‌ ئابووری، كۆمه‌لایه‌تی و كولتووریه‌كانه‌وه ده‌دوان. ئه‌م دوو جوړه مافه‌ هه‌میشه‌ پووبه‌رووی یه‌كدی وه‌ستاونه‌ته‌وه وهك هه‌ره‌شه و دروشمی لایه‌ك بۆ سه‌ر لایه‌كه‌ی دی به‌كار هێنراون. ده‌ سال له‌مه‌و به‌ر ئه‌گه‌ر باسی مافه‌ كۆمه‌لایه‌تی‌ه‌كانت كردبا، له‌ خۆر ئاوا به‌وه لێك ده‌درایه‌وه كه ده‌ته‌وێ بیروپای كۆمۆنیستی گه‌شه‌پێده‌یت. به‌ پێچه‌وانه‌یشه‌وه ئه‌گه‌ر باسی مافه‌كانی تاكه‌كه‌س كرابا، ئه‌وه له‌ ولاتانی خۆره‌لآتی ئه‌وروپا ده‌خرایته‌ خانه‌ی ئایدیۆلۆژی‌ه‌تی خۆرئاواییه‌وه كه هه‌ول ده‌دات بۆ دا‌رمان‌دی خۆره‌لآت. ئیستا كه ئه‌و دابه‌شبوونه له‌ ئارادا نه‌ماوه، بواری ئه‌وه هاتۆته‌ دی ئه‌و جوړه كیشه‌نه له‌لایه‌ن هه‌ردوو لاره‌ و به‌شیوه‌یه‌کی به‌كۆمه‌لی گفتوگۆیان له‌باره‌وه بكری به‌بێ ئه‌وه‌ی وهك جه‌نگی ئایدیۆلۆژی لێك‌د‌رێته‌وه. من له‌و بر‌وایه‌دام به‌ستنی ئه‌م كۆنگره‌یه به‌لگه‌یه‌کی باشه بۆ سه‌لماندنی ئه‌وه‌ی كه ئه‌و دیواره چیدی له‌ ئارادا نه‌ماوه. ئه‌گه‌رچی لیبراله‌كان هێشتا ئه‌م كۆنگره‌یه به‌ (كۆنگره‌یه‌کی سۆشیا لیستی) ناو ده‌بن، چونكه بواری بۆ په‌خه‌ن گرتن له‌ مه‌سه‌له‌ی (میکانیزمی بازاری ئازاد) كه به‌لای هه‌ندی له‌و لیبراله‌ فهدمه‌نتا لیستانه‌وه هه‌موو سنوور دانانی بۆ میکانیزمه‌كانی بازاری ئازاد و هه‌موو رێك‌خستنه‌وه‌یه‌کی سه‌ره‌له‌نوێ ئه‌و میکانیزمانه، کاریکی خراپه. به‌لام له‌به‌رامبه‌ر ئه‌و بۆچوونه‌دا بۆچوونیکی فراوانتر هه‌یه كه ده‌لی، ئاخاوتنی

بهرفراوان له شیوهی ئه و کۆنگرهیه دا، باشییه که ی ئه وه یه که چیدی هیچ لایه که لایه که ی دی به کاپیتالیست یا خود کۆمونیست له قه له م نادات.. ئه مه ش له خزمه تی خودی چاره ی کیشه که دایه. سه باره ت به وه ی ئه ی فه یله سووفه کان له کوین؟ ئه مه پرسیاریکه منیشی پیوه گیرۆده م. بۆچی فه یله سووفه کان نه یانتوانی رۆلێکی دیار بگێن یا خود رۆلێکی ده ستپیشخه رانه؟ ئه وی ده شییت له م باره یه وه بیلیم ئه وه یه که ئه و بابته ی له بنه مادا بابته یکی فه لسه فیه ئه ورۆ بۆته شتیکی هینده گشتی و به ریلو که پیویست ناکا چی دی فه یله سووف بین بۆ ئه وه ی بیبینین، چونکه هه موو خه لک ده توانن له باره یه وه بناخفن. له بیرت نه چی گرنگی له وه دا نیه که فه یله سووف وه ک تاکه که سی پهیامی دلخۆشکه رمان بۆ به ینی و وانه ره وشتامیز (أخلاق) یه کانمان به بیر بخاته وه. باشت ئه وه یه فه یله سووفه کان خۆشیان ساده بن. چونکه ئه گهر پرسیمان فه یله سووف کییه؟ ده توانین بڵین فه یله سووف جۆریکه له ویزدان که خواسته گشتیه کانی کۆمه لگا ده خاته بهر باس. جا ئه گهر کۆمه ل خۆی له توانیدا بیت کیشه کانی خۆی ده ستنیشان بکا و به شیوه یه کی گشتی له باره یانه وه بدوی، ئه وه به مانای ئه وه یه فه لسه فیه ئۆرگانیزه بووه و بۆته به شی له کۆمه ل. به هه ر حال ئه وه ته نیا به شیکی وه لامی پرسیاره که ته.

رێیوان: کاتی ئه م کۆنگره یه به چاوبه ست ناوده به م دوو به لگه م به ده سه ته وه یه: یه که میان ته نانه ت کۆپنهاگنیش نه یتوانی نایه کسانی له نیوان میوانه هه ژار و به شدار بووه ده وله مهنده کاندایه بشاریته وه. له راستیدا کۆنگره که دوو په وتی به خۆیه وه گرتبوو که یه کتیکیان په سمی بوو بۆ سه رکرده و سیاسه ته داران و ئه وی تریشیان ناره شمی بوو بۆ ریکخراوه سه ره بخۆ و که سایه تیه چالاکه کان. ئه م دوو کۆنگره یه ش له دوو شوینی جیاوازی شاری کۆپنهاگن ده چوون به رتیه. به لگه ی دووه می من بۆ سه لماندن ئه وه ی که کۆنگره که چاوبه ستی بوو بۆ بیده نگکردنی دنیای هه ژار، بریتیه له نه نجامی کۆنگره که خۆی: جگه له دانمارک، هۆلنده و سوئیسرا هیچ ولاتیکی دی جیهانی ده وله مهنده یارمه تی ده ست و بریدیان پیشکه ش

نه كړد. له راستيدا نه م كۆنگره يه هېچ نه نجاميكي كۆنكرتيتي بڼو چاره سر كړدني
كېشه يه كي كه ردووني وه كېشه ي هه ژاري نه خسته رپو..

لارسن: راسته، نه نجامي كۆنكرتيتي نه دا به دهسته وه، به لام كړده ي سياسي
كړده يه كه ماوه يه كي زوري گه ره كه. كاتي ديواړي نيوان خوړه لات و خوړئاوا
هه لگير، نه مه شتي بوو نه نجامي چه ندين گفتوگو و دانېشتن، كه به شداربوواني
هه ردوولا تياياندا فيري پيكه وه ناخاوتن و بيروپا گورپنه وه بوون. نه مه ش له نيوان
خه لكانيكدا روي دا كه خواست و پلاني جوړ به جوړيان هه بوو. دياره خودي نه م
هه نكاوه نيشانه ي نه وه يه كه دواتر دابرانيك ديته ئاراهه. نه مه له لايه ك، له لايه كي
تريشه وه ئيمه چه ند نمونه يه كي به كړده وه مان له به رده ستايه كه له بيست سالي
رابردودا نه نجامي باشيان داوه به دهسته وه و ليئانه وه فيري نه وه بووين كه نه و
جوړه دانېشتن و كۆنگره به ستنه ش سوودي باش به دوي خويان دهينن: يه كي له و
نمونه و ده ستانه وه يه له دزي ديكتاتوريه ت. دياره ديكتاتوريه ت وه ك بير. له ماوه ي
پازده بيست سالي رابردودا زوري ي نه و ده ولتانه ي به ره و ديموكراسيه ت هه نكاويان
ناوه، پيشتر حوكمي ديكتاتوري بوون. زون نه و ولتانه ي نه مرؤ له جيهاني سپه م و
خواروي نه مريكادا ديموكراسيه تيكي رووكه شيان پياده كړدوه. نه مه ش له كاتيكا
هر نه و ولتانه پيش ده سال ولاتيكي ديكتاتوري بوون. نه مه چون روي دا؟
بيگومان ده بي به شيكي زوري نه م پرسياړه به نه نجامي گفتوگو، پيكه وه دانېشتن و
كۆنگره ي نيو نه ته وي و زور ب هيناني راگه ياندين بزائين، كه له ئاستيكي جيهانيدا
توانيو يانه ديكتاتوريه ت له چوار چيوه (ياسايي) يه كه ي دابمالن! . نمونه يه كي دي
بريتيه له ژينگي ده ورپه ر (økologi). ده پانزه سال پيش ئيستا كه باسي ژينگه
و ده ورپه رت كړدا به مرؤ يه كي خه يالپه روه و سه رسوپه تنه يان له قه له م ده داي.
نه مرؤ مه سه له ي ژينگه به بي دوو دلي يه كي كه له و كېشانه ي چه ندين گفتوگوي به
دوي خويدا ده هيني و بوته شوينگرنگي پيداني زوري ي ولتان.. كه واته نابي زوير بين
له وه ي كۆنگره ي جيهاني گه شه پيدان و چاره سر كړدني هه ژاري نه يتواني كومه لي
پرياري ده ست و برد ده ربكا. نه وه ي نه م كۆنگره يه كړدي بريتي بوو

له (ناپه‌وایی) کردنی هه‌ژاری. هه‌نگاوێ بوو بۆ ئه‌وه‌ی چیدی هه‌ژاری وه‌ك شتیکی یاسایی و په‌ه‌وا په‌سه‌ند نه‌كه‌ین. ئه‌مه‌ش شتیكه‌ پێشتر نه‌بووه‌.

رێبوار: به‌لام له‌ودیو ئه‌وه‌ نه‌جامة چاوه‌پوانكراوه‌وه‌ مه‌به‌ستێکی تر مه‌بوو. ده‌كرێ بۆ ئێمه‌ به‌سته‌ و یژدان پاكرده‌وه‌ی خۆرئاوا و دنیاى ده‌وله‌مەند بوو له‌ ئاست دنیاى هه‌ژاردا؟ ئاخ‌ ده‌زگای نه‌ته‌وه‌ به‌ككرتووه‌كان له‌ ئاست چه‌ندین كێشه‌ی سیاسیدا تووشی تێكشكان و قه‌یران هاتووه‌. دیاره‌ به‌شیکی ئه‌و قه‌یرانه‌ قه‌یرانی ولاتانی ده‌وله‌مەندیشه‌. خۆرئاوا هه‌میشه‌ وای پێشان ده‌دات كه‌ و یژدانی نا ئارامه‌، به‌لام به‌شتیوه‌یه‌كی پراكتیکی..

لارسن: ئه‌مه‌ و یژدانی خۆپاكرده‌وه‌، یاخود به‌رگری له‌ خۆکردنی خۆرئاوا نه‌بوو. خۆرئاوا له‌سه‌ر ئه‌و یارمه‌تییه‌ی ده‌ینیتر هه‌میشه‌ په‌خه‌ی ئی ده‌گیرێ و هه‌تا ئه‌و یارمه‌تییه‌ش كه‌ ده‌ینیتر به‌م جۆره‌ بێ، ئه‌وه‌ په‌خه‌ به‌رده‌وامه‌.. هه‌یج به‌لگه‌یه‌ك به‌ده‌سته‌وه‌ نییه‌ له‌ ئاست ئه‌مه‌دا بێده‌نگمان بكا. ته‌نانه‌ت جوله‌ی سه‌رمایه‌ به‌ ئاراسته‌یه‌كدا ده‌پوا كه‌ ئه‌نجامه‌كه‌ی به‌وه‌ ده‌كه‌وێته‌وه‌ ولاتانی ده‌وله‌مەند ده‌وله‌مەندتر بن و ولاتانی هه‌ژاریش هه‌ژارتر. ئه‌مه‌ شوێنی په‌خه‌ی زۆره‌ و پێوستیشه‌ سنوورێ بۆ ئه‌و بارودوخه‌ دابنرێ. ئه‌مه‌ش ته‌نیا به‌ گفتوگو و ده‌سه‌لاتی كۆنفرانس و میدیاكان دێته‌دی. به‌لام ئه‌من پێمانیه‌ و نابینم كه‌ كۆنگره‌ی نیوبراو پانتاییه‌کی خۆدزیته‌وه‌ بووبێ، چونكه‌ گه‌ر وابایه‌، ئه‌وا ده‌شیا به‌شداری نه‌كرا، یاخود كاریه‌ ده‌ستانی پله‌ نزم نێردرابان بۆ ئه‌وه‌ی له‌ پاشانیشتدا بوا‌ری لا پێچدان و گویی خۆ كه‌ر كردن ئاسانه‌تر بایه‌. له‌ خۆرئاوا بیروپای ئه‌وتۆ هه‌ن كه‌ ده‌خوازێ شیلگێرانه‌ کاریان بۆ بكرێ و به‌یترینه‌ دی. به‌لام واقیعیکی سیاسی ئه‌وتۆش هه‌یه‌ كه‌ ته‌واو جیاوازه‌ و پێده‌گرێ له‌ هه‌تانه‌ دی ئه‌و بیروپایانه‌.

رێبوار: هه‌لبه‌ته‌ ئه‌گه‌ر پاكرده‌وه‌ی و یژدان نییه‌ تێکی نادیاربێ، یاخود وه‌ك ئێوه‌ ده‌لێن هه‌ر له‌ ئارادا نه‌بووبێ ئه‌وه‌ ناكرێ چاوه‌پێشتری له‌ په‌ه‌وا به‌ تیه‌ی خۆرئاوا ده‌یداته‌ هه‌ندی سه‌ركرده‌ و كه‌سایه‌تی: به‌شیکی زۆری به‌شداربووه‌كان، به‌تایبه‌تی سه‌رۆك ده‌وله‌ته‌كانی جیهانی سێهه‌م به‌ هه‌یج شتیوه‌یه‌ك له‌لایه‌ن خه‌لكه‌وه‌

هه‌لنه بژێرداوان، کاتیکیش له کۆنفرانسیکی جیهانیدا به‌شداریده‌که‌ن و گوێیان بۆ ده‌گیرێ، وه‌ک که‌سانێک ده‌ناسینێن که ده‌یان‌ه‌وێ به‌شداری بکه‌ن له چاره‌سه‌رکردنی کێشه‌یه‌کی مڕۆڤایه‌تیانه‌ی وه‌ک هه‌ژاریدا.. ئه‌مه‌ش به‌بێ ئه‌وه‌ی کۆنفرانسه‌که له‌توانا‌یدایێ ئه‌و دیکتاتۆرانه وه‌ک هۆیه‌کی سه‌ره‌کی مانه‌وه‌ی هه‌ژاری بنا‌ستینی.

لارسن: سه‌یرکه.. ده‌توانین بڵێین ئاماده‌بوونی خوڕئاوا ده‌شیی‌ت جگه له‌ نیه‌تی چاره‌سه‌رکردنی کێشه‌ی هه‌ژاری، ئه‌و نیه‌ته‌یشی له‌پشته‌وه بی‌ت که‌ تۆ با‌ست کرد. ئه‌مه‌ش شتی‌که سه‌رم ناسوڕمێتی! بڕوای ته‌واویشم به‌وه هه‌یه که به‌شیکی زۆری ئه‌و سه‌رکرده ناشه‌رعیا‌نه‌ی به‌شداری‌بون، هه‌یج به‌رژه‌وه‌ندی‌یه‌کیان له چاره‌سه‌رکردنی کێشه‌ی هه‌ژاریدا نیه و ته‌نیا ده‌یان‌ه‌وێ له‌ گۆره‌پانی نیۆنه‌ته‌وه‌بی‌دا خۆیا بده‌نه به‌ر خوڕ.. هه‌یج گومان له‌مه‌دا نیه. ئه‌وان حه‌ز به‌ دیموکراتی نا‌که‌ن، داوای یارمه‌تی ده‌روه‌وه ده‌که‌ن و داوای رێ و ره‌سمی با‌شتر بۆ با‌زرگانی و ئالوگۆر ده‌که‌ن. به‌لام له‌ خه‌یا‌لێندا نیه واز له‌ ده‌سه‌لات به‌ی‌ن. له‌گه‌ڵ ئه‌مانه‌شدا ئه‌گه‌ر به‌ته‌وێ له‌ئاس‌تیکی گه‌ردوونیدا چاره‌ی کێشه‌کان بدۆزێته‌وه، ناتوانی چاو له‌و جوړه که‌سایه‌تیانه بی‌وشی که له‌ دوا ئه‌نجامدا ئه‌مه جوړه پوایه‌تی پێ‌دانێکه، به‌لێ، جوړی له‌ دانپیا‌نان!

رێیوار: هه‌رله‌به‌ر هۆی با‌زرگانی و که‌لوپه‌ل نا‌ردنه ده‌روه‌ویشه که‌ خوڕئاوا په‌نجه‌یان لێ‌به‌رزنا‌کاته‌وه، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی مافی مڕۆڤه‌ پێ‌شێ‌ل ده‌که‌ن.. چونکه هه‌موو په‌نجه به‌رزکرده‌وه‌یه‌ک له‌ ده‌ستدانی کپیا‌ریکه، که‌مبوونه‌وه‌ی مشت‌ه‌رییه‌ک!

لارسن: ده‌کرێ لێ‌ره‌یشه‌وه په‌خه‌ن ئا‌راسته‌ی خوڕئاوا بکری.. به‌لام له‌و ده‌مه‌وه که (کارته‌ر) له‌ کو‌تایی حه‌فتا‌کاندا که‌وته دا‌رشته‌وه‌ی سیاسه‌تی ده‌روه‌وه‌ی ئه‌مریکا، (له‌ سیاسه‌تی‌که‌وه که ئه‌مریکای به‌په‌له‌ی یه‌که‌م ده‌بینی بۆ سیاسه‌تی که‌مافی مڕۆڤی کرده‌ پله‌یه‌ک)، پووداوێ پووی‌دا. له‌و ده‌مه‌وه بووه شتی‌کی ئاسایی مه‌رج بۆ ئه‌و ده‌وله‌تانه دا‌بنری که یارمه‌تی ده‌روه‌وه‌یان وه‌ر ده‌گرت. به‌پێی ئه‌و مه‌رجه چاوه‌ڕێ‌ده‌کرا له‌بری یارمه‌تی‌ه‌کان پڕۆسه‌ی دیموکرا‌زه‌کردن له‌و ولا‌تانه‌دا پیاده بکری و پێ‌ز له‌ مافی مڕۆڤه‌ بگیرێ.. که‌واته مافی مڕۆڤه‌ وه‌ک جوړی هه‌یز له‌ به‌رامبه‌ر دیکتاتۆریه‌تدا به‌کاره‌ینرا. ئه‌مه‌ش شتی‌که پێ‌شتر نه‌بووه، چونکه به‌ر له‌وه ئه‌مریکا

یارمەتی ھەر لایەنئیکى دەدا بەومەرجهى دژ بە کۆمۆنیزم بایە. ئەمەش بەو مانایە نا
 کە ولاتە یەكگرتووھەکان چیدی بەرگری لە بەرزەوھەندییەکانى خویان ناکەن، من
 دەمەوێ دووپاتی بکەمەوھە کۆئفرانسى لەمژۆرە نیشانەى ئەوھە چیدی نامانەوێ
 لەرێگەى زەبروزەنگەوھە کێشەکان چارەسەر بکەین... ئەمەش جوړئیکى دیکەى ئاگایە
 کە نابێ لە ئاستیدا پەشبین بێن.

رێبوار: ئەو خالە گرنگانەى بەلای ئێوھەوھە لە کۆنگرەکەدا باسیان نەکرا چى بوون؟
 ئەگەر ئەو کۆنگرە یەو ئەنجامەکانى پەشبینى ھەلناکەوێ، دەکرێ باس لە لایەنە
 لاوازەکانى بکەین؟

لارسن: مەسەلەى (وازەپێنان لە قەرژ) باسکرا، بەلام ھەروەك بۆخۆت لە پێشاندا ناوت
 ھێنا، کەم بوون ئەو ولاتانەى ھەستان بە واز ھێنان یاخود کەم کردنەوھى
 قەرزەکانیان لەسەر ولاتە ھەژارەکان. ئەوانەى بە شتێوھەكى واقیعی بەمکارە
 ھەستان سويسرا، نەمسا، ھۆلەندە و دانمارك بوون. بەلام ئەمەش رێژەى كەمى
 یارمەتییە لە چاوە وەرەبى كێشەكەدا، چونكە كەمى ئەم جوړە یارمەتى و
 دەستپێشخەریانە لە خزمەتى مانەوھى جیاوازییەکانى نیوان جیھانى دەوڵەمەند و
 ھەژاردان. قسە نەکردن لەسەر لابردنى ئەو جیاوازییانە خۆى لە خۆى دا سەندالئیکى
 گەورە یە. بە باشى لە نوێنەرى ھەندى ولاتانى جیھانى سیھەم دەگەم، کە لە ئاست
 ئەو گیرقان قوولئییەى ولاتانى دەوڵەمەندا سەریان سوپما بوو.

شتئیکى دى کە پشتگوێخستنى لە کۆئفرانسەکەدا جێى پرسیارە بریتى لە ئابلوقەدانى
 کوبا لەلایەن ئەمریکاوھە. جگە لەوھى ئەمکارەى ولاتە یەكگرتووھەکان بە ژێر پێوھەنانى
 مافى نیونەتەوھییە، کوبا خۆیشى ولاتئیکە لە قوناغى گەشەسەندندا و لە رووى
 کۆمەلایەتیشەوھە کۆمەلگایەکە تا ئێستاش پشت دەبەستى بە ئابووری کشتوکال.
 ئەوھى جێى پرسیارە بریتى لەوھى بۆچى لەگەڵ ئاگاداربوونیش لەم پاستیانە ھێشتا
 بواری ئەوھە نایەتە پێش بۆ دادگاییکردنى ئەمریکا و جەریمەکردنى. ئەگەرچى من
 گومانم ھە یە لەوھى ئەمریکا ئامادەبى خۆى لەو دادگاییەدا پێشان بەدا، بەلام ھێشتا
 سەرم دەسوورمى لە فزولییەتى ئەوروپا، چونكە ئەوھى ئەمریکا بەرامبەر ولاتە

سهرېبه خوځکانی هاوسنې دهیکا، گهر شووره وی جاران کړدباي، وهك له نمونهي نه افغانستاندا بينيمان، ئیستا قیامت بهرپا دهکرا و به ناوی بهرگریکردن له مافي مړوځ دهیان نارهازییمان ده بیست. بینیمان هیزی سهریازی نه مریکا له سهر خاکی زوربه ی ولاتانی دهوړوبه ری خو ی ناماده بوو: گرانادا، هائیتي، په ناما، یارمه تی شیلی و هند. هه روه ها نه مریکا ده توانی دهوله تان له کار بضا و بی ئیعتیاریان بکا، که هه موو نه مانه له درې مافي نیونه ته وهی و یاسا نیونه ته وهییه کانن. لاوازی (نه وروپای یه کگرتو) له وه دایه که ناتوانی له بهرامبر بهرزه وهندی هیزه گه وره کاندا هه لویتیکي گه وره وه ربگری.

رېښوار: نایا نه م لاوازییه لاوازی بریاردانه یاخود لاوازی ئیراده یه؟

لارسن: بیگومان نه مه لاوازی ئیراده یه، چونکه نه و جوړه هه لویتستانه پتویستیان به کاملبوون هه یه، پتویستی به نه وه هه یه سهرکرده کانی ولاتانی نه وروپا برپایان به خو یان هه بی و بتوانن له و ساته وهخته ناسکانه دا که ره وشتیان ده لی نه، بلین نه ! له م پوه وه (فرانسوا میتیران) په خنهی له نه مریکا گرت. نه و ئیراده ی هه یه و ده ویری. یاخود به راستی نه م سنگهیتانه پیشه وه یه له پیناوی مافي مړوځدا و نه و چاپوښینه له ناست پیشیلکردنی مافي مړوځدا له لایه نه دهوله ته به هیزه کانه وه، بریتیه له و زونگاوی دوو فاقیه ی سیاسی و ده سه لاتدارانی نه وروپا تیایدا ده ژین، که نه مه ش له دواچاردا جیگه ی تیرامانه. له بیرت نه چی کوئنگره یه کی نه و تو بهر له هر شتی به ناوی (پسمیه تی جیهانی) یه وه دیته کایه وه که نامانجی دانانی نه و یاسا گه ردونیانه ن که سنووری شه پ، یاخود (شه پانیه تی مړوځ) دیاریده که ن و مافي دهوله ت و نه ته وه کان له بهرامبر یه کدا ده ست نیشانده کا.

رېښوار: هه مان نه و تیزه ی که (کانت) له کتیبی (ناشتی هه میشه یی) دا داوی وه دیه تیانی ده کات و به مخرجی دایینکردنی ته بایی مړوځایه تی ناوده یا..

لارسن: به لی هه مان وینا له سهر ته بایی مړوځایه تی، به لام بو نه وه ی نه و ته باییه وهك نامانجی ده ستنیشان بکری، مړوځ ناچاره به چه ندین قوناغی گفتوگو و برپاری هاوبه شدا تینه په ریت بو نه وه ی له نه ریت و به هاکانی یه کدییه وه فیبرین و یه کدی

هه لسه نگینین. جا پنده چی به شیکی نه و شته ی پیشتر به لاوازی ئیراده مان ناو برد، بریتی بی له جور کردوه که له دوا جاردا خزمه تی وه یه پنهانی ته بایی مرقایه تی بکا..

روشنبیر، پرسیار، گفتوگو

رێبواز: چون پێناسه یه ک بۆ روشنبیر بکهین؟ نه که رگوتمان روشنبیر و فه یله سووف کار له دوو پروژه ی جیاوازا ده که ن و خالی ده سپیکردنی جیاوازیان هه یه، نه وه به پرسیار ده بین به رامبه ر به ده ستنیشانکردنی وردتری نه و دو جور پروژه یه. ده شییت پروژه ی فه یله سووف به پروژه یه کی که ردوونی ناو به رین که تیایدا پرسیار له مه سه له که ردوونی کان ده کړی و پروژه ی روشنبیریش به پروژه یه کی ناوچه یی، به و مانایه یی که روشنبیر مه حکومه به ده روه ستیه ک له ئاست میژوو، نه ته وه و کولتووری کومه لگای لۆکا لیدا. به لام له گه ل نه م جیاوازییه شدا هه ردوکیان له وه دا، که ره خنه گرانه به وه به روی کیشه کان ده بنه وه و پرسیار له ئاستیاندا به رزده که نه وه، ته بان.. تو له م باره یه وه چ ده لیتی؟ ئایا خالی هاو به شی دیکه له نیتوان نه م دوو پروژه یه دا ده بینن؟

لارسن: من پیموایه نه م جور ه جیا کردنه وه ی روشنبیر و فه یله سووف، جیا کردنه وه یه کی سه رقاله که ره. چونکه فه یله سووفیش جوریکه یان جوریکه تاییه ته له روشنبیر. ده توانین بلێین زاواوه ی روشنبیران له زاواوه ی فه یله سووفه کان به رفراوانتره و یه کێک له گروپی روشنبیران فه یله سووفه کانن. گروپیکه دیکه ی روشنبیران نه وانه ن که به "تورگانی" ناوده برین و له راستیدا پۆلی پالێوه و هه لسه نگینه ری کومه لگایان له سه ر شانه. نه مانه ئایدۆلۆژییه کیان هه یه، ته کنیکزانن، ئیراده و زانیاری تاییه تیایان هه یه و به شیوه یه کی ئاساییش وه ک به رێوه به رانی کومه لگا خزمه ت ده که ن. نه و جا گروپیکه بچکوله هه ن له فه یله سووفه کان که خۆیان له وانی دی جیا ده که نه وه و وێرایی گرێنه دراویشیان به بازار و ته کنیک و لایه نی

هونه‌رییه‌وه، پښگا به خویان دده‌ن به ناوی گشته‌وه یان ویزدانی گشته‌وه قسان بکه‌ن. من پښتر گوتوومه که ئه‌م جوړه که سایه‌تیه له میژووی دیرینی مرقایه‌تیدا ناسراون و تاییه‌تمه‌ندیه‌تی خویانیان هه‌بووه. ئه‌مانه ئه‌و پیغه‌مبه‌ر پښه‌وایانه بوون که خه‌لکیان به‌ره‌و ته‌بابی و ئارامی هانده‌دا و خویان به‌رپرسیار ده‌زانی خه‌لکی له ئاست پرسیاره ره‌وشت نامیزی (أخلاق) و ئه‌و زولمهی که خه‌ریک بوو له نه‌ریت و خودا‌کان بکړی، ئاگادار بکه‌نه‌وه. له‌سه‌رده‌می مؤدیرندا مانای ئه‌م چه‌مکه ده‌گورپی و فه‌یله‌سووف وه‌ک پښه‌ره‌ویک، وه‌ک په‌خنه‌گریک ته‌ماشای ده‌کړی که پرسیار له ئاست بارودوخی ئاماده و پښچاودا به‌رزده‌کاته‌وه. فه‌یله‌سووف، ئه‌و مرقانه‌ن که له په‌وایه‌تی و یاسایی‌بوونی ئه‌و کرده و نه‌ریته روژانانه‌ییانه ئاگادارمان ده‌که‌نه‌وه که پښیان هه‌لده‌ستین، ئه‌مه ئه‌و پوځیه فه‌یله‌سووفه‌کان له پښسه‌د سالی رابردووه‌وه تا ئه‌م سه‌رده‌مه له میژووی کولتووری نه‌وروپیدا به‌خویان په‌وا دیتووه. کاتی ده‌لیم فه‌یله‌سووف له ماوه‌ی پښسه‌د سالی رابردودا ئه‌و پوځیه هه‌بووه ده‌مه‌وی ئاماژه بو پرسه‌ی "سیکولاریزم، واته به دنیا‌یی‌بوون" بکه‌م، که تیایدا که‌نیه‌سه له ده‌وله‌ت جوړکرایه‌وه. نایین و سیاست دوو شتی جیاوازن، ئه‌مه‌ش به مانای ئه‌وه‌یه له ژبانی سیاسه‌تدا بو‌شایی و که‌ندړی دروست بوو. سیاست زیاتر له بواری ئیداره‌کردن و "ته‌که‌لوژیای کومه‌لایه‌تی" دا، واته له چو‌نیه‌تی چاره‌سه‌رکردنی کښه‌کانی کومه‌لدا وه‌ک نه‌وه‌ی کښه‌ی ته‌کنیکی بن، سنووردار کړا. ئه‌مه له کاتیکدا که هه‌ندی کښه‌و پرسپاری دی (که نه‌وانیش جوړیکن له کښه‌ی سیاسی) له بابته‌تی نه‌وه‌ی ئایا ژبان چیه؟ بوچی ئیمه هه‌ین؟ په‌وایه‌تی چیه؟ و پرسپاری له‌م بابته‌ته له‌لایه‌ن ته‌کنیکیه‌کانه‌وه توانای وه‌لام دانه‌وه‌یان نه‌بوو. ئیداریه‌کانیش، ده‌زگا‌کانیش به هه‌مان شیوه له ئاست ولامدانه‌وه‌ی نه‌و جوړه پرسپارانده‌ده‌سته‌وه‌ستان بوون. ئه‌وان ده‌یانتوانی بلین یاخود ناموژگاریمان بکه‌ن که چو‌ن ده‌شییت کښه‌یه‌ک به شیوازیکي کاریگه‌رانه چاره‌ی بو بدوژیته‌وه، به‌لام نه‌یاندته‌وانی وه‌لامی شایان بو پرسپاری (چی له کومه‌لگا بکه‌ین؟) بدوژنه‌وه. ئه‌مه‌ش ریگ و راست نه‌و پرسپاره بوو که پښتر که‌نیه‌سه ولامی بو ده‌دوژییه‌وه.. چونکه به ئاماژه‌کردن بو سه‌روه‌ریه‌کی بالا

(واته بۆ خودا)، ده گوترا "كۆمەل بەشيكە لە ھەريەمى خودا و بەشى لەو شوينەى كە جيهانبينى دىنى تيا پياده دەكرا". پرۆسەى سىكۆلاريزم توانى ئەمجۆره وەلامە نامادانەى دىن وەلاخت و ليرەيشەو ھە پۆلى دىن لە ژيانى كۆمەلايەتيدا كەم بيبێتەو. ئەنجامى ئەم گۆرانكارىيە بوو ھۆى سەرھەلدانى كۆمەلەى مەزھەبىيەى كەمەى تەواىيان روونبىكەنەو، مەبەست لەكۆمەلگا چىيە و كۆمەلە چۆن كار دەكات. ئەمانە ئەو كەسانەن كە لە ماوہى پېنسىد سالى پابردودا مانايەكى دىكە و ئەركىكى تريان بۆ فەيلەسوف لە پېشچاوكەرت. راستە پېشتر ئىمە فەيلەسوفى وەك ئەفلاتون و ئەرستۆمان ھەيە، بەلام خالى سەرھەكيش لای ئەوان برىتى بوو لە داپشتەو و دووبارە سازدانەو ھى مانا بۆ نۆرم و باوھەرەكان، چونكە ئەوانىش لەسەردەمىكدا دەژيان كە ژيانى كۆمەلايەتى لە گۆرانىكدا بوو. بەجىھىشتنى پابردوو، بەرنامە داپشتن بۆ داھاتوو. ئەم گۆرانەش ئەوانى خستبوو بەردەم پېداچوونەو ھەيەك بە سىستەمى كۆمەلە و دووبارە داپشتەو ھى سىستەمىكى دى... ھەر چۆنى بى دەمەوى بلىم: تىگەيشتنى نوێ لە چەمكى فەيلەسوف پەيوەندى ھەيە بەو دياردانەو كە پرۆسەى سىكۆلاريزم ھىنانى گۆپى.

پېيوار: ئەم تىگەيشتنە نوێ ھاوشانىشە بە گەشبینىك لە ئاست مېژوو، دنيا و مەزھەبىيە. بەلامى كەمەو زۆرىيە فەيلەسوفەكانى سەردەمى پېنسىسانس و پاشانىش سەردەمى روشنگەرى، جگە لە (پۆس) بېرواى تەوايان ھەبوو بە پېشكەوتن و بەختەو ھەرىي مەزھەبىيە. تۆ و پېراى ئەو ھى بەردەوام جەخت لەسەر لايەنى پەختەگراى فەلسەفە دەكەيتەو، خۆبىشت بە فەيلەسوفىكى گەشبین يان ئەگەر بەمەوى بە زمانى خۆت بدویم، خۆت بە "دەیانەيەكى گەشبین" لەقەلم دەدەيت. ئایا لە سەردەمىكدا كە مەزھەبىيەتى لە ھەموو كاتى زياتر پۆسى شەپانگىزانەى خۆى خستۆتە كار، فەيلەسوف دەتوانى گەشبین بى؟

لارسن: بەلى دەتوانى. چونكە من دەتوانم جياوازی بكەم لە نىوان ئەو لىكدانەو ھەيە جيهان وەك تراژىديايەك دەخاتە پوو، (كە من بۆ خۆبىشم بېرواى وایە جيهان تراژىديايەك)، لەگەل ژيانى خۆم و پاشانىش خودى خۆمدا. من خۆم بە بەشيكە لەو

یه که تراژیدییهی جیهان نازانم و به شئی نیم له و گۆرپه پانی مه رگه ساته. به لام مروؤ چون ده توانی بهم حاله وه بمیئته وه؟ بپروام وایه مروؤ ته نیا ئه وکاته ده توانی بۆ ئه وانی دی به هایه کی هه بی که بتوانی پیز له خوی بگری و به ژيانی خوی به اختیار بی، چونکه ته نیا له م باره یه دا که ئه و مروؤه توانای هه یه خوی بۆ کیشه و قهیرانه کانی مروؤی دی ته رخا بکا و گرنگیان پی بدا. ئه ز هیچ مانایه که له وه دا نابینم که ده ست هه لگرین له و بیرهی که پیمان ده لئی ده بی جیهان به ره و باشت بگورین. خۆبه دهسته وه دان نیشانه ی به ستن و سپروونه..

رێبوار: ئایا ئه مه ئه نجامیکی ئایدۆلۆژیانه نییه که له فلسفه وه ریده گرین؟
 پابردووی فلسفه بریتیه له زنجیره ی ئه و تراژیدیانه ی فیهلسوف له باره یانه وه تیده فکری، له کاتی که ئایدۆلۆژی به وینا کردنی ئه و ئاینده یه که پهن له خوشبه ختی..

لارسن: ده شیئ له و چوارچۆیه دا ئه و ئه نجامه به ئه نجامیکی ئایدۆلۆژی ناو به رین، به لام له بیرمان نه چی که تراژیدیا بابه تیکی ده ره که یه یاخود بابه تیکه به پله ی یه که م کار له په هه ندی ماته ریالی شته کان، په یوه هندییه کۆمه لایه تی و سیاسیه کان ده کا، ئه گه ر چی ده شیئ ببیته کیشه یه کی تایه ت به خۆیشت و به هه مان پادده ی وێران کردنی ده ره وه ت، ناوه وه یشت وێران بکا. به لام جیاوازی هه یه له نێوان ئه وه ی تو له ئاست خودی خۆتا کئیت، له گه ل ئه وه ی تو له به رامبه ر ئه ویترا کئیت. من له و بره وایه دام مروؤ ده توانی ئازادبی ئه گه ر چی له زنجیریش کرابی. ئه گه ر خود له ناو خۆیدا، ئه گه ر مروؤ له بیر و میشکی خۆیدا ئازادبی و بره وای به خوی هه بی، ئه وه جوړیکی دیکه ی ئازادی هه یه که به (ئازادی بوون) ناو ده بری و جیاوازه له ئازادی سیاسی و هتد. نامه وی ئه وه په تبه که مه وه و بلێم ئه مه ئایدۆلۆژی نییه. چونکه ئه مه ئه و وێنایه یه که شارستانییه تی ئه وروپی له سه رده می رۆشنگه ریه وه بۆ ماوه ته وه و له بنه مادا به نده له سه ر ئه و پرئسیپیه ی که ده لئی، له ریگه ی چاککردن و رۆشنگه ریه کۆمه لگاوه ئیمکانی به خته وه ریه ی مروؤ و گۆرپه ی دنیا دیته ئاراوه. ئه م پرئسیپه هینده تیکه ل به خوینی ئیمه بووه که بی پامان بره ومان پی هه بی و وه که حه قیقه تیک

تیی دهرپوانین. برپوابون به بیرى پیشکەوتن یان "بەرەو پیش چوون" بەشیکە لە
پێکھاتە جەوھەرییەکانی بیرکردنەوێ ئیمە، ئەگەرچی رۆشنبیران گومان و کێشەیان
لەسەر ئەم حەتمییەتە هەیە.

رێبوار: واتە حەتمیەتیک هەیە کە حەتمیەتی "بەرەو پیشچوونە" و مەزۆفی ئەوروپی
وەک بەشیک لە پێکھاتە و بیرى خۆی لەسەر ژیان و بوون تەماشای دەکا، ئەوجا
دەلتی رۆشنبیران کێشەیان لەگەڵ ئەم حەتمیەتەدا هەیە، دەکرێ لەو کێشەییە
بدوێی؟

لارسن: کێشەى رۆشنبیران لە ئاست ئەو پیشمەرچانەدا یە کە بۆ گەیشتن بە
پیشکەوتن لە ئارادان. ئەم پیشمەرچانە بریتین لەوێ کە مەزۆفی لە هەمان کاتدا
"بەرەو پیش دەروات" مەودای چالاکی و خواستەکانی سنووردەر دەکرێ، دیسپلین
دەکرێ و لە یاسا دادەمەڵرێ. واتە کردەوێکانی لەلایەن دەرووبەرەو، لە لایەن ئەو
تەکنەلۆژیی دەسەلات و ھەلومەرجی کارکردنەوێ کە هەیە، دەکەوێ ژێر گوشارەوێ.
ئەمەش پەھەندی مەزۆفانەى، بە ھای مەزۆفانەى کەم دەکاتەوێ. کێشەکە لەسەر ئاستی
"بەرەو پیش چوون" لەوێدا یە، کە لە ئەوروپا مەزۆفی و پراھینراوێ بەردەوام
خەپکاتەوێ (کە ئەکەبکا)، گورج و گۆل بێ و ئامادە بێ بۆ ساخکردنەوێ
کەلوپەلەکانی و کردنەوێ بازاری نوێ. بەگەر خستنی ئەمەش بە مانای ئەوێ کە
ئیمە ھەرگیز لە تێکردنی خواست و پێویستییەکانمان پزگارمان نابێ: چونکە لەگەڵ
تێکردنی ھەر پێویستییەکا پێویستییەکی دی سەر ھەڵدەدا. واتە ئیمە بەلایەکەوێ
زیاتر و زیاتر نیکەران دەبین، چونکە مەودای نێوان ئەوێ خەیاڵی لێدەکەینەوێ و
دەمانەوێ پێیگەین، لەگەڵ ئەوێ بەپراستی بەدەستی دەھێنین فراوانتر دەبێ.
نیکەرانى مەزۆفی ئەنجامی شەپى نێوان فەتتازیاکەى و ئەو واقعییە تیایدا دەژێ.
لەلایەکی تریشەوێ واقعییکە بەردەوام ئەو فەتتازیایانە بەرھەم دەھێنێ: ئیمە
گەرەکمانە زیاترمان ھەبێ، خێراتر دەوڵەمەندیین، گەرەترین و باشترین. چونکە
ئەگەر زیاترمان نەبێ و خێراترەبین و ھتد، ئەو کاتێ ئەوانی دی دینە مەیدانەوێ و
زیاتر و دەستدەھێنین و گەرەترەدەبین و خێراترەدەبین، ئەوا ئیمە بە (وەستاوی) یان

به بى جوولە و له شويىنى خۆماندا دەمىننه وه. ئەمەش وەك ئەوه وایه به ره و (دواوه) چۆبىتینه وه، ههنگاو به ره و پاشه وه.. جا كه واته له و سیستمه ئابوورییه دا (مه به ستم سه رمایه داریه) كه هه لمان بژاردووه پالنه ريكی دوولایه نه هیه. ئەم سیستمه ئابوورییه ته نیا ئەو كاته بوونی خۆی ده سه لمینى كه بتوانى سه رمایه كه له كه بكا، ئەگەر نا داده پرمى.

پێیوار: ده لئى: ئیمه ئەو سیستمه ئابوورییه مان هه لبژاردووه. مه به ست له هه لبژاردن چیه؟

لارسن: تاكه كه س ئەو سیستمه ی هه لنه بژاردووه. هۆی ئەوه ی كه ئیمه توانیومانه به رده وام له فراوان كردن و په لهاویشن و كردنه و ه ی بازاری نوێ جیهاندا به رده وامبین ئەوه یه، ئەو ناكوکيه ده روونیانه ی ناو سه رمایه هیشتا پینه گه یشتوون و له پووبه ريكی به رفراوانی جیهانی سیه مه دا چینه راوون! به لام كاتیک دى به كیش ده كرىن و چیدی ناتوانین قهیرانه كانمان له خۆمان دووربخه یه وه، یان دایانپۆشین. ئەو كاته ش ناچار ده بین سه رله نوێ بیر له چاره نووس و شیوازیکی دیکه ی به رپوه بردنی كۆمه لگا بکه یه وه.. ناتوانین پێگا به خۆمان بده ین به ناوی "پیشكه و تنه وه" به های مروڤ خۆی وه لاوه بخه ین.

پێیوار: له ولاتانی لای ئیمه هیشتا به گه رمی باس له پۆلی پۆشنبیران و راده ده ی په یوه ندییان به ده زگاكانه وه ده كرى. كورته ی ئەو باسه ده لئى: هه مو په یوه ندییه كی پۆشنبیر به ده زگاكانه وه خیانه تیکه له پۆلی پۆشنبیرانه.. توله مباره یه وه سه رنجت چیه؟

لارسن: پێویسته بزاین ئەو ده زگایانه كامانه ن؟ چونكه من هیچ نه نگیه كه له وه دا نابینم كه پۆشنبیریکی ئەفریقی یان هه ر نه ته وه یه كی دی ببیته مامۆستای قوتاخانه، یان ئەندازیاریك یاخود كریكاریکى هونه ریی فه رمانگه یه ك و له به هیزكردنی بنه ما ماترییه كانی كۆمه لگه كه یدا توانای بخاته كار.. من یه كى نیم له و كه سانه ی بلاین: پۆشنبیران به هه ر نرخى بى پێویسته له ده ره وه بمیننه وه و خۆیان تیکه ل به هیچ نه كهن.

رېښوار: رېښبیری جیهانی سټم ده توانی چ چاوه پوانیه کی له رېښبیرانی خورئاوا
 هه بی، به تاییه تی نه گهر مه سه له ی هه لویست وه رگرتن بی له ناست دیکتاتوریه تدا؟
 لارسن: له خورئاوا نه زموونی نه وه هه یه که له ناست پږیمه دیکتاتوریه کانداهمت
 داخهیت! و له ته که هه ندی لایه نی ئایدیولورژیه تدا ته بایی خوت بپاریزی... بۆ نمونه
 نه مه مان له نه زموونی یه کی تی سؤقیه ت، کوبا، قیتنام و چیندا بینی که ده هاتین
 پخنه کانمان سه رکوتده کردن و نه مانده خسته پروو، نه گهر چی ده مانزانی له هه ریه کی
 له و پږیمانه دا کی شه ی گهره هه یه. نه مه ده کرا، چونکه رېښبیری نه وروپی
 نه یده ویست نه و ولاتانه بخاته به رده م بارودوخیکی ناخوشر. پاساوی نه م بیده نگیه
 به وه ده درایه وه، نه گهر به اتبا و پخنه کان ناشکرا بان، نه وه له لایه ن بلوکی
 خورئاواوه له دژیان به کارده هات و نه مه ش ده بووه هوی که مکړنه وهی هه ولدان بۆ
 چاره سه رکړدن کی شه کان. نه مه ته نیا هاوده نگی و پشستوانیه ک بوو له گه ل
 ئایدیولورژیه تی نه و ولاتانه دا نه ک هاوکاریه ک له گه ل ناو توریته ی رږیمه کانیاندا. به لام
 نه م یپوږیه تی کشکا: هه ر له سالانی سییه وه که رېښبیری نه وروپی دهستی هه بوو له
 ئوردوگا روزه ملییه کانی ستالین دا، تا په نجاکان و شهسته کانی ش که هه مان رېښبیر،
 به تاییه تی چه په کان، چاوی خو یان له ناست نه و نایه کسانیه تدا پو شکی که له
 یوگوسلاقیادا هه بوون. نه مه نه و قوناغه یه نابی دو باریو بیته وه. ده بی ئیمه فی ری نه وه
 بین و توانای پخنه گرتنیشمان له و ولاتانه هه بی که له پروی ئایدیولورژی و کولتوری
 سیاسیه وه خو شمان ده وین. بۆ نمونه کاتی فیدل کاسترو بۆ به شداربوون له
 کونگره ی نیونه ته وه یدا دیته کو بنهاگن و به و شیوه به رفراوانه پيشوازی لی ده کړی،
 نه وه ش ده هیتریته وه بیري که به ندرکراوه سیاسیه کانی کوبا شوینی نارپه زایه تی
 ئیمه ن. نه مه ش شتی که چه په کان پیی ده لئین نه ک لایه نیکی دی: "کاسترو ئیمه تومان
 خوش ده وی، به لام له فلانه بواردا سیاسه تی تومان به دل نییه و نامانه وی چی دی
 به و جوړه به رده وام بیت". نه مه نه و لایه نه ی کولتوری پخنه یه که ده بی فی ری بین
 و چی دی پږی که به خو مان نه ده دین له بهر ته بایی ئایدیولورژی کارکردی پخنه
 وه لاخه ین.

رېښوار: شتيكى ديكى سرقالكر به لاي روشنيرى لاي ئيمه وه برتبه له هلوئست له ئاست تهقليديت و نهرتبه كانيدا. چون په يوه نديمان له گه ل تهقليددا دهستنيشان بكه ين؟

لارسن: هندی نهریت هه شایانی په یوه ندی پښه کړدن و بهرگری لیکردنی زیاترن له هندیکی دی، بۆ نمونه ئه گه ر ناسیونالیزم خۆبه کوشندان بۆ له پیناوی دهوله تی نه ته ویدایا، ئه وه بهرگریکردن لای له کاریکی شیتانه زیاتر نییه. ئه مه له کاتیکدا بهرگریکردن له کولتوری نه ته وهی، که رۆژانه له لایه ن هه ر یه کیک له ئه ندامانی ئه وه ته وه یه وه کاری پیده کړی، په یوه ی لیده کړی و دهوله مه ند ده کړی، کاریکی پر مانا و شایانه، جا ئه وه بهرگریکردنه فیه له سووفی بیکایان هه ر روشنیریکی دی.. شیوازی ئه م بهرگریکردنه برتبه له پۆچوون و قولوبونه وه به کولتوری خومالی، زمان و هه لسوکه وتی پۆژانه دا و شاره زایی په یدا کړدن له میژووی مۆسیقا، هونه ر و که له پووردا و له و پښگه شه وه په یوه ندی به ستن پتیه وه.

رېښوار: ئایا ئه م په یوه ندی پتیه به ستنه به مانای خو به دهسته وه دان دی یاخود مانایه کی دیکه؟!

لارسن: به هیچ شیوه یه ک به مانای خۆبه دهسته وه دان نییه، به لکو وه ک گوتم جوری له پۆچوونه، جوری له په یوه ندیکردنه به خوده وه. چونکه ئه وه ی کرۆکی تهقلید و نهرتبه کانی پیکده هیئی، هه مان ئه و شته یه که له پښگی په روه رده ی کومه لایه تی و خیزانی و هتده وه وهرمان گرتوه. بۆیه ئه و په یوه ندیکردنه دهتوانی ته نیا مانای په یوه ندیکردن به خومانه وه بدات. ئه وه ی نه زانی له کوپوه هاتوه، ناشزانی بۆ کوئی ده چی.

رېښوار: که واته سنووریکی جیاکه روه ی رها له نتيوان تهقلید و ئیستادا نییه.

لارسن: ئه و سنووره به لای منه وه نییه، ئه گه ر هه شبی زۆر لاوازه. بیگومان هندی شت له تهقلید و که له پووردا هه یه نامیتی و وون ده بی، مه به ستم ئه وه یه که بلیم له ماوه ی جیاوازا گرنگی ئه و تویان پینادری و له ناو ده چن. له پازده سالی پابردوه وه تا ئیستا له خۆرئاوا گرنگیه کی زیاتر به ئاین ده دری. هندی ئه مه

بەو دەبەستەنەو دە کۆمەلگاکانی ئەوروپی بەرەو کۆمەلگای فرەنەتەو دەیی دەرپۆن، هەر بۆیە شە شتەکان وەکو جاران ناچارانە و حەتمی نین.. ئەمەش پرسیاری خۆی دروست دەکا، بۆ نمونە پرسیار لە خۆمان دەکەین: مەسیحی بوون چییە؟ زۆر لە ئەوروپاییەکان خۆیان بە مەسیحی دەزانن، بەلام بە شیوەیەکی دروست نازانن بۆچی؟ ئەم پرسیارەش بەر لە ئیستا بەم شیوە قوولە نەدەکرا، هۆکەیشی ئەو بوو کە گرووپیکی دیکە ئایینی جیاوازیانە بوون تا تیروانینیکی تر لە سەر شتەکان دەرپن. هەر بۆیە شە زۆرین ئەو قەشە دانیمارکیانە کە بە خۆشحالیوە دەلێن: باشبوو خەلکانی سەر بە ئایینەکانی دیکە هاتنە وڵاتەکەمانەو، چونکە ئەمە بوو هۆی وریا کردنەو دە دانیمارکییەکان و هاندانیان بۆ گەپان بە دووی ئەو بەهایانەدا کە مەسیحی بوون و بروادارییەکیان دەسەلمێنێ.

رێنوار: لەو بره‌وایەدا ئه‌وروپاییه‌کان بتوانن واز له‌و بیره بهێنن کە ده‌لی "ئه‌وروپا چه‌قی گه‌ردونه"؟

لارسن: ئێمه له‌ خۆشناو زۆر کەم گرنگی بە کولتووری بێگانه‌کان دەدەین و لەسەر ئەو پاهاتووین لەسەر شیوەی "ئەوروپا ناوەندی" بێرکەینەو. ئەمەش بەمانای ئەوێهه له‌ خۆشناو بە چاویکی نزم تەماشای کولتورەکانی دیکە دەکەین و پێمانوایە ئەو کولتورە جەوتە کولتور! ئەمەش بێرکە له‌میژە دامەزراو، بنەماکەشی دەگەرێتەو بۆ ئەو دەمە و وادەزانرا ئەوروپا چه‌قی جیهانه. ئەم بیرە بوو هۆی سەرھەلانی کۆلۆنیاڵیزم و سەمپاشیکردنی "کولتووری ئەوروپی" بە جیهاندا. بەلام له‌ پۆزگاری ئەمپۆدا ژيان له‌گه‌ڵ ئەو جوړه بێرکەندەوێه‌دا کارێکی تا بلیی پر مەترسییه، چونکە له‌ پووی پراکتیکیه‌و چیدی ناتوانین وەهای پێشاندەین کە شتیکی هاوبەش له‌گه‌ڵ خەلکی شوینەکانی دیکە جیهاندا کۆمان ناکاتەو، له‌بەر ئەوێه‌ی لێمانەو دوورن! ئەمپۆ ئێمه له‌ناو یەکتەردا دەژین و پێویستە وەك ئەوروپی له‌مەو فێربین. مەبەستم ئەو نییه کە ببینە هیندوویی، بودیست و موسلمان و هتد. فێربوون ئەرکی هەردوو لایه، بەلام دەبێ بەلای ئەوروپاییه‌که‌و ئەو فێربوونه ساناترینی وەك بەلای جیهانی سیه‌مییه‌که‌و. بۆچی؟ چەنکە جیهانی سیه‌م هەزگیز

هه ئه س تاوه به داگیرکردنی جیهانی یه که م و کۆلۆنیکردنی! من له سالتکدا له دایکبووم که هیشتا هیندستان کۆلۆنی بوو، نه مهش نه وه دهگهیهنی که نه ولاتانه بیره وه ریه کی زیندوویان له باره ی چه مکی داگیرکردن و کۆلۆنیا لیزمه وه هیه و لیره شیه وه که مانیکی زیاتر له ئاست چه مکی نه وروپا دا، به لام نه وروپایه کان نه و بیره وه ریه یان نییه که رایانگری له بهردهم فیروون له نه ویتره وه هه لیا نسل مینیتته وه.

رئیسوار: ئایا نه مه وه هه ولدانیک بۆ سازدانی گفتوگۆی نه وروپایه کان له گه ن نه ویترا ده خرتیه بهو که پیشتر له ئارادا نه بووه؟
لارسن: به ئی.

رئیسوار: به لام نه م گفتوگۆیه پتویستی به بۆچونیکی ره خه گرانه ی نه وروپا هیه به خرتیدا و نه مهش پرۆسه یه که له نۆر شوین بهو به بهو ی تاوانباری نۆر ده بیتته وه. بۆ نمونه پرۆژه ی نووسه ری سویدی (سفین لیندگفیست) به کیکه له و پرۆژه نه وروپایه ی که ره خه گرانه دیدی شارستانی نه وروپای له ئاست نه ویترا ده خوینیتته وه، به لام هه مان کاتیشدا به کیکه له و پرۆژه ی نار په وایانه تاوانبار ده کری به وه ی گوايه مه رای بۆ ئیسلام ده کا و ته نانه ت کتیبی (شه ی تانه کان پاکبکه نه وه) (***) به دۆکیومه نتیکی دژ به نه وروپا له قه له مدراوه. ئایا نه مه نه وه ناگه یه نی که نه وروپا ئاماده نییه به شیوه یه کی رادیکال ره خه له خۆی بگری؟

لارسن: هه لویستی نه وروپا له به رامبه ر جیهانی سیته مدا پر په له بیرو پای دژ به یه ک. له راستیدا هه لویستیکی ناکۆکی ئازاواچیا نه یه و له سه ر بنه مای چه ندین نه فسانه وه دامه زراوه. به لام له هه مان کاتیشدا نه و باشیه ی تیدا یه که خاوه نی ئیراده یه که بۆ دۆزینه وه ی رینگا چاره ی نو ی کیشه کان. بۆچی کتیبه که ی (لیندگفیست) ده بیتته هۆی توو په یی؟ هۆکه ی نه وه یه کۆمه له که سانیک هه ن به شیوه یه کی خۆ به خۆ وا بیر ده که نه وه که کولتوری نه وروپای چ عه بیکی نییه و عه بیه که له کولتوره کانی تردایه. دیاره نه مهش بیروپایه کی چه وته. له لایه کی تریشه وه که سانیک هه ن پێیان وایه پتویسته له رینگه ی ریکخراوه سه ره به خۆکانه وه گیانی هاوکاری پته و بکری

چاکتره، نهک به هوی گه پانه وه بق بیره وه ریبه کولتووریه کان که پپن له پوودای
چهوت و تال..

پتیوار: وا هه ستناکه ی هوی سهره کی نه وه بیته که نه وروپا ئاستیکی بق ره خنه گرتن
له خوی له بهر چاو گرتین، و دهرچوون له و ئاسته له پیشچاو گیراوه، یان رینگه پیدراوه
دوچار ی نه و تاوانبار کردنه توند په وانه یه بکری، که له نمونه ی پرژه ی ناو براودا
بینیمان؟!

لارسن: له وانه یه ..

پتیوار: نه مهش مه ترسیه که له ئاست نه و دیالوژده که تر باسکرد..

لارسن: به لام چه ندین سه رچاوه هه یه که ره خنه له پرژه ی نیمپریالیزم ده گری و هیچ
توره و بوونی ناخاته وه .. پیموایه ته قینه وه به رووی پرژه ی ناوبراودا زیاتر له بهر
نه وه یه که په رده له سه ر فه و زایه ک ه لده داته وه: په رده هه لده وه له سه ر نه
که سایه تیه کولتووری و فکری و فه لسه فیانه ی نه وروپا، که له پواله تدا ناسراون به
هاوده نگ ی و هاوخه می له گه ل مرۆفه کانی تری جیهاندا و له واقیعه شدا مه به ستیان نه وه
بووه یاخود به شداربوون له چه وساندنه وه و ژیر چه پۆک نانیاندا.. نه و جا په رده
هه لده وه له سه ر نه لایه نه ی کولتووری نه وروپی، که نه وروپییه کان به شوین
شانازی خویانی ده زانن، ده بیته هوی نواندن ی په رچه کرداریکی ده روونی و توره بوون.
پتیوار: نواندن ی نه و په رچه کرداره ده روونی شوینی تیگه یشتنه، به لام نه که ر نه مه
رنگر بیته له بهر ده م پرژه یه کی رادیکالانه ی ره خنه گرتنی نه وروپا له خوی، شتیکی
پر مه ترسییه.

لارسن: گومان له مه دا نییه.

پتیوار: دوو پرسپاری کوتایی نه م گفتوگویه زیاتر په یوه ندیان به پرژه ی خۆته وه
هه یه. حه ز ده که م به کورتی پیناسه یه کی پۆست مۆدیرنیته بکه یت و پای خۆت له مه پر
نه م بزوتنه وه یه وه ده ربهری.

لارسن: پۆست مۆدیرنیته دروشمه زاراوه یه کی ئایدیۆلۆژییه، که نه رکی سهره کی
ئاگادار کردنه وه ی تاکه که سه له خودی خوی و کیشه کانی. له میژووی کولتووری

ئەوروپادا، مۇدېرنىيە تەمەننىكى دور و درىژى ھەيە، جا ئەگەر ھاتبا و پۆست مۇدېرنىيەستەكان خۇيان بە مۇدېرنىيەست لەقەلەم دابا، ئەو دەبوونە مشتى نمونەى خەرواى! بۆيە لە زاراوەى (پۆست مۇدېرنىيە)دا جۆرى لە عەقلى راگەياندن "مىدىا" بەكار ھاتووە. بەلام لەناوەرۆكى وشەكەدا لىكدانەوہەيكى قولتر ھەيە كە دەلى: ئەو بىروپا و وينايانەى (وہك پىشكەوتن، گەشەسەندن، رۆشنگەرى و عەقلانىەت) كە مۇدېرنىيە لە سەريانەوہ دروست ببوو، ھەمويان خەيالپلاو و چاوبەست بوون و سەردەمى ئىستا سەردەمى دواى خەياللات و دواى چاوبەستە. (دواى، پۆست خەياللات) بەماناى ئەوہەيە كە ئىستى دەتوانرى بىر لە جىهان بكرىتەوہ بەبى ئەوہى تىببىنى پرنسىپى ئايدىلۆژى و "حەكايەتە مەزنەكان" بكرى، ياخود ئەو بىركردنەوہەيە لايەنگىرىكىردنى كۆمۆنىزم و ھەلۆيەست وەرگرتن بى لەبەرامبەر كاپىتالىزمدا.. ئەمەش بەبرواى من شتىكە دەتوانرى لە بوارى قسەكردن لەمەر پەھەندە مۇدېرنەكانى ھونەر و فەلسەفەدا سوودى لى وەرگىرى كە بە شىوہەيكى چر پىى دەگوترى ھەلۆەشاندنەوہگەرايى (Dekonstrativism). بەلام ئەم بابەتە ھىندەش نوئى نىيە كە پۆست مۇدېرنىيەستەكان دەيانەوى پىشانى بەدن: لەمىژوودا چەندىن بزوتنەوہمان ھەيە كە ئەركيان ھەلۆەشاندنەوہى بارودۆخە ئارامەكان بووہ و سەر لەنوئى دارشتنەوہيان. ديارە ئەمەش سەبارەت بە كولتور و شارستانىەت گرنگىەكى تاييەتى ھەيە كە خەلگانىك پەيدا دەبن و ھەلدەستن بەو جۆرە ھەلۆەشاندنەوہ و پالائوتنانە. بەلام پۆست مۇدېرنىيە ئەو (بارودۆخە) نىيە كە لە پاش مۇدېرنىيە دىت يان مۇدېرنىيە خانەنشىن دەكا.. ھەر بۆيەشە زۆركەس لە پاشەملە بە پۆست مۇدېرنىيەستەكان دەللىن: (مۇدېرنە درەنگ ھاتووەكان)!

رېبوار: پەيوەندى خۆت لەگەل ئەو مۇدېرنە درەنگھاتووانە چۆن ديارى دەكەى؟

لارسن: من ئەو بۆچوونە لەو پووەوہ پەسەندەكەم و پشتگىرى لىدەكەم، چونكە بە ئورگانىزمىكى نىو كولتوروىكى زىندووى دەزانم، پىويسىتمان بەوہ ھەيە ھەمىشە كەسانىك ھەبن شتە تەواو پىچەوانەكان، پىچەوانەى ئەوہى چاوپەيدەكرى، دەرەبىر بۆ ئەوہى ناچارمان بكەن بەلگەى باشتر لەسەر ھەلۆيەست و بىروپايەكانمان بخەينە

پوو. ئەگەر پۆست مۆدىرنەكان دەلەنن خۇدا مردووه، مرقۇ مردووه، حەكايەتە مەزنەكان مردوون، ئەو مەن ناچار دەيم بە بەلگەو ھەولە سەلماندى ئەو بەدەم كە بۆچى خۇدا نەمردووه، بۆچى مرقۇ نەمردووه، بۆچى حەكايەتە مەزنەكان نەمردوون؟ واتە دەبى بکەومە گفتوگۆو و سەرنجە فیکرییەكانم دەولەمەندتر بکەم و لەرپگەى وەرپووخستنى بەلگەو ەرى لە خۆبەدەستەو ەدان بگرم. جا كەواتە پۆست مۆدىرنیتە بەرەو دیالوژمان دەبا، ھەر بۆیەشە شتیکى راست نییە مرقۇ سوور بى لەسەر ئەو لەخۇپازیبوونانەى گشت کولتوروى بەبى تىپرامان شانازیان پىئو دەکا و ەك لیفەیکە دەیاندا بەسەر خۆیدا. چىژى پۆست مۆدىرن لەو ەدایە كە دەلەت: وانییە كە دەزانرا و شتەكان بەو جۆرە نین كە بیریان لیدەكرایەو. بەلام لە بیرمان نەچى خودى پۆست مۆدىرنیستەكان ئەم جۆرە پىئاسەىە لەسەر خۆیان پەسەند ناكەن، چونكە بە جۆرى لە بالەبەستكردى خۆیانى دەزانن.

رېبوار: تو لەگەل (ھابرماس)یشدا خەریكى پەرۆزەىەكیت، ئایا دەكرى تیشكى بخەیتە سەر ئەم پەرۆزەىە و شتوانى ھاوکاریتان؟

لارسن: مەن و ھابرماس ھەردووكمەن گرنكى بە فەلسەفەى مافەكان دەدەین: ئەو ەچییە كە لەدوا ئەنجامدا پوونیدەكاتەو ە پەوايەتى چییە؟ ھەموو سیستەمىكى سیاسى و سیستەمىكى كۆمەلایەتى خاوەنى ئەم پىشنووسانەىە (ياساكان)، كە پىمان دەلەنن پىئویستە بە چ شىو ەك خۆمان راست بکەینەو ە ھەلسوكەوت بکەین. ئەمەش ئەو شتەىە كە پەوايەتى كۆمەل دەسازىنى. بەلام ياساكان ھەموو كات پەوا نین و بۆمان ھەىە ھەندى ياساى ناپەوا بەئینە پىشچاوى خۆمان، ئەمەش ئەركىكى فەلسەفەىە كە لە پەوايەتى و ناپەوايەتى ياساىەك بکۆلئیتەو. ياساكان ھەمیشە لە سەردەمىكى دیارىكراوى كۆمەلگەىەكى تايبەتدا پەوان، بۆیە كاتى ئیمە لە ياساكان دەكۆلئینەو، دەبى بە ناچارى بیر لەو پىشمەرجانە بکەینەو كە لەو كۆمەلگایەدا دەبنە ھوى پەوايەتى بەخشین بەو ياسایانە. ئیمە ناتوانین ھەر لە سەرەتاو ە بلین مادام پىشنووسەكان وا دەلەنن، دەبى وا بكرى دەنا سەرمان دەپەرئىرى! ئەمە تىگەىشتنىكى بەرەبریانەىە لە مافەكان. بۆیە پىئویستە بکەوینە توژىنەو ە لەو ەى

چۆن ئەم كۆمەلگايە لە سەر ياساكانىيە وە دامەزراوە ؟ ئايا حسيىبى تەواوى ورد كراوە
 بۆ پاراستنى هاوڵاتيان ؟ ئايا ياساكان بە پيى خواستى خەلكان داندراون تابتونرى ئەو
 خەلكە خۆشيان بەرپرسىار بكرين لە جيبە جيكردنياندا و هتد... ئەمە ئەو پرۆژە
 هاوبەشەى ئيمەيە.

- سوپاس بۆ ئەم گفتوگۆيە.

بەراوێژەكان

● "كونگرەى جيهانىيى بۆ چارەسەركردنى كيشەى مەژارى" كۆنگرەيەك بوو لە ناوەپاستى شوبات/
 فەبريوەرى ١٩٩٥دا بەسەرپەرشتى ريڤيكرەوى نەتەوە يەكگرتووەكان لە كۆپنھاگن بەسترا.
 ● ● *Seven Lindqvist: " Utrota varenda javel" 1992.*

لەبارەى (ميخائيل لارسن)ەووە:

- ١٩٤٧ لە دايك بوو.
- خويندنى ميژووى مەز، كۆمەلناسى و زانستى پەرەردەى لە دانمارك، ئەلمانيا (فرانكفورت و بەرلين)
 و ولاتەيەكگرتووەكان تەواو كردووە.
- سالى ١٩٧٣ دكتوراي فەلسەفەى لە ميژووى مەزدا وەرگرتووە.
- لە سالى ١٩٧٦و سەرپەرشتى تووژينەووى جۆر بە جۆرى لەم شووتانەدا كردووە (School
 Education) و (Histy Department) لە بيلاكل (Philophiscem Seminar) لە
 فرانكفورت. ئىستاش لە زانستگەى (غوسكىلە) لە دانمارك بابەتى تيۆرەى زانست، كۆمەلناسى،
 زانستى پەرەردە و ئالوگۆپكردن دەلێتەو و لەگەڵ فەيلەسووفى ئەلمانى (يۆرگن ھابرماس) دا كار
 لە پرۆژەيەكى فەلسەفیدا دەكا.

گرنگترين بەرهەمى چاپكراوى:

- رەخنە لە پەرەردەى رادىكالىزمى كولتورى (١٩٧٤)
- لە بارەى زانستە مەرقايەتيەكان و مۆمانىستەكانەو (١٩٧٩).
- پتر مەرقانە (١٩٧٩).
- بيري ئازاد (١٩٨١).
- مافى مەرق (١٩٨٣).
- ميژووى ئايدىاي فەلسەفەى مافەكان (١٩٩٤).
- لەگەڵ بەرهەمى نووسراو و وەرگێردراوى ديكە لە مەز فەلسەفە، جوانيناسى و دەروونناسىيەو كە بەزمانى
 جۆرەجۆر نووسراون.

عهقلی مۆدیرن و کۆمه‌لگای کوردی

وتووێژی: عه‌بدولخالق یعقوبی،

بۆکان، ماوینی ۲۰۰۳

{گوماندارى و یه‌قیناوه‌رى. په‌یوه‌ندیان به
نهرینه‌کان و رابردووه‌وه. چیه‌تى مۆدیرنبوونی
رۆشنیری کورد. له‌تویه‌تى ناسنامه‌ی
کوردبوون. له‌که‌له‌که‌کردنی مه‌عریفه‌وه بۆ
بیرکردنه‌وه‌ی مه‌عریفانه. دنیاى
شته‌بچروکه‌کان، کتیی نالی و هه‌لوێست له
لیکدانه‌وه‌ی ته‌قلیدی بۆ شیعەر. نالی و شوناس،
نالی و زمان و نالی و نه‌وانیتر.}

یه‌عقوبی: پێمخۆشه وه‌ك پرسیاری یه‌كه‌م مه‌ندێك له‌وه‌كه‌له‌لانه‌ی كه‌ پێم وایه‌ نه‌ك
مه‌ر بۆمن به‌لكو سه‌رجه‌م بۆ كۆمه‌لگای كوردی و مرقۆی كورد به‌نسبه‌تى له‌كه‌ن
جیهانی مۆدیرنی نه‌مرۆ پوه‌به‌پوه‌وه‌ له‌كه‌ن كێشه‌كانی له‌ئارادایه‌، ده‌ستپێكه‌م.
ئێمه‌ی كورد وه‌ك مرقۆیكى رۆژه‌لاتی به‌دریژایی میژوو، به‌ساته‌وه‌ختی ئێستاشه‌وه
جۆره‌ شه‌رمێكمان له‌ گومانكردن (شك) كردووه‌ كه‌ رێكای پێنه‌داوین به‌رده‌وام به‌ردی
گومان و درپۆنگی بخرینه‌ گۆمی مه‌ندی حه‌قیقه‌ته‌ زاله‌ بالاده‌سته‌كانه‌وه‌، نه‌و
حەقیقه‌تانه‌ی كه‌ زۆرتریان ساخته‌ی ده‌ستیكى باوكانه‌ بوون. له‌شیوه‌ تێپه‌وانینی
ئێمه‌ی رۆژه‌لاتیدا په‌سه‌نایه‌تى دراوه‌ به‌لایه‌نى نه‌گۆپی و مه‌ندبوونی دیاره‌كان و نه‌م
تێپه‌وانینه‌ به‌جۆرێك له‌جۆره‌كان حاشاكردن بووه‌ له‌ بزاڤ و گه‌رپیان و گۆرپانكاری،

که چی له رژژناواو له فیکری مروفی رژژناوایی و به تاییهت له دواي قوناغی روشنگری نه وهی په سه نه، زمان و حهره که و گورانه. واته به له عنه تکرندی راوه ستان و مهندي. به راستی ده بی چی بی نه و هکارانه ی که دوو ریگای نه ک هر جیاواز به لکو دژوازیخی خسته به رده م نه و دوو جه مسره فیکریه. کامانه نه و ده لیلانه ی که رژژناوای که یانده به رده م شورشی فیه رساو شورشی پیشه کاری و جیهانی مؤدیرن و کومه لگای مه دهنی و چه مکی لیبرال یسم و رفتاری دیموکراتیک و گوندی جیهانی که چی نیمه ی پال پتوه نا به ره و توند و تیژی نایینی و حکومتی توتالیتاری و کومه لگای عه شیرهنی و خو خده ی دیوه خان و... هتد...؟

سیوه یلی: خو به دوو ورگرتن له گومانداري خه سلته ی نه و کومه لگایانه و له که لیشیدا خه سلته ی نه و مروفانه یه که بی تمنا نه به خو یان. بی تمنا نه یی، مروف و شارستانییه تیک به ره مه ده هیتنی که خو ی له شک، له گومان کردن، له دوو دلی به دوو ده گری. نیمه لیمان تیک نه چی مروفتیک که بروای به یه قین هیه مروفتیکیش که له هه مان کاتدا بی بروایه به پیگه ی شارستانی و پولی خو ی له ناو نه و کومه لگایه دا که تیدا ده ژی. نه و مروفه هه میسه به دووی پشتیوانیکی نه گوردا ده که ری که نه و بتوانی له سایه دا به و نارامیه بگات که پیویستی پییه تی، بو نه وهی خو ی به دوو بگری له هه موو گورپانکاریه ک و خو ی به دوو بگری له هه موو بزافیک که نه و به ره و قوناغیکی دیکه ده بات یا گورانیک له ودا دروست ده کا.

به پیچه وانه وه مروفی گوماندار مروفتیکی بی ئوقره یه، له بهر نه وهی که مروفتیکه پرسپاری هیه، مروفتیکیش که پرسپاری هیه، دنیا وه که نه وهی که هیه قه بوول ناکا، به لکو هه میسه له هه ولی نه وه دایه جیهانی ده ورو به ری و بوخوشی بگاته نه و جیهانه ی که نه و پیویستی پییه تی، بیکاته نه و جیهانه ی که به های نه و وه مروفتیک تیدا پاریزراوه. نالیره وه تهاشا ده که ین میژووی گومانداران میژوویه که پر له ده رده سه ری، میژوویه که پر له چه وسانه وه، میژوویه که پر له تومهت بار کردن و له هه مان کاتیشدا میژوویه که پر له داهیتان. له کاتیکدا میژووی یه قینباوه پان و یه قینکاران میژوویه که پر له دلنایی و زور جار پر له نارامیه کی گیلانه و میژوویه که

له ناکۆکی به ده ره، له کاتی کدا له پرسیار خالییه. به دیویکی تردا میژووی خه لکانی گوماندار و شارستانییه ته گومانداره کان، میژوویه که که هه میشه پرسیارکردن داینه مۆ و وزه ی خۆتازه کردنه وه ی مۆڤ و کۆمه لگایه. به ده ختانه ئیمه له ناو ژیاړیکدا چاو هه لدینین که زیاتر له وه ی پرسیار هه ژین بیت پرسیار کوژه. قه ده ری ئیمه وه که مۆڤی ئه م ده قه ره به وه ده ستنیشانکراوه که له کۆمه لگایه کدا بین بهر له وه ی له دایک بیه هه موو ئه و ریچکه ژیا نه ی ئه و قوناغه ی ده بی پیدایه تیپه رین له پیش ئیمه وه، به پیی کۆمه لیک یاسای نووسراو نه نووسراو، ده ستنیشان کراوه. ته نها ریگایه که له بهرده می ئیمه دا ماوه ته وه ئه وه یه که به باشتین شیوه ی مومکین بۆ ئه و کولتوره ی ئیمه تییدا په روه رده بووین و له سه ر ئاستی چاوه روانیه کانی ئه و کۆمه لگایه ی تییدا ده ژین، بتوانین ئه و یاسایانه (نووسراو نه نووسراو) پراکتیک بکه یین بۆ ئه وه ی بتوانین ئه و دلناییه ش به ده ست بیتین که کۆمه لگا خۆی پیمان ئه به خشی. بیگومان ئه وه کیشه ی زۆری بۆ مۆڤی ده قه ری ئیمه دروست کردوه. که مۆڤیکه له بونیادی کاراکته ری خۆیدا یه قین ده چیندری له میانه ی پرۆسه یه که وه که ئیمه هه م ده توانین به پرۆسه یه کی شارستانی ناوبه هین، له بهر ئه وه ی که ئیره کانگای سه ره لدانی ئاینه یه قین خاوزه کانه وه م ده توانین به پرۆسه یه کی کۆمه لایه تیشی ناوبه رین که مۆڤ تییدا وه که تا که که س به و شیوه یه په روه رده ده کری که هه میشه پرسیاره کانی خۆی وه دوا بخاو هه میشه ده ست له چه زه هه نوکه یی و ئیستاییه کانی خۆی هه لگری و هه میشه له چاوه روانی زه مه نیک دابی که به هه رحال له و زه مه نه دا ئه و وه کو جه سه بوونی نییه، وه کو رووح بوونی نییه. ته نیا زه مه نیک خه یال کراوه، ته نیا زه مه نیکه که تییدا مژده یه کی پی به خشراوه به لام نه مژده به خش دیاره وه نه ئه و مۆڤانه ش که ئه و مژده یه یان وه رگرتوه. ئیمه له به ینی ئه م دوو ئاراسته یه دا قه ده ریکی یه قینگه راو پرسیارکوژ، قه ده ریکی له هه مان کاتدا فه ردانییه ته کوژ ده ستنیشانی ریچکه ی ژیا نه یان کردوه و پیموایه هه ر ئه وه ش بۆته هۆی وه دوا که وتن و به دلگرتنی ترس له هه موو جوړ مۆدیرن بوونی، له هه موو شیوازیکی

مؤدیرنیزانسیون، ئەمەش ھەم لە کایەزانستیە کائمانداو ھەم لە کاراكتەری
شەخسیماندا رەنگیداوئەو.

ئیمە ھەردەم بەپێی ئەو بونیاد و پێکھاتە زەینیە، جۆریک مامەلە لەگەڵ دنیای
دەورو بەریشماندا دەکەین کە دیسانەو پێداگرتنە لەسەر یەقینخوازی و خۆ بەدوور
گرتنە لەو گوماندارییە. لە راستیدا مرقۆی ئەم دەقەرە ی ئیمە، مرقۆیکی وایە کە
بەدوای سەپرایز و ئەوێ کە پێی دەلێن موفا جە ئەدا ناگەرێ. ئەو شتەکان پێشتر
دەزانێ و پێشتر شتەکانی پێی تەلقین کراو. ئەم جۆرە مرقۆە چاوەرپێ گۆرانی وای
لێناکری، یاخود دەتوانین بڵێین گۆران لەو جۆرە کۆمەلگایانەدا نابێتە بزوتنەو یەکی
ھەمەلایەنە. ھەر بۆیە شە تازە گەرەکان لەو کۆمەلگایانەدا ھەمیشە مرقۆی بە
پەراویزکراون و ھەمیشە ئەو تاکە کەسانەن کە بە چاویکی نامۆ تەماشایان ئەکری.
لەبیریشمان بێت خەسلەتی گومانکاران و خەسلەتی بیگانەکان لەیەکەو نزیکە:
گومانکارەکان لە ھەمان کاتدا بیگانەشن، بیگانەکان لە ھەمان کاتیشدا ئەوانەن کە لە
دەرەو ھاتوون، بە مەیار و پێویری تر دەپواننە پێوەرەکانی ئەو شوینە ی تێیدا
دەژن، ھەر بۆیە شە بەچاویکی تایبەتیش تەماشایان دەکری. ئیمە ئەگەر پێوانینە بۆ
نمونە بزوتنەو یەکی وەکو (سۆفیستەکان) ی یۆنان بەوردی ئەو کێشە فکرییەمان بۆ
دەردەکەوێ کە ئەوان لە کۆمەلگای یۆنانیدا بەجۆریک لەپەراویزدا بوون، ئەمە وێرایی
ئەوێ ھەلگری پرۆژە یەکی گەرە ی ھیومانایستەنەش بوون و لە ھەمان کاتیشدا لەناو
میزوودا پەراویز دەکری. دەتوانم بڵێم ئەو چارەنووسە، چارەنووسی ھەموو
کەسیکە، کە دەپەوێت پرسیار بکا، ھەموو کەسیک کە لەگۆمی یەقینەو دەپەوێت
بجێتە ناو دەریای پرسیارکردن. پرسیار بۆخۆی جۆریکە لە جورئەت، لە ژیاکردن
و ھەکنەوێ مرقۆ دەپەوێت بژی، یەقینخوازیش جۆریکە لە خولانەو لە بازنیە کدا، وەک
ئەوێ کە ھەیان بە شیوہ یەکی گشتی پەسندی دەکات. ئەمەش جیاوازییەکی
نیوان ھەیان و ئینسانە و بەھۆی ئەم جیاوازییە شەو مرقۆ پێگەی خۆی لە پلەی
بوونەو ەربوونەو کە تەنیا شوین غەریزەکانی دەکەوێ، بەرز دەکاتەو بۆ پلەی
مرقۆبوون کە عەقڵی خۆی دەخاتە کار و پرسیارکردنیش بەرجەستەبوونی عەقڵ.

به لām حەیان بوونه وه رێکه ناتوانی پرسیار بکا، له بهر ئه وهی که له بازنه یه کدا که سروشت بۆی دهستنیشان کردوه ده سوورپێته وه ئیتر قه ده ری ئه وه دهستنیشانکراوه. سه ره تای ژیا نی ههنگاوی یه که مه بۆ گه یشتن به کوتایی ئه و ژیا نه و کوتایی ژیا نیشی هه ر ئه وه یه که له پێشدا زانرا وه. له کاتی کدا ئینسان به هۆی توانایه کی بنه ماییه وه که عه قله ده توانی خۆی له م بازنه یه رزگار بکا و په وتی ژیا نی خۆی به شیوه یه کی پێژه یی بگۆڕی. به لām بۆ ئینسانی ئه وه ده قه ره ی ئیمه ئه م تواناییه سروشتیه ی خۆی به کار نا هی نی. ئه وه کۆمه لی به لگه و کۆمه لی رێگر هه ن له به رامبه ر ئه و به کاره ی تانه ی عه قله دا، که پیموایه له هه مان کاتیشدا، رێگر نه له به رده م خۆتا زه کردنه وه ی ئه م مرقه دا و خۆ ته حقیق کردنی وه ک بوونه وه رێکی عاقل.

یه عقوقی: ئیمه وه ک مرقی کوردی مۆدیرن کێشه یه کمان هه یه به ناوی خۆپندنه وه رو به روو بوونه وه له گه ل سوننه ت، ئیمه حاشا له وه ناکه ین که کورد راسته پێشینه یه کی بووه که رهنگه له گه ل سه ره له دانی مه عریفه یه کی پرسیار که ر دژایه تی کردبێ، به لām له هه مان کاتیشدا خا وه نی سوننه تی کین که له وانه یه کۆمه لی ک خالی باش و به هی زیشی تێدا بی ت که شایانی ئه وه بێ بیان خۆپیننه وه و لێکیان بده ی نه وه. بۆ نمونه له بواری ئه ده بدا ئه گه ر ئیمه که سیکی وه ک نالی (که جه نا بیشت کتیبیکت له سه ر نووسیوه) له به رچا و بگرین شیعی نالی بۆ ئه و پۆی ئیمه سوننه تی که شایانی خۆپندنه وه، ته نانه ت ئه گه ر ئیمه به مانه وی قونا غیک له قونا غه کانی شیوه رۆشن بیری سه رده می نالی ده ست نیشان بکه ین ناچار ین پشت بیه ستین به خۆپندنه وه ی شیعه کانی نالی، ئیستا ئه و کێشه یه له ئا رادایه که ئیمه ده شی چون روو به روو بوونه وه یه کمان له گه ل سوننه ت هه بی؟ ئایا ئه گه ر قه راره لێکدانه وه یه که له سه ر سوننه ت بکه ین، ئه و لێکدانه وه یه میکانیکی بی ت یا دیالیکتیکی بی ت. ئه گه ر نه فی و حاشا کردنی ک له گۆریدا یه ئایا حاشا کردنه که مان میکانیکی بی ت یا دیالیکتیکی؟ ئایا سوننه تی کوردی له گه ل عه قلی ئه و پۆی ئینسانی کورد ئه و وزه و توانایه ی تێدا یه که دیالۆگیک و وتووێژیک سازبێ له نیا و ئه و دوو عه قله و له و وتووێژه شه وه کۆمه لی ک خالی باش وه ده ست بێ؟

سیوهیلی: من بۆخۆم بپروام وایه که مۆدیرنیتە یا عەقڵی مۆدیرن دژ یا نه فی که ره وهی
 سوننەت نییه، به لکو نه فیکردنه وهی ئەو تیرپوانینەیه که سوننەت بۆخۆی هەیه تی.
 له هەمان کاتیشدا، ئەو تیرپوانینە، ئەو تیرپوانینەیه که سوننەت هەم لیوهی
 سەر هەلداوه و هەم دەیهه وی بشی پارێژی. مۆدیرنیتە له ویدا له سوننەت جودا
 دەبیتە وه که تیکشکیتە ره، پرسیار له سوننەت دەکات به لام ره تی ناکاته وه. من
 پیموایه ئالیرە وه ئەگەر بپروانینە تیرپوانینی مەسه له ن چەند هەنگاوێکی که بۆ ئەدەبی
 کلاسیکی نراوه، که ژماره شیای زۆر که مه، به بروای من ئەوه نوینە رایه تیکردنیکی
 باشی مۆدیرن نییه، یا مۆدیرنیتە نییه، که ئیمە ئیدیعای ره تکردنه وهی سوننەت
 بکهین، به قەدەر ئەوهی که مۆدیرنیتە خۆی ئەو تیرپوانینە، ئەو چوارچێوهیه بۆ
 سوننەت قایل نابێ که سوننەت دەیهه وی هەر تیدا بمینیتە وه. که واته مۆدیرنیتە
 شتیکه له هەمان کاتدا له دەرە وهی سوننەت و له یه ک کاتیشدا به پشت به ستن به
 تیرپوانینیکی تایبەت بۆ سوننەت سەر هەلته دا، به تایبەت له بواری فیکری و ئەدەبیدا.
 ئیمە ناتوانین هیچ خۆیندنه وهیه کی مۆدیرنانه مان هەبێ به پێی میتۆدی نوی بۆ، بۆ
 نمونه شیعی کلاسیکیمان یا کولتووری سوننەتیمان ئەگەر له هەمان کاتیشدا
 پێیه کمان له سوننەتدا نه بێ. که واته ئەو په یوه ندییە، په یوه ندییە که که ئەگەر
 سوننەت کانیه ک بێ که بۆی هیه له فەسلێک له فەسلەکاندا وشک بکات،
 خۆیندنه وهی مۆدیرنیتە بۆ سوننەت گۆپینی ئەو کانیهیه به دەریایه ک یان به
 پروبارێک. چۆن؟ به وهی که تۆ ناوت نا دیالوگ یا گفتوگۆ له گەلکردن. خۆیندنه وهی
 مۆدیرن بۆ سوننەت خۆیندنه وهیه که یان واکه خۆیندنه وهیه ک بێ له ئیعترا فکردن
 به پشکۆی ژێر خۆله می شیکه وه دەست پێکا که له سوننەتدا هیه. سوننەت
 به ته وای مانا یه که یه کی مردوو نییه، به لکو یه که یه کی خۆپارێزه. مو حافیزه کاره.
 چۆن ئیمە بتوانین سوننەت له و رووچه خۆپارێزانه ی رزگار بکهین و به پێی سەر دهم و
 ئیمکانیه ته کانی ئیستا ئاسۆیه کی تازه بۆ ئەو پرسیارانه دەست نیشان کهین که له
 تیکسته ته قلیدی و سوننەتیه کانی ئیمە دا هیه؟ ئەمه پێوه ندی به وه وه هیه که
 ئیمە چەنده راستگۆین له گەل خۆمۆدیرنکردن و تیگە یشتن له مۆدیرنیتە. چەنده

راستگۆين له گەل ئەم دێدەدا كە ناوی دیدی مۆدیرنە بەرەو سوننەت. یەكەم خال ئەم
 دێدە بەبروای من دیدیکی نەفی كەرەووە نەبێ، بەلكو دیدیکی پێوەندی ئامیزبێ،
 دیدیک بێ كە لەسەر بنەمای گفتوگۆکردن لەگەل رابردودا دامەزرابێ. وەختیک ئێمە
 گفتوگۆ لەگەل رابردوو دەكەین و سوننەتیش بەشێكە لە رابردوو، ئەووە گفتوگۆکردنەكە
 بەمەعناي ئیعترافە بەو رابردوووە. من پێموايە ئالێرەدایە كە عەقلانییەتیك
 سەرھەڵدەدا كە مەبەستی وەدەنگەینانی رابردوووە نەك نەفیکردنەوێ. ھەر
 لێرەشدايە كە ئەم عەقلانییەتە، عەقلانییەتیکی پەيوەندخوێزانەيە نەك تۆتالیتاریانە.
 عەقلانییەتی تۆتالیتاریانە ئەوێەيە كە پەيوەندی دەبەستی لەپێناوی سەرینەوێ.
 لەكاتێكدا عەقلانییەتی چالاک یا رەخنەگرانە دەبەھوێ رابردوو وەدەنگ بێت
 لەپێناوی فراوانکردنی ئیستادا. ئەوێ خاڵێکی زۆر گرنگە كە ئیستای ئێمە ھەمیشە
 لەچاوە ئایندەيەكی كە دادی، ئیستایەكی بەرتەسكە، كە ئێمە دەزانین ئایندە
 بەھەر حال گۆرانێكە، حالەتیکی تری مۆدیرن بوونە بەنیسبەت ئیستاوێ. ئێمەش وەك
 مەرووفی پرسیاركەر و رەخنەگر وەك مەرووفیك كە تەنیا نایەوێ لەبۆتەي ئیستادا
 سەقامگیربێ، بەلكو دەبەھوێ ئایندە دروستكەریش بێ. لە مێژووی عەقڵی مۆدیرندا
 ھەمیشە مەیلێك ھەيە بۆ دروستکردنی ئایندە و مەیلێكیش ھەيە بۆ خوێندنەوێ
 رابردوو. كەواتە ئەم خاڵە جەوھەرییەكە لە یەك كاتدا ئێمە پرسیار لە سوننەت
 دەكەین، لەھەمان كاتیشدا ئەو پشكۆی ژێر خۆلەمیشانە دەگەشتێنەوێ بۆ رووناك
 كردنەوێ ئەم ئیستایەي خۆمان و لەپێناوی دروستکردنی ئایندەيەكدا كە مومكینە
 ئێمە تەنیا شانازییەكەیمان بۆ بمینیتەوێ. كەواتە من بەھیچ شیوێەك پیم وانییە كە
 مۆدیرن بوون بازەڵدانە بەسەر سوننەتدا، یا رەتکردنەوێ كۆیركۆیرانەي سوننەت،
 ئەوێندەي كە بەدەنگ ھینانی سوننەتە، بەپێی بەرژەوێندییەكانی ئیستامان و
 لەپێناوی شتێكیتردا كە خەونەكان و یۆتۆپیاكانی ئێمەيە كە ئەشیت پەيوەندیان
 بەئایندەوێ ھەبێت. ئەوێشمان لەبیرنەچێ كە نە سوننەت بۆ ھەمیشە دەتوانێ وەك
 سوننەت بمینیتەوێ، نە مۆدیرن بوونیش دەتوانێ بۆ ھەمیشە و بەرەھایی وەك مۆدیرن
 بمینیتەوێ. سوننەت ناتوانێ لەبەر ئەوێ شتێك ھەيە ناوی مۆدیرنە، مۆدیرنیش

پێوهندی له گه‌ڵ سوننه‌ت به‌رقه‌راردە‌كاو ئه‌مه‌ش ده‌بیته‌ هۆی به‌ده‌نگ هه‌نانه‌وه‌ی سوننه‌ت و گۆڕینی. هه‌روه‌ها ساته‌وه‌ختی ئیستاش ناتوانی ده‌سته‌به‌ری مانه‌وه‌ی ئه‌م ساته‌وه‌خته‌ وه‌كو ساته‌وه‌ختی‌کی مۆدێرن بكا له‌ به‌رامبه‌ر ئاینده‌دا. واته‌ زۆر ئاساییه‌ كه‌ له‌ ئاینده‌دا وه‌ك سوننه‌ت چاو له‌ كاره‌كانی ئیمه‌ بكړی، له‌كاتی‌كدا ئیمه‌ خۆمان ئیستا پێمان وایه‌ كاری مۆدێرن ده‌كه‌ین.

كرانه‌وه‌، دروست كردنی فه‌زایه‌کی گه‌توگۆ خۆ به‌دوورگرتن له‌عه‌قلیه‌تی تۆتالیتارخوای و ئامرازگه‌رایانه‌ به‌ برۆی من ئه‌و هه‌نگاوه‌ن، یان ئه‌و پرانسیپانه‌ كه‌ ره‌خنه‌گری جیددی یا ئینسانی بێكه‌ره‌وه‌ رزگار ئه‌كه‌ن له‌وه‌ی حوكمی موته‌له‌ق و ره‌ها بدات. خۆ به‌دوورگرتنیش له‌ په‌هایه‌گه‌ری، خۆ به‌دوورگرتنه‌ له‌و یه‌قینه‌خواییه‌ی كه‌ باسما‌ن كرد، له‌هه‌مان كاتیشدا هه‌نگاوه‌نانه‌ بۆ دنیای پرسیاركردن و بۆ دنیای گۆڕین و شوێندانه‌ر كه‌ پێوه‌ندی به‌ قسه‌كانی پێشووه‌وه‌ هه‌یه‌.

یه‌عقوبی: باشه‌ ئیستا با ئه‌و پرسیاره‌ بێنینه‌ گۆڕی كه‌ هه‌ر له‌بنه‌رته‌وه‌ مۆدێرن بوون كه‌ ئیمه‌ كێشه‌ی ئه‌وه‌مان هه‌یه‌ كه‌ ده‌شیت له‌ساته‌ وه‌ختی ئیستادا بیه‌كه‌ین به‌ پرۆسه‌یه‌ك و كاری له‌سه‌ریكه‌ین، بۆ خوێندنه‌وه‌ی سوننه‌ت چ شوناسیك هه‌لده‌گری؟ واته‌ به‌رای جه‌نابت ماهیه‌تی مۆدێرنیه‌ت و مۆدێرن بوون له‌چی دایه‌ و نیسه‌به‌تی مۆدێرن بوون له‌گه‌ڵ ئیمه‌ی مۆرفی كورد، له‌گه‌ڵ ئیمه‌ی نووسه‌رو ره‌خنه‌گرو رۆشنبیری كورد چۆنه‌؟ به‌وته‌یه‌کی تر ئایا واهیه‌ مۆدێرن بوونی ئیمه‌ له‌ئیستادا به‌نیسه‌به‌تی سوننه‌تی تاییه‌تی خۆمان له‌گه‌ڵ مۆدێرن بوونی رۆشنبیریکی بیانی به‌پێشینه‌ و سوننه‌تی تاییه‌ت به‌ خۆی جیاوازی هه‌بی، له‌پێگای ئه‌م پرسیاره‌وه‌ ده‌مه‌هوی و هه‌لامی ئه‌و پرسیارانه‌ش بده‌ینه‌وه‌ كه‌هه‌ندی كه‌س پێیان وایه‌ مۆدێرن بوون له‌قه‌واره‌ی كۆمه‌لگای كوردی ده‌بیته‌ ماهیه‌تیکی تاییه‌تی كوردیشی هه‌بیته‌ و مۆدێرن بوون به‌شیوه‌یه‌کی بیانی ره‌نگه‌ به‌قیمه‌تی ده‌قا و ده‌ق وه‌رگرتنی كۆمه‌لێك چه‌مکی بیانی ته‌وابیته‌ كه‌ له‌گه‌ڵ رووحیه‌ت و راسته‌قییه‌ی كۆمه‌لگای كوردی و ئینسانی كوردی نه‌خوێنیته‌وه‌، ئیوه‌ له‌و باره‌یه‌وه‌ چۆن شوناسیك ده‌دن به‌ چه‌مکی مۆدێرنیه‌ت؟

سيوهيلي: رهنځبې ټه گډر بمانه وي به شيوهيه كي تهنډروستانه قسه له م بابته بكهين
و بيههستينه وه به پرژهي تاكه كه سبي روشنبري كوردبیه وه، من پيموايه سي خالي
سهره كي دهبي له روشنبريدا ههبي كه ټو دهكه نه مروځيكي موديرن:

۱. من پيموايه كه روشنبر به تايه تي كه سيكي كه لكايه ي روشنبري كورديدا
كارده كات دهبي پرژهيه كي ههبيت كه من ناوي دهنيتم پرژهي خوئاسين.
ياني فهرانبييه تي ټو دهبي موشكيلكي مه عريفي بيت له بهرده ميډا. دهبي
خو دروست كردن، خو به فهرانكردن ټوهي كه خاوهني خوديك بيت، ټهبي
بابه تيک بي بو فيكري ټم روشنبره. كه واته ټوهي كه ټيمه خود بكهينه
بابه تيک بو هزر ټمه خالتيكي زور جه وهرييه به لاي منه وه كه له هه مان
كاتيشدا هه م كاركردنه به فيكري موديرن، هه م خوموديرنيزه كرنديشه له سهر
ئاستي دروستكردني تاكايه تيبه وه، چونكه له بيرمان نه چي، يه كي له خاله
ههره جه وهرييه كاني فيكري موديرن بهرگريكردنه له تاكايه تي و فهرانبييه تي و
ټو شته ي كه پي ټه وتری ته شه خوس (تشخص). به كه س بوون، پرژهيه كه
كه ټيمه له گه لمانا له دايك نابي. به قهدير ټوهي پيوسته روشنبر
به پرؤسه يه كي دورودريژي خو به كه سكرندنا تيپه ري و به برواي من ټو
پرؤسه يه به رله وي پرؤسه ي هه موو تاكه كاني كومه لگاييت پرؤسه ي تاكه كه سه
وهك روشنبر. ناكري ټيمه، خود، دروستكردني خود، تاكايه تي خومان
نه كربي به پرؤسه و ئيدعاو بانگه شه بكهين بو گوران له ژياني ئينسان، يان له
پرؤسه كومه لايه تيبه كاندا. چونكه ټه گډر مروځ خاوهن خوديكي به تال بي
ناتواني كاريگه ريكي ههبي له سهر گورانكاربييه كاني كومه لگا، واته خود دهبي
خوديكي توكمه بي، ټهبي خاوهني ئيراده يه كي تايه تي به خوي بي، دهبي
تيگه يشتني ههبي له سهر چه مكه كاني وهك نازادي و سهر به ستي، ټه مجا
ده تواني خوديكي كاراييت، كه بتواني كاريگه ريشي ههبي له سهر پرؤسه كاني
ناو كومه لگا. خودي به تال خوديكه كه له ههر كاتيكا مه ترسي ټوهي هه يه
تيكه ل به جه ماوه ري خه لك ببيت ه وه. ټيمه له پرؤسه ي شكلگيري روشنبري

خۆماندا دەیان جار ئەو ئەزمونەمان ھەیه. بۆ نموونە ئەزموننی شەپەکانی ناوخۆ تەنیا لە مەیدانی جەنگدا پرویان نەداوە، بەلکە لە نووکی قەلەمی رۆشنبیرەکانی ئیتمەشەو و زەیی خۆیان وەرگرتووە، و زەیی مەعنەوییان وەرگرتووە، ئەگەرچی زاراوەی مەعنەوی بۆ ئەو مەبەستەیی ئیتمە پەنگ بێ کەمتر دەست بدا، بەلام بەشداریکردنی رۆشنبیرانی ئیتمە لەو شەپە دوابەدوای یەکانەدا و ستایشکردنی جەنگ، بەشێک بوو لە پرۆژەیی رۆشنبیری کوردی، بەلام دەبێ تێبگەین ئەو رۆشنبیریەکی کە خاوەنی خۆدیک نییە کە بتوانێ پووبەپووی ھەموو ئەو دیاردانە بێتتەو کە زیان بە کۆمەلگای مڕۆڤ دەگەینەن و رێگا لەبەردەم دروست بوونی چالاکی کۆمەلگادا و پەرەردەبوونی مڕۆڤی تەندروست سازبکا. کەواتە ھەر شەکلگیری رۆشنبیری ئیتمە و کائینیکی بەناوی رۆشنبیر لەولاتی ئیتمەدا بۆخۆی بەلگەیکە لەسەر ئەوێ کە بەخودبوون و بەکەس بوون یەکیک نەبوو لە پرۆژە بنەمایەکانی رۆشنبیری کوردی.

۲. خالی دووھم پیموایە ئەم تاکە کە خۆدیتی خۆی کردۆتە پرۆژەیکە ئەبێ ناگابێ و ھشیاریی بەو بەستینە میژوویی و کولتورییەکی کە خۆی تێیدا دەژی، ئالیرەدایە کە کیشەیی سوننەت و مۆدیرنیتەش سەرھەلئەدا، ئینجا لیرەدایە کە کیشەیی سوننەت و مۆدیرنیتە دەبێتە جێی پرسیارێک بۆ ئەم خۆدە ھۆشیاریە کە دەبێ خۆدە بوونی خۆی لەپیشدا یەکەم پرۆژە بێ. ھۆشیاری بەرانبەر بە بەستینیکی میژوویی و کولتوری لەھەمان کاتیشدا ھۆشیارییە ئەگەر رەخنەگرانە بێت. کەواتە مەرجمان ھەیه بۆ جۆری ھۆشیارییە کە ھۆشیارییە کە نپۆستە ھۆشیارییە کە بێت لەسەر بنەمایەکی رەخنەگرانە و پرسیار ئامیزەو لەو بەستینە میژووییە کە ئیتمە تێیدا دەژین. بۆ ئەمەشیان دیسان بەلگەیکە دینمەو لەبارەیی میژوونووسی کوردی. ئیتمە تا ئیستا بەدەگمەن، ھۆشیارییەکی رەخنەگرانەمان لەنووسینەوێ میژووی خۆماندا بەکاربردووە، ھەمیشە خۆیندەوێمان بۆ میژوو ئۆستالیزییانە

تەسلىم ئامىزبۇە، كە تىيدا دەبى ئەو شتەى ناوى مېژووى كوردە بە پاكى و
 پوختەىى و بى گوناھ بخىتەپوو، خالىكى ھەرە جەوھەرى بووہ. نموونەى
 ئەو خويىندەو ەيەمان ئەك ھەر لە پەنجەكانى دەست تىناپەرى بەلكو ناگا بە
 ژمارەى پەنجەى يەك دەستىش. ئىمە لەو گەرايشە خاوەن دەستەلاتەى ناو
 مېژووى كوردىماندا، يەك جۆر تەماشای مېژوومان كردووہ، ئەویش ئەو ەيە
 كە مىللەتەك ھەيە ناوى كوردەو ئەو مىللەتە مېژوويەكى ھەيەو مېژووى ئەو
 مىللەتە پرە لە بەلگەى بىگوناهىيەكانى ئەم مىللەتە. مېژوونووس واى
 بىركردۆتەوہ كە ئەو وەك حەقىقەتزانەك ئەيەوئ ئەم رەوتە، ئەم ئاراستە
 مېژوويىيەمان بۆ پوون بىتەوہو ھىچى تر.. ئەویش لەسەر بنەماى چەند
 بەلگەيەكەوہ كە ديسان بەتپەرىنى زەمان ئەو بەلگانە دەكەونە ژىر
 پرسىارەوہ، ھەرەكو ھەر مەتنەكى تر دەبى تەئولى تايەتيان بۆ بكرى.
 ئەم خالە واى كردووہ كە ھۆشيارىمان لەناو ئەو بەستىنە و ئەو زەمىنە
 كولتورىيەى تىيدا ئەژىن، ھۆشيارىيەكى رەخنەگرانە نەبىت. خالىك لىرەدايە
 ئەو ەيە كە ئىمە رەخنە وەكو جۆرىك لەدوژمنايەتىكردن تىگەيشتووین، وەكو
 بەكەم گرتنى تىگەيشتووین. پرۆسەى رەخنە لای ئىمە نەبۆتە پرۆسەيەكى
 فىكرى، تەحلىلكردن، ھەلسەنگاندن و ئەنجام بەدەستەوہەتيان، بەلكو
 وشەى رەخنە ھەمىشە ھاومانای سووكايەتى و... ھتد بووہ. كەواتە ئەم
 مرقەھى كە دەبى خود بوويىتە پرۆژەى، ئەم خودە دەبى خودىكى
 ھۆشيارىيەت و ئەم ھۆشيارىيە دەبى پەيوەندىيەكى رەخنەگرانە بە ئىستا و
 رابردوى مېژوويىيى و كولتورى و ژيارىيى خۆپەوہ دەستنىشان بكا. ئىمە
 بەداخەوہ لەپرۆسەى شكلىگرى روشنبىرىيى كوردیدا ئەمەشمان زۆر كەمە،
 ھەر بۆيە ئەو كەسانەش كە بەم ئاراستەيە كار دەكەن ديسان دەبنەوہ ئەو
 كەسانەى كە كۆمەلگا بەدگومانىيەكى زۆريان ئاراستە دەكات. كەواتە
 دەمەھوئ ئەوہ بلىم كە وشيار بوونىكى رەخنەگرانە بەرانبەر بە بەستىنىكى
 مېژوويىيى بۆ خوشى بەشەكە لە مۆدىرن بوون لەناو ئەو كۆمەلگايەداو لەناو

كايەى رۆشنېرىدا، ئەمانە لىك پساو نىن، ئىمە بۆۋەى مۆدىرن بىن دەبى خاۋەنى خودىك بىن، دەبى ئەو خودە پرۆژەى ھەبى، ۋەدەبى ئەو پرۆژەىە لەسەر بناغەى تىروانىنىكى رەخنەگرانەۋە بى، كەۋاتە لىرەدا رەخنەو مۆدىرنىتە لىكى نىك دەبنەۋە، يانى رەخنە دەبىتە يەكى لەمەرچەكانى مۆدىرن بوون. ئەو مۆۋقەى كە پىۋىستە ئاراستەى ھۆشيارىيەكى رەخنەگرانەى ھەبىت بەرانبەر بە فەزاي مېژۋىيى خۆى دەبى چاۋى كراۋەش بى لەئاست مېژۋىيەك و شارستانىيەتلىك لەبازنەيەكى گەرەتدا كە بازنەى مۆۋقايەتتە.

۳. ئەمەش خالى سېھمە: پىۋىستە تەماعمان ھەبى بۆۋەى بەشدارى بىكەبىن لەدروستىكرىنى شارستانىيەتى مۆۋقايەتتە. يانى مۆۋقى مۆدىرن كەسلىكە كە نە ناسنامەى تاكايەتى خۆى تىنۋىتى دەشكىتى، نە ناسنامەى قەۋمى و نەزادى خۆى، بەلكو ھەمىشە ھەلپەى ئەۋەى ھەيە كە خۆى لە بەستىنىكى گەرەتدا بىيىتتەۋە كە بازنەى مۆۋقايەتتە. ئاللىرەدايە كە بە مۆۋقايەتلىكرىنى خودىك سەرھەلدەدا. من تەنيا ۋەختىك دەتۈانم كە خودى خۆم ۋەك بوۋىەكى جىھانى بىخەمە پۈۋو بەشدارى بىكەم كە لەناۋ بەستىنى مېژۋىيى خۆمدا خۆم ناسىبى، لەناۋ زاتى خۆشىمدا بوۋىم بە پرۆژەيەك.

پىمۋايە ئەۋسى خالە، سى خالى زۆر جەۋھەرىن كە بەداخەۋە ئەگەر رۆشنېرى كوردى يەكەمىانى كرىبى دوۋەمىيان بۇى بۆتە قەبرۈ ئىتر نەيتۈانىۋە لەناسنامەى ناسىۋنالىستى خۆى، خۆ دەرباز بكاۋ ئەمەش بۆتە رىگر لەبەردەم ئەۋەى كە ئەو تەماعى ھەبى بۇ ئەۋەى كە مېژۋىيى كورد بەشپۈەيەك بخۈيىتتەۋە كە لەھەمانكاتدا كە مېژۋىيى بەقوربانىيىۋونى ئىمەيە مېژۋىيى بەشدارى كرىنى ئىمەشە لەناۋ بەستىنىكى جىھانى و ئىنسانگەرايانەدا.

ئاللىرەدايە كە ئىمە نىرخى مۆۋقىكى ۋەك نالى-مان بۇ دەردەكەۋى كە يەكلىكە لەو رۆشنېرئانەى كە دەتۈانىن بلىين ھەۋلىدانى زۆر كاراۋ بىنەچەيى ھەبوۋە لەرىى دروستىكرىنى گوڧتەمانلىك يا "دىسكۇرس" (*discourse*) يىكى شىعەرىيەۋە، كە

به هۆیه وه توانیویه تی له ئاستی تاکایه تی، تاقیکردنه وه ی فەردانیه تی خۆی بۆ ئاستی
ئه تنیکی (قهومی) خۆی، دواجار بپه پێته وه بۆ ئاستیکی به رفراوانتر که به پروای من
لای نالی هه ولدانیک هه یه بۆ به ره هه م هینانی هیومانیزمیک یا مرۆڤخوازییه ک، به پێی
هه لومه رجیکی کوردیانه.

نازانم ئه و قسه یه له پووی زانستییه وه تاجه نده راسته، به لام له شیعره کانی نالیدا
به لگهی زۆری ئه وه هه یه که نالی که سیکی لیپورده یه، هه لگری مودارایه کی شیعرییه،
شیعر لای ئه و هه لکردنه له گه ل مرۆڤدا، هه لکردنه له گه ل
میژویه کیش دا که ئه و تێیدا ژیاوه. ئه و نمونه یه له ئه ده بیات و میژووی فیکری
ئیمه دا زۆر که م دووباره بۆته وه، وه ئه مه ش به شیکی زۆری ده گه پێته وه بۆ ئه و
چوارچۆیه پرسیارکوژی که تێیدا ناهیلێ مرۆفی تاک سه ره له بدا، وه ناهیلێ دیدیکی
ره خنه گرانه دروست بێ بۆ خویندنه وه ی رابردوو ئیستای خۆمان. دیدیکی
پرسیارکوژ باوی هه یه و ئه م دیده ش بۆخۆی ده بێته قه بریک که ناهیلێ مرۆفی
رۆشنیری ئیمه ته ماحی دیدیکی ئینسانگه رایانه ی هه ی. ئه م ده رده هه رته نیا
ئیمه ی نه گرتۆته وه، به لکو ده توانم بلێم به شیکی زۆری ئه و رۆشنیرانه شی گرتۆته وه
که له ناو به ستینی میژووی خۆره لاتیانده دا ده ژین. بۆ نمونه عه ره به کان، ئه وان
له ئاستی گوتاردا توانیویه زۆر له و کێشانه ی ریگری مه عریفه ن بپه په نه وه و
چاره سه ریان بکه ن، به لام له به رده م کێشه ی بوونه وه ریکی وه ک کوردا ئه وان دیسان
له ناو ئه و قه بره ناسیۆنالیزمگه رایانه ی خۆیاندا گیر ده خۆنه وه و ئیمه له ویدا که ده بی
هه لۆیستی ئه وان به رامبه ر به ئینسانی کورد و کێشه ی کورد ببینن تا بۆشمان
ده رده که وێ که رۆشنیری ئه وان له کام بازنده دا قه تیس ماوه. به هه مان شیوه پیموایه
رۆشنیرانی فارسزمان گیرۆده ی یه کێک له و بازنانه و ده بی کاره ساته کان به سه ر
میله تانی وه ک کوردا پووبه دن و ئیمه بیده نگێ ئه وان هه ست پێکه ی. بۆ کێشه ی
مرۆفی کورد نه بۆته کێشه ی بۆ رۆشنیری فارس؟، ئه مه بۆ خۆی پرسیاریکه. به لام
ئیمه به رله وه ی ئه وان تۆمه تبار بکه ین ده توانین به و پرسیاره ئه وان بخوینینه وه.

یەعقوبی: ئیستا وەکو چۆن کۆمەلگای کوردی لە قۆناغی تیپەپیندایە لە دونیایەکی سوننەتیەو بەرەو دنیای مۆدێرن، دیارە ھەر بەو نەیسبەتەش زینھت و فیکر و بیر و ئەندیشەی ئینسانی کوردیش لە قۆناغی تیپەپیندایە لە دونیایەکی سوننەتی بەرەو دنیای پێش مۆدێرن یا مۆدێرن. ئەم تیپەپینە دیارە جۆریک سەرلیشیواوی و قەیران دەخاتە شوناس و بیر و ئەندیشەی ئینسانی کوردەو، مەن پێموایە ئەگەر ئێمە وەک کۆمەلگایەکی جیھانی سیپھەمی جاریک بە نەیسبەتی رۆژئاوا دواکەوتووین بە نەیسبەتیکی تریش چونکە بەردەوام لە ژێر دەسەلاتی کۆمەلێک دەولەتی ناوچەیییدا بووین، بە نەیسبەتی ئەو دەولەتە ناوچەییانەش دیسان ھەر جیھانی سیپھەمین، یانی مەروفی کورد لە چاومەروفتیکی فارس یا لە چاومەروفتیکی تورک یا لە چاومەروفتیکی عەرەب بە دوو قات زیاتر جیھانی سیپھەمیە. ئەمە وای کردووە کە ئاستی پارچە پارچە بوون و لێک ترازانی وجود و ماھییەت و ناسنامەی ئینسانی کورد زیاتر بێت. ئیستا پرسیارە کە ئەو یە ئێمە بۆ ساخکردنەوێ ئەو ھۆیەتە شیواوەی کە دەسەلاتە زالەکان چ رۆژھەلات وەک شەرقناسی ئێمە ناساندووە، چ ناوچەییەکان وەک بەشیکی لە سەرھەت و سامانی خۆیان ئێمەیان ناساندووە، رۆشنییری کورد دەبێ پرۆژەی مۆدێرن بوون لە کوێو دەست پێ بکا؟ ئایا خۆیندەوێ ئێمە دەبێت وەک خۆت ئاماژەت پێکەرد لەخودناسییەو دەست پێ بکات؟ ئایا لەپەنا بردن بۆ چەمکەکانی دنیای دەرەو دەست پێ بکات؟ ئەگەر بمانھەوێت پرۆژەی رۆشنییری کوردی، پرۆژەیەکی بێت کە بتوانێت لەو دەرھەتە کەمە کە ھەیتە بەجۆریک لە جۆرەکان تەجرەبە تالەکانی رابردو دووپات نەکاتەو، بەلکو بەشیوەیەکی رێگایەکی تازە بگرێت بەر لە ئاستی پرۆژەی رۆشنییری دەبێت چ ئاراستەیک بگرێت بەر؟

سیوھیلی: بێگومان وەک خۆتان ئاماژەتان پێکەرد ناسنامەی ئێمە یا شوناسی ئێمە ئەگەر بوبێتە شوناسیش شوناسیکە بەھەتیوی و شوناسیکە چەن پارەییە و ئەمەش کێشە زۆر گەورە بۆ ئێمە دروستکردووە. لە راستیدا ئەبێ ئێمە بپرسین: بۆ شوناسی ئێمە شوناسیکە چەند پارەییە؟ کێ؟ چ بارودۆخیکی زەمانی و مەکانی

له چه نډپاره بیکړدنی شوناس و کاراکته ری ئیمه دا پږلی بینووه. من پیموایه چه ند
هۆکارنک له پارچه پارچه کړدنی شوناسی ئیمه دا پږلیان هه یه. هه ندیک له و هۆکارانه
له بناغه دا بهرنامه ی سیستماتیکانه ی (نډویر) بوون بۆئه وه ی شوناسی ئیمه بکاته
شوناسیکی چه ند پاره.

به ر له هاتنی ئیسلام شوناسی ئیمه، نه گه ر ئایینی زه رده شتی ئایینی چه وساو ه کان
بووبی ئه وه تا سه رده می ساسانیش تا نه وه ی که له ده وله تی ساسانیدا ئیر ئه بیته
ئایینی ره سمی ده ولت و شکله تووده یه که ی خوی له ده ست ده دا، شوناسی ئیمه
له سه ر بناغه یه کی زه رده شتیان ه وه یه. به لام بۆ کورد له ساتیکدا واز له
زه رده شتیته نه هیئی؟ چونکه ئیر ئه یه وی له هه وی شکلگیری شوناسیکی تاییه ت
به خویدا بی. ئیسلام ئه م موژده یه ی پیده ده. به لام ئیسلامیش دیسانه وه، یا
موسولمانه سه ره تاییه کان نه ک ئیسلام، موسولمانه سه ره تاییه کان دیسانه وه شوناسی
کوردی پارچه ده که نه وه. واته دووری نه خه نه وه له وه ی که خوی بی، به لکو شتیکی
پی ئه به خشن که خوی نییه. نه گه ر ئیمه له ویوه ده ستپییکه ی که کورده کان
یه که مین میلله ت، یا نه ته وه، یا گرووی ئه تنیکی به پیی ئه و سه رده مه، نریک بوون
له ده وله تی ئیسلامیه وه، نه وه هر له سه ره تا وه، له سه رده می فتوحاته وه، ته ماشا^۴
ده که ی نیر پړۆسه ی به خشینی شوناسیک به کورد بۆته به شیک له پړۆزه ی عه ره به
موسولمانه کانی سه ره تا. عه ره به موسولمانه کانی سه ره تا که کوردیان بینووه ته وه
وه ک ریگریک له به رده م پړۆزه ی فتوحاتدا هه ستاون به وه ی که شوناسیکی تاییه ت
بدن به کورد تا له و ریگه یه وه ده سته موی بکه ن. نه و شوناسه ش به عه ره بکړدنی
سه ره تایي کورد بووه و من نه م له کتیبیکدا به ناوی (قه فه سی ئاسنین: یان بۆ
بیمه وه به عیراقی؟) باسکړدووه. نه وه نه و شوناسه یه که ئیمه وه ری ده گرین و
نه و شوناسه یه که عه ره به موسولمانه کانی سه ره تا گه ریده کان، میژوونو سه کان،
جوغرافیزانه کان نه که ونه خه ملاندنی دیسکۆرسیک یا گوتاریک که به پیی نه و گوتاره
نه سل و ره سه نی کورد نه گه ریته وه بۆ سه ر عه ره ب. له و ریگه یه وه ئیمه دوا ی ماو ه یه ک
به تاییه تی به کۆتاییه اتنی سه ده کانی ناو ه راست ته ماشا ده که ی نه م پړۆسه یه له وه ی

که پرۆسه یهك بى ئه ویتەر به سهر مانا فه پزى بکات ده بیته پرۆسه یهك که ئه مجا بۆخۆمان قه بوولی ده که یین.

له یادداشته کانی مه ئمون به گى کورپی بیگه به گى پادشای شاره زووره وه که چه ند سالیك پيش نووسینی شه ره فنا مه نووسینوی هه تا کو شه ره فنا مهی شه ره ف خانی به دلیسی، هه تا کو مه لا مه حمودی بایه زیدی هه تا کو میژوونووسانی سه ده ی بیسته ممان، ئیمه کارمان له سهر ئه وه کردووه که که سایه تی و په گ و پیشه ی ئه م میلله ته ی که کورده بیگپرنه وه بۆ سهر عه ره ب. که واته له پرۆسه ی به عه ره بکردنه وه که ئه مه دیارییه که ئه ویتەر پیمان ده به خشی تا ئیمه خۆمان نه بین، یانی خاوه نی ئه و زاته نه بین که تیایدا منی کوردی ده خه ملی، پرۆسه یه که ته بدیل ده بی پرۆسه ی خۆبه عه ره بکردن. ئه نجا ئه م (من) به تال ده کرپته وه، که به تالیش ده کرپته وه بیگومان جیگه ی ههر شوناسیکی دیکه ی تیدا ئه بیته وه که ئه ویتەر پیته ئه به خشی. ئه ویتەر یه که مجار منی کوردی به تال ئه کاته وه بۆ ئه وه ی منی خۆی، یا موسولمانبوونی خۆی یا منی عه ره ببوونی خۆی گه وره تر نیشان بدا له وه ی که هه یه. له پپی بچووککردنه وه ی منی کوردییه وه، ورده ورده ئه م منه کوردییه ئه وه نده لاواز ده بی و ئه وه نده هه ست به دلنیایی ده کا له وه ی که به لی به رژه وه ندییه کانی پاریزراون، ته ماشا ده که یین ئه مجاره یان ده که ویته سهر ئه وه ی بۆخۆی خۆی به عه ره ب بکات. بۆخۆی ئه و شوناسه وه ربگریته و به شوناسی راسته قینه ی خۆی بزانی، که له بناخه دا ئه ویتەر پیی به خشیوه. ئه وه ش دیسان که رتیبون و پاره بوونیکی تری شوناسی ئیمه یه. کورد دیسان له مه ئمون به گه وه له کۆتایی سهر ده کانی ناوه پاسته وه خۆی ئه که ویته سهر ئه وه ی که شوناسی خۆی پارچه پارچه بکا و ئه م پارچه پارچه کردنه ئه توانم بلیم هه تا سه ده ی بیستیش له بواری میژوونووسی ئیمه دا به رده وامی خۆی هه یه. ئیمه چه ندین سهر چاوه مان هه یه که تیایدا ئه سل و نه سه بی که سایه تییه ناوداره کانی کورد ده گپرنه وه سهر یه کیک له که سایه تی، یان سهر داره موسولمانه عه ره به کان، یاخود ئه یگپرنه وه سهر تیره یه کی عه ره ب یا ئه یگپرنه وه سهر بنه ماله یه کی عه ره ب و لیتمان تیک نه چی شه ره ف خان مه یلیکی به فارسکردنی کوردی هه یه، بنه ماله ی

خۆی بۆ نموونە دەباتەو سەر گۆشتاسىبى بىستەمىن پادشاى فارس، لە کاتىڭدا
 كەسىكى وەكو مەلا مەحمودى بايەزىدى گەرايشىكى بەتور ككردن يا بەعەرەبكردن و
 بەبەدەوى ككردنى كوردى ھەيە، يانى كورد دەباتە سەر عەرەبە بەدەويىەكان، ئەو
 عەرەبانەى كە لەناوچوون. بەم شىوہە لەدواى دامەزراندنى دەوڵەتە رەسمىيەكانى
 ئەم ناوچەيە ئەو ديسان قوناغىكى دىكە و ھەر يەكەيان بەپىي فۆرمى توندوتىژى
 دىكە و لەبەرژەوہندى دەوڵەتى مۆدىرنى ناسىونالىست كە لەم ناوچەيەدا دروست
 ئەبن، ئەوانىش ديسان لەچەند پارەكردنەوہى شوناسى كوردىدا رۆلىكى بەرچاويان
 دەبى. من دەمەوى بەشىوہەكى راشكاو بلىم كە كورد وەك كائىنىك وەك موفىك
 بوارى مۆدىرن بوونى بۆ نەماوہتەوہ، يەنى ھەموو ئەو زەمىنانەى لەژىرپى
 ھىنراونەتە دەر كە تيايدا كورد دەتوانى كائىنىكى مۆدىرن بى. ئەمەش كىشەيەكى
 گەورەى بۆ نىمە دروست كردووە و ئاليزەوہە پەرژەيەكەمى موفى كورد برىتيە
 لە خۆ بىناكردنەوہ و بەرھەمھىنانى خودىكى تايبەت بەخۆى. نىمە لە پووى عەقلى و
 فىكرىيەوہ يەقىنرئىز كراوين. وەختىك عەقلى و فىكرت يەقىنرئىز كرابى ئىتر ھەر
 لىباسىكى كە لەبەرەكى وەكو بۆدريار دەلى سىمۆلاكروم و وانمودكردنە. بۆ نموونە
 ئەگەر بەرگى مۆدىرنى لەبەرەكى و ئىدعاى مۆدىرن بەكى، وانمودكردنە و ئىدعايەكە
 بۆوہە كە تۆ ئەتەوى مۆدىرن دياربى، ئەگىنا لەبناغەدا تۆ زەمىنەكانى مۆدىرن
 بوونت لى سەندراوہتەوہ. ئەوہى كە ھەيە كۆمەلى ھەولدانە، كۆمەلى ھەولدانە لەبەشە
 جياوازەكانى ئەم ھەرىمەدا، ئەم پانتايىە جوغرافىيەدا كە كوردستانە و ئەم
 دەنگانەش بىگومان پووبەپووي كىشەي زۆر گەورە ئەبنەوہ، پووبەپووى ئىتھاماتى
 زۆرگەرە ئەبنەوہ.

ئەگەر ئەمپۆ لە كوردستانى نىمەدا كۆمەلىك دەنگى مۆدىرن ھەبن يا كۆمەلىك دەنگ
 ھەبن كە بىانەوى جياواز لە ئەو بەستىنە مۆزويىەى خويان تيا ئەژىن و ئەو بەستىنە
 كولتورىيەى كە زالە، كاربەكن، بەپرواى من ھەر تەنيا ئىدعايەكردن بۆ مۆدىرن بوون
 و بەكارھىنانى چەمكو زاراوہى وەرگىراو، يا وەرگىراو، يا بابلىين داھىنراو لەلايەن ئەو
 كەسانە و ئەو دەنگانەوہ بەس نىيە. بەلاى منەوہ مۆدىرنبوون لەھەمان كاتىشدا

قەبولگەردىكى ئەخلاقىيەنى زىيانى مۆدىرنە. ناكىرى ئىمە چەكدار بىن بە فىكىرى مۆدىرن بەلام لەئاستى ئەخلاقى كۆمەلەيتىدا لەئاستى پەيۋەندىيەكانماندا و لەئاستى رەفتارى رۆژانەماندا سوننەت دۇوبارە بگەينەۋە. من لەگەل ئەۋەشدا كە پىشتىۋانى تەۋاۋى ئەۋ كارە فىكىرىيەنە دەكەم و جىيى خۆشەختىمەن، بەلام گەلەيەكى يا بابلىن رەخنەى توندىش ئاراستەى ھەر كەسىك دەكەم كە بەناۋى مۆدىرنىتەۋە بەچەمكەكانى مۆدىرن قىسان ئەكا بەلام ناتوانى رەفتارى مۆدىرنانەى ھەبى.

ئىمە ۋەك مەۋقە ھەريەكەمان دەتوانىن خاۋەنى ھەلەى خۇمان بىن و بگەوينە ناۋ بازەنيەكەۋە كە زەحمەت بىت بەبى باجىكى زۆر لىي دەربچىن، بەلام خالى جىۋاۋى لەبەينى دىكتاتورىيەتى رۆشنىر يا ھەلەى رۆشنىر و ھەلەى جەللادىكدا ئەۋەيە كە رۆشنىر ئەگەر ھەلەيەكەش بكا زىانمەندى يەكەم خۇى دەبىت. بەلام جەللاد ۋەختىك ھەلە دەكا زىيانى ھەلەكەى خەلقانى دىكە ئەگرىتەۋە. ئالپەرەدەيە كە دىۋارىك ھەيە، يا جىا كارەيەك ھەيە لەبەينى ئەۋەى كە رۆشنىر ھەلە بكا يا ھەر كەسىكتەر ھەلە بكا: ھەلەى رۆشنىر ھەلەيەكى قورسە و قورسايەكەى تەئسىرىكى خراپى دەبى لەسەر خەلك، ناكىرى ئىمە چەكدار بىن بە چەمكە نوپىەكان بەلام بە زىھنىەتىك لەزىيانى رۆژانەماندا، لە مامەلەماندا لەگەل قوتايەكان، لەمامەلەماندا لەگەل ھاۋسەرەكەمان، لەگەل مىندالەكان، لەگەل ئەۋ شەقامەى پيا تىدەپەرىن، لەگەل درەختەكان، ناكىرى ئىمە تەقلىدىيەنە رەفتار بگەين.

لەبۋارى گروپە بوۋنىشدا، ئىمە ئەمرو ئەبىنەن ھەر رۆشنىرە مۆدىرنەكانى ئىمەن كە بوۋنەتە چەندىن گروپ ھەر رۆشنىرە مۆدىرنەكانى ئىمەن كە ناتوانن كارى ھاۋبەش پىكەۋە بگەن، ھەر رۆشنىرە مۆدىرنەكانى ئىمەن كە ئەتوانن قسە لەگەل يەكتەر نەكەن، ھەر رۆشنىرە مۆدىرنەكانى ئىمەن كە بەجۆرىك لە جۆرەكان دەتوانن عەزىيەتى رۇخى نەۋەى نوئى بدەن. ھەر لەناۋ رۆشنىرە نوپىكانى ئىمەدەيە جۆرىك لەلوۋتەربىزى و جۆرىك لە بابلىن شانازى كەردنى بى سنوور بە خۇيانەۋە ھەيە. بەپرواى من ئەمە پارادوكسىكە لەزاتى ئىنسانى رۆشنىرەدا، ئەگەر خۇدىك خۇدىكى كامىل بىت و خۇدىك خۇى رەھا كەردىبى لەھەموو ئەۋ شتانەى، ئەۋ ھىزانەى كە

ئەيانهوى ئەو خودە بەتال كەنەو، بەبرۋاى من دەبى ئەو خودە لە رۆشنېرىدا تەحقيق بووبى، بەلام نا ئومىدانە دەلېم كە ئىمە كارى جوان دەكەين بەلام ئەو سەمىمىيەتەي كە پىۋىستە كار و بەرھەم گرى باداتەو بەشەخسىيەتى نووسەرەو، زۆر زۆر كەمە و ئەو يەككە لەو كىشە ئەخلاقىيانەي كە رۆشنېرى مۆدىرنى ئىمە ھەر تەفسىرىكمان ھەبى بۆ مۆدىرن، پىۋەي دەتلىتەو. رەنگبى ئەو ەش بەسبى بۆئەو ئەنگىزەي بەردەوام خۇناسىمان لەلا دروست بكات وەكو تاكك، وەكو ئىنسانىكى سەربەخۇ، چونكە خۇدروستكردن شتى نىيە ئىمە بلىين لەميانەي قۇناغىكى تەمەندا خۇمان دروست دەكەين و ئەمجار ئەپۇين پرۆژەكانى ترمان جىبەجى دەكەين. پرۆژەي خۇ دروستكردن پرۆژەيەكە تا ھۆشيارى مۇۋق كارىكا، عەقلى كارىكا، دەبى بەردەوامىش بى لەسەرى. بۆيە لەھەمان كاتدا كە من ھەولدانە جدىانەي ناو كايەي رۆشنېرى و دروستبوونى ئەو گوتارە تازانەي ناو رۆشنېرى كوردى دل خۇشم دەكەن ئەو ەندەش رەفتارى ھەلگرانى ئەم گوتارە دەمخاتە بەردەم جۆرىك لە تەئەممول و ئەو ەشم بۆ ئەسەلمىنى كە پارادۇكسىك لەزاتى ئەم كەسەدا ھەيە، مەعرفە نەيتوانىو، مەعرفەيەكى ئەخلاقىانەبى و ئەخلاق پەي نەبردو ە بازەنى مەعرفى.

يەعقوبى: باشە كاك رېبوار ئىمە ئىستا لەمەيدانى رۆشنېرى كوردىدا جۆرە كايەكردن بە ھەندىك چەمكى مەعرفى مان ھەيە، ھەروەك خۇشت ئاماژەت پىكرد كۆمەلېك گروپى لېك جىاواز جىا بوونەتەو بۆئەو كە كارىكەن لەم پانتايىيەدا، بەلام بەراستى پىۋەندى نىوان رۆشنېرى مۆدىرنى كوردو مەعرفە چۆن دەبىنى؟ ئايا ئەو پىۋەندىيە، ئەو پىۋەندىيە تۆكمەيەكە دواجار كەلەكەكردى مەعرفە بىتە ھۆى قول بوونەو بەناو رەھەندەكانى مەعرفە، يان نا زۆرجار واھەست دەكەين كە ئەو كەلەكەكردە ھەر لەئاستى كەلەكە بونىكى ئەندازەيى و رىژەيىدا دەمىتتەو؟ پىت وانىيە كە ئەو كايانەي كە ئەمۇ بەناوى مۆدىرن خوازى دەكردرىت زىاتر كايەكردن بى بەچەمكەكانى مەعرفى ەك رووكەشى چەمكەكان يان لەراستىدا كايەكردن بى بەو چەمكە مەعرفىيانە بۆ خويندەنەو ەي گۆشە نووتەكەكانى مۇۋى

كورد، چاره نووسی كورد، به راستی ئیڤه تا چهنده زیانمان بینوه له وهی كه وهك خۆت باست كرد له بری پێوه ندییه کی قوولی مه عریفی زیاتر ئیڤه پێوه ندییه کی رووكه شی مه عریفییه، گه ئی جار پێوه ندی عاتفیمان ههیه به مه عریفه وه به فیکره وه ئه وه تا چ ئاستیک ئه وړو روژشنبیری كوردی تووشی گیرگرفت کردوه؟

سیوه یلی: مۆدیرن بوون شتیک نییه ئیڤه بهر له داهینانیکی مۆدیرانه ئیدعای بۆ بکهین دهنا ههروهكو ئیدعایه ده مینتته وه. هه ره له میژووی مۆدیرن ته شدا ئیدعایه هه میشه ئه و شوناسه بووه كه پاشتر سه ریه لداوه، یا بابلیین ئه وه پاشتر بووه كه به کاریك، به ئه سه ریک به ته رزیک له بیر کردنه وه و هزرین و تراوه: هزرینی مۆدیرن. كه واته هه میشه شوناسه كه دوا ی ئه نجامدانی کاره كه هاتوه، كه چی لای ئیڤه به پێچه وانه یه، لای ئیڤه ئیدعایه كه له پێشه وه دی، بی ئه وهی ئیڤه به ره مه یك ببینین كه ئیدعایه کی له سه ر كراوه.

یه عنی به ره مه كه خۆی نابیته ئه وهی سه رنجی ئیڤه رابکیشیت و بلی ئه م به ره مه، زیهنه تیکی مۆدیرن به ره می هیئاوه به لكو هه ره زهینی ته كه خۆی بهر له وهی به ره م سه ره لدا ئیدعای مۆدیرن بوون دهكا. به ره ممان ههیه هیشتا له چاپخانه نه هاتوه ته ده ره وه، یا به ره ممان ههیه هیشتا ده سنووسه و پاکنووس نه كراوه یا به ره ممان ههیه هیشتا نه نووسراوه و له زیهنی نووسه ردایه، به لام ئیدعای زۆر گه و ره ی بۆ ده کری بهر له وهی ئه م به ره مه ئه سلن وجودیکی ماتریالی هه بی، وجودیکی به رجه سته ی هه بی له ناو ئه و به ستینه دا كه پێویسته ئه و به ره مه ی تیدا بخوڵقی! بۆیه من ئه مه ش ده به ستمه وه دیسان به ئه و بونیاده زیهنیه ته قلیدی و سوننه تگه رایه ی كه ئینسانی كوردی پی په روه رده كراوه.

حه زکردن له جوړی له به خۆداهه لگوتن و له م رێگه یه شه وه دوورخستنه وهی هه موو پرسیارکی ره خنه گرانه له وهی كه ئیڤه چی ده كه یین، له راستیدا ئه وه كێشه یه کی زۆر گه و ره ی ناو روژشنبیری ئیڤه یه كه ئه وه ندیه ی ئیدعای تیا یه ئه وه ندیه ی كرده وهی تیا نییه، ئه وه ندیه ی كه ئیڤه ئاراسته فیکریه كان، كه سایه تییه فیکریه كان، كتیبه كان و زاراوه مۆدیرنه كان به كارد هه یین بۆ گه یشتن به پێگه یه کی كۆمه لایه تی و به رژه وه ندی

شەخسى، ئەو ھەندە قوۋلۇپ بولۇپ تۇرۇپتۇ ۋە شۇ يەردە ئولتۇرۇپتۇ ۋە مانا ھەلسەسى ۋە كارىدىيە كانى ئەۋچەك ۋە مەھىمانەدا، ئەۋ ھەندە رۇلمان نىيە لە گۈستىنە ۋە مەرىفە لە بەستىنە جىاۋازە كانى دىئاۋە بۇ بەستىنە خۇمان، ئەمەش ئەۋ ۋە لى سەۋزە بى كە جۆرىك لە پاشاگەردانى سەرھەلدا. ئەۋ ھەندە لە ھەر شارىكى كوردستان ئىدعاى مۇدىن ھەيە بىرۋا ناكەم لە ھىچ يەككە لە شارە ھاۋىيە كانى ولاتانى دراۋسى ئىمە ياخۇد بابلىن ھەتا جىھانى خۇرئادا بەۋ شىۋە ئىدعايە ھەيىت. بۇ نمۇنە ئىمە چەندىن ئىدعامان ھەيە لە سەر پۇل رىكۇر لە سەر مىشىل فۇكۇ لە سەر جاك درىدا ۋە ھابرماس، بەي ئەۋ ۋە بەرھەمە ئىساسى ۋە بىنە مایە كانى ئەم رۇشنىرۋ بىر يارانە بەجدى خۇندىرانبەۋە. ئاللىم ۋە رىگىردابىن، چۈن مەرج نىيە، ئەشى ئىمە گروپىك لە رۇشنىرانبەۋە ئەۋ زامانە بزانن كە بىتۈن لە پىر زامانى دوۋە مەۋە بەم بەرھەمانە ئاشنا بىن، بەلام ئىدعايە كە زۇرگەۋرە ترە لەۋ ۋە كە لە ھەر شۇنىكى دىكە ئەۋ دىئايەدا ھەيە.

جا بۇيە لىرەۋە ئىمە دەتۈنن ئەمە بىكەن بەپىۋەر ئايا ئەم جۆرە بەرخوردە تۈنۈيۈپ تى بىتتە پەيۋەندىيەكى مەرىفى يا تەنبا ئىرتىباتە لەپىناۋى شتىكى دىكەدا كە ھەرچۇنىك پىئاسە بىكەن بە ھەر حال مەرىفە نىيە، چۈنكە يەككە لەۋ خالە جەۋھەرىيە كە پىۋىستە لە پەيۋەندى مەرىفيا ھەي ئەۋ ۋە كە ئەۋ مەرىفە دەي مەرىفەكى عەقلى بىت. دۈجار ئىمە ئەزانن كە مەرىفە عەقلى لە ھەمان كاتا مەرىفە كە رەخەنە گرانەيە كەۋاتە ھىچ ۋەختىك ئىدعايە كەردن يا بابلىن خۇ بەمۇدىن لەقەلم دان، ئەگەر لە ھەمان كاتىشدا بىرىنى ئەي لە دروست كەردنى پەيۋەندىيەكى مەرىفى ۋە كۈ ئىدعا ئەمىتتەۋە ئەۋ پاشاگەردانىيە سازدەكا كە ھەمۇمان بەشىۋەيەك لەشىۋەكان بەدەستىيەۋە ئەنالىنن. ئىمە خەلقانىك ئەبىنن كە لەيەك كاتدا دەتۈن فۇكۇيى بى، درىدايى بى، قىبەرى بى، ئالتۇسىرى بى، پۇپەرى بى ۋە ھابرماسىيىش بىت. چەندىن شۇناسى مەرىفى بۇ خۇي دىارى بىكا، بەلام لەيەك شۇنىدا ناتۈن پەيۋەندىيەكى مەرىفيا ئەگەل ئەم سەرچاۋە فىكرىيەنە دروست بىكا سەبارەت بە خۇي ۋە لەپىناۋى ئەۋ كىشانەدا

كە ئۇ لە كۆمەلگای خۇیدا پېئانەو دەتلیتەو پېویستە چارەسەریان بۇ بدۆزیتەو ھەر بەكۆمەکی ئۇم سەرچاۋە فیکرییانە.

ئەمە ئەو كىشە يەنە كەس بەرپروایىمىز چە ئەمەس دىيۇچى لىۋىدو ئىمە بەدەستىيە ۋە دەنالىنىن ۋە ئەمەش پاشاگەردانىيەكى دىروست كىردۈۋە، خاۋەن گۇفارى ۋە دەستگا ئەدەبىي ۋە فېكېرىيە كانىش ئەمەس سەلەيەدا بەۋەى كە پىۋەرئىكىيان نىيە بۆلەۋەى چە شىتەك بىلەۋ بېتەۋە، چە شىتەك بىلەۋ نەبېتەۋە، ۋايانكىردۈۋە كە لىشاۋى بابەتى لاۋاز پىۋەر لەخراب بۈۋى زىاتىر بېتە. چۈن ئىمە ھۆكۈم بەدەين بەسەر بەرھەمىكىدا كە فېكېرىيە ۋە بەرھەمىكە كە ناتۋانى فېكېرى بى، ئەمە پىۋەرە نىيە ۋە ئەمەش دەتۋانىن بىلەين ئەۋەستە چاكانەى بىلەۋدەنەۋە مىروارىيەكانى ناۋدەريان. بۆنمۈنە مىن ئەمەسەفەرەمدا لە شارە جىاۋازەكانى ئەمەسە شەى كوردستان چەندىن كەسۋ چەندىن گروپم بىنيۋە كە ھەريەكەيان بەشۋەيەك لەشۋەكان ھەلگىرى پىرسىيەرى جۋانن، پىرۋەى جۋانن كە ئەۋە ھەمۋى جىى دل خۇشىيە خالىك كە زۆر سەرنجى پاكىشام ئەۋەيە كە خۈيىندەنەۋەيەكى جىدى ھەيە بۆ ھەندى گۇفارى ۋەك رەھەندە ۋ گۇفارى ئازادى ۋ ئەۋ جۆرە گۇفارانەى كە لىۋىدو لەۋاقىعدا ھەلگىرى پىرۋەى فېكېرى زۆر جىدى بۈۋن، خالە سەرنج پاكىشەكە بۆ مىن لەۋەيەيە كە چۈن تۆ شەرىيەتى مەرىفى خۆت لە پىرۋەيەكى ۋەك رەھەندەۋە بەدەست ئەھىنى بەلام ناتۋانى ئەمە مەرىفەيەى كە لەۋىۋە بەدەستى دىنى بەكارى بىنى بۆ ئىرتىپات بەرقەرار كىردن لەگەل مەۋشەكانى دەۋرۈ بەرت، لەگەل ئەۋ كۆمەلگەيە كە تىا ئەۋى ۋ بۆچى تۆ ۋەختەك فلان نۈۋسەر كە پىنى موعىبى ئەخۈيىنىيەۋە، بۆ ئەمە نەبېتە بەشەك لەرەفتار ۋ نەبېتە بەشەك لەبىر كىردەۋە؟ ئەۋە بۆ مىن بۆتە پىرسىيەرىك. بەپاستى ئەۋە بۆ مىن ۋا ئەكا بىلەم كە ھەر تەنبا بانگەشە كىردن بۆلەۋەى كە ئىمە بەناراستەيەكى فېكېرى يا بەناراستەيەكى ئايدىۋىلۋى يا فەلسەفى سەرسامىن بەس نىيە بۆلەۋەى كە تۋانىيىتەمەن ئەمە سەرسامىيە ھەلگىرىنەۋە لە ئاستىكى بالاتردا بۆ پەيۋەندىيەكى مەرىفى كە ئەۋ ئىرتىپاتە مەرىفىيە ھەمۋەرەفتار ۋ ھەمۋە كىردار ۋ ئەخلاقىيات ۋ تەفەككۈرى ئىمەش بگۈرى. ناكىرى ئىمە بۆنمۈنە ئىنتىمامان بۆ پىرۋەى گۇفارىكى ۋەك رەھەندە

بئی به لām له نووسینماندا ئه و خالانه ره چاونه کهین که ئه شیت له نووسینی نووسه ره کانی ئه و پرۆژه یه یا له ناو ئه و پرۆژه یه وه سه ری هه لگرتبی. یانی ئه گهر پرۆژه ی گوڤاری ره هه ند، پرۆژه یه کی مۆدیرنی وابی که شایانی ئه وه بی ریچکه ده ست نیشان بکاو چاوی لیبکری، به بپوای من ئه و چاولیکردنه له هه مان کاتیشدا ئه بی چاو لیکردن بی له و خه مه ئه خلاقیا نه ی که به ناو ئه و پرۆژه یه دا به رجه سه ته بوونه وه و ره نگیان داوه ته وه .

یه عقوبی: له م به شه ی وتووێژکه ماندا، کاک ریپوار پیم خۆشه هه ندیک له سه ر کاره کانی خۆت بدوین و کۆمه لیک پرسیار بێنینه ئاراوه، هه لبه ت به داخه وه من هه ندیک له کاره کانتهم نه دیتووه و نه خویندیته وه، به لām پیم خۆشه له کتیبی (دنیا ی شته بچوکه کانه وه) ده ست پی بکه یین. ئه وه ی راستی بیت له م کتیبه دا ئه تۆ به شیوه یه که له شیوه کان گۆرانکارییه کت له دیدی زالی نووسینی کوردیدا به دیهیتنا. ئه گهر تا به ر له م کتیبه و به ر له م شیوه دیده بۆ نووسین، حکایه تی نووسینی کوردی حکایه تی گۆرانانه وه ی بابته دیارو ئاشکراو گه وره کان بوون، به لām له کتیبه کی جه نابته وه و له دنیا ی شته بچکۆله کانه وه تۆ حکایه ته که ت گۆپی به گۆرانانه وه ی حکایه تی شته بچکۆله کان و دیارده ورده کان و ئه و شتانه ی که رهنگه له په راویژه کاندایا شاردرابیتنه وه. به راستی چۆن بوو که جه نابت بیت وابوو بیر کوردی و فیکری کوردی ئه و بۆشاییه ی تیدایه که تا ئیستا سه رنجی رانه کیشراوه بۆلای دنیا ی شته بچکۆله کان و دنیا ی شته بچکۆله کان شایانی ئه وه ن که باسیان لیبکریت و بخویندریتنه وه .

سیوه یلی: ئه وه دیدی ئیمه یه که شته کان به بچووک ده بینی یا به گه وره، شته کان له خودی خۆیاندا وه که ئه وه ی که هه ن گه وره و بچووک نین له پووی ئه رزش و به هاوه هه ری که یان ئه رزشی خۆی هه یه، به لām ئه وه زاویه ی دیدی نووسه ره که ده توانی له شته بچوکه کان شتیکی گه وره بدۆزیته وه و له شته گه وره کانیشدا په هه ندی ورد و زه نگیانه یی بدۆزیته وه. که واته من له سه ر دوانه ی گه وره و بچووک کارم نه کردووه تا ویستبیتم بلیم: هه ندیک شت بچووک و هه ندی شت گه وره ن.

چى بۆتە ھۆى ئەۋەى بەۋ شىۋەىە بنووسم؟ نازانم و ئەمەش بۆمن پىرسىيارە !
 ھەلبەتتە من داۋاي لىيوردن دەكەم، ھىچ قىسم نىيە بىسەلمىنى كە تۈانئىيىتم
 لەپىگەى ئەۋ كىتەبەۋە ئەۋ ئەركە جىبەجى بىكەم كە نىۋە ئاماژەتان پىدا. بەلام زۆر
 بەسادەى پىت بلىم لەۋەختىكا من ئىشم لەسەر ئەۋ كىتەبە كىردۈۋە، كە ھەموو زىھنو
 ھەموو خەيالگەى رۆشنىبرى ئىمە، يا بەشىكى زۆر زۆرى سەرقالە بەۋەى كە ۋەلامىك
 بۆ ئەۋ قەيرانانە بدۆزىتەۋە كە سىياسەت و حزىبەتى لە كۆمەلگەى ئىمەدا بەرھەمى
 ھىناۋنو ئەم كىشەنەش زۆربەى وزەى رۆشنىبرانى ئىمە و وزەى تەحلىلى و شىۋەىە
 رۆشنىبرانى ئىمەى بەلاى خۇيدا راكىشاۋە، تۆ ئەگەر ئامارىكى ئەۋ وتار نووسىنانە
 بىكەى كە لە نەۋەدەۋە بۆ دوۋەزار نووسراۋن تەماشا دەكەى زۆربەى ھەرە زۆريان
 خولىاكەيان خولىايەكە بەپەلەى يەكەم لەلايەن دوو بالى سىاسى يا حزىبەۋە لە
 كوردستانى ئەۋدىۋا دەست نىشان كراۋە، يانى ئەۋ دوو حىزبە سەرەكىيە تۈانىۋىانە
 تەۋاۋ بىنە سەرپۆشىك، بىنە قەفەسىك كە نەھىلن رۆشنىبرى ئىمە بىر لە بابەتى تر
 بىكاتەۋە. بىر كىردنەۋەى ئىمە لەۋ ماۋەىەدا بىر كىردنەۋەىە لەۋ ئەنگىزانەى كە سىياسەتى
 پارتىۋىەكىەتى لەزىھنى رۆشنىبرانا دروستىان كىردۈۋە، من ۋەك جۆرىك
 لەبەرپەرجدانەۋەى ئەۋەى كە زىھنى رۆشنىبر نابى لەدەرەۋەى خۇيەۋە ئاراستە
 بىرىۋ ھەموو وزەى ھەر لەۋ پانتايىيەدا سەرفىكا، بىرم لەۋە كىردەۋە كە دەشى ئىمە
 بە جۆرىكى كەش مىژۋى كۆمەلگەى خۇمان بنووسىنەۋە، دەشى ئىمە ھىكاىەتى
 دىكە لەسەر كۆمەلگەى خۇمان بەرھەم بىنىن و دەشى ۋەزىفەكى دىكە ئەركىكى
 دىكە بدەىنە پال نووسىن كە لە ھەمان كاتدا بەرھەمەنەرى مەرىفەكە بىۋ
 بەرھەمەنەرى ئىستاتىكا و جۆرىكى دىكەش لە جوانىناسى بى لەۋارى نووسىندا.
 لىت ناشارمەۋە نووسىن لەسەر شتە بچۈكەكان ۋەكو خۆت فەرموت شتە بە
 پەراۋىز كراۋەكان و لەسەر حالەتە دەگمەنەكان، ئاسان نىيە لەبەرئەۋەى كە نووسىن
 ھەمىشە نووسىن بوۋە لەسەر شتە گەرەكان، نووسىن ھەمىشە مىژۋى شتە
 گەرەكان بوۋە بەدەنگەپنەنى شتە گەرەكان بوۋە. يا بابلىن ئەۋە ئىقتىدارى شتە
 گەرەكان بوۋن كە نووسىنىشىان راپىچ كىردۆتە ژىر خىزمەتى خۇيانەۋە. بەلام

له شویننکدا نووسین دواچار دهیه وی ئاراسته یه کی دیکه بۆ خوی دهست نیشان بکا که پیم وایی تا نه اندازه یه کی که م من توانیبیتم له هه ندی وتاری نه و کتیبه دا ئاوړ له و شتانه بدهمه وه که نووسه ری کورد تا نه و کاته بوی نه بوونه ته خولیا، یان زور که م ئاوړیان لیدا بووه و بیگومان خه سلته تی نه م نووسینه ش تاییه تمه ندی خوی هه یه. نه مه نووسینی که مه عریفه ی عه قلانی و حیسسیات تیکه ل ده بی تیایدا. سنووری نیوان دهره وه و ناوه وه، تاییه ت و گشتی و سه بجه کتیف و ئوبجه کتیف تیکه ل ده بن و شتیکی دیکه دروستده بی به ناوی هاویه ش. ئیمه بۆ نووسینی به شه کانی نه و کتیبه ده ستپیکردنیکمان هه یه و فراوانکردنی باز نه یه کمان هه یه و دواچار گه رانه وه یه کمان هه یه بۆ خالی سه ره تا، تاکو بزانی نایا له و سه فهرده که به ناو ده قدا ده یکه بن چ شتی گۆراوه .. له هه مان کاتیشدا نه و به ره مه هه و لداننیکیشه بۆ خۆده ربازکردن له و عه قلییه ته رۆژنامه ییه ی که به گشتی له هه ندی نووسینی وه ک نووسینی کورته وتاری کوردیدا، ژانری وتاری کوردیدا، زۆرباو بووه و من هه و لمداه که ژانری وتار په هه ندیکی دیکه ی بیه سه ر، یان ده و له مندتر بی به دیدیکی جوانیناسانه ی زیاتر، به جۆری که وتار له یه ک کاتدا مه عریفه و له هه مانکاتیشدا چیژیکی جوانیناسانه مان پی ببه خشی. چه نده من له و کیشه یه دا سه رکه وتوو بووم یان نا، نازانم، به لام ئیستا که بیری لی نه که مه وه پیموایه نه و کتیبه له و یوه سه رچاوه ی گرتووه که خۆ ده ربازکردن و نووسین ده ربازکردنیک بووی له و ئیقتداره ی که فه زای سیاسی سه پاندبووی به سه ر نووسینی کوردیدا. نه لبت من به بی ئیدعا نالیم نه و کتیبه زور گۆرانی گه و ره ی دروست کردووه، به لام به هه ر حال هه و لداننیک بوو بۆ من. په یگیری نه م هه و لدانم، له به ره مه میکی تر دا کردووه به ناوی (نه ته وه و هه کایه ت) که سالی پار چاپ بووه، یانی مه به ستم بووه که جۆریکی دیکه له شکلی وتار به ره م بیتم که جیاواز بی له وانه ی ئیمه له رۆژنامه و له هه ندیک له گۆفاره کان نه یخوینینه وه.

نه مانه لیکۆلینه وه نین به قه دهر نه وه ی وتارن. به و مانایه ی که هه لگری سونه تیکی تاییه تن بۆ وتار نووسی و هه لگری ره هه ندیکی جوانیناسیانه له بواری نووسیندا. بیگومان خویندنه وه ی که سیکی وه کو (والته ر بنیامین) فه یله سووفی نه لمانی،

ئاگاداربوونم لە ھەندى كارى وەك (ژۆرژ باتاى) و (مۆرىس بلانشو)، دەورى سەرەكیان ھەبوو ھەوێ كە من بتوانم بەچەمكەكانى ئەوان بىركەمەو ھەوێ چەمكەو تىپروانىنەكانى ئەوان كەلكەلەى ئەو جۆرە نووسىنانە لای من بپەخسێن. بەھەرچال لەپرووى مەعریفیەو ھەوێ بنیامین لەو كۆتیبەدا (دنیاى شتە بچوكەكان) رەنگدانەو ھەوێكى ژۆر ديارو ئاشكرای ھەوێ، چ بەو ھەوێ من راستەوخۆ بپروپاكانيم گواستۆتەو، چ بەو ھەوێ كە بپروپاكانيم بەستكردوو، مەسەلەن يەك دىرم وەرگرتوو و دوایى لەم دىپرەو من چوومە ناو دنیاى ھەوێ تايبەتەو، يا بەو ھەوێ كە بىرم بە تەرزە. فیکری بنیامینی كوردیبەتەو و قسەى خۆم لەوێو كوردی، يان شتەگەلێكم كوردیبەتە كێشە و لەناستی دەقدا، پانتاییەكى ھاوبەشم ئاشكرا كوردی كە پێش ھەموو شى داوەتمان دەكات بۆ بینینیكى دیکەى شتەكان.

یەعقوبی: كاك ریبوار جەنابت ديارە ئەم كۆتیبەت ئەو كاتە نووسی كە لەئەوروپا دەژیاى، لەراستیدا ئەم كۆتیبە تا چەندە كاریگەریتی ژيانى فیکری ئەوروپاتى پێو ديارە، بەوتەيەكى تر تا چ ئاستێك فیکری رۆژناوا بۆ زینەتیبەتێكى رۆژەلاتى و قەلەمێكى نووسەرێكى رۆژەلات بوو ھۆى ئەو ھەوێ كە بۆ نمونە لەم كۆتیبەدا باس لە جەستە بكريت، كە دەزانين تا ئەو كاتیش لەراستیدا جەستە ھېچ كات نەچوو بوو نۆ قەوارەى نووسینی كوردییەو.

سیوھیلی: رەنگە نەتوانين لەوبارەو ھەوێ قسەى كۆتایی بكەين. ئەو ھەوێ پاستە كە جەستە لەم كۆتیبەدا ئامادەییەكى بەرچاوى ھەوێ. پاستە و تارى (دەست) لەئەنجامى بینینی دیمەنێكەو ھەوێ كەتیايدا دوو سەركر دەو كورد پێویستە تۆقە لەگەل يەك بكەن، دەست بەدەنە دەستى يەكتر، بەلام ئەوان ئەم كارە ناكەن، كەسى سێھەم كە (مادلین ئۆلبرايتە) دیت ئاگاداریان ئەكاتەو كە ئیستا ئێو پێویستە لەبەردەم كامیرو میدیاكاندا تەوقە لەگەل يەكتر بكەن وەكئەو ھەوێ رەمزى ئاشتبوونەو ھەوێ. ئەمە دیمەنێكى تەلەفیزیۆنى و راگەیانندنە كە دەبێتە ھاندەر و كەلكەلەى ئەو ھەوێ ئەخاتە سەرى منەو كە باس لەدەست بكەم، ئەركەكانى دەست، پەرمزیەتى دەست و دەست و ھەوێ ھەكو بەشێك لەجەستە بخەمە بەرباس. لە و تارىكى تردا نیگای (ئەوێتر) ئەبێتە ھۆى

ئەو ھەي مەن باس لە چاۋ بکەم، نینگەي ئەو ى تر ۋەك ھەيژىك كە مەنى تاراۋگەيى بە جۆرىكى تايىبەت دەبىنى، كە لە و تايىبەتەندىيەدا جۆرىك لە چەوسانە ۋە ۋەستە مكارى ئەبىنىيە ۋە، ئەمە ئەبىتتە ئەنگىزەي ئەو ى مەن گرىنگى بەدەم بە چاۋ ۋە ئە ۋامرازانەي كە لە ناۋ مەژۋوي تەكنەلۇژيادا دەرژ كرەۋي چاۋ ۋەكو لىنەز، چاۋىلكە، دوربىن، ئامپىرى ۋەنەگرتن ۋە ۋانە. لەم ۋاتارەدا بوو ھەستەمكر بە جياكارەيەك لە نىۋان بىنەن ۋە تەماشاكردندا ۋە پاشانىش بە ھۆي خويىندە ۋەي كارەكانى (پاول ڧىرلىۋ) زىاتر لە مە تىگەيشتم. كە ۋاتە ئىمە جارىك لە چەستە ۋە ئەچىنە ۋە بۆ ناۋ لايەنەكانى تر، يا جارىك لە لايەنەكانى تر ۋە دىيەنە ۋە ناۋ چەستە ۋە لەم نىۋانەشدا ھىچ شتەي كەمبايەخ نىيە.. ۋتارىكى تر سەبارەت بە كىتەب ۋە كىتەبفروشتەنە. مەن ناچارم كىتەبەكانم بفرۆشم ۋە ساخيان بکەم ۋە دىم ۋتارى (كىتەبەكان، ھاورپىكان، مەرگ ۋە بىرە ۋەرى) دەنوسم. ئە ۋە شتەيكى زۆر ئاسايىيە ھەموومان لە بەشەك لە قۇناغى ژياماندا ناچار ئەبىن كە كىتەبەكانمان زايە بکەين ۋە بىيانفروشىن، بەلام ئەمە چۆن ھەلگىرپنە ۋە، ئەم كرده رۆژانەيە چۆن ھەلگىرپنە ۋە بۆنە ۋەي كە مەعرفىيانە كارى لە سەر بکەين. بۆيە لە ۋيدا تۆ تەمەشا ئەكەي پىۋەندىيەك دروست ئەبى لە بەينى كىتەبەكان، لە بەينى ھاورپىكان ۋە لە بەينى مەرگ ۋە بىرە ۋەريدا، ئە ۋە لە ھەمان كاتيشدا ياد ھىنانە ۋەي مەرگىكى دىكەشە كە مەرگى باۋكمانە. كە ۋاتە لەم كىتەبەدا ئەگەر تازەيىيەك ھەبى ئە ۋەيە شتە زۆر تايىبەتيە شەخسىيەكان ۋە حىسىيەكان تەبديل دەبن بە بابەتەيكى مەعرفى ۋە فيكرى. چەندە مەن لەم پىرۆسەيەدا سەر كە ۋە توۋىم بە دەستەيىناۋە نازانم، بەلام بىگومان ۋەكو ئىۋە ئامازەتان پىدا نوۋسىنى ئە ۋە كىتەبە بى كارىگەريى نەبوۋە لە ۋە زايەي مەن لە ئەۋروپا تيايدا ژيام، نەك ھەر لە سەر ئاستە مەعرفىيەكەي، بەلكو لە سەر ئاستى ژيانى رۆژانە ۋە كۆمەلەيەتەش.

يەقەۋوبى: جەنابت لە كارىكى دىكەتدا كە ديارە لە ۋە كارە دەگمەنانە بوو كە لە پانتايى نوۋسىنى لىكۆلنە ۋەي كورديدا ھاتە ئاراۋە، كىتەبەكت نوۋسى لە سەر نالى ۋە بە شىۋەيەكى مۇدەرن ھەندى لە قەسىدەكانى (نالى) ت خويىندۋتە ۋە. مەن پىمخۇشە لىرەدا ئامازە بە رستەيەكى دريدا بکەم ۋە پاشان لەرنگەي ئەم رستەيە ۋە پىرسىارىك

بېنمه ناراه. دريدا له شوينېك دهلي مانا له گال نهو سيستمه وزه وتوانايانه ي که
 تاکه که سی نین، دهق دهگرې و شکل دهگرې، مانا هیچ پټوه نديیه کی به شوناسی
 شه خسییه وه نییه به لگو له گال نهو حه وزه یه کومه لیک وزه وتوانا پټوه ندی هیه که
 رهنکه نهو وزه وتوانايانه شه خسی نه بن.. به وته یه کی تر نهو کیشو و ناوقابوونی
 نهو هیزه ناشه خسیانه یه که ته نویل ده خولقینتی، دریدا له سر نهو پیداده گرې که
 نهو قسه یه به مانای نهو نییه که هیچ مه به ستیک بۆ سره له دانی نهو دهقه له نارادا
 نه بووه، به لگو نهو هی که دواچار بۆ رافه که کاریگرېتی هیه نهو هیزه غه یه ره
 شه خسیانه که له نیو دهقه وه سره له دینن. من پټمویه له م کتیبه دا به شیوه یه که
 له شیوه کان جه نابت نهو شیوه دیده دریداییه بۆ خویندنه وهی نالی به کار دینتی، یانی
 پټتویه نالی نهو نالییه یه که له ناو دهقه که دا بوونی هیه، نالی دهره وهی دهق نالییه که
 نییه که بۆ تو سرنچ راکیش بیت بویه بۆ نمونه خویندنه وهی تو بۆ قه سیده ی
 مه ستوره خویندنه وه یه که که له دیدیکی ناکا دیمیکی سوننه تی که بیگومان جوړیک
 سر سوړمان به دی دینتی که ئایا به راستی نه مه نالییه، قه سیده ی مه ستوره ت
 به شیوه یه که خویندنه وه که له گال نهو هیزه غه یی شه خسیانه ی ناو دهقه که وه
 پوه به پوو بوو ته وه و هر بویه شه خویندنه وه یه کی تازه یه به نیسبه تی خویندنه وه کانی
 پټشووی نالی، پرسیاره که ئیستا نهو یه به راستی تو چۆن بو که پټت و ابو نالی
 راسته قینه نالییه که که دهبی له ناو دهقه کانه وه بوی پروانین، نهو غوربه ته ی که نالی
 له قه سیده ی (قوریانی توژی ریگه تم) هیه ته ی غوربه تیکه که تو هان دها بۆ
 خویندنه وه یه کی مؤدیرن له سر دهقیک که له کومه لگایه کی سوننه تیدا خولقاوه و له
 زه نیه تیکي حو جره ییه وه سری هه لداوه.

سیوه یلی: ماوه یه کی زور له ناو میژووی ره خنه ی نهو دهبی ئیمه دا تاقه جوړیک له
 خویندنه وه نهو بووه که ئیمه بهر له وهی باسی دهق بکه یین نهو بی باس له داهینره ی نهو
 دهقه بکه یین و داهینره ی دهق له هه مان کاتدا بیژره یی دوا یین حه قیقه ته کانیش بوو
 له سر دهق، به مانایه کی تر داهینره ی دهق یه زدانی دهق بوو که له ویدا نهو توانیبووی
 خه سله تیکي موقه دده سانه شه به دهق به خشی که دهق ئیتر زمانیکي تایبته به خوی

نه بئو زمانى دهق له هه مان كاتدا زمانى نووسه ر يا به ره مهينه رى دهق بئو. ئه مه
 واى كرد كه به شيكى زور له دهقه كلاسيكيه كانى ئيمه هه ر له م چوارچيوه ده
 ته ماشايان بكريى كه موفه سيري ئه م جوړه دهقانه به و دهقانه يان ره وا ده بينى و
 ئه مه ش ئه و كيشه يه ي بؤ ئيمه دروست كرد كه دواى ساغ بوونه وهى ديوانى شيعرى
 كلاسيكه گه وره كانمان و دواى نه وهى كه زانيمان ئه م شيعره له رووى ماناييه وه وامان
 پيډه لئو ئه م وتيه ئه و مانايه ده به خشى، ئيتير كارى ئيمه بوو به خوښه ريځ كه
 ناتوانين داهيتان له و دهقانه وه هه لبينجين، به لكو ئيمه ده توانين ته نيا ئه و مانايه ي كه
 نووسه ر مه به ستية تى ديسان وه دووباره بكه ينه وه ! كارى يه كه مى ره خنه گريځ كه
 بيه وئ به ديدىكى مؤديرنانه، جا هه ر ئاراسته يه كى خوښنده وهى ره خنه يى هه بئو،
 نه وه يه كه نه بيطه دووباره كه ره وهى نه و مانايه ي كه ره خنه ي سوننه تى به دهقى ره وا
 بينيوه، به لكو بتوانئ دهق هه م له ئه و ئيقتداره ي كه نووسه ر هه يه تى رزگار بكاو هه م
 له و سوننه ته ره خنه ييه چه ق به ستووه ش رزگارى بكا كه ده سه لاتيكي پهيدا كردوه
 و هه موو دهقه كان به يه ك چاو ده خوښيټه وه. كيشه ي من له سه ره تاي سه ره تادا ئه وه
 بوو كه ناليه ك بخوښمه وه كه تاييه ت بئو به خؤم، مانايه ك له دهقى ناليدا به رجه سته
 بكه م كه من لئى تيدده گه م، به بئو نه وهى گوئ بدمه ئه و ياسايانه ي كه له ناو ميژووى
 ره خنه ي ئيمه دا نالييان پئو ده خوښندريټه وه، به مانايه كى تر من چؤن بتوانم
 له نه نجامى خوښنده وهى مانايه كى تاييه ت بؤ غوربه تى نالى باس له غوربه تى ئيستاى
 خؤم بكه م، يان باس له تاراوگه بوونى ئيستاى خؤم بكه م، يا خود باس له و مانايه
 بكه م كه من له ئيستاى خؤمدا بؤ شوين، بؤ زه مان و مه كان و ميژوو و بؤ جوانى
 ده بينم و هه ستي پئو نه كه م. دهقى نالى به هه موو مانايه ك ده قيكي كراوه يه. يانى
 ده قيكه كه خؤى ئه دا به ده ست چه ندين خوښنده وه وه و ده قيكه كه نه توانئ له هه ر
 سه رده ميكد ا وه لآمده ره وهى كؤمه لئو پرسىارى جيدى بئو و خؤى به ره م به نيټه وه،
 نه گه رچى به پئو ره خنه ي سوننه تى دهقى نالى له ديوانى ناليدا كؤتايى پيټه اتووه. ئيتير
 تا نه وئ پرئه كاو نه وه ئاخرين حه قيقه ته كانه له سه ر نه و مانايانه ي كه نالى به ره مى
 هيتاون. به لام تيروانينى ره خنه گرانه ي جيدى بؤ دهقى نالى تيروانينيكه كه

پرسیاره‌کانی نه که له سوننه‌تیکی ته‌قلیدی ره‌خنه‌ی نه‌ده‌بیه‌وه وهرده‌گری به‌لکو له‌نیست‌اوه پرسیار ناراسته‌ی ده‌ق ده‌کا، هر هه‌مان پرۆسه‌ی که ناوت نا ئیعترا‌ف‌کردن به سوننه‌ت، خودی نه‌م په‌یوه‌ندی دروست‌کردنه دابین‌کهری مانه‌وه‌ی ده‌قی سووننه‌تیه، ته‌ئمن‌کهری نه‌وه‌یه که ئیمه ده‌قیک، که می‌ژوو ناوی ناوه ده‌قی سوننه‌تی بکه‌ین به ده‌قیک ئیستایی له‌پړی نه‌و پرسیاره ئیستاییانه‌ی ناراسته‌ی ده‌که‌ین. پرسیاریک که نه‌م ده‌قه نه‌شی بتوانی وه‌لاممان بداته‌وه له نه‌تیجه‌ی نه‌م وه‌لامه‌وه‌یه که ئیمه رابردووه‌کان بانگه‌یشتن ده‌که‌ین بو ئیستاو نه‌مه نه‌و پرۆسه‌یه‌یه که (پۆل ریکور) ناوی ده‌نی (هاو چه‌رخانه‌کردنی) رابوردو له‌پړی نه‌و پرسیارانه‌وه که ئیمه ئیستا ده‌یانکه‌ین له رابوردو. ئیمه رابوردو نه‌ک هر وه‌ده‌نگ دینین به‌لکو بانگه‌یشتنیشی ده‌که‌ین بو ئیستاو به‌و مانایه‌ش مرۆفه‌کانی وه‌کو نالی ده‌بنه مرۆشی هاوچه‌رخ و ئیمه نه‌و دیده می‌ژوویه‌یان له‌سهر هه‌لده‌گرین که نالی وه‌ها پیناسه ده‌کات، که له‌م ساله له‌دایک بووه له‌م ساله‌دا مردووه. نه‌مه نه‌وه‌یه که ره‌خنه‌ی سوننه‌تی ده‌یکا، ره‌خنه‌ی سوننه‌تی له‌ناو چوارچیوه‌یه‌کی می‌ژوویدا شیعرى نالی سه‌قامگیر کردووه، یه‌عنی ژيانى نالی له‌هه‌مان کاتیشدا چوار چیوه‌ی مانایی شیعرى نالی پیکده‌هینی، به‌لام خویندنه‌وه‌یه‌کی ته‌ئویل‌کهرانه بو شیعرى نالی نه‌وه‌یه ژيانى نالی وه‌ک شه‌خسێک تا نه‌ندازه‌یه‌ک مه‌به‌ستمانه‌و به‌لام ئیمه مانه‌وه‌ی نالیمان وه‌ک مانا، وه‌ک گوتار پښوېستمان پییه‌تی که ببیت به‌به‌شیک له ئیستامان، چونکه ئیستامان له‌وه به‌رته‌سک تره که بتوانین تیا‌دا ئاسوده بین، بووه‌ی تیا‌دا ئاسوده بین ده‌بی له‌گه‌ل رابردووه‌کانی که له‌هه‌مان چوارچیوه‌ی به‌رته‌سکانه‌ی خو‌ی‌اندا ژیاون و نه‌وانیش وه‌پز بوون له ئیستای خو‌یان، ئیمه بتوانین نه‌م دوو وه‌ره‌زیبونه، نه‌م دوو پرسیار‌کردنه له‌گه‌ل یه‌کتری هاوتاکه‌ینه‌وه و جوړیک له پیوه‌ندیان له نیواندا دروست بکه‌ین. نه‌م په‌یوه‌ندییه هه‌م نالی گه‌وره‌ترو روونترو به‌رفراوانتر پیشان ده‌داو هه‌م دنیای ئیمه‌ش له‌و به‌رته‌نگی و خه‌فه‌قان و ته‌نگه نه‌فه‌سییه‌ی خو‌ی رزگار نه‌کا.

که‌واته خالی جه‌وه‌هری له‌لای من نه‌وه بوو که نالیه‌ک به‌ئیمه ناو ژيانى خو‌مه‌وه، نه‌ک مه‌عناکانی ژيانى خو‌م به‌سپینم به‌سهر نالیا، به‌لکو به مانا‌کانی نالی فراوانیه‌ک له‌ناو

ژیانی خۆمدا دروست بکەم و ئەمەش پتووستی بەکەرەسە ی ره‌خنەیی بەکەرەستە ی شیکردنەوه و شیتەلکاری هەیه که ئەوه حیکایەتیی تره، بەلام ئەنگیزه ی ئاوپدانەوه ی من له نالی ئەوهیه که، یه‌ک به‌رپه‌رچی ئەو دیدە میژووییە بده‌مه‌وه که تیایدا شیعەر سه‌قامگیرده‌کا، دوو، چۆن بتوانم شیعری (مه‌ستوره) شیعری (هە ی که‌ریکم بوو چ په‌یکه‌ر) و هتد له‌و بازنه‌یه‌ی که سوننه‌ته ته‌قلیدییه‌کانی ره‌خنه‌ی ئەده‌بی بۆیان ده‌ستنیشان کردوه‌هه‌رگز که‌م؟ ئەوه‌ش پتووستی به‌وه‌هه‌بوو هه‌لبژاردیه‌ک که‌م به‌ناو ده‌قه‌کانی نالی دا، ده‌قی نالی له‌وه به‌رفراوان تره که ئیمه‌هه‌بتوانین له‌یه‌ک به‌ره‌مه‌دا هه‌موو قسه‌ی خۆمانی له‌سه‌ر به‌کەین به‌لکو ده‌بی ئیمه‌هه‌قسه‌کردنمان له‌سه‌ر نالی قسه‌ی هه‌میشه‌یی بی‌و گفتوگۆکردنمان له‌سه‌ر نالی یه‌کێک بی له‌ئهرکه‌کانی هه‌ر نه‌سلێک که پتوویه‌هه‌ر په‌سیاری هه‌یه‌و پتوویه‌ که ده‌قی ئەده‌بی ده‌قیکی کراوه‌یه.

یه‌عقوبی: کاک زۆیار نالی وه‌ک یه‌که‌م شاعیری که بیه‌وێت قوتابخانه‌ی شیعری گۆران به‌جی بێلێت و پوه‌بکاته قوتابخانه‌یه‌کی شیعری سۆزانی و ئینجا له‌قه‌واره‌ی کلاسیکی عه‌رووزیدا زمانیکی پاراوو تاراده‌یه‌ک کوردیه‌کی خۆشو له‌هه‌مان کاتدا به‌کاره‌ینانی کۆمه‌لێک واژه‌ی عه‌ره‌بی و کایه‌ پیکردنیان له‌نیو ریساکانی ده‌ستووری زمانی کوردیدا، به‌راستی چی مه‌به‌ست بووه‌؟

ئهم په‌رسیاره‌ دوو جه‌مسهری لی ده‌بێته‌وه:

ئایا نالی ویستوویه‌تی ته‌نها وه‌ستایه‌تی و شاره‌زایی و لێزانی و پسپۆری خۆی له‌بواری شیعری کلاسیکی و عه‌رووزی بنوێنی، وه‌ک زۆر شاعیری کلاسیک که ته‌نها ئەمه‌یان مه‌به‌ست بووه‌؟ یان ئەوه‌ی نالی ویستوویه‌تی ئەوه‌یه‌ شیعری کوردی به‌جۆری که قوتابخانه‌یه‌کی تازه‌دا تاقی بکاته‌وه‌و له‌هه‌مان کاتیشدا پی دابگرێ له‌سه‌ر کۆمه‌لێک چه‌مکی نیشتمان خوازان به‌پتی رووحیه‌تی ئەو سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتی کوردی که دیاره‌ ده‌سه‌لاتییکی میرنشینانه‌ بوو؟ ئایا له‌پشت ئەوه‌ فیکرو فه‌لسه‌فیه‌ک یاخود گوڤتمانیک له‌ئارادایه که نالی ویستوویه‌تی له‌و پێگایه‌وه‌ زه‌قی بکاته‌وه‌؟

سیوهیلی: من وه لآمی نه و پرسیاره ناوا نه دهم وه: له بهردهم نالیدا، ئیمه له بهردهم جیهانبینییه کی شیعریداين. به مانایه کی تر، شاعر بوخته ی تیروانی نی مروفتیکه که نالییه، بۆ مروفت، بۆ سروشت، بۆ ئاژده ل بۆ گهر دوون. یه عنی وهختیک ئیمه نه لئین جیهانبینی شیعری نالی، که ئهم جیهانبینییه زمانیکی هه لباردوه که زمانی شاعره و ئهم شاعره له هه مانکاتدا هه لگری تیروانی نیکی به رفراوانه بۆ نه و ره هه ندانه ی که باسم کردن، هه ربو یه ش ده توانین ئیمه بلئین جیهانبینی شیعری نالی و زه حمه ته بلئین جیهانبینی شاعریکی دیکه ی کلاسیکی کورد، چونکه نه و جیهانبینیانه هه موویان ئاراسته که له ئاراسته کانی ته سه ووفو ده سه لاتی نایینی یا ده سه لاتی کۆمه لایه تی یا ده سه لاتیکی رۆشنیری زاله به سه ریاندا، به لام لای نالی ئیمه جیهانبینییه کی سیستماتیک نه بیننه وه که تیروانی نیکی تیا یه، که ته نه ممولی تیا یه ده رباره ی ئینسان و به رانه به حه یوان، که ته نه ممولی تیا یه به رانه به سه سروشت، ته نه ممولی تیا یه به رانه به گهر دوون و دنیا ی میتافیزیکی، که واته پووبه پوو بوونه وه مان له بهردهم نالی دا پووبه پووبوونه وه یه که له بهردهم جیهانبینییه کی شاعریدا.

خۆشبه ختانه ده توانین بلئین بۆ یه که مجاره، شاعر هه رته نیا نابیتته ره نگدانه وه ی حاله تیک له حاله ته کانی مه سه له ن فه نای ئیلاهی یا نابیتته حاله تیک له حاله ته کانی ته ئسیرگوزاری بۆ کاره ساتیکی کۆمه لایه تی، نابیتته ره نگدانه وه ی لبقای مورید له گه ل شیخه کهیدا، به لکو شیعری نالی بریتییه له ته نه ممولکردنیکی سیستماتیکیانه له کۆمه لی ره هه ندی گهره، که ئهم ره هه ندانه به دریزایی میژوو هه م خولیای فیکر، هه م خولیای فه لسه فه و شاعریش بوون. به مه عنا یه که نالی به زجه سه ته که ری بیروپایه کی به رفراوان تهره له و بیروپایه ی که شاعیرانی هاوسه رده می خۆی هه ر له شاعیردا ده ربان بریوه. نه وان بیروپاکه یان دوا جار له ئاستیکدا کۆتایی پئیدی و جله وده کرئ. به لام نالی ده توانین بلئین بیروپاکانی له ئاستیکدا کۆتایی پئتیا یه، به لکو چه ندین ئاست به خۆیا نه وه ده گرن.

بۆ ده ربڕینی ئهم جیهانبینییه نالی پتویستی به تیروانی نه به رانه به زمان و رۆلی زمان له گه یاندنی ئهم جیهانه ی ئیمه دا. نه و زمانه بۆ نالی، له به ره وه ی نالی که سیکه

ههویییه تی کوردبوونی خۆشی به لاوه گرینگه، هۆشیاری ئهم شاعیره ئه گاته ئه وهی که ئه بی ئهم جیهانبینییه له ناو زمانیکدا به رجهسته بی که زمانی ئه وه، که نزیکترین پیکهاتهیه له خودی خۆیه وه، ئه و دیره شیعره ی که تیایدا ههم ئاماژه به زمان و ههم ئاماژه به هۆشیاری ئه و دهکا که ئه و بۆ زمانی کوردی هه لده بژێری، ههم ئاماژه به مانای جیهانبینی خۆی دهکا، رهنگبی یه کیک بی له و به لگانه ی که ئهم بیروپرایه ی ئیمه ی له سه ر دروست ده کری ((کهس به ئه شعارم نه لی خۆکوردیه، خۆکوردیه)). هۆشیارییه که ئالیره دایه که ئه و ده لی هه لبژاردنم بۆ زمانی کوردی، (خۆکوردیه). ئیمه وهختیک کاریک خۆکوردی ده که ی که هوشیاریمان هه بی به گرینگیی ئه و کاره و مه به ستیکم هه بی، که ئه و مه به سه ئه و خه ونه ی من بێنێته دی که هۆشیارییه که ئه یه وی کار ی بۆ بکا: (کهس به ئه شعارم نه لی خۆکوردیه)) یانی له ئاستی کومه لایه تیدا مه یه ئننه خواره وه. (خۆ) له زمانی کوردیا شتیکه که ئیمه بمانه وی شتیک ی بێ بێنینه خواره وه ئه لێین (جا خۆ ئه وه..). ئهم هاتوو ههم ده رپینه کومه لایه تییه ته قلیلگه رایه ی به کاره ی ناوه بۆ ئه وه ی بلی ئه وه ی من ئه یکه م ئه وه نییه که ئیوه بیری لیده که نه وه و مه به ستانه. رهنگه ئه و (ئیوه) یه ئیوه یه کی وه همیش بی، رهنگه ئه وه گوته ی نالی بی به رانه به به گوته ی سه رده ستی عه ره بی و فارسی که ئه و دوو زمانه هه ردوکیان زالا بوون له و کاته ی شیعر ی کوردیا و ده رچوون له دوو گوته به گونا هه لیکدار وه ته وه. نالی گوته یه تی ئه وه ی من ده یکه م، (خۆ کردیه)، پیکه وت و قه ده ر نییه، له گه مژه یی و بیده سه لاتییه وه نییه، ئه مه زمانی شیعره و ئه گه ر که سانی ئه مانه ی من به شیعر نازانن، چونکه به کوردین، نادانن، چونکه (هه رکه سی نادان نه بی خۆی تالیبی مه عنا ئه کا). که واته شیعر به رجه سه ته کردنی مه عنا یه، که ئه مه ش ئه و شته یه من ناوی ئه نیم جیهانبینی شیعر ی نالی، که هه لگری پامانیکی فراوان و قووله بۆ ئه و ره هه ندانه ی که پێشتر با سه مکردن.

خه سه له تیکی دیکه ی زمانی کوردی بۆ نالی ئه وه یه که نالی که سیکه له خه می ئه وه شدایه زمان به رله وه ی کۆله یه کی سه لماندن (ناسیۆنالیزم) و (قه وم مه داری) بی، ئه و له زمانی کوردی ئه و ره کیزه یه دروست ده کا که ئیمه پێویستمان پێیه تی بۆ

پێناسه کردنی روانگهی ناسیۆنالیستیانه. که واته ئەمه هه‌ساسیه‌تی شاعیری که به‌رانبهر به‌ زمانیک که تا ئه‌و کاته زمانی رۆژانه‌یه و مه‌سه‌ره‌فکراوه و هه‌شتا زمانی نوسراو و ستاندارد نییه، ئەمه جگه له‌وه‌ی که نالی که‌سی که ئەیه‌وی بمی‌نێته‌وه، نالی که‌سی که نایه‌وی ماوه‌ی ژیا‌نی شیعریه‌ی ئه‌و یه‌کسان بی به‌ ماوه‌ی ژیا‌نی مه‌تریالیانه‌ی ئه‌و، یا ژیا‌نی جه‌سته‌بیانه‌ی ئه‌و. نالی وه‌ک مرۆفیک‌ی هۆشیار ده‌زانێ له‌ ته‌مه‌نیکدا له‌دایک بووه‌و له‌ ته‌مه‌نیک کۆتایی پێدێ، به‌لام ئه‌و نایه‌وی ته‌مه‌نی شیعریش هه‌مان مه‌ودا وه‌ربگرێ. ئەیه‌وی ته‌مه‌نی شیعره‌ی زیاتر ریشه‌دار بی زیاتریش بمی‌نێته‌وه، بۆیه له‌ زمانی کوردی پانتاییه‌ک دروستده‌کا که مانه‌وه‌ی ئه‌و ده‌سته‌به‌ر بکا له‌ ناو می‌ژووی ناینده‌دا. به‌لگه‌شمان ئەوه‌یه که شیعره‌ی نالی راسته له‌ ناو ئه‌و چوارچۆیه زمانییه‌دا له‌دایک ده‌بی که شیعره‌ی عه‌ره‌بی و فارسی پێ نووسراوه، به‌لام شیعره‌ی نالی تا دێته سه‌ر هه‌ر پوونتر ئەبێته‌وه، یه‌عنی زیاتر ئارایشیک به‌خۆیه‌وه ده‌گرێ که له‌ سه‌ر بنه‌مای تواناکانی زمانی کوردی دروست بووه، نه‌ک لاساییکردنه‌وه‌ی توانای زمانه زاله‌کان له‌ نووسینه‌ی شیعره‌دا. به‌م پێشه‌ش شیعره‌ی نالی به‌ مانا یۆنانیه‌که، نه‌ میمیسیسه و نه‌ ته‌خنه‌یه، به‌ لکو پۆیسیس و داهینانه له‌ نه‌بوونه‌وه بۆ بوون و ئەمه‌ش واده‌کا که شیعره‌ی نالی په‌نگدانه‌وه نه‌بێت، به‌لکو ئەفراندن بێت: (کانی ده‌زین به‌ ئاوو دره‌خت ئاوسن به‌با، شایی به‌هاره، بولبوله داماد و غونچه بووک). سه‌یری ئەم پا‌قژی‌بوونه‌وه‌ی زمانه له‌چاو هه‌ندیک شیعره‌ی دیکه‌یدا، سه‌یری ئەم شه‌فاف بوونه که له‌هه‌مان کاتیشدا هه‌لگری خه‌سله‌ته‌کانی ئه‌و جیهانبینییه‌یه که باس‌م‌کرد. پێموایه جیهانبینی له‌ویدا ئەبێته جیهانبینی که شه‌فافیه‌تی خۆی هه‌بی و ئەم شه‌فافیه‌ته بتوانی ته‌عبیریکی زمانی بۆ خۆی بدۆزێته‌وه، کاتی ده‌لێن نالی یه‌کی که له‌و که‌سانه‌ی ده‌توانین له‌ ئەنجامی قسه‌کردنه‌وه له‌سه‌ری باس له‌ زۆر شتی دیکه بکه‌ین، باس له‌ دروستکردنی ناسنامه‌یه‌کی نه‌ته‌وه‌یی بکه‌ین که شیعر بناخه‌که‌ی بی، باس له‌ ستایشکردنی سروشت و بوونه‌وه‌ره‌کانی سروشت بکه‌ین، باس له‌ هه‌ساسیه‌تی شاعیری بکه‌ین که له‌یه‌ک کاتدا نه‌ک غه‌می خۆی ده‌خوا به‌لکو غه‌می هه‌موو ئینسانێ ده‌خوا و هتد، جا پێموایه ئەوه ئه‌و ئەنگیزانه بن که ئەشی شاعیریکی وه‌کو نالیان

هان دابی بۆئەوہی ئاوپ لە زمانی کوردی بداتەوہو زمانی کوردی بکاتە سەنگەری مانەوہی شیعریانەیی خۆی. لەکاتیکی ئێمە ئەزانین نالی وەک شاعیریەک باش ھۆشیار بۆوہ بەرانبەر بە مەرگی خۆی، بەلام بەرانبەر بەشیعری خۆی ویستویەتی ئەو مانەوہیە دەستەبەر بکاو ھەر ئەم دەقانەیشن کە بپوێنێت سەرچاوەیەکی بۆ ئێمە تاکو بتوانین باس لە ھەڵتێجانبەوہی جیھانبینییەک بکەین کە بەجیھانبینی شیعری نالی بەناویانگە.

یەعقوبی: فۆکۆ باسی دوو جۆر (من) دەکات. دوو جۆر من لە یەکتەری جیاواز دەکات، منیکی دیکارتی کە منیکی نامیزوویی منیکی دەبێتەوێ زینەتی خۆی لەدیاردەکانی دەرەوہ بەشتیکی جیاوازو جودا بزانی، و منیکی (کانتی) کە منیکی میژووییە، منیکی کە تیکەڵ پوداوەکانی دەرووبەری خۆیەتی، منیکی کە لەنیو جەنگەیی ساتەوختی ئیستایدا دەژی. ئەگەر لەپێگای ئەو پۆلێن بەندییەوہ خۆمان بەناو جیھانی شیعری نالیدا بکەین، دەبینین نالی بە پێچەوانەیی زۆر شاعیری کلاسیکی و بەپێچەوانەیی دیدی زالی شیعری کلاسیکی زۆرجار خۆی لەئاست پوداوە میژووییەکانی سەردەمی خۆی نەبان نەکردووە، بۆنموونە بۆ من ئەمە پرسیاریکی گرینگە کە چۆنە شاعیریکی کلاسیکی وەک نالی دنیای شیعەرەکانی بەر لە غوربەتی و دواي غوربەتی زۆر جیاوازان، چۆنە نالی کاتی کە غوربەتیکی میژوویی بەسەردا دیت و ناچارە ولاتی خۆی بە جی بێت وەک شاعیریکی کلاسیکی لەبەرانبەر ئەم غوربەتە میژووییەدا ھەلۆیست ئەگریت و قەسیدەیی (قوربانی تۆزی پێگەتم) ئەنوسێ؟ ئەمە پرسیاریکی گرینگە، کەچی تۆ ئەبینی لەشیعری شاعیرانی بالادەستی کلاسیکی فارسیدا کە دیارە نالی ەرووزەکە و قالبەکە و قافیەکەیی لەوان وەرگرتووە ئەم دیدە نابیندری بۆ وێنە حافیز وەک بالادەست ترین شاعیری کلاسیکی فارسی بەردەوام باس لەمنیک ئەکا کە ئەو منە منیکی ئەزەلییە، بەوتەیکە ھەمان منی دیکارتی نامیزووییە: (من ملک بودم و فردوس برین جایم بود - ادم آورد در این دیر خراب ابادم) تەواوی ھەولەکانی حافیز بۆ گەپاندنەوہی شان و شکو و گەورەیی منی مرقفە بۆ ئەو منە ئەزەلییە، گەپاندنەوہی شوینی مرقفە بۆ ئەو شوینی ئەزەلییە کە بەھەشت

بئی، ئەمە بەرپای جەنابت چ پێناسە یەک وەر دەگرێ لە شیعری نالیدا کە نالی
 ویستوویەتی وەک شاعیریکی کلاسیکی لە ناو بارودۆخی میژوویدا بیتیشتە وە نایا
 ئەوە نابێ بە بەلگەی ئەوێ کە لە ئاستی گوتاردا نالی داماوو، یان بابڵین وابەستە
 گوتاری شیعری کلاسیکی نەبوو بە لکو بۆ خۆی بەرەمەپێنەری جووڕە گوتاریکی
 تایبەت بوو لە قۆناغی شیعری کلاسیکی کوردیدا.

سیوێپلی: ئەو ناسنامە چەند پارەییە کە پیشتر باسمان لێوە کرد، وتمان ئەو
 ناسنامە یە (ئەوێ تر) بە ئیمە بە خشیووە و دوا جار ئیمە قەبولمان کردووە، لە پرەخنە
 تەقلیدی ئیمە شدا رەنگدانە وە ی خۆی هەبوو، بە و مانایە کە رەخنە ی تەقلیدی
 ئیمە هەمیشە باوکی مەعریفی بۆ شاعیرە گەورەکانی وەکو نالی دروست کردووە.
 هەمیشە تەسلیم بوو، یەعنی لە پیشە وە تەسلیم بوو کە نالی وەک شاعیریکی کورد
 لە سیبەری شاعیریکی فارسی وەکو حافزدا یە. من پێموابە ئەمەش دیسان هەمان
 خۆبەگەم زانیی میژووینی کوردە لە ئاست ئەوانی تردا. ئیمە لە یەک کاتدا کە شتی
 هاوبەش زۆرە لە نێوان نالی و شاعیرە کلاسیکە مەزنەکانی ئەدەبیاتی خۆرەلاتدا بەلام
 جیاوازی هەیه، ئەم جیاوازییە نابێ لە بەر ئەوێ هەموویان لە مەنزومە یەکی
 نیسلامیدا یا لە رووی تەکنیکی وە هەمان تەکنیکیان بە کارهێناوە فەرامۆش بکەین و
 لە پیش چاوی نەگرین. نالی وەک شاعیرێک وەک تاکە کەسێک وەک کوردێک،
 تایبەتمەندی سەر بە خۆی خۆی هەیه کە جیای دەکاتە وە لە شیعری شاعیرانی دیکە
 خۆرەلات، بە ئی نالی خۆیندە واریکی باشی شیعری پیش خۆی بوو و ئەمەش
 رەنگدانە وە ی هەیه لە هەموو ئەو تەکنیکە بەرزە ی لە شیعری نالیا، بەرز لە چوارچێوە
 کلاسیکی کەیدا، بەلام لە هەمان کاتیشدا نالی سەر بە خۆی خۆی پاراستوو هەروەکو
 چون هەندێ لە شاعیرانی دیکە ی ئیمەش سەر بە خۆی خۆیان پاراستوو، کە واتە
 پێبەخشیینی باوکیکی شیعری بە نالی و قەتیسکردنی لە چوارچێوە ی سیبەری
 شاعیریکی وەک حافزدا جگە لە و خۆ بەگەم زانیی کە رەخنەگرە سوننەتیەکانی
 ئیمە پێوە ی موبتەلا بوون هیچ شتیکی ترمان پێ نادات. بۆ ئەوێ خۆمان لە و
 بەگەمزانینە رزگار بکەین و بۆ ئەوێ گرینگی نالی لە چوار چێوە ی شیعری

کلاسیکماندا به و خسوسیاتانهی که جای دهکاتوه له شاعیرانی دیکه ی کلاسیکی خوره لاتئی ناوه پاست، نه بی خومان له و دیده رزگار بکهین به وهی که بیین دهقی نالی نه ک به به راورد به و شاعیرانه به لکو له خۆیدا ته ماشا بکهین.

یه کێک له و خاله جیاوازییانهی که جه ناهت ناماژهت پێدا نه وهیه که نالی که سێکه پێیه کی له خاکدا و پێیه کی له سهر عهردی شوینی ژبانی مروفه کان چه قیوه و هه ندی جاریش له هه ندی له قه سیده کانیدا، یان به شیوه یه کی گشتیتر بلیم: چونکه نه و مروفیکی نایینه، مه لایه که، شیوه ی بهر کردنه وهی نایینی زاله به سهر شیعهر کانیا، به لام نایین نه بوته هۆی نه وهی ده ستنبشانی جیهان بینی شیعهری نه و بکا. نه و ته نیا ههر قه سیده ی نایینی نه گوته وه بگره نه و زۆربه ی شیعهرکانی هه لوێستگرتنیکی ناشکران له و زه مین و زه مانه ی که تپیدا ژباوه و تاراده یه کی زۆریش نه مه ی وه ک بهر چه کرداریکی ناره زاییانه به کاره پناوه و شیعهری کردۆته نه و پانتاییه ی که تیایدا ناره زایه تی ره خنه گرانه ی نالی ره نگیداوه ته وه به رامبه ر به و پوداوانه ی که پوویداوه. قه سیده ی (قوربانی تۆزی پێگه تم نه ی بادی خو ش مرور) له راستیدا ههر قه سیده یه ک نییه که تیایدا سکالای نالی یا نوستالیزیای نالی ره نگیدا بیته وه، به قه ده ر نه وهی نه و قه سیده یه مه حکووم کردنی کرده وهی نه و و تیره شه. نالی پرسیار ده کا له وهی که نایا چی پوویداوه دوا ی کۆچی نه و، دوا ی جیه یشتنی نه و شوینانه ی که نه و جیی هیشتوون، یا به شیوه یه کی سروشتی جیی هیشتوون. نه و حوزو ریکی زیهنی زۆر پوونی هه یه له سهر ههر یه کێک له و شوینانه، به لام بوونی بیگانه و داگیر کردنی نه و شوینانه له لایه ن نه و تیره وه وا له نالی نه کا که گومانه کانی خو ی له کرده وهی بیگانه، له شیعهر که دا بهرجه سته ببی، یانی نالی چاوه پوانیه کی له (رۆمیه کان) یا له هیزی داگیر که ر نییه که بی زیاتر ئاوه دانی به شارو زیدو نیشتمانی نه و بیه خشی، به لکو هه میشه له قه سیده کانیدا جاریک نه مانگێر پێته وه بهر یاده وهری خو ی که تپیدا هه م که نجیه تی خو شی به یان نه کا و هه م پوونی و ناشکرایی نه و مه وقعیه ته میژوویانه ش ده گێر پێته وه، که چی له دیزی دووه م به پێی ناماده یی زه یینی من له نیو بهیتی دوه می هه موو نه و قه سیده یه دا هه م پیری خویمان به یاد دینێته وه که ئیستای نالییه و هه م

به دگومانی خوئی یا گومانی خویشیمان به رانبهر به کرده‌وهی بیگانه وهختیک
 ولاته کهمانی داگیرکردوه بۆ ئاشکرا ده‌که‌ن. ئا ئه و گومانکردنه بۆ خوئی هه‌لگری
 دیدیکی ره‌خنه ئامیزی نالییه به رامبه‌ر به‌وهی ئه‌وانی تر چییان له ئیمه ده‌وی، نالی
 نه‌هاتوه بلی ئه‌ری فلان مزگه‌وتیان به‌رزکردوه ئه‌ری فلان باخچه‌یان دروستکرد،
 نه‌خیر ئه‌لی ئه‌و باخچه‌ی که هه‌بوو ویرانیان کرد، که‌واته چاوه‌پوانی نالی له ئه‌ویتر
 ئه‌و چاوه‌پوانیه‌ بوو، ئه‌مه‌ش هه‌لویست گرتیکی زۆر جیدییه له و گۆرانکاریانه‌ی که
 له و کاته‌دا پوویانداوه. ئه‌مه‌یه‌ک شتیشمان پیده‌لی: که ئیمه له نووسینه‌وه‌ی
 میژووماندا مه‌رج نییه هه‌ر ته‌نیا پشت به‌و مه‌تریالانه به‌ستین که له‌سه‌ر میژوو
 حیسابن به‌لگو ئه‌کری له‌میانه‌ی خویندنه‌وه‌یه‌کی جیدی و وریایانه‌ماندا بۆ شیعریش،
 به‌شیک له میژووی خو‌مانی لی‌هه‌لینجین. له هه‌لویستگرتنی نالی له ئاست تیروانیی
 مروقی کورد به‌رامبه‌ر به بیگانه کاتئ ولاته‌که‌ت لیداگیر ده‌کا، ده‌توانی زۆر شت
 وه‌رگری. که‌واته گوتاری نالی گوتاری‌که‌ تیایدا ئه‌و جیاوازیوونی خوئی له ئه‌ویتر
 به‌رجه‌سته ئه‌کا و به‌ره‌نگاریی خوئی به‌رانبه‌ر به ئه‌ویتر کرده‌وه‌کانی ئه‌ویتر تییدا
 پوون ده‌کاته‌وه. نالی به‌م مه‌عنایه میراتیکیش بۆ ئیمه به‌جی ئه‌هیلی. میراتیکی که
 جیایه له و میراته‌ی له سه‌رده‌می نالی و پیش‌نالی هه‌بووه، سه‌رده‌می نالی ته‌سلیم
 بوون بووه به‌گوتاری ئه‌وی تر، له‌کاتی‌که‌دا نالی ده‌یه‌ویت جۆریکی له جیاوازی
 به‌رقه‌رارکا له‌به‌ینی خوئی و ئه‌وی تر، ئا ئه‌مه‌گرینگی نالی و ئینسان گه‌راییی و
 مروقدۆستی نالی ئه‌لی‌ره‌دا ده‌رئه‌که‌وی. به‌بی ئه‌وه‌ی ته‌مایوز بیته هۆی رق بوونه‌وه له
 ئه‌وی دیکه، به‌بی ئه‌وه‌ی جیاوازی بیته هۆی سرینه‌وه‌ی ئه‌وی تر، به‌بی ئه‌وه‌ی
 دروست کردنی خالی جیاوازی به‌مانای سرینه‌وه‌ی خاله‌هاوبه‌شه‌کان بی له به‌ینی نالی
 وه‌ک کوردیک و ئه‌وانی تر وه‌ک غه‌یره‌کان. هه‌رئه‌م خه‌سه‌له‌شه له شیعر و جیهانبینی
 نالیدا وای لیده‌کات که ته‌نیا هه‌ر نه‌بی به به‌شیک له میژووی ئه‌ده‌بی ئیمه، به‌لگو
 ببیت له میژووی وێژدانی ئیمه. نالی میراتیکی بۆ به‌جی هیشتوین یا خه‌زینه‌یه‌کی بۆ
 داناوین، ئه‌وه ئیمه‌ین چه‌ند ده‌توانین به‌هره له‌م خه‌زینه‌یه وه‌رگیرین به‌بی ئه‌وه‌ی

تەقدىسى بگەين. نالى پىۋىستى بە پىرۆزكردن نىە بەقەدەر ئەوہى پىۋىستى بە ئەوہ
هەيە تىيى بگەين. ئەركى ئەوہى ئىمەيە كە بەوشىۋە تەماشاي نالى بكا.

يەعقوبى: لەدوابەشى ئەو ووتوۋىژەدا گەلەك سوپاسى رۆشەنپىرو نووسەرى
كوردستان ئەكەم، كاك رەبوار سىۋەيلى خۆشەويست كە زەحمەتى قبولكردو وەلامى
پرسىارەكانى داوہ. كاك رەبوار گەلەك گەلەك سوپاس.

سىۋەيلى: زۆر سوپاس، زۆر خۆشحال بووم كە جگە لەوہى نووسىن و بەرەمى
هەندەك لەوقەلەمە جىديانەي ئەم دىو ئەخوينمەوہ، بەلام ھەر بىنيتان لەنزىكەوہ
جىيى شانازىيە، زۆر سوپاس.

پەيوەندىي رۆشنىير، دەسەلات و راگەيانندن

گفتوگۆي: بېستوون نوورى

{پەيوەندىي رۆشنىير و دەسەلات لە
كوردستاندا. ھەلۆيىستى رۆشنىيران بەرامبەر
دەسەلات و ھەلۆيىستى دەسەلات بەرامبەر
رۆشنىيران. راگەياندىنى حيزبى لە كوردستان و
رۆلى ئىعلامىيە حزىيەكان بەرامبەر دەستەبۇزىرى
رۆشنىيران و بەربەست دروستكردن بۆيان.
دابىرائى رۆشنىيران و حكومت و حكومت و
ھاوالاتيان..}

بېستوون: ھەموو ئەو بىر و بۆچوونانەي لەبارەي پەيوەندىي نۆوان رۆشنىير و
دەسەلات دەخريئە پوو، لە دوو ئاراستەدا چە دەكرينەو. ئاراستەي يەكەميان پىئى
وايە كە رۆشنىير دەبى لە دەرەوھەي دەسەلات پېرۆزەكانى تەزح بكا و كارى بۆ بكات،
ئاراستەي دووھم باوھەي وايە كە رۆشنىير دەكرى لە نيو دەسەلات و حزييشدا بىت و
بە پالپىشتى حزب و دەسەلات كار بۆ پېرۆزەكانى بكا. ئايا لە كوردستان چەند زەمىنە
لە بار بوو تاوھكو رۆشنىير بتوانى بەسەرەخۆيى پېرۆزەكانى خۆي پيشكەش بكا؟

پىپوار: مەن نامەوئ لە گفتوگۆيەكى ئاوادا، بچمە ناو كيشە تيۆرييەكانى پەيوەندىي
نۆوان دەسەلات و رۆشنىير، چونكە جگە لەو دوو ئاراستەيەي ئۆو دەفەرەمۆن،
بىروراي ديكەش سەبارەت بەو پەيوەندىيە ھەيە. بەلام ھەول دەم ئەوھندەي
پەيوەندىي بەدۆخى كوردستانى خۆمانەو ھەبىت وەلامتان بەدەمەو. لە راستيدا

ئەوئى ئىمە بە دەسلەتتى كوردى ناوى دەبەين، تا ئەم ساتەوئەختەش ھىچ پىئاسەيەكى ئەوتۆى بۆ پۆشنېر نىيە جگە لەوئى كە گوئى لەم زاراوئە دەبى، لە زەينى خۆيدا مەوئىكى گىرەشېوئىن، پەخەنگەر و دووئووى دژ بە بەرژەوئەندىيە ھىزبى و ھۆكۈمىيەكانى بىر دەكەوئەتتەو، كە پىئوئايە ھىچ لە سىياسەت نازانئى و بارودۆخ و «بەرژەوئەندىيە بىزوتتەوئى سىياسى لەبەر چاۋ ناگرئى» و بەئارەزووى خۆى قسان دەكا. بەشېكى ئەم تىگەيشتەن لە پۆشنېر دەلالەت لە ھەژارپىيەكى فېكرى دەكات كە زۆربەى ئەوانەى لە كايەى سىياسىي كوردىدا كار دەكەن، ھەم بەرامبەر بە بنەما تىۋرپىيەكانى سىياسەت و ھەم بەرامبەر بە پۆلى پۆشنېران لە سىياسەتدا، دووچارى بوون. بەلام بەشېكىشى پەيوەندىيە بەو كەسايەتپەيوە ھەيە كە بەپاستى مەوئىكى دوو پوو و مەرايىكەرە و ھىندەى لەخەمى ئەوئەدائە ناوى خۆى وەك پۆشنېر بنووسئى تا «پۆشنېرانە» وەرېگرئى، يان لەبەردەم سكرتېرى فلان و فېسارە بەرپرسدا مەرايى بكا و خەرىكى بازبازىنى ھىزبى بېت، ئەوئەندە خولپاي تىگەيشتەن و قسەكردن و ھەلوئىست وەرگرتنى لەسەر مەسەلەكان نىيە. بۆيە دەسلەت نەك ھەر پىئوئىستى بەمچۆرە كەسايەتپە نىيە و دەشزانئى ھىچ پەرۆئەى پىئ نىيە، بەلكو باشپش دەزانئىت چۆن بە سووكە پەيمان و مانگانە بۆرپىنەوئەيەك پازىيى بكا، ياخود ئەگەر كارگەيشتە ئەو، بە دوو ھەرەشە بېدەنگى بكا. زۆر لەو وتارانەش كە بەناوى سىياسى و سكرتېرەكانىشپانەوئە بلاق دەبنەو، ئەو چۆرە پۆشنېرانە دەياننووسن. بەكورتى ئەمە بارودۆخى ھەنووكەيى پۆشنېر و پەيوەندىيە نىۋان زۆرپەى پۆشنېر و سىياسىيە لەم كۆمەلگايەدا. بۆيە مەن لەلەيەكەوئە ھەلئەدانى سىياسىيە دەبىنم كە نايەوئىت پۆشنېر وەكخۆى ھەبېت و خاوەنى پەرۆئەى بېت، لەلەيەكى تىرەشەو بە لىشاۋ پۆشنېر دەبىنم كە ھىچ پەيوەندىيەكى تىرى بە سىياسىيەوئە نىيە جگە لە مەكەچى و بىزمانى و شەرمى زياتر. لەم نىۋانەشدا شوئىئى بۆ پەرۆئەى سەرپەخۆ و پەيوەندى نامىنئەتتەو و ھەموو پەرۆئەكان دەكەونە بەردەم چاۋدېرىكردنى سىياسىيە.

ھەلئەت مەن ئەو بە پەيوەندىيە نازانم و پىئوئايە پۆشنېر و سىياسى دەتوانم پەيوەندىيان لەسەر بنەمايەكى پىزدارانەى مەوئەنە ھەبېت، كە بتوانم بىرۇپاي تيا

بگۆرپنەو، يەكتر بەئاگا بېيئەنەو و لەسەر مەسەلەى ھەستىار و گرنكى ھاوبەش، پىكەو قسان بکەن و پڕۆژەى ھاوبەشيشيان ھەبى و ھىچكامىكىشيان دەست لە مەرجەکانى خۆى لەبەرەمبەر ئەوئىتردا ھەلنەگرىت. بەلام ئەوئى چاوەروانىمان ھەبىت کە سياسىيەکان گۆڤراپەلئى پۆشنبىرەکان بن، ئەو بە ھەلدا چووين، چونکە ئەوان لە دوو گۆشە نىگای جياوازەو تەماشای مەسەلەکان دەکەن کە دەيانگەيەنئى بە بەرژەوەندى جياواز و ئەمەش برىارى جياوازيان پىدەدات کە زۆرجار يەکنەگەرەو. بۆيە پىويستە ئەو مەملەتيەى نيوان سياسى و پۆشنبىر ھەر بىئيئى، بەمەرجئى ئەو نەبىتە ھۆى دابراڻ و خۆشاردەنەويان لە يەکتر و بىرپىرئىکردنيان بە کەسايەتى يەکتر. لە ولاتىکدا ئەگەر پۆشنبىرەکان لە سياسىيەکان رازى بوون ئەو بەماناى ئەوئى دىکتاتۆريەت ھەيە و ئەگەر سياسىيەکانىش ستايشى پۆشنبىرەکانيان کرد، ئەو فاتيحە بۆ ئەو پۆشنبىرانە بخوئە. مەروەك چۆن دژى خۆشاردەوئى سياسىيەکانم لە پۆشنبىرە جىديەکان و دەرگا داخستەن بە رپوياندا و بە چاوى نزم تەماشاکردن، بىکارکردن و بىخۆرمەتيکردن بەھەموو خاوەن ھزر و قەلەمىک رەتدەکەمەو، ئاواش دژى ئەو پۆشنبىرانەم کە بەھەر دوو دەست لە سياسىيەکان دەخۆن و کەچى لە چايخانە و مەيخانەکاندا سەر دەنن بە سەرى يەکترەو و لىمان دەبنە گىفارا، تيۆريزەکەر و رەخنەگر و لە قسە و قسەلۆک و ھەناسەى قوول ھەلکەيشانىش زياتر مەراقى تريان نىيە.

بىستون: ئايا ئەم قسانە لە ئەزموونى تايەتییەو دەکەيت، مەبەستم ئەوئى تۆ بۆخۆت پەيوەندىت لەگەل سياسىيەکاندا چۆنە و ئايا ھەرگىز پڕۆژەيەکت پىشکەشکردووە تا سياسىيەکان پەسەنديان رەتيان کردبىتەو؟

رپبوار: پەيوەندىي مەن بە کەسايەتییە سياسىيە خاوەن برىارەکانەو ھەميشە لە چوارچىوئەيەكى پىزدارانە و رەخنەگرانەدا بوو و ھەيە، چ بە نووسين و چ بە چاوپىکەوتن و دانىشتنى دووردرىژ. تا رادەيەكى زۆریش گوى بۆ قسەکانم گىراو بەبى ئەوئى رەنگدانەوئى ھەموويان لەبوارى پراکتىکدا بىبنەو. ھىچ نەبى تا ئىستا ھىچكامئى لەو کەسايەتییە سياسىيانەى لە کات و بۆنەى جۆرەجۆردا بىنيومن و

ده‌یان‌بینم؛ له‌سەر بېروپایه‌ك كه دژيان بووبیت و په‌خه‌نهی توندیش بووبیت له
 سیاسه‌تیا، گله‌بیا لینه‌کردووم یاخود هه‌لۆیستی توندیان به‌رامبه‌ر نه‌نوادووم و
 ته‌نانه‌ت وه‌ك مامۆستایه‌کی زانکۆ هاوکار و پشتیوانم بوون و زۆر پزیشیان لێگرتووم.
 ئه‌وه ئه‌خلاقى من نییه ئه‌گه‌ر كه‌سێ ته‌كلیفی نه‌شکاندم و له‌سەر قسه‌ی من یارمه‌تى
 بۆ خێزانێك نارد، پرۆژه‌ی کاره‌بای گوندی‌کی جێبه‌جێکرد، چه‌ند قوتابیه‌کی نارد
 ده‌ره‌وه‌ی ولات و ده‌ستگیرۆی هاته‌نه‌وه‌ی پۆشنبریی‌کی هه‌نده‌رانی گرت هه‌ستۆی
 خۆی و مه‌سره‌فی ته‌عه‌زیه‌ی خێزانه‌ شه‌هیدیی‌کی کرد، نه‌خۆشیی‌کی بۆچاره‌سەر نارد
 ده‌ره‌وه‌، پۆژنامه‌نووسی‌کی له‌ زیندان پزگار کرد و ده‌یان شتی تر...، بېشارمه‌وه و
 شه‌رم بکه‌م له‌ باسکردنێ. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا كه دڵنیام هه‌ندێ له‌ بېروپایه‌کانی من
 سیاسیه‌کانی تووچه‌ کردووه‌، به‌لام كه‌سیان هه‌چیان به‌ چاودا نه‌داومه‌ته‌وه‌، ته‌نیا له
 مه‌سه‌له‌ی ئه‌و وتاره‌دا نه‌بیت كه له‌سەر برانی کاره‌بای دووکان له‌سەر هه‌ولێر
 بلاوم‌کرده‌وه و چه‌ند كه‌سی‌کی له‌ هه‌ردوولا بۆ ماوه‌یه‌کی دووردریژ لێ تۆراندم.
 سیاسه‌تى ئه‌وان ئه‌وه‌یه هه‌ندێجار گوێده‌گرن و به‌شیوه‌یه‌کیش گوێده‌گرن كه مۆڤ بۆ
 ساته‌وه‌ختی وا هه‌ست بکا به‌گوێی ده‌که‌ن، به‌لام دوا‌جار به‌شی‌کی تری ئه‌و سیاسه‌ته
 ئه‌وه‌یه كه نایه‌وێت، یان نا‌هێلن به‌گویت بکه‌ن. له‌گه‌ڵ ئه‌وانه‌شدا من به‌گشتی له
 په‌یوه‌ندی سیاسیه‌کان و پۆشنبرانی کورد رازی نیم و پێماوه‌ پێویسته ئه‌وان
 هه‌نگاوی تر بنێن بۆ پته‌وه‌کردنی ئه‌و په‌یوه‌ندییه و پێویسته ئه‌و هه‌نگاوه‌ش له
 سیاسیه‌کانه‌وه‌ بێت. له‌لایه‌که‌وه‌ پێویسته سیاسیه‌کان وێنای خۆیان له‌سەر
 پۆشنبر بگۆرن و هه‌ر چاوه‌پوانی ئه‌وه‌ی لینه‌که‌ن ستایشی خۆیان و کاره‌کانیان
 بکا، له‌لایه‌کی تریشه‌وه‌ پێویسته پۆشنبر به‌ هه‌مان نیگا ته‌ماشای سیاسیه‌کانی
 خۆمان نه‌کات كه ته‌ماشای داگیرکه‌رانی پێده‌کات. من وێرای هه‌موو په‌خه‌نیه‌که‌م له
 سیاسیه‌کانی کورد و نا‌کۆکیم له‌ بېروپادا، وێرای ئه‌وه‌ی په‌سمی هه‌چکامێکیانم به
 دیواری مال و شوینی کارکردندا هه‌لته‌واسیوه و هه‌لئیناواسم، به‌لام به‌راووردیشیان
 نا‌که‌م به‌ بێگانه و له‌به‌رده‌م نه‌یارانیشدا نایان شکێنمه‌وه. ئه‌مه په‌یوه‌ندی شه‌خسی
 و کۆمه‌لایه‌تی و ئینسانیه‌تی منه به‌ که‌سایه‌تیه‌ سیاسیه‌کانه‌وه و هه‌چ په‌یوه‌ست

نییه به تیروانی فیکی مئوه بۆ سیاسهتی ئهوان. ئه مهش هه مان په یوه ندیی منه به هه مرۆفیکێ تره وه له م دنیا به دا، جا له هه ر په و په یه کدا بیته و له هه ر کایه یه کدا کار بکات.

سه باره ت به پرۆژه پیشکهشکردنیش، ده بیته بلیم: تا ئیستا له گه ل چه ند مامۆستای زانکو و پۆشنیر کۆمه لێ پرۆژه ی گه وره مان پیشکهش به سه رۆکایه تی حکومه ت کردوه، به لام هه چکامیان جیبه جی نه کراون و هه چ وه لامیکێ په سمیشمان وه نه گرتوه جگه له وه ی گوته یانه پرۆژه کان شتی باشن و له به رژه وه ندیی کۆمه لگادان و پتویسته جیبه جی بکرین. بۆ نمونه ئیمه ماوه ی چوار سه لاله پرۆژه یه کمان پیشکهش به سه رۆکی حکومه ت کردوه بۆ کردنه وه ی «سه نته ری توێژینه وه له ژیا نی پۆژانه» و ته نهاته فه رمانی وه زاریشی ده رچوه و کار گه شته ئه وه ی بینا یه ی بۆ ته رخا ن بکری، که چی له پر و به وه ی ده ستیوه ردانی لا وه کی و قه یرانی مالییه وه و به بی پوونکردنه وه ی په سمیی وه ستیتره. کاتیکیش بارودۆخی ئابووری باش بۆوه، کهس له و پووه وه به پیرمانه وه نه هات. ئه مسالیش له دوا ی کاره ساتی یه کی شو بات و بۆ که مکردنه وه ی ئه و شلووقیه ی هه زه کانی ئاسایش له شاری هه ولێردا دروستیان کردوه، به سه ره رشتی سه رۆکایه تی زانکو ی سه لاهه دین و به شداری وه زاره ته کان، له وانهش وه زاره تی ناوخۆ، پرۆژه یه کمان پیشکهش کردن تا مه سه له ی ئاسایش له هه ولێردا بچیه چوارچێوه یه کی مه ده نیا نه وه. به لام ئه مهش پشتگوێ خرا و هه چ په نگدانه وه یه کیمان نه بی نی، که له راستیدا ئه نجامی ماندوو یونی مانگ و نیویکی کارکردنی به رده وامی کۆمه لێ مامۆستا و پۆشنیر بوو. ئه مانه و ده یان پیشنیاری دیراسه کراوی تر سه باره ت به بارودۆخی ئافره تان، گه نه جکان، راگه یاندن، په روه رده و زانکو، به بی ئه وه ی هه چ ئاکامیکێ کۆنکرتییان هه بووی.

بیستوون: ئایا ئه م هه لۆیستانه ی ده سه لات ساردیان نه کردیته وه و نا ئومید نه بویت؟

پێبوار: مه رج نییه مرۆف هه مووکاتی به کۆی ئه و ده سته که و تانه بگات که هه ولایان بۆ ده دات و هه میشه خواست و ئاوا ته کانیش زیاتر له ئه نجامدرا وه کان. گرنگ ئه وه یه

توانای ئەوەمان هەبێ نرخ بۆ ئەو دەستکەوتانە دابنێین کە تا ئیستا بە دەستمان
 هێناون، نەک بە چاوی نزم و کەمبایەخ تەماشایان بکەین. زۆرکەس لە بارودۆخی
 وەکنەوهی کوردستاندا پێگا ئاسان و حازر بە دەستەکان هەڵدەبژێرێ، یان کۆل
 دەدات، یاخود خۆی لە گەڵ دەسەڵاتدا دەگونجێنێ و لە یەکێ لە فیرقەکانی مەدح و
 سەنای حیزیدا دەبێتە ئەندام و عاقل دەبێ. من حەزەم لەوەیە برێ گێلانە و
 ھاروھاجانە، کار بکەم و لەمەشدا ماندوو دەبم. بەلام ناوێم نابم، تەنانەت ئەو
 کاتەی دوو سال لەمەوپێش بەرەسمیی و لە تەلەفۆنی کدا ئاگادار کراوەوە کە ئەم ولاتە
 بەجێ بهێڵم، ھەر ناوێم نەبووم.

بێستون: لە پاش پاپەڕینەو، بەتایبەتی لەم دواییانەدا کۆمەڵێک پرسی
 چارەنووسسازی پەیوەند بە کورد بپاری لەسەر درا، بەلام بۆ هیچ یەک لە مانە
 پۆشنبیر پرس و پای پێ نەکرا، یاخود ئاگاداریان نەبوو. ئایا دەسەڵات نایەوێ
 پۆشنبیران لە مەسەلە چارەنووسسازەکاندا دەنگیان ھەبێ، یاخود پۆشنبیران
 خەمساردن...؟

پێتوار: ھەر وەک لە وەلامی پرسیاری پێشووتردا ئاماژەم پێدا، ئەوەی ئێمە پێدەلێن
 دەسەڵات، تێگەشتنیکی تایبەت و ستانداردی نییە بۆ پۆلی پۆشنبیر لەم ولاتەدا و
 ئەسلەن ھەندێک لە دەسەڵاتدارەکانیش بەشیوەیەکی گشتی بە چاویکی نزم تەماشای
 ئەھلی قەلەم دەکەن. ھەندێجار کە لیڤە و لەوێ دەبینین سیاسییەکان لەگەڵ
 دەستەبەکی تایبەتدا لە پۆشنبیران کۆدەبنەو، ئەمە زیاتر لە نومایشیکی پێشتر
 پێوڤە لەسەر کراو دەچێ تا لە پرس و را پێکردن. پەنگە جار و بار ھەندێ لە
 یاساناس و لایەنە پەسپۆرییەکان راویژێکیان بۆ مەسەلەبەک پێبکێرێ تا سیاسی لەو
 ھەلە یاساییانە دوور بخەنەو کە بۆی ھەیە دووچاریان ببێ، بەلام ئەمەش لە
 بریوایەکی تەواو بە پڕۆسەی راویژکردنەو نەھاتوو. ئەو پۆشنبیرانەش کە جاروبار
 لەگەڵ بەرپرەکاندا دادەنیشن، بەھۆی لیستی کەوێە کە پێشتر ئامادەکراوە و لە
 ئامادەکردنیشدا زۆر حسابی ئەو کراوە، ئەو کەسە شەرمانانە ببەنە لای بەرپرە
 دەسەڵاتدارەکان، کە ھیچ قسەبەکی جیدی و پڕۆزەبەکیان پێ نییە. بۆیە لەو

مهجليسانه‌دا هەر لا ده‌كه‌يه‌وه، پۆشنپير ده‌بينى به فرسه‌تى ده‌زانى نامه‌يه‌ك، يان
 پسووله‌يه‌كى داخوازى تايبه‌تى بداته‌ ئه‌و كه‌سه‌ى بۆ لاى چووه و مه‌سه‌له‌كه‌ له‌ دواى
 نانخواردنىكى خوش، كۆتايى پي‌ديت. ئه‌و پرسه‌ چاره‌نووس‌سازانه‌ى جه‌نابتان باسى
 ده‌كهن، له‌ ئه‌ساسدا بۆ گفتوگو و بىروپا وه‌رگرتنى پۆشنپير و خه‌لكانى شاره‌زا
 نه‌خراونه‌ته‌ پوو، به‌لكو دواى ئه‌وه‌ى بپيارى سياسىيان له‌سه‌ر دراوه، ئه‌نجا كۆمه‌لى
 له‌ كارمه‌ندانى بوارى راگه‌ياندن، كه‌ مه‌ه‌اره‌تىكى باشيان هه‌يه‌ له‌ دووباره‌كردنه‌وه‌ى
 بيسوودى قسه‌ى سه‌ركرده‌كان له‌بابه‌ت ئه‌وه‌ى كه‌ زوو زوو ده‌لئين: «وه‌ك جه‌نابى
 سه‌رۆك بارزانى فهرمووى»، يان «له‌سه‌ر ئامۆژگارى جه‌نابى سه‌رۆكى حوكمه‌ت» و
 «وه‌ك له‌ وتاره‌كه‌ى سه‌رۆكى حوكومه‌تدا هاتووه‌» و ئه‌مجۆره‌ دووباره‌ كردنه‌وانه، به‌بى
 ئه‌وه‌ى بتوانن خالى جه‌وه‌رى له‌و گوتانه‌دا بپيكن و شيانبه‌كه‌نه‌وه‌ و بۆ خه‌لكيان
 پوونبه‌كه‌نه‌وه‌. پاشان به‌ستنه‌وه‌ى ئه‌مانه‌ به‌ هه‌ندى مه‌علوماتى سواوه‌وه، به‌بى
 ئه‌وه‌ى بتوانن يه‌ك ئه‌نجامگيرى عه‌قلانىانه‌ له‌و قسانه‌ى ده‌يكهن، وه‌ده‌ست به‌يئن.
 دواى ئه‌وه‌ى ئه‌م پسپۆرانه‌ى راگه‌ياندن هه‌م خويان و هه‌م هه‌ندى له‌ به‌رپرسه‌كانيش
 به‌ لاړيدا ده‌بن، ئه‌مجا دين و ده‌يانه‌وى راى گشتيش بشيويئن و ده‌كه‌ونه‌ دۆزينه‌وه‌ى
 ئه‌و كه‌سانه‌ى كه‌ ده‌توانن له‌ به‌رنامه‌يه‌كى ته‌له‌فزيونيدا، يان له‌ كۆپيكد، هه‌ندى بۆره
 په‌خنه‌ دهر بپرن و بكه‌ونه‌ دروستكردنى بازنه‌يه‌كى پيروز به‌ده‌ورى پپۆژه‌كه‌دا تاكو
 كه‌س په‌خنه‌ و بۆچوونى جيدى له‌سه‌ر ئه‌و مه‌سه‌له‌ چاره‌نووس‌سازانه‌ دهر نه‌بپرى، نه‌با
 له‌ دژى به‌رژه‌وه‌ندى حيزب و خه‌يالگه‌ى حيزبىانه‌ى ئيعلاميه‌كان بكه‌ويته‌وه‌.
 ئه‌مه‌يان له‌ مه‌سه‌له‌ى فيدرالييه‌تدا، له‌ كۆنفرانسه‌كانى ئاشتنبوونه‌وه‌ى نيشتىمانى و
 گه‌لى بوارى تردا كرد و سانسۆريكى نادياريان له‌سه‌ر كۆمه‌لى قه‌لهم و ده‌نگ فهرز
 كرد. بۆيه‌ به‌پرواى من ئه‌گه‌ر سه‌ركرده‌ سياسيه‌كانيش بپانه‌وى هه‌ندى بىروپا بزائن،
 كه‌ هه‌ر وايشه، ئه‌وه‌ ئيعلاميه‌كانيان وه‌ك دانپال بپال ده‌لى: ده‌بنه‌ پاسه‌وانى
 به‌رده‌رگاي ميدياكان و ته‌سفیه‌ حسابى خويان له‌گه‌ل پۆشنپيراندا ده‌كهن و ناهيلن
 ده‌نگى هه‌موو كه‌س بگات و سانسۆريان ده‌كهن.

بێستون: باشه كه واته بارودۆخی راگه یاندنی په سمیی حیزبه كان چۆن هه لده سهنگیانی؟

پێیار: له وه لامي ئهم پرسیاره تدا ناچارم قسه كانم له سه ره ئه و راگه یاندنه چر بکه مه وه و له دوا پوژیشدا زۆر به فراوانتر دیراسه ی ده که م، که ماوه ی چوار ساله له نزیکه وه ناگاداری هم و بیروپا و پوئشنبیری ئیعلامیانه ی زۆریه ی ئه ندامه کانیشی ده زانم، ئه ویش راگه یاندنی پارتی دیموکراتی کوردستانه. جگه له وه ی له رابردودا و له ساتی هه ستیادا زۆرتین نووسینه کانی خۆم بۆ گۆفاری گولان، بریه تی و خه بات ناردوه، هه روه ها درئغیم نه کردوه له ده وه له مه ندکردنی به بیروکه ی جیدی و پێشنیاری به سوود بۆ کارمه نده کانی، به لام هه ره ئهم راگه یاندنه و سیاسه تی به پتوه بردنه که ی هه میشه شوینی سه رنجانی په خنه یی من بووه و پێشتریش قسه م له باره وه کردوه. پیموایه ئهم راگه یاندنه له گه ل پێزمدا بۆ کۆی کارمه نده کانی که زۆریه یان ده ناسم، چه ند خه سه له تیکی نه گۆر و مشه خۆرانه ی تایبه ت به خۆی هه یه و کۆمه لێ قه یرانی به رده وامیش له خۆیدا دووباره ده کاته وه که پتویسته راشکاوانه باسبکری.

یه کێک له وه نه گۆرانه ی ناو راگه یاندنی پارتی ئه وه یه زۆریه ی هه ره زۆری ئه ندامه بریارده ره کانی پێشتر له حیزبی شیوعیدا بوون و له ماوه ی جیاوازی و فرسه تی جوړبه جوړدا و به وه ی ئه و ئیمتیازانه ی بۆیان دایینکراوه، هاتوونه ته ناو پارتیه وه و توپریکیان به ده وری راگه یاندنه که یدا چنیوه. کێشه ی هه ره سه ره کیی ئهم توپه ئه وه یه که ئه و ناکوکی و مملانییه ی پێشتر له حیزبی داییکدا له نێوانی هه ندێ له ئه ندامه کانی ئیستای راگه یاندنی زرداییکدا هه ن، وه کو خۆیان ماونه ته وه و بگه ره خه ستتریش بوونه ته وه، چونکه لیتره مه سه له ی پێگه و ده سه لات و پارهی تیکه و تووه و له وه ده رچوو هه ره ناکوکییه کی ئایدیۆلۆژی بیت. ئه مه ش قه یرانیکی گه وریه ی سیاسه تی به پتوه بردنی له راگه یاندنی پارتیدا دروستکردوه و به شه کانی ئه و راگه یاندنه ی به نووسراو، بیسراو و بینراوه وه، له پووی ئیداری و ته کنیکیه وه ئیفلج کردوه و بۆته پێگر له به رده م ئه وه ی پوولی خۆی له کۆمه لگادا بگێڕی و زه مینه سازی بکات بۆ سه رپه نه وه ی دیارده درزیه کان و هووشیارکردنه وه ی هاوولاتیان. ئه مه جگه

له وهی بواړی بۆ کارمه نده کانی نه هیشتوته وه وهکو پټویست گه شه به خویان بدهن. دیاره راگه یاندنی پارتی پټویسته خوشحال بیت که ژماره یه کی ژور کارمه ندی گنجی کچ و کوری هیه که به شیکیان له ئیرانه وه هاتوونه ته وه و ئه زمونیان هیه، به شیکیشیان له ژیر کاریگه ری هیچ ئایدیۆلۆژیه تیکدا نین و دلسۆزیشن و خوشبه ختانه ئه زمونی ناو به عسیشیان نییه. به لام قهیرانی ئیداری و ململانی نائیعلامیانه ی به پټوه به ره کان و نه بوونی دیموکراسییه تی ئیداری و زالبوونی سه نترالییه تی تاکه که س و ده سه لاتی میزاجی شه خسی، وایکردوه به شیکی ژوری ئه م که نجانه سارد ببه وه و له پووی ده روونییه وه ماندوو بکرین و به و جوړه ته ماشای کاره که ی خویان نه که ن که فرسه تیکه بۆ خۆدروستکردن و داهینان. ئه مه بارودوخی هه ریه که له سه ته لایتی کوردستان، ده زگای گولان و پوژنامه ی برایه تی جاران و خهباتی ئیستایه و له هه ریه که له م ده زگایانه دا ده یان کارگوزار و کارمه ندی به توانا و خاوه ن خه و نت هه یه که له بهر ئه و ململانییه تی له نیوان ئاسته کانی به پټوه بردندا له ئارادان ناتوانن، وهکو پټویست چالاک بن.

خه سه له تیکی دیکه ی نه گۆری ئه م راگه یاندنه ئه وه یه که ژۆربه ی ئه و که سانه ی تیایدا بپیار ده دهن و بیروپا ده رده بپن، راگه یاندنیان نه خویندوه، له ده وره ی زانستیدا به شدار نه بوون و ئه و پۆشنبری و شاره زاییه ئاماتۆرییه ی فیڤری بوون، زیاتر ده گه پټه وه بۆ ئه زمونی شه خسی و له مه شدا هه ندیکیان هه نگاوی باشیان برپوه که پټویسته یارمه تی بدرین بۆ گه شه به خۆدان. هه ندیکی تریشیان پینگه یشتووی سه رده می شه پی ناوخۆن و ئیستاش به هه مان عه قلییه ته وه بیرده که نه وه، که پټموایه ئه مه ژور مه ترسیداره، چونکه نه ریزیکی تیدایه بۆ بیروپای سه رکردایه تی حیزبه که یان و ئه و هه ولانه ی ده درین بۆ به رپاکردنی ناشتی و لیبوورده یی و ناشتبوونه وه ی نیشتمانی، نه پټویستییه کی ئیستا و هیچکاتیکی تری کومه لگا که شمانه. هه ندیک له و به ریزانه ش و پرای ئه وه ی که پارتین و خه لکی یه که شار و له یه که به شیشدا کار ده که ن، به لام ناکۆکی کوشنده ی شه خسی له نیوانیادا هه یه و ئه مه ش په نگدانه وه ی سلبیی خۆی هه بووه.

نه گورپيکي تری ناو راځه ياندنی پارتی ته ویهه که گورپانه کانی همیشه گورپان له شپوه دا نه که له ناوه پوکدا. بۆ نمونه مدیره کان زوو زوو ده گورپن، به لام سیاسه تی ئیعلامی هر به داخواوی ده مینیتته وه که سیاسه تی که به رده وام ستاییشکه ره نه که ره خنه گر و بابه ته ژین. هه لیه ت ئیعلامی پارتی زور بانگه شه ی ته وه ده کات که گورپاوه، به لام ته م گورپانه له ره نگا وره نگر دنی لاپه ره و گورپینی دیکوری هه ندی له به رنامه کانی سه ته لایتی کوردستان (که له دوا ی کاره ساته کان له ته عزییه خانه ده چی نه که نهالی ئاسمانی)، زیاتر تیپه ری نه کردوه. به ریوه به ره نوییه کانی ته م راځه ياندنه ش به رله وه ی سیاسه ت و به رنامه ی نویی خویان راځه يه نن، له پیشدا ده که ونه خو نویکردنه وه، پیکه وه نانی گرووی خویان و موبیله کردن و فه رشکردن و ته جهیزکردنی ده زگا که یان به دوا مودیلی کومبار و تا قمی قه نه فه.

ئەو ھەي كە بەمشەخۆرىش ناوم برد، يان پاستر وایە بە ڭرگىي (ئۆدیب) ى ڤاگە ياندنى ڤارتى ناوى بېەم، برىتيە لەو چاودۆرىکردنە بەردەوامەى بۆ ڤاگە ياندنى يەكئىتى ھەيەتى. من زۆر جار دەگەمە ئەو قەناعەتەى ئەگەر ڤاگە ياندنى يەكئىتى نەبایە ئەو ڤاگە ياندنى ڤارتى زۆر خراپترىش دەبوو. بۆیە لە تىڤوانىنڭى خىرادا دەتوانىن بلىن: لەماوەى ئەو چەند سالەى ڤايردوودا نمونەى بەردەم ڤاگە ياندنى ڤارتى برىتیبوو ھە ئىعلامى يەكەتەى و زۆربەى ئەو گۆڤانكارىيە شكلىانەش كە لەم ڤاگە ياندنەدا كراون، لاسايىکردنەو ھەيەكى ڤتووشكارانەى ئەو شتانەبوون كە لە ڤاگە ياندنى ئەولادا بوونەتە شتى ڤۆتىنى. بۆیە لە پىناوى ئەو ھەي ڤاگە ياندنى ڤارتى بىتتە خاوەن سىماى تايبەت بەخۆى، پىڤىستە خۆى لەم عوقدەيە ڤزگار بكات، چونكە ڤاگە ياندنى يەكئىتیش قەيرانى زۆرى تايبەت بەخۆى ھەيە كە يەكئىكيان برىتیبە لە عوقدەى «مۆدۆرنىزەبوونىكى ڤوالەتكارانە»، بەبى ڤەچاوكردن و گەڤانەو ھەي بۆ بنەماكانى مۆدۆرنىتە كە گرنگترىنيان برىتىن لە ئازادى ڤادەرڤىڤىن و ھەلسوكەوتى دىموكراتىيانە و شەففاڤىيەت. لەوئىش ڤىارەكان لە «سەر ھە» دىن و لەوئىش چەندىن گەفتوگۆ لەگەل نووسەرەن و ڤۆشنبىران تۆمار دەكرى و ھەرگىز بلاو ناكړينەو ھەي ڤاگە ياندنى يەكەتەى بەگشتى و لە روالەتدا مۆدۆرنە، بەلام لە خزمەتەى ئەو بەھايانەدايە كە دژى

مۆدیرنیتەن و لەگەڵ عەقڵییەتی پۆشنگەرەدا و یکنایەنەو. بۆیە ئەم دوو پراگەیاندا
 قەیرانی ناسنامەیان ھەیە و لەنێوان ئەوێ «زمانحالی حیزب» یان «پراگەیاندا
 کۆمەلگای مەدەنی» بن، وزە و خۆیان بەفەرپۆ دەدەن. ھەلبەت ھەریەکێ لەو خاڵانە و
 زۆری تریش پێویستە بە دوور و درێژی و بەبەلگەو قەسەیان لەسەر بکری، کە ئێرە
 شوینی ئەو باسە نییە. ھێندە ھەبە ھێچکامی لەم پراگەیاندا نەیانتوانیوە ئەو
 ئیمکانیەتە تەکنەلۆژییە زۆرە بەردەستیان ھاوشان بە پەرەپێدانی پۆشنبیری
 ئیسلامی و تێگەیشتن لە تیۆرەکانی پراگەیاندا، بەکار بهێنن بۆ پەرورەکردنی
 کارمەندەکانیان و دروستکردنی پراگەیاندا بە تاییەتمەندی کوردیانەو. نمونە ئەم
 بۆچونەش ئەو مامەلە یە بوو کە ئەم پراگەیاندا لەگەڵ پووداوەکانی لێدان لە عێراق
 و بەعەرەبیکردنی بەرنامەکانیان و پڕۆژە بەعێراقییوونەو دا کردیان و بەداخو لە
 ھەمووشیاندا نشووستیان ھێنا لەوێ بتوانن دیدیکی ئیسلامیانە تاییەت بە
 کۆمەلگای کوردستانی بخەن پوو. ئەمەش جێی ئەسەفیکی زۆرە، چونکە بەراستی
 دەکری ئیمە کرد بەو تەکنەلۆژییە ئیسلامییە زۆرە و بەو ھیزە مۆییە گەنجە
 ھەمانە، پراگەیاندا سەرکەوتوومان ھەبێ کە ھەم خزمەت بە بەرژوونەو
 حیزبەکان و ھەم خزمەت بە کۆمەلگا بکات و چیدی پێگا نەدری سەرچاوەی
 زانیاریەکانی مۆفی کرد لەسەر کوردستانیش، ھەرکە نالە عەرەبییە شۆفینیەکان
 بن.

بێستون: ئایا ئەم پراگەیاندا چەندە لەو کەمتەرخەمی و ساردوسپرییە پەییوەندی
 نێوان پۆشنبیر و دەسەلاتی دەکەوتتە ئەستۆ، لە نەپەخساندنی شەفافیەتیی زیاتر
 بۆ پوونکردنەو ھەلۆیستەکانی سەرکردایەتی کرد لەبەرەمبەر مەسەلەکاندا تاوھەر
 پۆشنبیر لە ژێر پۆشنایی قەس و لێدوانەکانی سەرکردایەتی ھەلۆیستی پوون
 وەرەبگری؟

پێوار: ئەم پراگەیاندا ھەموو ئیمکانیەتیی تەکنەلۆژیانە و پەییوەندارەیی لەبەر
 دەستایە بۆ دروستکردنی ئەو شەفافیەتە. کێشەمان لەگەڵ خودی پراگەیاندا
 نییە، کێشەکە لەگەڵ ئەو تەئویەدایە کە ئیسلامییەکان بۆ شەفافیەتی سیاسی و بۆ

په یوه نډی نیوان پښتوښیرانی جدی و سیاسیه کان هیانه. ئیعلامیه کان به پټی
 هندی پټنومایی وه می یان نووسراو، خو یان ته فسیری هندی بارودوخ ده کن و
 به پټی نه و نه جامه عه وه یانه ی پټیده گن و به هوی که ره می خوا و سه لیکه ی
 تاییه ته وه، ئیشی له سهر ده کن. نه گهر هیچ به پرستی قسه ی نه کرد و که س تووړه
 نه بوو، نه وه له سهری به رده وام ده بن و نه گهریش نارهازی هه بوو نه وه خیرا ده یگورن
 و ئوسلو بیکی دی ده گرنه بهر. له بیرمان نه چټ که سایه تییه کی وه کو به ریز مه سعود
 بارزانی تا ئیستا لایه نی که م دوو جار به «په سمی» نارهازی خوی به رامبه به هندی
 ئوسلوبی ئیعلامیه کان پارتی ده برپوه. بویه له پشت نه م کارکردنه ئیعلامیه وه،
 نه تیگه یشتنیکی قوول هیه بۆ ته کنه لوزیای راگه یاندن، نه شیکردنه وه ی
 سؤسیو لوزیانه هیه بۆ پۆلی راگه یاندن له کومه لگای ئیمه دا و نه خویندنه وه و
 په خنه ی جدیش هیه بۆ دیارده کان و نه هه ولدانیس هیه بۆ نه وه ی نه م راگه یاندنه
 تاییه تمه نډی کومه لگای کوردستانی وه ریکړی. ئیعلامیه کان نه ک هه ر له راگه یاندندا
 بواریان بۆ شه ففافییه ته په خساندوه و له به ینزکردنی په یوه نډی سیاسی و
 پښتوښیراندا یارمه تیده نه بوون، به لکو زوریش کاریانکردوه بۆ دابړکردنی سیاسی له
 پښتوښیرانی سهر به خۆ و خاوه ن ده نگ. له زمان نه م ئیعلامیانه وه زور به که می گویمان
 له وه ده بی که فلانه سیاسی مروفتیکه «تیده گا، هیمنه و په ئی هیه و په خنه قه بوول
 ده کا». نه وه ی گویمان لیده بی و لیووه نه وه یه که زوری ئیعلامیه
 ده سه لاتداره کان هه میسه ویستوو یانه وینه ی مروفتی تووړه، نالیوورده و له پووی
 پښتوښیرییه وه هه ژار، له سهر سیاسیه کان به ره م به ینن و زور جار که بۆخو یان
 شتیکیان به دل نابی به پاساوی نه وه ی «سهر وه تووړه ده بن» په تیده که نه وه و
 زور شتی تریش که لیږده باس ناکړین. ئیتر سه باره ت به پښتوښیران چی به
 سیاسیه کان ده لټن، نه وه هه ر بۆخو یان ده یزانن. له لایه کی تره وه و له ماوه ی نه و
 چوار ساله ی رابردودا من شایه تی نه وه بووم که چو ن هندی له ئیعلامی و میرده زگا
 به هوی ململانی ناو خو یان و میزاجی شه خسییه وه، چه ندین پښتوښیر و ماموستای
 زانکو یان به په راویزکردوه، نه یانه یشته وه له موناسه به کاند به شدار بن و له

میدیاکانیشدا دهریکه ون. ئەمە جگە لەو هی له سالانی پێشتردا توندوتیژی هەندیک
 لەمانە بەرامبەر بە ئاین و بریندارکردنی هەستی هاوولاتیانی مسوڵمان بەهۆی
 پۆشنیرییهکی هەپەمەکییه وه لەسەر دین، بوونه تههۆی دروستکردنی پەرچه کرداری
 توندی خەلک بەرامبەر بە هەر کاریکی مه دهنی و خزمه تگوزارییه ک که له م شارهدا
 ده کرێ. هه ره وه ها هه ر ئەمانه چه ندين که سایه تی و دکتۆری زانکۆیان ئازاردا،
 پۆشنیریه کانیان له کار ده رکردن و ته نانته کار گه یشته ئەوهی هەندیک له م
 «کاو بۆیان» ی ناو ئیعلامی پارتی له ناو نوسینگه کانی خۆشیاندا به هۆی
 پاسه وانه کانیانه وه توندوتیژی جه سته یی (لێدان و په لاماردان) به رامبەر به خەلکانیک
 بنوین و سووکایه تیان پێبکەن. ئەمە جگە لەو هی قه لەم به ده سته کانی ده ورپه ری
 خۆیان هانداه به ناوی خۆیان و خواستراوه وه، له ئەنته رنێت و پۆژنامه کاندا به
 ئاره زووی خۆیان سووکایه تی و قسه ی ناشیرین به و پۆشنیر و که سایه تیانه ی
 هه نده ران بلێن، که چاوه رپیی هاتنه وه یان بۆ کوردستان لیده کریت. ته نانته زۆر
 هه ولێشیانداوه شوین به ئەو که سانه له ق بکه ن که هاتونه ته وه بۆ کوردستان و له
 بواری جیاوازا کار و خزمه ت ده که ن. ئەمه ش به هۆی خه ته ینان به ژێر ئەو
 په خنانه یاندا که له حیزب و هه لوێسته کانیان گرتوون و له رینگه ی دروستکردنی
 مه له فی تایبه ت بۆیان. نمونه یه کی کۆمیدی ئەمکاره یان بریتیه له کۆپیکردنه وه ی
 وتاریکی من به ژماره یه کی زۆر و ناردنی بۆ زۆربه ی که سایه تی و ده زگا کان وه ک
 به لگه یه ک له سه ر ئەوه ی ئەها فلانکه س چی به حیزب گوتوه، له کاتی کدا ئەو وتاره
 ته نیا دووسه د نووسخه ی له ئەوروپا بلاوکراوه ته وه! . نمونه ی زۆری له م باب ته م لایه
 که له و توێژینه وه یه ی پێشتر ناوم هیئا، پشتیان پیده به ستم. بۆیه هه تا مدیریه تی
 راگه یاندن له م ده قه ردا ئەوه ئوسلوب و په قتار و بیرکردنه وه ی بیت، په یوه ندی
 نیوان سیاس ی و پۆشنیر هه ر ئاوا سارد و سپ ده بیت و سیاس ی هه میشه له و
 به خته وه ریه هزریه بیبه ش ده بیت که پۆشنیری جیدی پیده به خشیته و له سه ر ئەو
 وێنا کردنه هه لیه ی به رده وام ده بی که بۆ ده نگ ی پۆشنیرانه ی په خنه گر هیه تی. من
 چاوه روانیم ئەوه بوو ئیعلامیه کانی پارتی له شاریکی ستراتیژی وه کو هه ولێردا، زۆر

حه کیمانه تر بیریان کردباوه و هیچ کار و رهفتاریکیان له بهرام بهر نووسه ران و پۆشنبیرانی به پرسی ئه م شارهدا نه نواندبا که ببیته گلهیی خه لک له سه ره مرجه عییه تی سیاسی ئه وان.

بیستوون: هه ره ئه م دابران و لیكدورییه ی نیوان ده سه لات و پۆشنبیر، چه ند کاریگه ریی هه بووه له سه ره دابرا نی ده سه لات به حزب و حکومه ته وه له گه ل جه ماوه ر؟ ریبوار: ئه و دیواره ی له نیوان پۆشنبیر و ده سه لاتدا دروستکراوه و (له مه شدا پۆلی هه ندی له ئیعلامیه کان له بهر چاوه و له کاتی خۆیدا باسیان ده که م)، خۆ به خۆ بۆ ته دیاریکیش له نیوان ده سه لات و هاوولاتیاندا. ئیعلامیه کان به وه ی که ده یانه وی وه ک پۆشنبیریش ده ربکه ون رینگه شیان به خۆیانداوه به ناوی هاوولاتیانه وه قسان بکه ن، له کاتی که ئه وه ئه رکی پۆشنبیر نییه به ناوی که سه وه قسه بکات جگه له خۆی. بۆیه ئه م به هه له تیگه شته له پۆلی پۆشنبیر و ئه و خۆخته برییه ی ئیعلامیه کان، بۆ ته هۆی به ره مه یێنانی ئه و بیروپا هه له یه ی که ده لیت پیوستیمان به پۆشنبیر نییه و لیته شه وه رینگا خۆشکراوه تا کو پۆشنبیر به مروفیکی «مه خۆر» و «گیره شیوین» و «دژ به به رژه وه هندییه کانی ده سه لات و حکومه تی هه ریم»، پێناسه بکری. ئه م هه له یه چه ند ئه نجامیکی به دی لیکه وتۆته وه که کاریگه ریه کی زۆریان هه یه له سه ره په یوه هندی ده سه لات و هاوولاتیان. یه که میان ئه وه یه شه فافاییه ت و پاشکاو ی نه ماوه و ئه مه ش بۆ ته هۆی کوشتنی متمانه ی خه لک به حکومه ت و ده سه لات، ئه و شه فافایه تی که پیوسته له ئه نجامی گه فتوگۆی پۆشنبیرانه وه دروست ببیته. چونکه هاوولاتیان نه به و جوړه ته ماشای پۆشنبیر ده که ن که ده سه لات و ئیعلامیه کانی ده یکه ن و نه ئیعلامیه کانیش به ده نگی پۆشنبیرانه ی کومه لگا ده زانن. هاوولاتیان و جه ماوه ر، ئیعلامیه کان به به شی له ده سه لات ده زانن و ئه وه ی ئه وان ده یلێن و ده ینووسن، هه رچه نده ره خنه گرانه ش بیته، به شتیکی بریار له سه ره دراو و فه رمانپیکراو وه ریده گرن. ئه مه ش پێمانده لێ له پوانگی خه لکه وه ئه وان ناتوانن جیگه ی پۆشنبیران بگرنه وه. چونکه ئه رکی سه ره کیی ئه وان بریتییه له دروستکردنی

پردى گفتوگوى پاشكاوانه له نىوان كۆمهلگا و دەسەلات لەلايهك و له نىوان پۆشنبيران و سياسيدا، له لاکه‌ى ديه‌وه.

دوه‌مين ئەنجامى خراپى ئەم بارودۆخه‌ ئه‌وه‌يه‌، كه‌ ئه‌ركى پۆشنبيران وه‌ك ه‌يزىكى بىلايه‌نى پرسىار وروژينه‌ر و وه‌ك ته‌فسىركه‌رى په‌يوه‌نديى نىوان دەسەلات و كۆمه‌لگا، لاواز و پاسيفىكراوه‌. ئەمەش هەم بۆتە هۆى ئەوه‌ى دەسەلات و حكومت له‌ ده‌نگى سه‌ربه‌خۆ و بىلايه‌نه‌وه‌ ئاگادارى ئەوه‌ نه‌بن به‌پاستى له‌ كۆمه‌لگادا چى پوو ده‌دات، هەم بۆتە هۆى پته‌وبوونى به‌دگومانی خه‌لكيش له‌ ئاست دەسەلاتدا. سىيه‌مين ئەنجامى خراپى ئەم بارودۆخه‌ سۆسىۆ سياسىيه‌ ئه‌وه‌يه‌، له‌م راگه‌يانده‌دا ره‌خنه‌ و گفتوگۆ و بىروا گۆرپه‌نه‌وه‌ نه‌بۆتە كولتورىك بۆ هه‌سه‌نگاندنى مه‌سه‌له‌كان و كاريگه‌رىي ئەمەش له‌ كرانه‌وه‌ى كۆمه‌لگادا به‌پروى فره‌يى و جياوازي‌دا، پشتگۆى خراوه‌. بۆيه‌ ئەوه‌ى كه‌ له‌ راگه‌ياندن و ميديا په‌سميه‌كانى حكومت و دەسەلاتدا ده‌يبينين و گويمان لى‌ى ده‌بى، له‌ زۆربه‌ى حاله‌تدا جگه‌ له‌ مه‌سره‌فكردى قسه‌ و دروستكردى شاتۆيه‌ك له‌سه‌ر ئەوه‌ى گوايه‌ گفتوگۆ هه‌يه‌، زياتر نيه‌. بىگومان ئەمەش بۆتە هۆى داخرانى زياترى كۆمه‌لگا و بىده‌نگبوونى پۆشنبيران و به‌شدارى نه‌كرديان له‌ ته‌فسىركردنى ئەو مه‌سه‌لانه‌دا كه‌ په‌يوه‌ستن به‌ په‌يوه‌نديى نىوان حكومت و هاولاتيانه‌وه‌.

- زۆر سوپاس..

شهر و تهنیایی..

(ئەمەریکا رزگار کەرە، ئازاد کەر نییە).

(گفتوگۆیەك لەگەڵ رادیۆی ئازادی)

{پێشینه کانی شەری ئەمەریکا لە عێراق.
ئەمەریکا رزگار کەرە بەلام ئازادمان ناکات!
هەلۆیستی کورد لە شەری ئەمەریکا و
بە عەسییەکان. فیدرالیزم وەک درووشم. تهنیایی
کورد لە شەردا..}

رادیۆی ئازادی: وەک بینیمان شەری رزگاری لە دژی پزیمی عێراق دەستی پێکرد، تو
دەرھاویشته و دەرئەنجامەکانی ئەم شەپە چۆن دەبینیت؟ یاخود پێتوابە کەشتی
ئەم شەپە لە کوێ لەنگەر دەگرێ؟

رێبوار: با لە راستییە کەو دەستپێکەین کە پێمان دەڵێت: ئەم شەپە بەرلەوێ ئەم
چوارچێوەی ئێستای وەرگیریت، دەستپێکردوو و ئەمە تەواوەکی چەند شەپێکی
ترە کە ئەمەریکا لە گەڵ ھاوپیەمانەکانی بە مەسئولیەتی خۆی دەزانی ئەنجامیان
بدات. ئەو شەپە تەواوە کراوانە کە وا چاوە پواندە کریت ئەمەریکا بەم شەپە
ئێستای تەواویان بکات و ئێتر لە خۆرەلاتی ناوەرێستدا بەردێک لە سەر کێشەکان
دابێ، بە برۆی من ئەمانە: لە هەشتاکان بە دواوە ئەمەریکا شەپێکی لە سەر
بەجیهانی کردنی سیستەمی دیموکراسییەتی لیبرالی، کە دواپێن داھێنانی ئەمەریکا

خۆیتى، دەستپىكىردووه. ئامانچى يەكەمى ئەو شەپەى برىتیبووھ لە بە بازارپکردنى جىهان و لابردنى ھەركۆسپىك لەبەردەم گەشە و فراوانبوونى ئابوورى ئەمەرىكىدا. دىموكراسىيەتى لىبرالى ۋەكئەۋەى بىرمەندەكانى لەدواى پووخانى بلۆكى سۆڤىتى جارن، قسەيان لەسەر كەردووه و حكومەتى ئەمەرىكىش پشتىوانى لەو تىزە دەكات، دەپىت بىتتە سىستەمىكى جىهانگرەۋەى بى نمونە و جىگای كۆى سىستەمە ئايدىۋلۆژى و ئىدارىيەكانى دىكە لە جىهاندا بگىتتەۋە و بتوانىت كۆمەلگا لۆكالى و نۆدەۋلەتتەكانىش كۆنترۆل بكات و بەوجۆرەش ئابوورى جىهان بە ئابوورى ئەمەرىكاۋە پابەند بكات. ئىمە لەيادمان نەچىت كە ئەمەرىكا مۆڤوۋىيەكى ھەيە لە زنجىرەيەك جەنگى نەپساۋ پىكھاتوۋە و ئەمەش كىشەيەكى گەۋرەى ئابوورى بۆ دروستكەردووه. سىياسەتى ئەمەرىكا بەوجۆرە بوۋە كە لە پىگەى دووبارەكەردنەۋەى جەنگەكانەۋە، ئەو بۆشايىيە پىركاتەۋە كە لە ئابوورى ئەو ۋلاتەدا سەريانەلداۋە ھەمىشەش مەسەرفى شەپەكان بوونەتە پىگر لەبەردەم ھاتنەدى ئەو خەۋنەدا كە بە (خەۋنى ئەمەرىكايى) بەناۋبانگە. بۆيە شەپ لە مىللەتى ئەمەرىكا، كە خەۋىنترىن مىللەتى سەر پووى زەۋىيە، شەپانىترىن مىللەتى دروستكەردووه، كە ھەردەم بۆ دەريازبوون لە قەيرانەكانى ناۋەۋەى پىۋىستى بە بەدوژمنكەردنى ئەۋانىتر ھەيە.

ھەروايىتتەۋە ئەم شەپە تەۋاكەرى شەپىكى ترە كە برىتتە لە سەركوتكەردنى بزوتنەۋە ئىسلامىيە توندپەرۋەكان لەم ناۋچەيە و لە شوپنەكانى ترى جىهاندا. ئەمەرىكا لەدواى ھاتنە سەركارى پۆڤمى كۆمارى ئىسلامىي ئىرانەۋە، نەيتۋانىۋە بەشپوۋەيەكى راستەخۆ سنوورىك بۆ دەسەلات و ئەو پشپوۋيانە دابنى، كە بزوتنەۋە توندپەرۋە ئىسلامىيەكان لەم ناۋچەيە و پاشان لە كارەساتى يازدەى سىتتەمبەرەۋە لە ناو خودى ئەمەرىكاشدا، كىشەى گەۋرەيان بۆ ئەو ۋلاتە ناۋەتەۋە.

ھەروەھا ئەم شەپە تەۋاكەرى شەپىكى ترە لە پىتاۋى ھىتانەۋە مايە و ۋەدەستھىتانەۋەى ئەو ھەيىيەتەى ئەمەرىكا تا پووخانى دىكتاتورىتى پادشايى ئىران، لە خۆرھەلاتى ناۋەپستدا ھەيىۋو. دوايىنەۋەى شۆرشى گەلانى ئىران (۱۹۷۹) سەرى گرت و پاشان كەۋتە دەست بالى شىعەى ئەنتى ئەمەرىكايى، ئەۋە بوو ھەيمەنەى

ئەمەرىكا لەم ناوچەدا كۆتايى پېھات و دووچارى پيسوايهكى بېنمونه بوو. لەو كاتەوه دەولەتە يەكەبەدواى يەكەكانى ئەمەرىكا ويستويانە لە خۆرەلانى ناوہراستدا پايەگايەكى نوێ بۆ خۆى دروستبكاتەوه، كە بەرژەوہنديەكانى تيدا پاريزراو بن و تازەكەرەوہى ھەيمەنەى ئەمەرىكاش بن لە ناوچەيەكدا كە تىكەلتيكە لە نەوت و ئيسلام، واتە ھەردوو ئەو پەرگەزەى كە ئەمەرىكا پيويستى زۆرى پتيانە: نەوت وەك زيرپتيكى پەش و ئيسلاميش وەك دوزميتيكي ئامادە !.

ھەروەھا لە ھەمووان نزىكتەر ئەم شەپە تەواوكرى شەپى كويتە كە سالى ١٩٩١ لە لايەن رژيمي بەعسەوہ داگيركرا و ليژەشەوہ، تەواوكرى ئەو پەرژەيەيە كە جۆرج بوشى باوك پتي ھەلسا و تەواوى نەكرد و مايەوہ بۆ بوشى كوپ كە ئيستا سەركردايەتى ئەم ھيرشە دەكا بۆ لابردنى رژيمي عىراق. بۆيە پيموايە ئەم شەپە شەپى پزگاركردن نيبە و وا چاكە ئيمەى كورد، ھەلوپستيتيكي ژيرانەتر لەم شەپە وەربگيرن و واپيدەچى تەندروستري ھەلوپستيش ئەوہ بى كە بيين ئەو زمانى قسەكردن و گوتارەى كە لەسەر ئەم شەپە لەلایەن پاگەياندى پۆژئاوايى بەگشتى و ئەمەريكى بە تايبەتى، بەرھەمھاتووە، كە گوايە شەپى پزگاركردنە و ھەندى لە بەرھەلستكارانى عىراقيش دلبيان بەمە خۆش كردووە، ھەلبوہشيتينەوہ. تىگەيشتنى تەندروستانە لەم شەپە ئەوہيە كە بلين: شەپى ئازادكردن نيبە و تەواوكردى ئەو شەپانەى ترە كە لەم ناوچەدا بۆ ئەمەريكا ھاتونەتە پيش. چونكە ئەگەر شەپى ئازادكردن بى و مەبەستيشمان لەم ئازادكردنە، ئازادىي گەلانى عىراق بيت لە ستەمى رژيمي بەعس، ئەوا دەبوو بەر لە كارەساتى ھەلبجە، بەر لە پووداوہكانى ئەنفال و ليدان لە ھاوولاتييانى باشوور و ووشككردنەوہى ھۆرەكان و ليدان لە ھەموو بزوتنەوہيەكى ئازادىخواز لە عىراقد، ئەم شەپە كرابايە نەك ئيستا. بەلام ئيستا با قسە لەسەر كرۆكى بابەتەكە بكەين كە ئەويش ئەوہيە: ئيستا شەپەيە و پيرسين، داخو وەك ئيوہ دەلتن: كەشتى ئەم شەپە لە كۆى لەنگەر ئەگرى ؟

پيموايە چەندە بۆ ئيمە كە لە دەرەوہى خويندنەوہيەكى عەسكەرييانەين بۆ شەپ و ھەروەھا لە دوورەوہى كەسانتيكين، كە نەخشەى ستراتيژى ئەم شەپەيان داپشتووە،

ئەو چ وەكو كورد بە دەسلەتیی سیاسیشەو، تا سەرکردەیی حیزبەکان هیچ نازانین و نازانن لە بارەیی ئایندهی ئەم شەڕە. وەكئەوێ لە راگەیانندی جیهانییشدا بە دیار دەكەوێ تەنانت داهاووێ ئەم شەڕە بۆ خودی نەخشە دارپژێرهكانیش پوون نییە، چونكە كاتێ سووپاكەیان هاو ناو خاکی عێراقەو وایان دەزانی میللهتی عێراق خۆیان دەدەن بە دەستهو و ئەو چەكانەیی لە پزێم وەریان گرتوو لە دژی پزێم خۆی بە کارییان دەهێننەو. بەلام ئەو ماوێ چەند پزێمكە پووداوەكان پێچەوانەیی ئەم خۆیندەو وەكسەكەرییانەیان سەلماندوو و زۆر لە لێكدانەو وەكانی ئۆپوزیسیۆنی عێراقیش بۆ ئەم كۆمەلگایە كورتیان هێنا. ئەمەش بەلگەیی ئەوێە كە مەودایەك هەبە لە نێوان تیگەیشتنی ئۆپوزیسیۆنی عێراقی بۆ عێراق و لە نێوان تیگەیشتنی عێراقیەكان بۆ خۆیان. هەر بۆیەشە ئێستا دارپژێرهانی ستراژیی ئەم شەڕە لە جۆریك بەخۆداچوونەو وەدان بۆئەوێ كە ئاراستەییەكی دیکە بدەن بە جەنگەكە. كەواتە ئێستا زۆر زوو تا بزانی ئەو شەڕە كەشتییەكەیی لەكوێ لەنگەر دەگریت و بە چ ئەنجامگەلیكەو كۆتایی دیت.

پادیۆی نازادی: بەشێکی زۆری پەلوپۆری لایەنەكانی شەڕەكەت دیاری كرد. بەلام قەسەیی من لەسەر یەك خالە، ئەویش ئەوێە كە یەكێك لەو مەبەستانەیی ئەمەریكا هەبەتی چەسپاندن و بلاوكردنەوێ دیموكراتییهتی لیبرالیە. ئایا ئەمەریكا دەبەوێ لە چ چوارچۆیەكدا ئەو دیموكراسیەتە لیبرالیە لە عێراقدا بچەسپێنێ، بەتایبەتی كە بەشێك لەو ولاتە عەرەبیانەیی لەم شەڕەدا ئاسانکاری بۆ هێزەكانی ئەمەریكا دەكەن، بۆخۆیان داخراوین و پێویستە هەمان سیستەمی دیموكراسیەتی لیبرالیان تێدا پیاده بكێن. ئایا ئەوانیش دەكەونە بەر پلانی ئەمەریكا، یاخود بێدەنگەیان لێدەكرێت چونكە هەلوێستیان لەشەڕ بە دلی ئەمەریكایە؟

پێیواری: لە راستیدا كاتێ من دەلێم یەكێك لە ئامانجەكانی یان یەكێك لەو نێیەتەنەیی كە لە پشت ئەم شەڕەوێ، شەڕێكە بۆ جیهانیكردنی سیستەمی دیموكراسییهتی لیبرالی لە چوارچۆیە ئەمەریكاییەكەیدا، ئەو شەڕە پێی راگەیانندی كە ئەم سیستەمە سیستەمێكە بەپەلی یەكەم باس لە مافی تاكە كەس و كۆمەلەیی مەدەنی و كۆمەلەیی

مهسه له ی زور گه وره ی ئینسانی دهکا و هاتنه دی ئەم مهسه لانهش بۆ هه موو
 کۆمه لگاكان هه ر دروستن. به لام دوا جار ستراتیژی ئەم دیموکراتییە ته لۆژیکیک
 ئابووریانه ی هه یه و ئه ویش به بازار کردنی هه موو دنیا یه. ئەم بازار ههش به پله ی یه که م
 ده بیته له ژیر کۆنترۆلی ئەمه ریکا خۆیدا بیته و خزمهت به ستراتیژ هه کانی ئەمه ریکا
 بکات. ده کری سیسته میکی سیاسی داخراوی داپلۆسیته ره بیته، به لام له به ره ئه وه ی
 مه ترسی نیه بۆ سه ر به رژه وه ندیه کانی ئەمه ریکا، ئەوه با هه ر خه لکی ولاته که ی
 خۆی بچه و سیپیتته وه! بۆیه نابیته ئیمه به هه له له وشه ی دیموکراسییه ته له
 دهسته واژه ی دیموکراسییه تی لیبرالیدا تیبگه ی ن. چونکه ئەمه ئه و دیموکراسییه ته نیه
 که له پشتییه وه مافی سه ره به خۆ بوون و ئازاد بوونی ره های گه لان و به کاره ی نانی
 سه روهت و سامانی نه ته وه بیان له پیناوی پیشکه و تنی خۆی اندا پارێزراو بیته. به لکو له
 دیموکراسییه تی لیبرالیدا هه میشه ئه و ته ماعه چا و چنۆکانه یهش هه یه بۆ ده سته گرتن
 به سه ر ئابووری ئه و گه لانه دا که ئەم سیسته مه ده یان خاته ژیر چا و دیری خۆیه وه.
 بۆیه لیژده دا وشه ی دیموکراسییه ته چه تریکه یان داپۆشینیکه بۆ ئه وه ی ره وایه تی
 بدات به و ته ماعانه ی تر که له ناو سیسته می لیبرالی ئەمه ریکیدا هه ن. من که ده لیم ئەم
 شه ره ته واکه ری کۆمه لی شه ری دیکه یه، مه به ستم ئەوه یه که به جیهانی کردنی
 دیموکراسییه تی لیبرالی، که ئەلته رناتیفیکه ئەمه ریکیه بۆ سیسته مه ئایدیۆلۆژییه کانی
 تری وه ک کۆمۆنیزم و سۆسیالیزم و هتد، کاتیک له لایه ن گه لان و کولتوره کانه وه
 پیشوازی له م داهینانه ناکه ن، ئەمه ریکا له ریگه ی دیکه وه به سه ریاندا ده سه پینی
 وه ک: به په راویز کردن و ئابلقه ی ئابووری هه روه ها له ریگه ی جهنگیشه وه. بۆیه من
 ده گه ریپمه وه بۆ ئه و لیكدانه وه یه ی که ده لیت، و اچاکه بۆ تیگه یشتن له م شه ره
 درووشمی شه ره که هه لبوه شینینه وه و بلین: ئەم شه ره شه ری ئازاد کردن نییه.
 دیسانیش لیژده دا وشه ی ئازاد کردن په رده یه که دراوه به سه ر کۆمه لی مه به سستی تردا
 که هیشتا بۆ ئیمه پوون نین و نازانین به رژه وه ندی ئەمه ریکا ده خوازی دوا ی
 شه ره که، ده ست بخاته ناو ده سستی گه لانی چه وسا وه ی عیراقه وه، یاخود ناو ده سستی
 چه ندین ورده دیکتاتۆری تره وه که بیگومان له م ناوچه یه دا ژماره یان زور زیاتره

لهوهی ئیমে دهیزانین. نهگهه نهه شه په شه په ئازادکردن بیه، میژووی نهه سی و چهند ساله ی عیراق که به عس کونترولی کردوه بهس بووه بو نههوهی که دهوله تیکی که ووهی وهکو نهه مریکا بیت که لانی عیراق ئازاد بکات. که واته وشه ی ئازادکردن دیسانه وه ده مانخاته به ردهم شیلوو کردن و ئالوزکردنی مه سه له که به گشتی. هر بویه شه وهختی پیناسه ی نهه شه په به وه ده کهین، که که مترین مژده ی ئازادییه که به خویه وه ده گریت که ده مانگه یه نیته به سه ربه ستی و سه ربه خویی، نهه وه ناشتوانین قسه له سه ر ناینده ئیجاییه کانی نهه شه په بکهین.

پادیوی ئازادی: سه رکردایه تی نهه زمونی کوردستان ده بیته له کوئی نهه شه په ده بووه ستیت: بی له لایه ن بیت، لایه نگیر بیت، یان به شدار بیت؟

پییوار: تا بلتی پرسیاریکی قورسه ! جارئ ئیمه ده باره ی (سه رکردایه تی نهه زمونی کوردستان) زانیارییه کی ژور ناچیزه مان هیه و جگه له وه به کاره ی نانه پوژانه یه ی که له پاگه یانندی حزه کاند ده باره ده کریته وه، شتیکی نهه وتو له باره ی نهه سه رکردایه تییه وه نازانین. نهگهه مه به ستمان نهه بی که نهه سه رکردایه تییه زانیاریمان سه بارت به پرودوه کان ده داتی و سیاسه تی خویانمان بو پوون ده که نهه وه و به نامه کانیا ن بو ئیمه ئاشکران و هه روه ها به راشکاو و وه لامی که ناله کانی پاگه یاندن ده ده نه وه .. به داخه وه ئیمه سه رکردایه تییه کی لهه باب ته مان نییه. په یوه ندی ئیمه بهه سه رکردایه تییه وه وهک جوړئ چاوشارکی لیها توه: ئیمه ده مانه ویت به رده وام بیاندوزینه وه نهه وانیش هه میسه خویان له ئیمه شار دۆته وه و نهه مهش وایکرووه هه رگیز یارییه که دروستنه بیت و له پاشانی شدا هه رکه سه مان بگه رپته وه ناو هیلانه کی خوی. دهه توانم بلیم: سه رکردایه تی کوردی وهک نههوه ی له هه ردوو باله به هیزه کهیدا به رجه سه بووه، زیاتر له دوو میرنشینی تهقلیدی ده چن نهه که له پراکتیزه کارانی سیاسه تی هاوچه رخ! با ئیمه خومان و خه لکیش بهه له دا نهه بهین: ته نانه ت پیش بریاری نهه مریکا بو لیدانی عیراق، وپرای تکا و پجای هه موو دنیا نهه وان ناماده نهه بوون له گه له یه کتر دابنیشن. ته نیا نهه کاته ی نهه مریکا داوی لیکردن، یاخود پاستره بلین: ناچاری کردن، نهه مجا دانیشن و پیکه وه که وتنه

بیرکردنه وه و ئه مهش جیی دڵخۆشیی هه موومانه. لێره وه هه ندیک شت بۆ ئێمه پوونت
 بۆته وه: قسه کردنی ئه وان له قسه کردنیکه وه له سه ره ژده وه ندیه هیزیه کان گۆرا بۆ
 قسه کردنیک، نه ک له سه ره ئاینده ی کوردستان، به لکو له سه ره ئاینده ی عێراق. ئه مهش
 موفاجه ئیه کی تری ئه وانوو، هه ره کو چۆن دروستکردنی سه رکردایه تییه کی
 هاوبه شیش له نه وه ی کۆنی ئه و دوو حیزبه که زۆربه یان عه سه کهرین نه ک سیاسه،
 به لامانه وه موفاجه ئه بوو. بۆیه له گه ل پێزی تایبه تیم بۆ ئه م سه رکردایه تییه و خه باتی
 دوور و درێژیان، وه لێ ئه م سه رکردایه تییه بۆ من ناسنامه یه کی پوونی نییه، چونکه
 زانیارییه کی زۆر که ممان له سه ره ماهیه ته که ی هه یه و که نالی به ده سه ته ینانی زانیاریش
 له باره ی سیاسه تی ئه م دوو حیزبه وه له سه ره ئه م بارودۆخه ی ئێستا و په یوه ندی کورد
 پێیه وه، پوون نییه. چونکه ئه وان زیاتر له وه ی باسی کوردستان بکه ن له پاش جه نگ،
 باس له عێراقیک ده که ن که کۆی میژووی ئه وان بریتی بووه له هه ولدان بۆ گۆشکردنی
 ئێمه له سه ره ئه وه ی که ولاتی ئێمه کوردستانه نه ک عێراق. ئه مه جگه له وه ی که
 له سیاسه ت و میژووی ئه وادا هه میشه ره مز و سیمبوله کان، ره مزی کوردیانه بوون
 نه ک عێراقیانه. ئه م دوو فاقیه له سیاسه تی ئێمه دا وایکردوه هه میشه مه ودایه ک له
 نیوان خه لک و سه رکردایه تی سیاسیماندا هه بیته. ته نانته ئه م مه ودایه له ئاسه تی کدایه
 که ماوه یه ک له مه و به ره وه ختیک خه لکی شاره کان ده یانویست له دژی هاتنه ناوه وه ی
 له شکرێ تورکیا خو پێشاندان بکه ن، ده سه لات حه زی به مه نه بوو. بۆیه ناتوانم
 وه لامیک پوونی په رسیاره که ت بده مه وه هینده هه یه ئه م سه رکردایه تییه ی ئێستا وه ک
 ئه وه ی که هه یه و ناوی ده به یین له م شه ره ی ئه مه ریکا دا بێلایه ن نییه و لایه نگره.
 چونکه پێیوايه ئه مه فرسه تیکێ تره که له پێگه ی هێزی سوپایی ئه مریکا و
 هاوبه یمانه کانییه وه ئێمه ی کورد له گه ل گه لانی دیکه ی عێراقدا په رگارمان ده بیته له
 زوڵم و چه وسانه وه ی پێتمیک که له پاستیدا ئێمه باش ده یناسین به لام تا ئێستا
 نه مانتوانیوه به و که ره ستانه ی هه مانه له وه زیاتر که پابه پینیک بکه یین و له م هه رتیه
 بیکه یه ده ره وه، شتیکێ دیکه ی به رامبه ره بکه یین. به لام تو که لایه نگری و له دژ نیت،
 واته ئاماده ییت تیا به جیه ناو شه ره وه به یی ئه وه ی لایه نگرییه که ت پوون بیته و

سنووره كانیت پوونكرديتهوه. تا كوئى لایه نگریت؟، له چى لایه نت گرتووه؟، ئهم لایه نگرېوونه ته سهر حیسابى چىی ئاینده ی میلله تی ئیمه ته واو ده بیته؟ و بهو لایه نگریت میلله ته که مان و نه زموونى دوازده ساله ی حکومه تی هه ریمی کوردستان ده خه یته به رده م کام مه ترسیانه و هتد؟ وه لامى ئهم پرسیارانه هیچیان پوون نین. ئیمه ده زانین که له کۆنگره ی به ره له ستکارانى عیراقیدا پرۆسه یه ک پوویدا که بریتی بوو له به عیراقیکردنه وه ی کوردستان و نه مهش ده قاوده ق پێچه وانه ی پرۆژه ی سیاسى کورد بوو، به تایبه تی له و کاته وه که پژیى به عس له م ناوچه یه دا بیروپراو شیوازه سته مکاریه کانی خۆی پیاده ده کات. ئهم حیزبانه ئیمه یان وا گۆش کردووه که ئهم پژیى پژیى که ده بیته خۆمانی له ده ست پرگار بکه ین و کوردستان به شیک نییه له عیراقى گه وه. به لام له کۆنگره ی لهنده ن و دوا جار له دانیشته کانی سه لاهه دینه وه، جاریکى دیکه که وتینه وه ناو تیزیک که ده لیت کوردستان به شیکى جیا نه کراوه یه له عیراقى یه ک پارچه. ته نانه ت کورد ئیمزای ده کات که به هیچ شیوه یه ک ویستی دروستکردنى کیانیکی سه ره خۆی بۆ نه ته وه و میلله تی کورد نییه و به م قسه یهش کۆی شه رعه تی نه زموونى دوانزه ساله ی حکومه تی هه ریمی کوردستان ده خریته ژیر پرسیاره وه. لایه نگرىی ئیمه پوون نییه، به و مانایه ی ئیمه نازانین بۆ نمونه که رکوک، که تا دویته بوک و دلی کوردستان بوو، له عیراقى داهاتودا چ پێگه یه کی ده بیته. نه وه ی ئیستا ده توانین ته ئویلی بۆ بکه ین نه وه یه که له عیراقى داهاتودا کورد وه ک ده سه لات، له چاو ئهم دوانزه ساله ی پابردودا له هه موو ئاسته کانییدا زۆر بچوک ده بیته وه و په نگه ئهو سه رکرده سیاسیه ی که چاوه پێیان لی ده کرا ببنه سه رکرده ی نه ته وه یی، ببنه که سانیک که هه ندیک کارو باریان پی بسپیردیت که زۆر نزمتره له و پێگه یه ی که ئیستا هه یانه. دلی خۆمان به وه خوش نه که ین که له عیراقى داهاتوو دا ئیمه ی کورد خه لکانیک ده بین پۆلی گه وره مان پی دریت. من له وه تیده گم بۆچی سه رکرده یه تی کورد به شیکى زۆریان لایه نگرى له م شه ره ده که ن، چونکه دوژمنیکى گه وره له بهر ده ممانایه که به هیزی کورد خۆی لی پزگار نابین. به لام هیشتا پوون نییه نه و لایه نگرىیه له سه ر حسابى کام مه سه لانه یه و

تا چەند نەوێ داهاتووش دەبێت پابەند بن بەو بەلێنانەی کە پەيوەندیان ھەيە بە سامان و ئابووری کوردستانەو، دەبێت تا چەند سالی تر لە بەرامبەر ئەمەریکا دا و لەبەر خاتری ئەوێ (پزگاری کردوین) وەفادار بین؟ بۆ نمونە: تا چەند سالی تر نەوتی کە رکوک لە ژێر کۆنترۆلی کۆمپانیا ئەمەریکیەکاندا دەمێنێتەو؟

پادیۆی ئازادی: بە بۆچوونی تۆ شەڕ داوا چارە بوو... ھیچ پزگایەکی دیکە نەبوو بۆ پەروخانێ پزێم؟

پێیوار: ھاوێی ئازیز، تازە شەڕ دەستیپێکردوو و ئیستا ئێمە لە دۆخی نا ئاسایی شەڕداین! بۆیە گەرانیەو بۆ ئەو پزگایانەی دیکە کە ئەگەر بگیرانیە بەر، پزێم دەپروخانێان نا؟ پێموایە کاتی بەسەر چوو. ئێمە لە شەڕداین و ئیستا باجی شەڕ دەدەین. شەڕ حاکمی نیتوان ئاسمان و زەویە! ئەوێ لەسەر ئەم بارودۆخەش دەتوانین بیلێن ئەوێ: کە بە داخەو بۆمان دەرکەوت ئێمە کورد دیسانەو زۆر بە تەنیاين! بە تەنیاين لەوێ کە لایەنگیریان لە شەڕی دژی بەعس و وێنا کردنمان بۆ ئەمەریکا وەک پزگارکەرێک، تا چەندە تەندروستانە، کە من پێموایە ئەمە کوردیانیان تەندروستانە نییە.. چونکە ھەموو ھیزی پەخنی ئێمە لە بەرامبەر ئەمەریکا و تەماعەکانی ئەمەریکا، سێپوێتەو. دەبوو ئێمە وەک میللەتی کورد ھەندێ پابردووی خۆمان لەگەڵ ئەمەریکا و دەوڵەتەکانی تردا بێر نەچوایەتەو کە لە کاتی ناسکدا پەشتیان تێکردوین، دەبوو مەرجمان ھەبویە بۆ دەستیپێکردنەو مان لەگەڵیاندا و یەکیک لە شەڕعێترینی ئەو مەرجانەش بریتی بوو لە ئیعتراکردنی ئەمەریکا و ھاوپیەمانەکان بە ئەزموونی دوانزە سالە کۆمەتە ھەریمی کوردستان. تەنیا یێکی تری ئێمە ئەوێ کە لە ناو دنیای ئیسلام و عەرەب و خۆرەلاتی ناو پەرستدا، دەگمەن ئەو میللەتانە کە ئەمڕۆ ھێرشێ ئەمەریکا و ھاوپیەمانەکانیان بۆ سەر بنکەکانی ئەم پزێمە خۆتێرپێژە پێخۆش بێت. بۆیە دەتوانم بڵێم: پزگایەکی لە بەردەمی ئێمە دا ئەوێ کە لەم دۆخدا بە جیدی چارەنووسی خۆمان بخوینێنەو و لەگەڵ یەکترا راستگۆ بین. ئیستا لە لای ئێمە ئێرادەیکە بەرز ھەيە بۆ بەرەنگار بوونەو و پێشمەرگە دەیەوێت شەڕ بکا و میللەتی ئێمەش دەیەوێ لە تارمایی بەعس

پزگاری ببیت و بۆ ئەمەش قوربانییەکی زۆری داو و ئامادەییە قوربانی دیکەش بدات. بەلام لەگەڵ ئەم ئێرادە بەرزەشدا بە برۆی من لاساری دەکەین گەرگەشبین بین و سادەیی بەسەر بیرکردنەوەماندا زال ببیت. ئەم ساتە وەختە میژوووییە و دەخوای ئێمە پەشبینی بە ئێرادە بین، نە گەشبینی بۆ ئێرادە.

پادیۆی ئازادی: فیدرالیزم بۆتە درۆشم و کاری بۆکراوە، ئیستا سەددام پزیمەکی دەروخی و دەگەینە عێراقی ئاییندە، ئەو عێراقی چەندین سالە چاوەڕێی دەکەین، بەپای تو چی بکەین بۆ ئەوەی ئەو فیدرالییەتە لە ئاییندەیی عێراقدا هەر درۆشم نەبیت؟

پێیوار: لە ماوەی ئەم دوانزە سالەی پابردوودا هەندێ چەمک فێندراونەتە ناو پانتایی پۆشنبیری سیاسی و فیکری و بیرکردنەوەی ئێمە، لەوانە چەمکی کۆمەڵی مەدەنی، دیموکراسییەت، بە نمونە بوونی کوردستان بۆ دیموکراسییەتی خۆره‌لاتی ناوهراس‌ت و هه‌روه‌ها فیدرالیزم. ئەم چەمکە دایان پۆژانە لە لایەن سیاسەتمەدار و پۆشنبیرە دەزگایەکانیانەو لە شوێنی شیاو و نەشیاودا دووبارە و سەدبارە دەکرێتەو. فیدرالیزم وەک ئەوەی بەپەسەمی پێناسە کراوە، بریتییه لە کۆکردنەوەی چەند یەکەییکی جیاوازی لەسەر خاکێک کە ئەمانە بەرزەو هەندێ تاییبەتی خۆیان هەیه و ئیدارەییکی ناو هەندێ هەموویان پێکەو. کێشەیی ئێمە ئەوەیه ئایا لەو چەند سالەیی پابردوودا چەندە کار کراوە بۆ ئەوەی تۆ لەناو ئەو یەکە فرە جیاوازییدا بژی کە ناوی عێراقە؟ تۆ هەمیشە وای ئیشتکردووە، کە ئەتەوێت وەکو کورد جیاوازییەکانی خۆت ئاشکرا بکەیت بۆ بەرامبەر و بەرامبەریش بە جیاوازییەکانتەو قەبوولت بکات. ئەمۆ فیدرالییەت لە تێگەشتنە کوردییەکییدا دەقارودەق پێچەوانەیی ئەم خستنه‌ پوه‌یه، چونکە پێتدەئێ: من وەکو کورد هیچ جیاوازییەکم لەگەڵ ئێو نییه و ئامادەم بۆ لەگەڵ ئێو مەن وە هەموو جیاوازییەکانی خۆم به‌یتیم. هەر ئەم خستنه‌ پوه‌یشه کە وادەکات ئەندامەکانی دیکەیی بەره‌لستکارانی عێراقی بلێن: سەرکردە کوردەکان لە ئێمە عێراقیترن. من کێشەییەکم لەگەڵ ئەم تێگەشتنەدا نیه ئەو نەبیت کە نابیت عێراقیبوونم لەناو یەکەییکی ئیداری سیاسیدا، ببیتە هۆی سڕینەو هێ کۆی

هه موو ئو شتانهى كه كوردبوونى من پيكدەهيئن. كه واتە فيدراليزم كاتيڭ نابيٽە درووشم، كه هيچ چه پانديڭ له خودى كوردianeى مندا دروستنه كات و ئو شتانه م به سەردا فەرز نه كات كه دوورم دەخەنەو له مومارەسە كردنى خودى خۆمدا وهك كوردیڭ. چونكه ئەگەر پێگەم پێنەدریٽ وهك كوردیڭ خۆم پێناسە بكەم، ئەو هەر پێناسە كردنیكى تر، دەمخاتە ناو گێژاویكەو كه بەر له هەر شتێ بۆ خۆمى تیدا نغزو دەبم. بۆیه ئێمە ئیشكاليهتێ زۆر گەورەمان ههیه له هێنانی چه مكەكان و ئیشپێكردن و تەوزيفكردنى ئو چه مكانه بۆ خویندنه وهى واقیعی خۆمان. پێموایه ئو به شەى كه رەشبینیه كهى من پيكدەهيئنێت ئو وهیه، كه له عێراقى داهاتودا، رۆلى كورد له ئاستى بپارادانى سیاسیدا زۆر بچوك تر دەبیتهوه، چونكه بمانه ویت و نه مانه ویت ئەم دوانزه سالەى راپردوو، وێرای هه موو ئو ناخۆشى و قهیرانانهى كه له لایەن هیزه ناوخۆییهكانى كوردەوه به سەر میللهت و كۆمه‌لگای كوردیدا سه پێنران، بۆنى ئو وه دهات كه ئێمه له پيڤهاتهیه كه وه، كه چەند یه كه یه كى ته قلیدی به كۆمه‌لبووی بچووکی وهك (خیل، عەشیرەت و بنەماله)بووین، ببینه كۆمه‌لگایه كى یه كگرتوو. واتە ئو دوانزه ساله پرۆسهی به كۆمه‌لگابوونی له م ناوچهیه دا خسته سەر گه‌پو ئه‌مه‌ش ده‌ستكه‌وتیكى باش بوو.

پادیۆی ئازادی: بۆچی هه‌ست به‌ته‌نیاى كورد ده‌كه‌یت له‌م ساته‌وه‌خته‌دا؟

پێبوار: ئێمه تا ئه‌م چركه‌ ساته‌ قوربانیهی ده‌ده‌ین و كه‌چی ده‌گمهن ئه‌وانه‌ی به‌راستی دۆستایه‌تیمان ده‌كەن. زیاتریش هه‌ستده‌كه‌ین كه له ناو دنیاى موسولمان و عه‌ره‌بیدا ته‌نیاين، كه ئێمه شتگه‌لیكى كه‌میشمان پێشكه‌شى شارستانیه‌تى ئیسلامی و میژووی عه‌ره‌بیش نه‌كردوو. ته‌نانه‌ت جارى وا هه‌یه بێر ده‌كه‌مه‌وه: كه یه‌ك توركیا نییه بیه‌وئ هه‌موو مافه‌كانت پێشیل بكات له پێناوی ئو شته‌ی كه ئو پێی ده‌لێ ئاسایشی نه‌ته‌وه‌یه، به‌لكو كۆی ولاته عه‌ره‌بییه‌كان له چركه‌ساتیكدا ده‌بنه‌ چەندین توركیاى تر بۆ ئێمه. له ولاتیكى وهك میسریدا كه لیبرالترین ولاتی عه‌ره‌به و خاوه‌نى كۆنترین ژیا‌ره كه نامۆ نه‌بووه به لیبۆروده‌یهی و ئێمه بنكه‌ی دیالۆگی عه‌ره‌بى-كوردیمان تیا‌دا دامه‌زراندوو، زۆرترین ده‌نگ دیته پال ديك‌تاتۆریكى وهك

سەددام حەسەن و كەشەكەى ئىمە دەكرىتەو قورىانى و داکۆكىکردن لە سەدام دەبىتە
ئەركىكى ئايىنى و بۆ ئەمەش جىهاد پادەگەيەنن. ئەم جىهادەش لە لاىەن
كەسانىكەو پادەگەنرى كە كورد باش دەناسن و ھاتوونەتە كوردستان و ميوانداری
باش كراون.. ئەگەر بۆ داکۆكى كردن لە سەددام، جىهادكردن ئەركىكى ئايىنى بىت،
ئەى باشە كاتىك ئەو ھەموو خەلكە لەم وڵاتەدا تيا دەچوون، بۆ كەسى ئامادە نەبوو
و ەك مسولمان داکۆكى لە مەلتەى ئىمە بكات. كەواتە ئاگايى دۆستەكانمان و برا
دینیەكانىشمان لە ئاست تراژیدیاكانماندا، نابىتە پىگەر بۆ ئەو ەى سیمای
دىكتاتورىانەى سەدام بىتە سیمایەكى زولم لى كراو!. لەمەش ناخۆشتر ئەو ەى كە لە
ماو ەى ئەو دوانزە سالەى دەسەلاتدارى كوردیدا، ئەم ھەموو دەعوەت و پەيگەر و
فەستىقالەمان بۆ كەسایەتییە ەرەبىيەكان چىكرد و دیوانى شیعریانمان بۆ لە
چاپدان، چ سوودىگمان لى بىنن بۆ ئىستامان؟ ئەم شەرمىيە سىياسیەى كە ئىمە بە
خەرمان داو، ھەمیشە لەسەر حسابى جیاوازییەكانمان بوو لەگەل كۆمەلگاكانى
دەور و بەرماندا و ھەر ئەو ەشە وا دەكات كە ئىستا پرای گشتى ەرەبى بە جۆرى
پەفتار دەكا، وەكئەو ەى ھىچ شتى دەربارەى كەشەى گەلانى عىراق نازانى لە ساییە
پژمى بەسدا؟ ئایا ھەموو ئەمانە بەس نین تا ترسى تەنیايمان تیدا دروستبەكەن،
بەتاییەتى كاتى ئەمەرىكاش جگەلەو ەى خاكەكەمان دەكاتە گۆرەپانى جەنگ،
پىناچىت ھىچ مژدەيەكى بۆ ئىمە پىبىت؟!

شار و توندوتیژی

گفتوگۆی: بیستون نوری و شاخهوان عومەر

{پرسیاری ئەمەریکییەکان دوای ۱۱ ی
سپتامبەر: بۆچی جیهان رقی لەئێمەیدە؟ ئاسایش
و شار، شاری بیتاسایش. ھۆکارەکانی نەبوونی
متمانە لە نیوان و حکومەت و ھاوولاتیاندا.
تیرۆریستەکان خەڵکی دەرەوێن یان ناوێو؟
کۆلتووری شار و توندوتیژی لەشاردا. ئایین و
توندوتیژی و دەزگائاینیەکان. رۆڵی مەلاکان
لە کەمکردنەوەی توندوتیژیدا و ھتد. }

شاخهوان: لەدوای رووداوێکی (۱۱) ی سپتامبەر، ئەمریکەکان لەخۆیان پرسى:
بۆچی خەڵک رقی لەئێمەیدە؟ دیارە ئەمریکا وەک دەلتین لەپەڕی سیاسى و ئابورییەو
سەرداری جیهانە، لەبەرامبەر ئەمەشدا گەلانی هێشتا بەمافەکانی خۆیان
نەگەشتوون، هێشتا بەشیکی زۆری خەڵکی جیهان برسیەتی تەنگی پێ هەلچنیون..
بەلام ئایا دەکرێ ئێمەى کوردیش، کە هێشتا کیانێکی سیاسى دانپانراومان نییە
وێک ئەمەریکییەکان لەخۆمان بپرسین: تیرۆریستان بۆچی رقیان لەئێمەیدە و بۆچی
ئێمە بوینەتە ئامانجیان؟

سیوہیلی: من لەو پڕۆپاوەدام ئەو پرسیارەى ئەمریکەکان لەدوای تێکشکانی ئەوان لە
جەنگی فیتنامی شەستەکانی سەدەى بیستەمدا سەرپەڵدا، بەتایبەتیش لەکاتی کدا کە
ئەمریکا چاوەڕێی وەھا پرسیارێک نەبوو، چونکە پێشتر ئەمریکا پاش جەنگی
دووەمی جیهانی لەپێگەى (پلانى مارشال) -ووە زۆربەى ولاتە ئەوروپاییە خەسار
لێکەوتووەکانی وەک ئەلمانیا و نەمسا و فەرەنسا و دانمارکی بووژاندبوو. کەچی

ئەمە نەبوو پېڭر لە بەردەم ئەو پقەى لە زۆر شوینی جیهان و لە ئەوروپاشدا یەخەى
 ئەمەریکیەکانى دەگرت. لە وکاتەو پقبونەو لە ئەمەریکا و خوشەویستی بۆ
 ئەمەریکا لە لایەن غەیرە ئەمەریکیەکانەو، ئەو دوو جەمسەرەن کە قەدەرى مۆڤى
 ئەمەریکی دەستنیشان دەکەن و بەبیری دەهیننەو کە لە هەر شوینی ئەمەریکایان
 خوشویست، هەر لە هەمان شوینیش پقیکی زۆر لە ئەمەریکا هەیه. ئیرانى سەردەمى
 شا باشتەین نمونهى ئەم بۆچونەیه، چونکە ئیرانى ئەوسا باوەشى بۆ ئەمەریکا
 ئاوەلا بوو، کەچى هەر لە ویش سالى (۱۹۷۹) گەورەترین سزای ئەمەریکا درا.. پەنگە
 هەر ئەمەش بێت واکا ئەمەریکا لە ئاستى سیاسیدا و لە واکاتەدا کە پووبەپووی
 قەیران دەبێتەو، ئەوەندە بەدوای (دروستکردن و دۆزینەو) ی دوست و هاوپەیمان و
 لایەنگرانیدا بگەڕێ و دنیا بۆسەر دوو بەرە کورتبکاتەو کە بێگومان بەرەیهکیان
 ئەوێهە لە گەڵ ئەمەریکادایە و بەرەى دووهمیش لە دژیەتى. هیچ دوور نییە ئەمەش
 لەوێهە هاتبێ کە بەراستى ئەمەریکا نە خۆى دۆستى راستەقینەى هیچ میللەتیکە و
 نە هیچ میللەت و نەتەوێهە کیش بە دۆست و هاوپەیمانى راستەقینەى خۆى دەزانێت.
 بۆیە هەر وەك چۆن ئەمەریکا ناوێناو دۆزمنەکانى دروستدەکات، ئاواش دۆستەکانى
 دەسازێت و هەندىجاریش لە دۆستە کۆنەکانى دۆزمنى نوێ دادەتاشێ.. لە ئەنجامى
 ئەم مامەلەکردنەوێهە کە ئەو پرسىیارە بەدریژایى میژوویەکی دووردیژ چۆتە ناو
 کۆنەستى گەلى ئەمەریکیەو و بەپروای من ئەوێش لە ئەنجامى ئەو هەلە گەورانەى
 کە سیاسەتى دەرەوێ ئەمەریکی لە مامەلەکردنیدا لە گەڵ ولاتانى تر، لە گەڵ
 میللەتانى تر، لە هەلۆیستیدا بەرامبەر بزوتنەو نازدیکخوازەکانى تر لە دنیاى تێى
 کەوتوو، دروستبوو. دەتوانم بڵێم ئەو پرسىیارەى ئەمەریکیەکان پرسىیارى لێ
 نەبوو کە پەيوەندى هەبێت بە پروادوى (۱۱) ی سێپتەمبەرەو، بەلکو پرسىیارى
 بەردەوام لە ناخى مۆڤى ئەمەریکیدایە ئامادەى هەیه و هەر ئەمەریکیەك دەچێت بۆ
 ولاتیکىتر، چەندە لە ناوخۆى ولاتەکیدایە متمانە و باوەرى بەخۆیەتى و لەخۆى رازیه،
 ئەوەندەش ترس و پاراپى هەیه لە پووبەپووبونەوێ لە گەڵ خەلکى ولاتانى تردا و
 پرسىیارى شارەوێ ناوناخى هەر ئەمەریکیەك ئەوێهە: چەندە خوشیان دەوێم و

چەندەش رقیان لیمە؟ بێگومان ئەمەش لەو ئاگاییەو هاتووە مرۆفی ئەمریکی
هەیهەتی بەرامبەر بەو هەلانیەکی سەیاسەت لەولاتی ئەودا بەسەر ئەووە باری
کردوو.

ئەم پرسیارە سەبارەت بەئیمەکی کورد جوړیکی تره: جارێ ئیمە وەك میللەتیک
هەرگیز دەولەتیکمان نەبوو بویته هەرپەشە بەسەر نەتەو و دەولەتیک تره وە،
ئیمە لەو نەتەو گەورانی جیهان نین کە گەورەیی نەتەو بییمان لە هێرشبردن بۆسەر
ئەوانیتر و جینۆساید کردنیاندا دۆراندبێ. کورد میللەتیک بچکۆلەیه و هەرگیز
پروژەیهکی سیاسی و کولتووری وەهامان نەبوو بۆ سەرینەوێ ئەوانیتر. بۆیه
ئیمەش وەك زۆریەکی نەتەو ئازادیخوازەکانی دیکەکی دنیا، (گەورەیی نەتەو) (بی)
خۆمان بەو باجی خوینە پاراستوو کە لەبەریان پشتووین، نەك خۆمان کردبیتە
(نەتەو) (گەورە) لەئەنجامی پشتنی خوینی ئەوانیتره وە. کەواتە پرسیار
وەكئەوێ: بۆچی تیرۆریستان رقیان لەئیمەیه؟ پرسیارێک نیە پووبەپووی چوونیتی
پەیوەندیەکانی خۆمانمان بکاتەو لەگەڵ ئەوانیتر، بەلکو پرسیارێک پێماندەلێت:
ئەوانیتر چۆن پووبەپووی ئیمە بوونەتەو. بەپروای من هۆی کردنی ئەو پرسیارە لە
ئێستادا و لەلای کورد، دەگەریتەو بۆ ئەو پانتاییەکی تیرۆر خۆی کاری تیا دەکا.
تیرۆر پانتاییەکی پەنگا و رەنگ، یاخود بابلیین رەنگیک تاییەتی نییە. تیرۆر
لەپانتاییەکی، یان وەك (مایکل ئیگناتیف) گوتویەتی: لە زۆنیک خۆلەمیشیدا کاری
خۆی دەکا. پانتایی خۆلەمیشی، پانتاییەکی رەنگیک تاییەت و دیاریکرای خۆی
نییە و ئامانجیک دەستیشانکرای خۆیشی نییە. بۆیه تیرۆر پوو لەهەر کۆمەلگایەك
بکا، ئەوجا چ ئەو کۆمەلگایە خۆی زەمینەسازیی کردبێ بۆ بەرمهینانی تیرۆر (چونکە
توندوتیژی قەبوڵ دەکات و یەکیک لەدەرھاویشتەکانی توندوتیژی بریتییه لەتیرۆر
کردن)، چ ئەو تیرۆرە لەدەرەو هاتبێ و خۆنراپیتە ناو ئەو کۆمەلگایەو و بەسەریدا
سەپینرا بێ، ئەو بەهەر حال ئامانجی تیرۆر ئامانجیک تاییەت نییە. بێ ئامانجی،
تەقاندنەو و وێرانە جیهانش، دروستکردنی ئاشووب و شیواندنی ئەو دۆخەکی پێی
دەگوترێ ئاسایشی گشتی کۆمەلایەتی و دەستدریژی کردنە سەر گەورەیی مرۆفەکان

وہک ئەوہی کە ھەن، ئەمانە ئەو ئامانجانەن کە کردە ی تیرۆرستانە بەرھەمی دەھێنن.

دەربارە ی وەلامی ئەو پرسیارە ی: بۆچی تیرۆرستان کوردستان دەکەنە ئامانجێک؟ بەبروای من ئەم جوړە تیرۆرە ی کە پووی کردۆتە ئیمە پە یوہندی ھە یە بەم ھەریمەوہ کە ناوی خۆرھەلاتی ناوہ پاستە، پە یوہندی ھە یە بەم چەند دەولەتە ی کوردستانیان بەسەر دابەشکراوہ و پە یوہندی ھە یە بەجۆری ئەو کۆمەلگایانە ی دراوسی ئیمەن. ئیمە دەبینین کۆمەلگاکانی دراوسی ئیمە کۆمەلگای داخراو و تەقلیدین و باوکسالاری و نیرسالاری لە بنەما پیرۆزەکانیان. ئەمە چ بۆ کۆمەلگای فارسزما، چ بۆ کۆمەلگای توورکزما و چ بۆ عەرەبزمانەکانیش ھەر پاستە. پاشان لەھەموو ئەو دەولەتانەدا کە ئەو کۆمەلگایانە دەبن بە پێوہ (یان سەرکوتیان دەکەن)، جۆریک لە ناسیۆنالیزم و جۆریک لە دینسالاری دەستیان خستۆتە ناو دەستی یەکتەرەوہ. وەلی ھەم ناسیۆنالیزمەکانیان لە ھەلۆیستیدا بەرامبەر بە کورد شوو ئینیانە و پەگەزپەرستانە یە، ھەم دینسالارییەکانیان بەرامبەر بە میللەتی ئیمە فەندەمەنتالیستانە و ئامرازگەرایانە بووہ. واتە ھەم خۆشەویستی و بەپیرۆزکردنی پەگەز و نیشتیمانی خۆیان لەسەر حسابی رقبوونەوہ و پیسکردنی نیشتیمان و پەگەزی ئیمەوہ بووہ و ھەم ئایینەکانیان کردۆتە ئامرازێک بۆ خزمەتکردن بەخۆیان و بۆ ملکہچکردن و بیدەنگکردنی ئیمە. کەواتە بەدریژایی میژوو ھەم شوڤیتیزمی ئەم ناوچە یە و ھەم دینسالارییەکانی، دوو دانە ھۆکاری زۆر سەرەکی بوون بۆ کۆنترۆلکردنی مێوخی کورد و بۆ سەرکوتکردنی ھەموو ئەو گوتارە کوردیانە ی لە ئاستی کولتووری، سیاسی و لە ئاستی بزافە کۆمەلایەتیەکاندا بەمەبەستی ئازادبوون لە ستم سەریانھەڵداوہ. ھەر ھەموو ئەو گوتارانە بەچە کوشێک یان بەلێدانێک کە لە لایەن شوڤیتیزمی عەرەبی، فارسی، تورکییەوہ زەمینەسازیی بۆ کراوہ و لە چوارچێوہ ی دینسالارییەکانیاندا، واتە بەھۆی سیاسیکردنی ئیسلام و بەکارھێنانی دین وەک دەسەلاتێک، شەریعیەتیانداوہ بە ھەموو جوړە توندپەرە ی و تیرۆریک لەدژی میللەتی کە ناوی کوردە و گوناھ ی ئەوہ یە لەناو ھەمان جەنگەلدا دەژی کە ناوی

خۆره لاتى ناوه راسته.. ئانەم مىكانىزمە ئايىنگە را شۆڧىننە بە درىژايى مېژويەكى بەرچاۋ، كۆنترۆلى ھەموو ئەو پانتايىيەى كردوۋە كەناۋى پانتايى ژيانى كوردىيە و بۆئەمەش زۆر لە دەولەت و مىللەتانى تریان كړدۆتە ھاودەنگ و پشتیوانى خۆيان. وەلى راستىيەكى مېژويى ھەيە نابىت لەبىرمان بچىت: لەم سىانزەسالىەى دوايىدا، بەتايىيەتى كەجۆرىك لەخۆبەپۆۋەبردن لەم پارچەيەى كوردستاندا سەرى ھەلداۋە، ئەم تەۋژمى دىنسالارى و ھىشووە شۆڧىننەى عەرەب و فارس و تورك، ھەستيان بەو مەترسىيە كردوۋە كەخەرىكن كۆنترۆلى ئەم ناۋچەيە كە كوردستانە لەدەست دەدەن و پانتايى ژيانىكى كوردیانە دروستبوۋە، كەمۆڧى كورد تيايدا بەجۆرىكى تەربىر لەخۆى دەكاتەۋە و جياواز لەو ناسنامەيەى ئەوان بەسەرياندا سەپاندبوۋيان، خۆى پىئاسە دەكاتەۋە. ھەروەھا ئەو شۆينەى بەردىژايى مېژوو بۆخۆى كۆنترۆلى كړدبوو، خەرىكە دەبىتە مەترسى و خەرىكە لەدەستى دەردەچى. بۆيە ئەم شۆڧىننەم و دىنسالارىيە پىۋىستى بەۋە ھەيە سەرلەنوئى خۆى پىئاسە بكاتەۋە، خۆى بسەلمىننەتەۋە، خۆى وا لىبكات بىيىنرئ و بۆئەمەش پەنا بۆجۆرەكانى توندوتىژى و تىرۆر دەبات. ھەروەكو چۆن پىششىزىش لە تىرۆركردن و لەسىدارەدانى كەسايەتەيە كوردىيەكاندا پەناى بۆ ھەمان شىۋاز بربدبوو.

ھەلبەت راستىيەكى تىرىش ھەيە كە پىماندەلەيت: ئىمە بە ئەوان نامۆ نىن، ئەوانىتر كۆمەلگەى ئىمە باش دەناسن و لەنزىكەۋە توڧىننەۋەيان لەسەر كړدوين. ئەۋىتر لە ئاست و لە دژى ئىمەدا نەزان و كوڧرانە كارى نەكردوۋە. مەن بەھىچ شىۋەيەك پىموانىيە ئەوان كوڧرانە بىن لەكۆمەلگەى ئىمەدا تىرۆر بەرھەم بھىنن ئەگەر نەزانن كۆمەلگەى ئىمە بۆ خۆى ھەلگىرى ئەو خەسلەتانەيە كە تيايدا توندپەۋى ئەتوانى قبول بكرئ. ئىمە لەكۆمەلگەيەكدا دەژىن كە توندپەۋى بەشىكە لە پىكھاتە و تىكەل بە دەمارەكانى بوۋە. توندپەۋى ئەۋەندە بۆ ئىمە ئاسايىيە كەئىمە خۆمان نايىبىن و خوومان پىۋە گرتوۋە. لە ژيانى رۆژانەماندا توندپەۋى ئەۋەندە تياماندا ئامادەيە كە ناتوانىن ەك بەشىك لەدەرەۋەى خۆمان تەماشای بكەين. ئىمە لەنىۋان ئەو دەستەى كە بۆ سلاۋكردن لەئاست يەكتردا بەرزى دەكەينەۋە و ھەمان دەست كە

دەبێتە مشتێ بۆ لێدانی یە کتر، هێلی زێڕینی ناوەند، بە مانا ئەرستۆییەکی ناناسین. بۆیە ئێوە دەستەخۆلەمیشیەکی کە دێتە ناو کۆمەلگای ئێمەو زۆر باش دەزانێ لەم کۆمەلگایەدا، مەسەلەکی خوشونت و توندڕەوی شتیکی ئاساییە و دەکرێت بۆ مەبەستەکانی خۆی بەکاری بهێنێ. ئەگەر دڵمان بەوێ خوش دەکەین کە گواوە ئێوانەکی لە کوردستاندا کاری تیرۆریستی دەکەن، یان هاوکاری تیرۆریستان دەکەن، دەماخیان سپردراوەتەوێ و چیدی مڕۆڤ نین، ئێوە هەلەیکە گەورە دەکەین. چونکە تیرۆریستان بەسوود وەرگرتن لە زەمینەکانی توندوتیژی لە کۆمەلگای کوردیدا و بە دۆزینەوێ مڕۆڤە تۆرینراوە، بە پەراویزکراوەکانی ناو ئێمە کۆمەلگایە، کاری خۆیان بەهۆی مڕۆڤی ژیر و ساخ و سەلیمەوێ جێبەجێدەکەن، ئەک مڕۆڤی نەخۆش و دڕندە و بێدەماخ. کەواتە دەمەوێت جەخت لەسەر ئێوە بکەم: ئێمە بۆیە بووینەتە ئامانجی تیرۆریستانە، چونکە لەگەڵ هەموو شەرمینیەکی سیاسیشماندا خەریکین خۆمان لەو پێناسەییە قوتار دەکەین کە ئێوەتر بۆ ئێمە مەترسیدار هەیەتی. ئێمە چیدی لەچاوی ئێوەوێ هەرتهنیا بۆ دینی نین، بەلکو ئێوە بوونەوێ مەترسیدارەشین کە پڕۆژەکی بەعس لەماوەی سی و ئەوەندەسالدا ویستی لە زەینی هەموو عەرەب و مسوڵمانیکی ناو جەنگەلستانی خۆرەلاتی ناویندا بەرجەستەکی بکات. بۆیە ئێمە ترسە وای لێ دەکا کە پێویستی بەخۆ پێناسەکردنەوێ هەبێ لەکۆمەلگای کوردیدا، ئەیهوێ ئێوە کابوسە لای ئینسانی کورد زیندوو بکاتەوێ کە: هیشتا تۆ لەژێر کۆنترۆلی مندای، تۆ ئازاد نیت و ناتوانی سەرێخۆ بیت، تۆ ناتوانی بپاریار لەسەر چارەنووسی خۆت بدەیت و لەو قەفەسە ئاسنینه بێتە دەرەوێ کە من بۆم هەلبەستویت.

بێستون: ئێمە قسانە بەرەو پرسیاریکمان دەبات کە پەڕەندی بەبارودۆخی ئەمنیی ناو کۆمەلگاکەمانەوێ هەبێ: لەم چەند مانگەکی دوایدا، لەلایەن دەزگاکانی ئاسایشەوێ هەندێک رێشویێ بۆ پاراستنی ئاسایش پەنای بۆ براوە کە بەشتیوەیە کە دەرەقەتی ڕووداوەکان نایەت، یاخود پێتوانیە ئێمە رێشویێانە زۆر تەقلیدی بن؟

سیوەیلی: زۆر لەگەڵتاندام، پێموایە لەو چەند مانگەکی دوایدا، لەوکاتەوێ کە یەکەمین هەولداوە تیرۆریستەکان هاتنە ناو شاری هەولێرەوێ، پێوێ سمیکی زۆر تەقلیدیانە

تیوریستاندا دروست بکړایه؟

سیوهیلی: به پپی دابه شکردنیک و تیگه یشتنیکی زانستیانه له شار، شار دوو سنووری
 سهره کی خوی ههیه: سنووری دهره کی، که بریتییه له دهره زه کانی شار، خواره وه و
 سهره وه و خۆرناوا و خۆره لاتی شار و سنووری ناوه کی شار، واته ئه وشوینه ی که
 ژیا نی مه دهنی و پۆژانه ی خه لک تییدا ده گوزهری. ئاسایشی ئیمه له و رووه وه
 تهقلیدییه که وازی له سنووری دهره کی هینا و یه کسه ر هاته ناو ئه و پانتاییه ی که
 سنووری ناوه کی شار پیکدینن، ئهمهش له کاتیکدا ئهرکی ئاسایش بریتییه له
 پاراستنی سنووری دهره کی شار بۆ ئه وه ی ئاسایش و دلتیایی و متمان به گه پیتته وه
 بۆ ناو مه رکه زی شار. هه لبهت له بیرمان نه چیت که چه مکی ئاسایش وه کو چه مکی
 پۆلیسی هاتوچۆ چه مکی مۆدیرنه و له گه ل دروستبوونی پانتایی گشتیی و ژیا نی
 مه دهنیی هاوولاتیاندا دروستبوون. واته ئیمه دوا جار ئاسایشمان بۆچییه ئه گه ر
 ئاسایشیک نه بی که هاوولاتیان هه ست نه که ن له سایهیدا هه وانه ته وه و سنووره کانی
 ژیا نی مه دهنیه یان بۆ ده پاریزی؟! ئه وه ی جیگه ی سه رسووپمانی من بوو ئه وه بوو
 له وسی مانگه ی دوا ییدا و له دوا ی یه که مین ته قینه وه کان، هیزه کانی ئاسایش به و
 ژماره زۆره یان پڑانه سهر شه قامه کان، بۆ نیو جاده پڑکان، به دروستکردنی
 شلوقیه کی زۆر، به پاگرتنی خه لک به بی هیچ پوونکردنه وه یه ک، به به کاره یانی
 ئسلوبیکی ناشایسته و نامه دهنی و ره ق که بیر هینانه وه ی ئسلوبی به عسه، خۆیان
 بوونه به شیک له نا ئاسایش له نیوشاردا. واته هیزه کانی ئاسایش له جیا تی ئه وه ی
 له دهره زه کانی شاردا، ته ئمینی ئاسایشی ناوشار بکه ن، به وه ی که خۆیان هاتنه
 ناوشاره وه و ئه م شیوا زانه شیان له گه ل خه لک به کاره ینا، خۆیان بوون به شیک
 له نا ئاسایشی ناوشار و جۆریک له پشیتی و جۆریک له نانه منیان دروستکرد و ئه و
 ههسته یان خه ملاند، که ئاسایش به دوا ی تاوانباریکی دیاریکراودا ناگه ریت، هینده ی
 ئه وه ی هه موو هاوولاتیان وه ک تاوانبار ته ماشا ده کات. ئه مه جگه له وه ی به
 چۆلکردنی سنووری دهره کی شار، دهره زه کانیان بۆ تیرۆرستان خسته سهر پشت
 تا کو به ئاسانی بیته ژووره وه و به گرتنی شه قامه کانی ده وره بیری بینایی پاریزگاریی

(محافه زه) و گواستننه وهی دهوامی وه زیری ناوخو بۆ ئهوی، کاره که تهواو شیوا و شار به جارێک له خه لک سه ندرا به وه.

بیستوون: ئایا ئه م شیوازی ئیشکردنه چ کاریگه ریه ک جێده هیلت؟

سیوه یلی: دلنیا به له پووی دهروونییه وه کاریگه ری زۆر جێده هیلت. له بیرمان نه چیت نه وهی ئیستا نه وهیه که له مال وهک ناوه ندیک ژیا ن وه پزه و زیاتر هه ز به ژیا نیک ده کات له ناو پانتاییه گشتیه کاندای، له مه دانه کانی شاردا، له سه ره شه قامه پیاده پۆکان، له ناو قه یسه ری و بازاره کاندای. ئه مه ش ئه وه ده گه یه نیت که مال وهک ناوه ندیک بۆ هه وانه وه، پێگه ی خۆی لای نه وهی نوێ له ده ستدا وه. نه وهی نوێ ئینسانیکه ی گه پۆکه و هه ز به تاقیکردنه وهی شوینه کان ده کا، هه ز ده کا به لای که مه وه دوا ی ده وامکردن، دوا ی ناخواردن، دوا ی به جیه ی نانی ئه رکه کۆمه لایه تیه کانی له ناوخی زاندا، رۆژی جارێک یان دوو جار به ناو شاردا برۆا و پیاسه بکا، خۆی بنوینێ، وهی خۆی به تالگاته وه و بخوولیته وه و خۆی سه رقال بکات. به لام تو وه ختی ک دیی شوینه گشتیه کان، ئه وانه ی خه لکی زۆر پووی تی ده که ن و شوینه ته رفیه یه کانی شار هه ره مه مووی به به ره به ست (حاجن) ی کۆنکرتی ده گری ت و ژماره یه کی زۆری پۆلیس و ئاسایش ده نیتریه ته سه ره شه قامه کان، به جۆری که خه لک نه توانی پیاسه ی پێدا بکه ن، ئه مه بۆخۆی ده بیته هۆی دروستکردنی گوشاریکی دهروونی لای هاوولاتیان. ئه مه بۆخۆی سه ندنه وهی شاره له خاوه نه سه ره که یه که ی شار که به هۆی پیاسه و خۆ نواندنه کانییه وه به سه ره شه قامه کاندای، ده یه ویت بلێت: منیش هه م، ئه م شاره هی منه. تو سی مانگه ئه م مافه ت له خه لک سه ندوته وه که ئه م شاره به هی خۆی بزانی ت و کردوته به شاریک که ئاماده یه بۆ جه نگ، به بی ئه وهی له جیگه یدا تاوانبار و تیرۆریستی کت پی ناساند بی ت. به بی ئه وهی به زانیاری ورد قه ناعه ت پیکرد بی ت. به برۆای من ئه مه ش کاریگه ریه کی زۆری کرده سه ره روونی خه لکه که له وهی که به شیک نه بن له وه یزه ی که نه شی ئاسایشی شار بپاریزن و یارمه تیده ری هیزه کانی ئاسایش بن له چاودیری کردنی ژینگه ی ژیا نی خۆیاندا.

لەلایەکی ترەوه ئیمە نازانین پێوەرەکانی دەزگای ئاسایش چییە بۆ وەرگرتنی ئەندامەکانی و ئەو خەسلەتە چینی کە بۆ وەرگرتنی کارمەندەکانیان پەچاویان دەکەن؟ ئایا ئەو پێوەرانە خوێندەواری و شارەزایی کۆمەلایەتییه؟ یان پێوەریان بریتییه لە غەیبزانی و پووخساری خەڵک خوێندنەوه و بە تەماشاکردنێک حوکمدان بەسەر ئەوێ ئەم پێپوارانە کامەیان باشە و کامەیان خراپە؟ ئایا ئەوان کۆرسیان وەرگرتووە لەوێدا کە هەر پێپواریک پێشی هەبوو بەگومانەوه سەیری بکەن، یان پەسپۆرێن لە خوێندنەوهی بەری دەستی خەڵک و قاوەگرتنەوه؟ من نازانم پێوەرەکانی ئاسایش بۆ وەرگرتنی ئەندامەکانی خۆی چییە، وەلی دەزانم بۆ نمونە: لەماوەی یەک مانگدا ئاسایش ناوئەوسێ (۱۵۰۰) کەس دەکا و ئەمانەش ئەو کەسانەن دێنە سەرچادە و داوای شوناس و پێناس لەمن و تۆ دەکەن و بچوکتێن هەلە و سیماکۆپی و چاویگێڕان بەوه لێکدەدەنەوه گواپە ئیمە تاوانبارەکەین. ئەها! هەنگمان لەدارا دۆزییەوه و کاکی تیرۆریست بەپێی خۆی ھاتە بەردەممان! من ئاسایشم دیوە لەگەڵ لێخوێنی ناسیاویدا خەکیاتێ کردووە و ریزیکێ زۆری ئۆتۆمبیلی راگرتووە تا قسەکانی تەواو کردوون، دیوم لەگەڵ شۆفیێرێکدا قسەیانکردووە و کە زانیویانە سەیارەێ تر وەستان، بەدەستیکی لەپشت سەریەوه ئاماژەێ بۆ ئەوانیتر کردووە کە بپۆن! دیوم هەپەشەیان لە گەنجیک کردووە کە لەگەڵ باوکیدا ھاتۆتە دەرەوه بۆئەوێ فیێری لێخوێن ببیت، لەسەر ئەوێ لەبەردەمیاندا ستۆپەکەێ خشاندویەتی.

ئەتوانم بڵێم ئاسایش لەوەرگرتنی ئەندامەکانی خۆشیدا تەقلیدی بوو، بەلکو هیچ پێوەریکی ئەوتۆشی نەبوو و بپواناکەم تازەکاریک لە بواری ئاسایشدا هیچ کۆرسیکی تێپەراندبیت و لەویدا فیێرکراییت پێویستە چۆن لەگەڵ خەڵکدا ھەلسوکهوت بکات. ئەتوانم بڵێم ئەوێ کە بۆ ئاسایش گرنگ نەبوو بریتی بوو لەوێ خەڵک ھەست بکا ئەم ئاسایشە بۆ پاراستنی ئاسایشی ئەوانە. ئەوان بۆیان گرنگ نەبوو خەڵک تێبگەینن: وەستانی ئاسایشیک لەسەر شەقامیک لە خزمەتی ئەودایە. پێموایە ئەو تێنەگەیشتنە لەئەرکی ئاسایش کە نەتوانیت وەکو دەزگایەک لەخەڵک بگەینێ

که وه سستانی کارمه نده کانت، شه ونخونیان، سه رماو گه رما چه شتنيان له سه ر ئه و شه قامانه، به جیهیشتنی مال و مندالیان، هه مووی له پیناوی خه لک و ئاساییشی گشتی و ژيانی هاو به شدایه. له جياتی ئه وه وینهی ئه وه دروستبکیت که تو بۆخۆت به شیکی له نا ئاساییش و دروستکه ری نا ئارامی، پیموایه ئه مه فه شه لیکی زۆر گه وره یه که ده زگای ئاساییش خۆی له به رده مدا ده بینیت هه، ئه گه رچی یه کی که له وه ده زگایانه ی بودجه و مه سه ره فیکی زۆریشی خراوته به رده ست.

شاخه وان: له و بره وایه دایت ریگای ده رچوون له م فه شه له جیه؟

سیوه یلی: یه که م شت ئه وه یه خۆت ددان به که موکوپیه کانتدا به ینیت و هه موو ئه و وزه یه بگێریت هه بۆ خۆت که بۆی هه یه له کاتی به رگریکردنی پۆتینیانه له هه له کانتدا سه رفی بکه یت. ئه گه ر دانت به که موکوپیه کانتدا نه مینا و په خنه ت لیگیرا، خه لک له خۆت دوور نه خه یت هه و داوای راویژ و ریگاچاره و ته گیر بکه یت، واته مه سئولیان بکه یت له ئاست قسه و پی شنیاره کانیاندا نه ک بیانخه یت هه قه فه سی تاوانبارانه وه و ده عوایان له سه ر تۆمار بکه یت و وه ک ئه وه ی زانیانی ئایینی و وه زاره تی ته ندروستی ده یکه ن: بییت فه توایان له سه ر ده ر بکه یت! ده زگایه کی په سمی که به پاره ی میلله ت به ریوه ده چیت، پیویسته قه بوولی نا په زایی و په خنه ی ئه ندامانی میلله تیش بکات.. له مه به ترازئ، به بره وای من پیویسته ئاسایش له سه ر سی ته وه ر ئیش بکات، یه که م: پیناسه کردنه وه ی پۆلی ئاسایش له م کۆمه لگایه دا و دوورخسته وه ی ئه و پیناسه یه له هه موو ئه و وینایانه ی کولتووری به عس بۆ ده زگای ئه من و ئاسایش له زه ین و یادوه ری خه لکیدا دروستیکردبوون. دووه م: به ئینسانیکردنه وه ی په یوه ندیی نیوان ئاسایش و هاوولاتیان و خۆ پزگاکردن له هه موو حوکمیکی پی شینه له سه ر چین و توژی ده کانی کۆمه لگا، له سه ر گه ره که هه ژار نشینه کان و هاوولاتیانی په راویزی شار و نه وانه ی په فتاری کۆمه لایه تی و ئایینی جیاوازیان هه یه. سیهه م و له هه موویشی گرنگتر: پشتبه ستن و په نابردن بۆ توژی نه وه ی مه یدانی و تیوری له سه ر کۆمه لگا و بره ومینان به لی کۆلینه وه ی زانستی له سه ر دیارده کان نه ک ئیجتیهاداتی تایبه تی و گوزارش لیدان و هتد.

شاخه وان: هه روه ها ئاساييش ئاميزى پيشكه وتوى نيه بۆ ئاشكراکردنى تاوانباران و
مامه له كردن له گه ئ ماده كانى ته قينه وه دا...؟

سيوه يلى: له و پوه وه ده زگاي ئاساييش ده زگايه كى هه ژاره و نه يشيتوانى پيشبىنى
پووداوه كان بكا له م ولاته دا. ئيمه ماوه يه كى زۆر له كه ناله عه ره بيه كانه وه
ته ماشاكه رى ته قينه وه كانى شاره كانى باشوور و ناوه راستى عىراق و موسلى ته نيشته
خۆمان بووين (به داخه وه كه ناله كوردىيه كان بۆ كرينه وه ي پووخسارى هاوپه يمانان و
له بهر ئادابى ميواندارى كوردىانه، له و هه والانه بيبه شيان كردين!). بۆيه وه ك
ته ماشاكه ر نه مانتوانى خۆمان بۆ پوه پوه بونه وه ئاماده بكه ين، به بى ئه وه ي داوا
له هاوپه يمانانمان بكه ين كه ده وه له مهنده مان بكه ن به ئاميزه پيشكه وتوه وه كانى
كوئترۆلكردن، ئاشكراکردن، تومارکردن، وینه گرتن و خونساكردنه وه ي مه وادى
ته قه مه نى. ده بوو لايه نه په سمىيه كانى ئيمه هه ر له سه ر ئه وه ئيشيان نه كردبا كه
كوردستان شوئيتىكى ئاساييشه، به لكو بيريشيان كردباوه له وه ي ئيره ش ئامانجىكى
سه ره كى تيرۆريستان ده بىته و بۆنه مه ش له قايم كردنى سنووره كانه وه ده ستيان
پيكرديا. ده بوو ده زگانى ئاساييشى ئيمه پيشبىنى رووداو بكه ن، نه ك رووداو
يه خه يان بگري و ناچار به تراژىديا و ته قانده وه يان بكات. پيموايه كيشه ي
هه ره گه وره ي ئاساييش بۆ داهاتووشى ئه وه يه، پيوسته جياوازي بكا له نيوان
(سنورى ده ره كى شار)، كه ئه ركى پاراستنى له ئه ستوى خۆيه تى، بۆنه وه ي (سنورى
ناوه كى شار) ئاساييشى بۆ بگه رپته وه، كه پيوسته ئه ركى پاراستنى ئه و ئاساييشه له
ئه ستوى پولىسى فرياكه وتن و هيزه مه ده نيه كان بىته. هه تا ئاساييش له ناو سنورى
ناوه كى شاردا بى، ئه و مه ترسى ته قينه وه و پشيوى له ناوخه لكى مه ده نيدا زياد ده كا
و متمانه ي خه لكيش به ئاساييش كه مه ده بپته وه. به لام هه تا ئاساييش بچپته ده ره وه ي
شار و ده روازه كانى شار و ماوه ي نيوانيان پياريزى، ئه وه نده ناوه وه ي شار خاوين
ده بپته وه و ده بپته وه ژيانىكى مه ده نيانه و ئه منيه تى بۆ ده گه رپته وه.

شاخه‌وان: متمانە، يان دورستکردنە وەى سەر لە نوێى پەيوەندى لە نۆوان دەسلالت
وخەلکدا بە توندى هەستى پێدەکرتیت، ھۆکارەکانى نەبوونى ئەو متمانەىە چين و
چۆن دەکرتیت ئيش لە سەر تازەکردنە وەى بکرى؟

سيوہىلى: متمانە لە بواری سۆسیۆلۆژيادا چەمکىکى نوێیە، بە پێى تىگەشتن لەم
چەمکە، پەيوەندى ھەر دەزگایەک، ھەر فەرمانگەيەک يان ھەر شوێنێکى پەرسى بە
خەلکەو و تەنانەت لە پەيوەندى نۆوان دوو مۆفیشدا، ئەگەر متمانەى لى دەربەکەين
نابێتە پەيوەندى. متمانە ئەو دۆخەيە کە لە مەترسى و پرسک دوورمان دەخاتەو و
تەنيا ئەو کاتەش دەتوانين لە پەيوەندیدا بين کە لە مەترسىيەو دوورين. بۆيە
دەتوانين بلێين بۆ پێناسەکردنى ھەر جۆرە پەيوەندىيەک پێويستيمان بەگەرانیو بۆ
چەمکى متمانە ھەيە. متمانە ئەو ساتە وەختەيە کەتيايدا من و تۆ بەبێ بەلگە
ھێنانەو لە سەر ئەوێ من چەندە دلسۆزى تۆم و تۆ چەندە دلسۆزى منیت، بتوانين
ھاوکارى يەکتربکەين و ھاوکاريەکەمان بپێتە ھۆى بەرزکردنەوێ متمانەمان بەيەکتەر.
کەواتە مەسەلەى متمانە ھەرتەنھا دروشمێک نىيە، بەلکو سەرمايەيەکى پەرمزىشە
پێويستە بە دەست بھێنرێت. ئەم چەمکە ھەر دەستنيشانکەرى پەيوەندى لە نۆوان
دەزگا پەرسىيەکان و جەماوێردا نىيە، بەلکو لە پەيوەندى سۆزگەرايەکانى تاکە
مۆفەکانيشدا دەستنيشانکەرە. تۆ لە پەيوەندى خۆشەويستیدا متمانەى لى دەرکەيت
شتیک نامينیتەو بەناوى پەيوەندى خۆشەويستى. کەواتە متمانە زاراوہيەکە ئەمۆ
دەتوانين پێناسەى پەيوەندى مۆفى بە دەوربەرى خۆيەو پێبکەين و پێناسەى
پەيوەندى دەزگاکانيشى پێ بکەين لەگەڵ خەلکدا.

ئەوێ کيشەيەکى زۆر گەرەيە لەولاتی ئيمەدا، ئەوہيە تۆ ھىچ دەزگایەکت نىيە
چاويکى زيادى ھەبى بۆ چاوديرکردنەوێ پەيوەندى خۆى بە ھاوولاتیانەو، ھىچ
دەزگایەکمان نىيە ليژنەيەکى دامەزراندبى لەخەلکانى شارەزا، لە پراويزکارانى تايبەت،
کە بۆنمۆنە مانگى جارێک يان (مەمنوونين گەر سالى جارێک) پەفتارى ئەم دەزگايە
لەگەڵ خەلکدا بخەنە ژيەر پرسيارەو و بتوانن وەکو چاويکى زيادە شتى نوێ بۆ ئەو
دەزگايە ببينن، پێى بلێن رەفتارى ھەتا ئىستاي ئێوہ لەگەڵ خەلکدا ئەمە

ئەنجامەكەى بووه و گرفتى ئۆوه ئالېرەدايه و دەتوانن گرفتهكه تان بهم شۆوهيه چاره سەر بکهن. متمانه ئالەویدا سەر هەلەدا كه تۆ چاویكى زیاده دروست بکهى، تا خۆتى پى ببینیتەوه، خۆتى پیهه لسه نگینى و بزانی له کویدا بۆ شاییت دروستکردوه له نیوان خۆت و خەلکیدا كه تۆ ئیشیان بۆده كه یت. بۆیه له دهزگا رسمیه كانى ئیمه و به تاییه تی له ئاسایش داواى زانیاری و پوونکردنه وه کردن، نه شیاوه. تۆ ئیستا بچۆ له سەر ئه و جادهيه كه مه فره زه ی ئاسایش وه ستاوه لى پېرسه: بۆ دەم پشکنى؟ پیت نالى و رهنگبى لیشت تورهبى. له کاتیدا زۆر پیویسته و مافیكى مه دهنانه يه خەلکى زانیاریان هەبیت و ئاسایش متمانه دروست بکات لای تۆ پیت بلێ: هۆى ئەم پشکنین و سه یاره راگرتنانه له چیه وه هاتووه. چونکه گەر ئەمەت پى نه لێ، په رچه کردارت له لا دروست دهکات و كه ئەمەشى کرد، تۆ به شۆوهيه كه له شۆوه كان متمانه ی خۆت له گەل ئەو دهزگایه له دهست ده ده ی. نه بوونى تیگه یشتن و ده رکىكى تایبەت له چه مکى متمانه له ناو دهزگا رسمیه كانى ئیمه دا، به برۆای من زه ربه يه کى زۆر گه وره ی له و دهزگایانه داوه.

ئەگەر وهزیری ناوخۆ له جیاتى خۆ شارندنه وه و ته سلیمبوون به لۆژیکى تیرۆریستان (كه به راستى ده یانه وى ئەو خۆى بشاریتته وه!)، بهاتبأ و چه ند جارى له سەر جاده كان و له گەل ئاسایشه كاندا ده رکه وتبا و به رپه رچى هه رپه شه چیه كانى داباوه، برۆانه ئیستا چ متمانه يه کى له لای خەلکى دروستده کرد! به لām ئەگەر په مزى کیشه كه نه یتوانى پووبه پووی کیشه كه ببیتته وه، ئەوه خۆى ده توانى به شیک بى له دروستکه رى بى متمانه يى له نیوان دهزگاكه ی و خەلکدا و سه رمایه ی په مزى بۆ ده سه لات دروست نه کات. بۆیه پیموايه وهزیری ناوخۆ وهك شه خسى خۆى و پاشان ئەو داخراوه يیه ی له ده ورى ئەو وهزاره ته و دهزگاكانى هه يه، پۆلیان كه م نه بووه له ته شه نه سه ندنى رووداوه كان و دابه زاندنى متمانه ی ئاسایش له په یوه ندی به خەلکه وه. ئەوان نه یانتوانى خەلک بکه نه به شیک له پرۆژه ی به رهنگار بوونه وه ی تیرۆریزم له شارىكى وه کو هه ولێردا و مه ترسییه كه وهك مه ترسیى بۆسه ر ژيانى مه دهنى پیناسه بکهن، نهك وهك مه ترسیى بۆسه ر ژيانى تاكه كه سیک و دهزگا په سمیه كان. هه لبه ت من له و

برپاوه دا نیم دهزگاکانی ئاسایش بتوانن به تهنیا هه موو ئاسایشی شار بپاریزن، به لام
 له و برپاوه دام نه گهر دهزگاکانی ئاسایش بتوانن متمانه له لای خه لک دروست بکه ن،
 ده توانن ئاسایشی شار به پێژیه کی ژۆر به رزتر بپاریزن. بۆیه روودانی تراژیدیای
 واگه وره وه کو روودای رۆژی ۱ / ۲ هه ر رووداویک نییه بۆ ئیدانه کردنی نه و
 بوونه وهرانه ی له پاگه یاندنی کوردیدا به (شه مشه مه کو پیره کانی شه و) ناو بران،
 به قه ده ر نه وه ی رووداویکی شه ده بی ناچار به خۆدا چوونه وه مان بکا له هه موو
 ئاسته کاند. ته نانه ت له ئاستی وه زاره تدا، له ئاستی ئاسایشدا که خۆیان قوربانیان
 داوه، شه هید و برینداریان داوه و بوونه ته ئامانجی تیرۆرستان له شاری هه ولێر، به لام
 نابێ ئه م برینداری و ئه م تراژیدیایه و امان لیبکا چاو له وه له گه وهرانه ی وه زاره تی
 ناوخۆ و له وه له گه وهرانه ی ده زگای ئاسایش بیوشین و ناچاریان نه که یین بۆ نه وه ی
 به خۆیاندا بجینه وه. ئه م رووداوه له هه ر ولاتیکی تردا، که نیوئه وه نده ی ولاتی ئیمه ش
 ئیدیعیایه ی دیموکراسیه تی تیدا نا کریت، روویدا با، ئیستا له میژ بوو وه زیری ناوخۆ
 داوای لیبوردنی له کابینه که ی خۆی ده کرد و داوای لیبوردنی له میلله ت ده کرد و
 مائناوایی له و کورسیه ده کرد که له سه ری دانیشه توه.

بیستوون: ژۆر جار له راگه یاندنه کان واده گوته ی که خه لکانیک له ده ره وه را دین تیرۆر
 ده که ن، ئایا ئه مه باز دانیک نیه به سه ر راستیه کدا که پێمانده ئیت: له ناوه وه ش
 ده ستیک هه یه بۆ هاوکار یکردنیان؟

سیوه یلی: له وه لامی پرسیاری یه که مدا هاته سه ر نه وه و گوتم: کۆمه لگای ئیمه
 بۆخۆی پانتاییه که بۆ به ره مه یێنانی توندوتیژی و توندپه وی. بێمانایه ئیمه به رده وام
 ئیش له سه ر نه و تیۆریه بکه یین که ده ئیت هه میشه ده ستانیکی چه په ل له ده ره وه ی
 کوردستان، ناحه زان به دیموکراتی و ئازادی و کرانه وه ی کۆمه لگای ئیمه، ده یانه وی
 بێنه ناو کۆمه لگای ئیمه وه و گه ره کیانه نه و ئاسایش و ئازادی و دیموکراسیه ته ی
 که گوته ی سیاسی پێناسه ی ده کا، له ئیمه بشیوینن. من پێماوه کۆمه لگای
 کوردیش بۆ خۆشی نه و سه رانه، نه و چاو و ده ستانه ی په ره ورده کردوون که لیته
 ده بنه ته گبیرکه ر و پێپیشاندهر و ته وقه له گه لکه ری نه و جه سته یه ی له یه مه ن و

سعودیه و هر ولایتیکی تری عهره‌بی و مسولمانه‌وه دیت خوی به‌قینیتته‌وه. به‌هیچ شیوه‌یه‌ک من له‌گه‌ل ئه‌و تیورییه‌دا نیم که به (تیوری پلانگییری) به‌ناویانگه و له‌سه‌ر ئه‌وه کار ده‌کا هه‌میشه سه‌رچاوه‌ی قه‌یرانه‌کانی ناوخو بگێریتته‌وه بۆ ده‌ستیکی بیگانه که به‌رده‌وام پلان بۆ تیکدانی دۆخی ئیمه‌ داده‌نی. ئیمه‌ بوخۆمان هر له‌ماوه‌ی ئه‌و سیانزه‌ ساله‌ی دوااییدا جوړی له‌مروڤمان په‌روه‌رده کردووه، که ئاماده بووه له‌سه‌ر گرته‌وه‌ی که‌پک و ته‌پۆلکه‌یه‌ک و بنداریک، خوی به‌کوشت بدات و چه‌ندانیش بۆ بکوژی. ئیمه‌ له‌ناو مروڤگه‌لینکا ده‌ژین که له‌ نیوان چوونه‌ ده‌ره‌وه‌و هاتنه‌ ژووره‌وه‌یه‌کدا خوشکه‌که‌ی خوی ده‌کوژیت و ئه‌مه‌ش ناوده‌نیت قه‌تلی ناموس و که‌سیش گونی ناگریت! ئیمه‌ له‌ماوه‌ی ئه‌و سالانه‌دا، شه‌ری ناوخوی خو‌کوژیان کردووه، شه‌ری ئیسلامی سیاسییان کردووه، شه‌ری گۆریلامانکردووه، له‌ناشتبوونه‌وه‌دا ئه‌وپه‌ری سه‌ختگیریمان پیشانداوه و مروڤی کوردمان له‌پارایی و چاوه‌پوانیه‌کی زۆر غه‌ریبدا پاگرتووه.. هاوپی ئازیز: تو ئه‌گه‌ر ئیستا سه‌یری ته‌له‌فزیونه‌کان بکه‌ی، یان گوێ له‌رادیۆکان بگری و ئه‌گه‌ر رۆژنامه‌کان بخوینیه‌وه، ده‌بیستی و ده‌بینی مروڤی کورد چه‌نده داوی یه‌گرته‌وه‌ی ئیداره‌کان ده‌کا و چۆن ده‌نگی خوی کردووه به‌یه‌ک ده‌نگ. وه‌لی ئه‌وه‌ به‌ته‌نیا ته‌عبیرکردن له‌ خواستیک نیه که هه‌ستی نه‌ته‌وه‌یی دروستیکردبیت، به‌لکو ته‌عبیرکردنیش له‌ زه‌لیلبوونیکی نه‌ته‌وه‌یی به‌ده‌ست دوو حیزبه‌وه که وایانکردووه یه‌ک میلله‌ت له‌وه‌ زیاتر که تکا و رجا له‌وان بکات، هیچ قسه‌یه‌کی تری بۆ گوتن نه‌مابیت. هیچ خه‌ونیکی نه‌مابیت و هیچ وزه‌یه‌کی داهیتانی نه‌مابیت تا بیر له‌ خو‌شکردنی ژیا‌نی خوی بکاته‌وه. میلله‌تی یه‌کده‌نگی ئیمه‌ له‌به‌رده‌م دوو خواوه‌ندی ناموته‌عالیدا زه‌لیلانه‌ ده‌پاریتته‌وه و دوعای گیرا نابیت. سه‌یر له‌وه‌دایه هه‌ردوو ئه‌م حیزبه‌ ده‌سه‌لانداری کوردستان هه‌ناسه‌ بپه‌کیانه له‌سه‌ر چرینه‌وه‌ی ئه‌و گۆرانیانه‌ی باس له‌ دیموکراسی و مافی مروڤ ده‌که‌ن. به‌لام بیریان ده‌چیت دیموکراتیانه‌ترین کردار ئه‌وه‌یه گوێ له‌ داخوازی خه‌لک بگری و جوانترین په‌چاوکردنی مافی مروڤیش ئه‌وه‌یه خه‌لکی ئه‌وه‌نده له‌ عینادیه‌کانی خو‌تدا زیندانی نه‌که‌ی، که هه‌ست به‌ زه‌لیلبوونی خو‌یان بکه‌ن.

شاخه وان: له نټیو شارددا به مانا هاو چرخه که ی کولتووریك به ره هم دټیت له فورمیکی
 مودیرنه دا و ئهم کولتووره ش ئاستیکی نوټیر له په یوه ندیه کومه لایه تیه کان
 ده مینټیه ناروه. نه گره نه مه بکهینه پټوانه یه ک بڼه لسه نگانندنی شاره کانی لای ئیمه
 و به تاییه تیش شاری هه ولټر، تو ره وشه که چوڼ ده بیني: ئاخو هه ست ناکه یت
 شاره کانمان به هه موو پټکهاته کانیا نه وه درټزکراوه ی گوندبن، له گه ل نه وه شدا که
 ده زانین کولتووری گوند خټله که یه و زه میه نه ی فراوان بوونی توند په وی زیاتر تټدایه؟

سیوه یلی: نه وه ندی من ئاگادار بم، له زانستی شاناسیدا، میژوونوسان و
 کومه لئاسانی شار باس له چه ندین جوړی شار ده کن به بی نه وه ی بوونی شار
 بیه ستنه وه ته نیا به کولتووری مودیرنه وه، چونکه شار میژوویه کی پیش مودیرنیشی
 هه یه. نه وه راسته شار خاوه نی کولتووریکی تاییه ت به خو یت، که نه مه ش له
 په فتاری هاو شار بیه کانددا په نگده داته وه و بی کاریگر نییه له سر زه بینیت و
 تیروانینیان بڼ دنیا. هه روه ها راسته له پووی فورم و پټکهاته وه شاری ئیمه،
 پټکهاته یه که جیاوازه له گوند، ئیمه له شارددا گه ره کی دووردرټز، شقامی پان و پور،
 سه نته ری شار، بازپ، دائیره کان، نه خو شخانه کان و باخچه کان، په راویز و ده ور به ری
 شارمان هه یه که هه موو نه مانه شار له شوینټیکی دی جیا ده که نه وه که ناوی نا- شاره،
 یا ده شیټ ناوی گوند بی (نه گه رچی هه میسه جیاوازی نیوان گوند و شار نابټیه
 فاکته ریکی جیا که ره وه، به تاییه تی له کومه لگا پیشه سازه کانددا که سنووره
 ته قلیدیه کانی نیوان شار و گوند له ناو چوون و کالټیونه نه ته وه)، به لام له لای ئیمه
 هه تا نیستاش شیاوه شار به و پانتاییه پټناسه بکهین که له ده ره وه ی شار خو یت،
 واته گوند، یان ناشار. شاری کوردستان هه میسه شاره به به راورد له گه ل گوند و
 ناشاردا، نه ک به به راورد له گه ل شاری ولاتانی دراوسی، یان شاری خوړئاوا. بیگومان
 کاتی شار به به راورد به گوند پټناسه ده کهین، نه وه هه لټت له پووی کولتووریشه وه
 نه و دوو شوټنه مان له یه کتر جیا کردوونه ته وه. ده کری بگوتری: ئیمه له ئاستی فورمدا
 شارمان هه یه، شیوه ی شارمان هه یه به لام ئیمه شاری به گوند بووشمان هه یه و
 سرووشتی گوند له شارددا، ره نگدانه وه ی زور تاییه تی خو ی هه یه. وه لی نه وه به و

مانایه نییه که توندپه‌وی شار، توندپه‌ویییه که له‌گونده‌وه هاتوو. گوند به‌وه تاوانبار نه‌که‌ین که ته‌نیا توندوتیژی به‌ره‌م ده‌هینن، چونکه میکانیزمی کۆنترۆل‌کردنی توندوتیژی به‌ره‌م ده‌هینن. هه‌روه‌ها ئه‌وه‌شمان بیر نه‌چیت که شار بۆ خۆشی ده‌توانن توندپه‌وی به‌ره‌م به‌هینن، هه‌روه‌کو چۆن ده‌شتوانن ته‌نیا یی به‌ره‌م به‌هینن، هه‌روه‌کو چۆن ده‌شتوانن بیده‌روه‌ستی و بیموبالاتی و مالیخولیا و سه‌رگه‌ردانی و دل‌ه‌راوکی و چیژ و هه‌موو ئه‌و خه‌سله‌تانه به‌ره‌م به‌هینن که له‌که‌سایه‌تی مرۆشی هاوچه‌رخدا به‌شیوه‌ی جیاواز ره‌نگه‌ده‌نه‌وه. به‌دیوکی تردا: هه‌روه‌کو چۆن شار ده‌توانن تاکه‌راییی و عه‌قلانیه‌ت و سه‌ربه‌خۆیی و جوانیناسی به‌ره‌م به‌هینن، ئاواش توند وتیژی و ئالۆزی و ساردی و بیرۆکراتیه‌ت و توندپه‌ویش به‌ره‌می شارن. پاستر وایه‌ بگوترن، به‌پیتی جیاوازی شاره‌کان کولتوری شاریانه‌ی جیاوازی‌شمان هه‌یه. ئه‌م قه‌سیه‌ ئه‌گه‌ر بۆ هه‌موو شاره‌کانی جیهانی سییه‌میش راست نه‌بی، ئه‌وه سه‌باره‌ت به‌ شاره‌کانی ئیمه‌ هینده له‌ واقیعه‌وه دوور نیه.

ده‌ریاره‌ی شاریکی وه‌کو شاری هه‌ولێر ده‌توانن چی بلێن؟ فرنان برودل، میژووکاری فه‌ره‌نسی و ئه‌ندامی قوتابخانه‌ی میژوویی (ئانال) سی جۆر شار له‌یه‌کتر جیا‌ده‌کاته‌وه. یه‌که‌م: شاری کراوه‌ی وه‌ک شاره‌کانی یۆنان و پۆم. دووه‌م: شاری پیشه‌سازی و گروشاره‌ینه‌ر، وه‌ک شاره‌کانی سه‌ده‌ی نۆزده‌یه‌م و سییه‌م: شاری به‌سه‌رخۆدا داخراوی وه‌ک شاری سه‌ده‌کانی ناوه‌پاست له‌ ئه‌وروپا. من له‌و بره‌ویه‌دام شاری هه‌ولێر نزیکه له‌جۆری سییه‌م و خه‌سله‌ته‌کانی ئه‌و جۆره‌ شاره‌ی به‌سه‌ردا ده‌گونجی. هه‌ولێر له‌سه‌ره‌تاوه شاریکه له‌ناو قه‌لایه‌کدا (شارقه‌لایه‌) و پاشان ده‌بیته شاریکه به‌ده‌وری قه‌لاوه، به‌لام هه‌رگیز خه‌سله‌تی بازنه‌یی خۆی له‌ده‌ست نه‌داوه، که داخراوبوونیه‌تی. هه‌ولێر شاریکی بازنه‌یی، له‌پووی میژوویییه‌وه کۆنه و ده‌سه‌لاتی ره‌مزی خۆی له‌میژوووه دووردریژه‌که‌یه‌وه به‌ده‌ست ده‌هینن و ئه‌مه‌ش له‌زۆر باردا پێگه‌ له‌به‌رده‌م مۆدێرنیزه‌بوونی ئه‌م شاره‌دا. چونکه زۆرجار میژوو، یان پابردوو نه‌ک هه‌ر ده‌بیته ئه‌و زه‌خیره‌یه‌ی که خۆراک ده‌دا. به‌هه‌نوکه، به‌لکو ده‌شبیته باریکی گران و پێگه‌ له‌به‌رده‌م گه‌شه و داها‌توودا. یه‌کێک له‌ تایبه‌تمه‌ندییه‌ باشه‌کانی هه‌ولێر

ئەو ھەيە، كەس ناكات بە ھەولێری و خەسلەتێكمان نیه پێی بگوترێ خەسلەتی شاری ھەولێر. واتە لەم شارەدا كۆلتووریکی ستانداردی بالادەستمان نیه كە ھەموو ئەوانەى دێنە ناو ئەمشارەو، ناچار بكا بێنە ھەلگری ئەو كۆلتوورە و لێكچوون لەنیوان ھاوشارییەكاندا دروستبكات. تۆ لە ھەولێر دەتوانیت بەردەوامی بەدەیت بە كۆلتووری خۆت بەلام ناتوانیت کاریگەریت ھەبێت بۆسەر ئەوانیت. لەناو بازنەى شاردا ھەكئەوێ كە ھەیت جێگەت دەبێتەو، ھەلێ زەحمەتە بتوانیت بجیتە ناو بازنەى ئەوانیتروە. ھەولێر لەھەمان كاتدا شارێكیشە لەپووی پێكھاتەو، پێناسەى شارێكى مامناوەندى بەسەرا دەسەپێت، كە تەواو جیاى دەكاتەو لە گوند، یان تەنانەت لە پیشینەى میژوویی خۆی. كێشەى ھەولێر ئەو ھەيە بەردەوام لەبەردەم مەترسی بەگوندبوودایەو ئەمەش ھەرچەشەيەكە لە بەشاربوونی ھەولێر بەمانا ھاوچەرخەكەى. لەم شارەدا چەندین گەرەكى تاییەتى ھەيە كە ناوھەكانیان بەیادھێنەرەوێ ناوی خێل و عەشیرەت و توێژی كۆمەلایەتین و لەو بەشانەى شاردا، كۆلتووری خێل و عەشیرەت و توێژی تاییەتى كۆمەلایەتى بالادەستە، نەك كۆلتووری ستانداردى شار. ئەمەش بۆتە ھۆى ئەو ھەي ئەو كۆلتوورەى تۆ دەفەرەموى كۆلتووریكە تاییەتە بەشار، لەھەولێر دروستنەبێت. گرنگترین خەسلەتەكانى ئەو كۆلتوورە شارێش ئەو ھەيە كە پەيوەندیى مرقفەكان بەيەكتەرەو پەيوەندییەكن لەسەر ئاستى تاكەكەسەكان، نەك لەبەر ئەو ھەي ئەندامى ھەمان عەشیرەت و خێل و بنەمالەن. واتە بۆنمونە: پێزی من بۆ تۆ لەناوشاردا جیاوازه لە ریزی من بۆ تۆ لەناو گونددا. لەناو گوندا لەو روانگەيەو پەيوەندی لەگەڵ یەكتەر دەگرین كە ئێمە بەرژەوەندییەكى ھاوبەش لەنیوانماندايە، یا بەرچەلەك دەچینەو سەر یەك خێل، یان پەيوەندییەكى خوێنى لەبەینماندا ھەيە، ئەركێكى كۆمەلایەتى جێبەجێ دەكەین، یاخود مەترسیەكى ھاوبەش كۆماندەكاتەو. ئەوانە دەبنە بنەماكانى پەيوەندی مرقفەكان بەيەكتەرەو لەناو گونددا، بەلام لەشاردا ئێمە دانپیانان و پێزگرتن و پەيوەندیان بەيەكتەرەو لەو ئاستەو ھەيە كە تاكایەتى یەكتەر قەبول دەكەین. تۆ كەسیكى بە رەفتارەكانت، بە شیۆھى بێركردنەوێ پێناسەى خۆت لەبەرامبەر مندا دەكەیت، كە بە رەفتارەكانم و

به‌شيوه‌ی بیرکردنه‌وه‌م پیناسه‌ی خۆم له‌به‌رده‌م تۆدا ده‌که‌م. واته له‌شاردا کولتوریک
 هه‌یه بۆ قه‌بولکردنی جیاوازی به‌بێ ئه‌وه‌ی ئه‌وقه‌بولکردنه له‌ترسیکه‌وه یان له
 به‌رژه‌وه‌ندییه‌کی هاوبه‌شه‌وه یاخود له‌ئینتمایه‌کی هاوبه‌شه‌وه دروست بووبی.
 بێگومان له‌دروستکردنی ئه‌و کولتوریه مۆدێرنه‌ی شاردا، کۆمه‌ڵێک دامه‌زراوه و یه‌که‌ی
 ئیداری پۆلی تایبه‌تیا ن هه‌یه و په‌ره به‌و کولتوریه ده‌ده‌ن، بۆ نمونه: ده‌ولت و
 سیستهمی په‌روه‌رده و خوێندن. ئه‌مانه ئه‌و ده‌زگایانه‌ن که‌وا ده‌که‌ن مرۆڤ له
 کائینیکی پابه‌ند به‌خێزانه‌وه بیه‌تته مرۆڤیکی پابه‌ند به‌ کۆمه‌ڵگاوه، دیاره ئه‌مه‌ش
 له‌سه‌ر بنه‌مای پێزگرتن له‌ سه‌ربه‌خۆی و تاکایه‌تی مرۆڤ. کێشه‌که له‌ ولاتی ئیমে‌دا
 له‌وه‌دایه که زۆریه‌ی ئه‌م ده‌زگا و سیسته‌مانه ماهیه‌تی بنه‌په‌تیی خۆیان دۆڕاندوه و
 ئه‌و پیناسانه‌یان به‌سه‌ردا ناچه‌سپێ که بۆخۆیانی ده‌که‌ن. ئه‌توانم بڵێم ئیمه
 سیسته‌میکی په‌روه‌رده‌ییمان نیه که به‌و ئاراسته‌یه ته‌ماشای مرۆڤ بکات که
 بوونه‌وه‌ریکی سه‌ربه‌خۆیه و خاوه‌نی گه‌وره‌یی خۆیه‌تی و پێویسته ئازادانه بیربکاته‌وه
 و ئینتیمای بۆ نیشته‌تمان و ده‌ولت و ده‌وره‌یه‌ر له‌سه‌ر بنه‌مای هه‌وشیاریه‌وه بیه‌ت،
 نه‌ک ئینتیمایه‌کی سه‌پێتراو له‌سه‌ر بنه‌مای ئایدیۆلۆژییه‌وه. سیستهمی په‌روه‌رده‌یی
 ئیمه، ته‌نانه‌ت له‌ قوناغی زانکۆشدا به‌وجۆره بیر له‌ مرۆڤ ناکاته‌وه، که وزه‌یه‌که بۆ
 داها‌تویه‌کی هاوبه‌ش و پێویسته ئه‌م وزه‌یه به‌فیرو نه‌دری‌ت. بۆیه ده‌بینین ئه‌وه‌نده‌ی
 زانکۆ وه‌ک دامه‌زراوه‌یه‌کی عه‌قلانی قوتابه‌که‌ن له‌ کۆمه‌ڵگا ده‌تورێنێ و دووریان
 ده‌خاته‌وه له‌ بیرکردنه‌وه له‌ شتی هاوبه‌ش، ئه‌وه‌نده دامه‌زراوه‌یه‌کی ته‌قلیدی وه‌ک
 خێزانی، که له‌سه‌ر بنه‌مای پاراستنی نه‌رێته‌کانه‌وه دامه‌زراوه، له‌ کۆمه‌ڵگا
 نایانتورێنێ! بۆیه لاوازی و که‌مه‌ترخه‌می ئه‌و ده‌زگا و سیسته‌مانه ده‌یه‌تته هۆی
 لاوازیبون و سه‌ره‌له‌دانی کولتوریه ستانداردی شار و له‌ئه‌نجامی ئه‌مه‌یشه‌وه
 جۆره‌کانی په‌یوه‌ندی خێل و په‌یوه‌ندی ته‌قلیدییه‌کان دزه ده‌که‌نه شاره‌وه و ده‌بنه
 به‌شێک له‌ سیمای شار. بێگومان ئه‌مه‌ش پێگه‌یه‌کی سه‌ره‌که‌یه له‌به‌رده‌م دروستبوونی
 په‌یوه‌ندییه کولتوریه مۆدێرنه‌کانی شاردا. هه‌ریۆه‌شه له‌ غیابی ئه‌م کولتوریه‌دا که
 تایبه‌ته به‌شار، کولتوریه‌ی دیکه سه‌ره‌له‌ده‌ات و دزه ده‌کاته ناوشاره‌وه، که

په گورپشهي له شاردانې، به لام به ته واوېش له گوندا نېه و ده كړئ بليين:
كولتورېكي شيوينراوه له هردووكيان. نه به ته واوي مانا شارييه و نه پړاوپر گوندي
و ناشاريشه، به لام توندوتيزي تاييه تمه ندييه كي هره سهره كييه تي.

بيستون: *نایا ده كړئ به چنډ نمونه يک نه مه پرونېكه يته وه؟*

نمونه كان زور و بهرچاون. نه و ندهي له م سيانزه ساله ي دواييدا له شاريكي وه
هولير و شاره كان تریش دياردهي نافرهت كوشتن، ټوله كړنه وه، تيزابريزي و
خوسووتاندن و سولحي عشايري بؤ پيگري كړدن له خوین و دوژمنايه تي برهوي
سه ندوه، نه توانم بلييم به دريژاي ميژوي گونده كانی نيمه نه و نده كيشه و نه و نده
ژماره ي نافرهت كوشتن پوينه داوه و كولتوري گوند له گال نه و شدا كه توندوتيزي
تاييه ت به خوي هيه، به لام هه مان نه و پيژهي توندوتيزيه ي به خوي وه نه بينيوه كه
نيمه له شاردانې زمونمان كړد. هه مو نه نمونه و زوري تریش پيمانده لين: نيمه
له بردهم كيشه و پرسياړيكدان: بؤچي له گال نه و شدا كه شاري نيمه نه به ته واوي
مانا شاريكي جيهاني سييه ميه و نه گوره شاري نه وروپا و نه مريكايه، كه چي نه و
هه مو توندوتيزيه به ره مده ميئي؟ نایا شاري نيمه جگه له ودي له پوي فورمه وه
بؤته شار، له پوي ناوه پوكي په يوه ندييه كانيشيه وه بوه به شاريان نه ؟

بيستون: *باشه بؤكه مكرنه ودي نه و توندوتيزيه چي بكرت باشه و چون خومان له و*
كولتوره شيوينراوه بزگار بکين كه هره شه يه له سر كولتوري شار؟

سيوه يلي: كورده ناسيوناليسته پومانتيكيه كان، له ناوه وه و دهره ودي كوردستان و
به تاييه تيش له نه وروپا، واپير ده كه نه وه نه گهر سالي مليونيك بؤسر چل مليونه كي
تر زياد بكرئ، نه وه كورد ده بيت نه ته وه. به هه مان شيوه ش كه سانيك هه و ساييري
شار ده كن كه نه گهر شاره كه قهره بالغ بوو، گهره بوو، له بهر ټوټو مېل پيگا نه بوو
برويت، پاركيكت كرده وه، يه ك دو هوتيل چوون به ناسمانا و هتد. نه وه نيت بؤته
شار. له راستيدا ده كړئ شار به ووي سياسي تيكي تاييه ت به شاره وه كؤنټرول بكرئ و
پيكبخرئ، پويسته له پيگي پلاندانانې به رده وامه وه شار پيكبخرتته وه و بكرتته نه و
فه زايه ي كه پيش هه مو شتيك فه زاي ژيانه بؤ مړؤ. به بؤ پلاندانان و سياسي تيك بؤ

شار که بزانیّت چۆن شار کۆنترۆل بکات و چۆن شار بکات به شار به بئێ ئه وهی مه ترسی به گوندوبون، یان ناشاربوونی بیته سهر، شار ده بیته به ره مه یته ری توندوتیژی. نه بوونی پیتاسه یه ک و پلانیك بۆ ئه وهی ئیمه چیمان له شار ده وئ و ده مانه ویت شار چۆن بیته، ده مانخاته به رده م ته قینه وهی شار به هه موو ماناکانی. بۆنونه: فه رمانگه کان به شیکی گرنگی پیکه یته ری شارن، شاری بئێ فه رمانگه جه سه ته یه کی بئێ دل وایه، به لام له نه بوونی پیتاسه یه کدا بۆشار، فه رمانگه کان ده توانن بیروکراتیه تیکی زۆر به مانا خراپه که ی به ره م به یئن: دواخستنی ئیشی هاوولاتیان، دروستکردنی قه له بالغی و ژوور او ژوور پیکردن و نه بوونی شیوازیکي پووبه پووبوونه وهی مه ده نیانه له گه ل هاوولاتیاندا، هه موو ئه مانه بۆی هه یه سه رچاوه ی توندپه وی بن. به پڕوای من گه و ره ترین هه له له ئه زمونی ئه م سیانزه ساله ی رابردودا که په یوه ندی به شاره وه هه بیته، ئه وه بوو فه رمانگه کان له په گه زو پاشماوه کانی به عس پاک نه کرانه وه. هه موو بزوتنه وهی پزگاریخوازی کورد پیتاسه ی بۆ دووژمن ئه وه بووه که هیژیکه له (ده ره وه) و بیگانه به کۆمه لگای کوردی. دووژمن له و پوانگه یه وه که سئ بوو له ده ره وه هرووژمی ده هیئایه سه رمان و ئیمه ش له ناوه وه پووبه پڕوی ده بووینه وه. به لام له ماوه ی ئه م سیانزه ساله ی دوا ییدا، ئیداره ی حکومه تی هه ریم به سوود وه رگرتنی له په گه زه کانی پاشماوه ی به عس له ئیداره کاندا و پله و پایه به خشینه وه به سه ریاندا، ورده ورده ئه و دووژمنانه ی خزانه ده ناو کۆمه لگه ی کوردیه وه. واته ئیمه ئیستا ئه وه ندی که له ده ره وه مه ترسییه کان پووبه پڕومان ده بنه وه، ئه وه ندش زیاتر له ناوه وه ده سه ته خۆ له می ششیه کان هه ره شه مان لیده که ن. بوونی که سانیکي زۆر له پيشوه خۆر و له ناپاک و له گه نده لکاران له ناو ده رگا و فه رمانگه کاندا، که خه لک پازیکردن و متمانه دروستکردن به لایانه وه شتیکی بئێ مانایه، له دووژمنایه تی کردنیاندا بۆ کۆمه لگه ی کورد هیچیان که متر نیه له و دووژمنه ی که له ده ره وه پلانت بۆ دائه نیته و ئه توانیته ده ست درێژی بکاته سهر کۆمه لگا. بیروکراتیه تیکی زۆر بالی به سه ر فه رمانگه کاندا کیشاوه، که ده توانین بلێین: یه کیکه له دووژمنه ناو خوییه تازه کانمان. به داخه وه ئه زمونی سیانزه

سال خۆبه‌ریوه‌بردنی ئێمه، که توانیمان له به‌شیکی دوژمنه ده‌ره‌که‌کان رزگارمان بێت، به‌لام نه‌مانتوانی ده‌ستنیشانی دوژمنه ناوه‌که‌کان بکه‌ین. بگره‌ ستایشیکی زۆری خه‌لکانیکی خراپمان کرد که له‌رژیمی پێش‌شودا ده‌ستیان هه‌بوو ستایشیانمان کرد و پیمان گوتن: ئێوه به‌ئه‌زموون و ئێمه به‌بێ ئێوه هه‌یچمان پێناکری. ئه‌مانه هه‌ر ئه‌و که‌س و گرووپانه‌ن که سیسته‌می فه‌رمانگه‌یی ئێمه‌یان به‌ره‌و فه‌سادیکی گشتگروه‌وه برد و نه‌هێنیه‌کانی ئێمه‌یان که‌وته‌وه ده‌ست و توانیان له‌ غیابی ده‌سه‌لاتی به‌عسیشدا، پرۆژه‌کانی به‌عس به‌جۆری دیکه ته‌واو بکه‌ن.

به‌گشتی ئێمه سیاسه‌تی شاربه‌ریوه‌بردن و پلانی شارو ئیداره‌کردنی قه‌یرانه‌کانی شارمان نییه. پتویست ناکات ئه‌ندازیار و ئۆربانیستیش بین، تا تێپه‌گه‌ین پارێزگاریه‌ت و شاره‌وانی و لایه‌نه به‌رپرسه‌کانی دیکه‌ی شار چه‌نده له‌م‌پرووه‌وه هه‌ژار و بێ فه‌نتازیان.

شاخه‌وان: با بێینه سه‌ر باسیکی تر که په‌یوه‌ندی به‌ ئایین و توندوتیژییه‌وه هه‌یه. پێتوانیه کۆمه‌لگای کوردی ئه‌وه‌نده‌ی پێ له‌سه‌ر ئیسلامبوون داده‌گریت، ئه‌وه‌نده پێ له‌سه‌ر کوردبوون داناگریت؟ هه‌لبه‌ته کاتیکی وه‌لاتی ئایینی پێش وه‌لاتی نه‌ته‌وه‌یی ده‌که‌ویت ئه‌وسا هه‌لی ئاسانه‌تر ده‌ره‌خسی بۆ سه‌ره‌له‌دانی توندوتیژی، چونکه ئه‌وسا باوه‌ری ئایینی پالنه‌ریکی به‌هێز ده‌بێت.

سیوه‌یلی: من له‌م باره‌یه‌وه خۆینده‌وه‌ی قوولم نییه و مه‌سه‌له‌ی توندوتیژی و ئایین و شه‌پانییه‌ت له‌باسه‌ گرنگه‌کانی فه‌لسه‌فه‌ی ئایین و یه‌زدانناسیی مه‌سیحین له‌بیری خۆرئاوا.

له‌پاستیدا له‌هه‌موو ئایینه‌کاندا، به‌تایبه‌تی ئایینه تاکخوداییه‌کاندا، جۆریک ستایشکردنی توندوتیژی هه‌یه که ئه‌وه‌شمان له‌ویناکردنی مرو‌فی خواهن بپوا بۆ ئه‌و ئایینه‌ی باوه‌ری پێیه‌تی، بۆ ده‌رده‌که‌ویت. له‌زۆربه‌ی ئایینه‌کاندا به‌شیک له‌ ویناکردنه‌کان بۆ یه‌زدان، ویناکردنیکی په‌ها و شه‌پانگی‌زانه و سزاده‌رانه‌ن، که ده‌توانیت له‌ ئانیکیدا هه‌موو شتی بکات. بێگومان ئه‌مه‌ش له‌گه‌ڵ ئه‌و پێناسه‌یه‌دا بۆ

یه‌زدان وهك (چاكه‌ی په‌ها) وێكنایه‌ته‌وه، چونكه ئه‌گه‌ر یه‌زدان چاكه‌ی په‌ها بێت ئه‌وه بوونی توندوتیژی و ئی‌رها‌بی ئایینی مانای چی؟ ئه‌م ناكۆکیه هه‌ر په‌یوه‌ندی به ئایینه‌وه نییه و هه‌ر ته‌نیا ئایینیش سه‌رچاوه‌ی توندوتیژی نییه له‌ناو كۆمه‌لگادا. زۆر ئه‌و ئایدیۆلۆژیانه‌ی له‌به‌ر هه‌مه‌یه‌تانی توندوتیژی و تیروردا گه‌روه‌یان له ئایین بردۆته‌وه.

ئایین وهك باوه‌ر په‌یتانی مرۆف به‌ هی‌زێکی میتافیزیکی له كۆمه‌لگای كوردیدا وهك ئه‌وه‌ی كه هه‌یه، سه‌رچاوه‌یه‌کی راسته‌وخۆی به‌ر هه‌مه‌یه‌تانی توندپه‌وی نییه، به‌لكو سه‌رچاوه‌ی به‌ر هه‌مه‌یه‌تانی چه‌پاندنه.. ده‌مه‌وێت بڵێم: مرۆفی كورد مرۆفی‌ێکی ئیمانداره له‌ ئاستی ئیمانیکی په‌تیدا، له‌ ئاستی ئیمانیه‌تانیکی گشتیدا و له‌ ئاستی خوو پیوه‌گرتنیدا. ئیمان بۆ مرۆفی كورد ئه‌و سلوكه‌یه كه ده‌یه‌ستێت به‌ هی‌زێکی ده‌سه‌لاتدار له سه‌رووی خۆیه‌وه. پابه‌ندبوونی ئه‌م مرۆفه‌یه به پانتایی (پیرۆز) وه و ئیمانیكه بۆ دروستكردنی هاوسه‌نگی و خۆ جله‌وكردن. به‌م مانایه مرۆفی كورد ئیمانیکی عامیانه و بێ زه‌ره‌روزیانی هه‌یه و ناكرێت ئه‌م مرۆفه له‌ به‌ر تاریكایی ئه‌و كردارانه‌دا موخاسه‌به بكه‌ین كه به‌ناوی دینه‌وه خوینپێژی و تیرورد و جو‌ره‌كانی سه‌ركوتكردن ئه‌نجام ده‌ده‌ن. ته‌نانه‌ت ناشكرێت هه‌موو می‌ژووی پر توندوتیژی ئایینی ئیسلام له‌ سه‌ر مرۆفی ئیماندارێ كورد و ئه‌م كۆمه‌لگایه حساب بكری. پیویسته ئێمه دوو شت له‌یه‌كه‌تر جیا بكه‌ینه‌وه، ئه‌ویش یه‌كه‌م: ئیسلام و می‌ژووه‌كه‌یه‌تی وهك دینیك و دووه‌م: شیوه و نیه‌تی مرۆفی كورده له ئیمانیه‌تانییدا به‌م ئایینه. ئیمانی مرۆفی كورد وهك په‌یوه‌ندییه‌ك له‌گه‌ڵ پیرۆزدا، ئیمانیکی پراكتیکیانه‌یه به كۆمه‌لێ بنه‌ما كه مرۆف پیویستی پییانه بۆ خۆ جله‌وكردن. بۆیه په‌خنه‌گرتنمان له ئایینی ئیسلام و می‌ژووه‌كه‌ی جیا بكه‌ینه‌وه له شیوازی باوه‌ر په‌یتانی خه‌لك به‌ دین. ئێمه زۆر پیویستیمان به‌ خویندنه‌وه‌یه‌کی كوردیانه‌ی ئایین هه‌یه كه پشتی به‌ستبێت به بنه‌ما زانستییه‌كانی توێژینه‌وه، هه‌روه‌كو چۆن پیویستیشمان به‌ پریوایه‌تكردنێکی په‌خنه‌ییانه‌ی می‌ژووی ئیسلام هه‌یه بۆ خاوینكردنه‌وه‌ی ئه‌و می‌ژووه له هه‌موو ئه‌و شتانه‌ی عه‌ربه‌كان له‌ پێگه‌یانه‌وه هه‌ولێانداهه بۆ به‌عه‌ره‌بیکردنی

ئىسلام و دواچار لە پەرۆسەى فۆرمە لە بوونی دەسەلاتى عەرەبیدا بۆ سەرکوتکردنى ئەوانىتر سووديان لێوەرگرتوو. بۆیە بەکارىكى ژیرانى نازانم لە دواى کارەساتىكى وەك ئەوەى هەولێرەو، پەخنەگرتەمان بنەما زانستىيەکانى خۆى لەبىر بکات و لە پەخنەگرتنىکەو لە ئایىن و میژوووەکەى بپیته پەخنەگرتن و توانجدان لە شىوازى ئیمانەیتانى خەلکى ئاسایى بەدین. وەختىک پەخنە لە ئایىن دەگرین و بەتایبەتى لە ئىسلام دەگرین، پێویستە ئەو جیا بکەینەو کە پەخنە لە چ ئىسلامىک دەگرین، یان پەخنە لە چ گرووپىک دەگرین کە ئىسلام بەئاراستەىەکى تردا دەبات و بردوویەتى. دەنا ئەو مقاوومەتە زۆرەى کە خەلک ئەمڕۆ هەیهەتى، لەناست تیرۆردا، ئەو هاوئەردیەى کە هەیانە لەگەڵ ئەو تراژیدا گەرەبەیدا دەگۆرێت بۆ مقاوومەى لەبەرەمبەر پەخنەگراندا و دەگۆرێت بۆ بەرگریکردن لە ئایىن خۆى و ئەمەش توندوتیژیەکى زۆر بەرھەم دەھێنێ و خزمەتێکى زۆریش بە توندپەرەوان و میانەپەرەوان و نەرمپەرەوانى ئایىن دەکات و خەلک بەئاراستەى توندوتیژی ئایینیدا مۆبێلێزە دەکات.

ئەمە چرکەساتىکى زۆر ھەستیارانەى لە ژيانى کۆمەلگاکەماندا و من لەو بېروایەدام گوتارى سیاسى ئێمە زۆر لێى بێئاگایە. واتە بێ ئاگایە بەو مانایەى کە ئەمڕۆ لەدەرگاكانى پراگەیانندنەو پەخنە لە ئایىن دەگیرێت بە بێ ئەوەى کە ئەو جیاکارە وردە لەبەرچاو بگيریت کە عەرزەم کردیت. بۆیە خەلک وا ھەست دەکات تۆ قسە بەبېروپای ئەوان دەلێیت و ئەمەش ھەر ئەو خەلکەى کە ھەتا دوینى لەگەڵتا شەھید دەبوو، دەھاتە ناو تەعزىەکانتەو و ماتەمىەکى گشتى دایگرتبوو بۆ کارەساتەکان وەك ئەوەى بەسەر کورد ھاتبوون نەك بەسەر مسوڵمانان. ئەگەر ئەمڕۆ قسە بە بېروپاکەى بلێیت، ئا لەویداى ئەو خەلکە مەسەلەى کوردبوونى خۆى دەخاتە دواو و پێى لەسەر بېرواکەى دادەگریت و لەپیناویشىدا توندوتیژی دەنوینێ. بۆیە من لەو بېروایەدام مەسەلەى کوردبوونى خەلک و مەسەلەى ئیمانى خەلک بە ئایىن دووشتى لەیەك جیاواز نین و نێز بەیەك و ناکۆك نین لەگەڵ یەكتردا. پێویستە ئەو ھەمان بىر نەچیت مەسەلەى ئیمان ئەگەر مەسەلەىەکى جەوھەریانەى پێکھاتەى مرقۇشیش

نەبىت، شىتېكە دروست دەبىت و ئاستى گەرم و گۈرپەكەشى پەيۋەستە بەو
 كولتورەۋە كە لە كۆمەلگادا بەھاكان دادەپىژى. لەزاتى مەۋقدا زۆر پانتايى ھەن كە
 پارمەتيدەرن بۆ پەرەپىدانى ئيمان و بەھىزىۋونى تا ئاستى توندپەۋى، كە ئەۋانەش
 ئەو پانتايىانەن كۆمەلگا نرخیان بۆ دادەنەت. بۆنمۇنە: شەرمكردن، چاۋەپوانى،
 ترس و ھەستكردن بە گوناھ. ئەگەر كۆمەلگايەكت ھەبوو نرخی بۆ ئەم پانتايىانە
 داناۋ مەۋقى شەمن و ترسەتۆك و چاۋەپوانكردوى قەبوول بوو، ئەۋە ئەو مەۋقە
 ئيمان بەھىزىك دەھىنى و ئامادە دەبىت بۆ گەپان بەدۋاى دىنبايى و ئەو دەستەدا كە
 لە شەرم و چاۋەپوانى و ترس پىزگارى بكات. ترسو شەرم و چەپاندن و مەۋق
 لەچاۋەپوانى و بۆشايى ھىشتنەۋەدا، لە خەسلەتە ديارەكانى كۆمەلگاي ئىمەن و لە
 مندالى ھەركامىكمانەۋە تاۋەكو گەۋرەيىمان ئىمە ۋەك مەۋق فىرى شەرمكردن،
 خۆچەپاندن و ترس دەكرىن و ھەموو خواست و ئارەزۋە ھەنوۋكەيەكانمان بەھۋى
 بەھا زالەكانى ناۋ كولتورەكەمانەۋە، دوا دەخرىن بۆ داھاتۋىيەكى ناديار. دواچار
 ئيمان لەناۋ ئەم ترس و شەرم و جۆرە چاۋەپوانىەدا كە كۆمەلگا نايھىننەتە دى،
 لەدايىك دەبىت و ئاراستەيەكى توندپەۋانە ۋەردەگرىت و دەبىتە تۆلەكردنەۋە لە
 كۆمەلگا و كەسانىك پەيدا دەبن ئايىن بەو جۆرە تەفسىر دەكەن كە چەكىكى سزادانى
 مەۋقە لە دىنپادا. كەۋاتە پىۋىستە جياكارە بكىت لەنىۋان شىتېك كە ناۋى ئىسلامى
 سىياسىيە يان بەكارھىتانى سىياسىيانە ئىسلامە، لەگەل شىتېك كە ئىمانھىتانىكى
 عامىيانە بەئايىن. چونكە ئەگەر ئەۋە نەكەين، ئەۋكاتە ئەكرى شەپكى ناۋخۋى
 نۆى دروست بىي، كە شەپى نىۋان ئىمانداران و پەخنەگرانە لە ئىمانى عامىيانە
 خەلك. ئىمە پىۋىستمان بەۋە ھەيە نەك ھەر مەۋقى ئىماندارى پەتى بەكەينە بەشىك
 لەۋ ھىزە كۆمەلەيەتيەى دىرى تىرۆر و توندپەۋى لە كوردستاندا پىۋىستە، بەلكو
 پىۋىست بەۋە ھەيە حزبە ئىسلامىيەكانىش بھىننە ناۋ ئەۋ بەرەيەۋە ناچارىان
 بكەى بەۋ بەرنامانەياندا بچنەۋە كە بۆى ھەيە بەرھەمپەنەرى توندپەۋى بىت.
 بەكورتى ئەمەۋ گوتارى سىياسى كوردى ھىچ پىۋىستى بەۋە نىيە نە خەلكى عامەى
 ئىماندارى كورد لەخۋى زویر بكا، نە ئەۋ حىزبە ئىسلامىيانەش كە لەناۋ گۆرەپانى

كوردیدا به پرەسمى ڕێگە پێدراون و کاری خۆیان دەكەن، بخاتە بەرهی دوژمنەوه. ئەمڕۆ پێویستمان بەو هەیه هیژە كۆمەڵایەتییهكانی كۆمەڵگای كوردی یەك بخەین بۆ ڕووبەر و ڕووبوونەوهی ئەو تراژیدیا گەورانەی كە ئەشی چاوەڕێ بكرێن.

شاخەوان: ئەي دەزگا ئایینیەكان چی؟ دیارە كە مەترخەمییهكەي بۆ دەزگا ئایینییهكانی ئێمەش دەگەرێتەوه كە نەیاننوانیوه ئایین وەكو خۆی بناسین و پەرە بەو ئیمانە پەتیە بدەن كە ئێوه باستان كرد؟ ئەگەر وانییه، بۆچی ئەو كەمیینهیه كە تەفسیریکی توندڕەویانە بۆ ئایین دەكەن، دەتوانن شارو ولات- كۆمەڵگە بهێژێن و كەچی دەزگا ئایینییهكان بەو پشتیوانە زۆرەي خەلك ناتوانن دەنگی خۆیان بەسەریاندا زال بكەن؟

سیوھیلی: پرسیاریكە لەجیبی خۆیدا. هەر وەكو چۆن پێویستە ئەم ڕووداوە بەكاربهێنین بۆ بەخۆدا چوونەوهی دەزگاكانی ئاسایش و بۆ گۆڕان لەسیاسەتی ناوخۆدا، بۆ بەخۆداچوونەوهی تەك بەتەكی خۆمان، بەبروای من دەبێ بەكاریشی بهێنین بۆ پەرخەنگرتن لە دەزگا ئایینییهكانی ئەم ولاتە. هەر لە مەلای مەزگەوتەكانەوه هەتا دەگاتە وەزارەتی ئەوقاف لەبەردەم ڕووداویكی وادا پێویستە بەخۆیاندا بچنەوه، چونكە دەرگەوت ئەو متمانەییە كە پێویستە دەزگا ئایینییهكان لەنیوان خەلك و خۆیاندا دروستی بكەن، دروست نەبووه و پانتاییهکیان بەبەتالی بەجێهێشتووه بۆئەوهی خەلكانی توندڕەو، كە هەلگری تەفسیری توندڕەوانەن بۆ ئایین، بێن و تراژیدیا بەرپا بكەن.

بیگومان دەزگا ئایینییهكان بەرپرسی یەكەمن لە تەفسیرکردنێکی ئاشتیخوازانە و ژياندۆستانە لە ئایین، لەبەرامبەر ئەو تەفسیرە شەڕانیەدا كە تیرۆریستان دەیکەن. بەلام بۆ دەزگا ئایینییهكان ئەم كارەیان نەكردووه؟ بۆ ڕۆشنییرییهکی ئایینیان بەرھەم نەهێناوه بۆ بەرپەرچدانەوهی ئەو وێنە شەڕانیە لە دین؟ بەبروای من هۆکاری ئەمە دەگەرێتەوه بۆ تێڕوانینی سیاسیانەي دەزگا ئایینییهكان بۆ دین و بۆ كارمەندانی بواری ئایین و بۆ مەلاكان وەك بكەری ئایینی لەم كۆمەڵگایەدا. ئێمە دەزانین ڕۆلی مەلاكان لە پێش راپەریندا چەندە ڕۆلی ئایینی بوو، ئەوێندەش ڕۆلیكی

کۆمهلايه تى بوو بۇ چاكسازى و پىكخستنى كۆمهلگاي. لوكالىي ئىمه. مهلا و كۆمهلگا
 دوويه كى تهواوكه ربوون و كۆمهلگا مهلاي ده ژيانده و مهلاش كۆمهلگاي ده ژيانده وه!
 له سه رده مى به عسدا مهلاكان نه و توپژه بوون كه گوشاريان بۇ ده هيترا و نازار ده دران
 و زينداني دهكران. له كۆمهلگاي لادى نشيني ئىمه دا و به دريژايي نه و ميژووهي
 له سه ر مهلاكان ده توانين بوي بگه پيئنه وه، ده بينين مهلا پوليكي روشنگه رانه ي هيه
 له كۆمهلگاي كورديدا، پوليكي چاكسازيانه ي هيه و زياتريش ئيش له سه ر
 دروستكردي كesh و هه وايه كي كۆمهلايه تيانه دهكات به هوي نايينه وه و زورجاريش
 به ته فسير كرنديكي به رژه وه ندخوازانه ي به نده شهرعيه كان. پياوي توندره وي كورد به
 هه زاران ته لاقى واي خواردوه كه ته نيا مهلا خوشمه شپه به كاني ئىمه توانيويانه
 چاكيان بكه نه وه و ده عوه تي چه ورشي له سه ر بخون. ده يان فيتنه و دوژمنايه تي
 گه وره يان كوژاندو ته وه و كۆمهلگايان له ناكوكييه كان و مه ترسييه ناوخوييه كاني
 پاراستووه. نه م مهلا يانه ئيستا له كوين و له دواي پاپه رينه وه چييان به سه ر هات؟
 بيگومان به شيكيان، له به نه زمونه كانيان كوچي دوايان كرد و له گه ل خوشياندا
 كولتور يكي خوشمه شپه بانه ي جوانيان برده ژير گله وه. هه نديكي شيان بۇ
 له ده ستنه داني عيزه تي نه فسي خويان گوشه گيرييان هه لبارد و به برسي تي پيربوون و
 دلنيام له داهاتووداو له سپاره و كه شكوله كانياندا هوي نه م عوزله ته يان
 ده خوئينينه وه. به شيكي زوريشيان له دواي پاپه رينه وه و به دووله تبووني هه ردو
 ئيداره كه، نه وانيش دووله ت بوون و زياتر له وه ي خه ريكي نايين بن، به شوين حيزب و
 پاره و پيگه كه وتن. له دواي پاپه رينه وه مهلا ده بيتته نه و كائينه ي هه موو شتيك ده كا
 تا له به رده مى وه زاره تي نه وقافدا حيزبي حاكم له خوي پازيى بكات. ده بي به كائينيك
 كه ده ستي گرتو ته وه له ده سله ت نه كه له ناسمان، تا موچه كه ي نه بن، تا له م
 شوينه وه نه قلى نه كه ن نه و شوين و هتد. نه وان ده بنه ده ستي دريژكراوه ي سانسور و
 فه توا له سه ر نوو سه ران و هونه رمه ندان ده رده كه ن و ده كه ونه كيپه پكي له گه ل حيزبه
 ئيسلامييه توندره وه كان و ئيتير كاراكته ري چاكسازانه و روشنگه رانه ي خويان
 له ده ست ده دن و له به رده م فلان مهلاي ساخته ي بريكاري وه زاره تي نه وقافي نه ملاو

ئەولادا قەبوولی ھەموو زەلالەتیک دەکەن و نقەیان لیوہ نایەت. بۆیە ناشتوان
 تەفسیریکی ژیان دۆستانە و مۆفدۆستانە بۆ ئایین بکەن و لەجیاتى ئەوہ دەبنە پەسپۆر
 لە راپۆرت نووسیندا بۆ حیزب و لەفەتوا دەرکردندا بۆ قەلەمى ئازاد. بەپروای من ئەم
 توێژە کۆمەلایەتیە لە دامەزراوہى ئایینیەوہ خوێان نەقل کردوہ بۆ دامەزراوہ
 حیزبیەکان و ئەمەش پێگەیان لێدەگریت نەتوانن لەسەر بەجەژنکردنى یەك پۆژ بۆ
 جەژن و بۆ دەستپێکردنى پەمەزان یەك بکەن، ئیتر چۆن دەتوانن لەسەر
 تەفسیرکردنى لیبووردەیانە و ئاساییشخووانەى دین پێک بکەن. حالى کۆلیژى
 شەریعەش باشتر نییە، وانەزانیت لەوێ باس باسى ئیبن رۆشد و غەزالی و ئیبن
 عەرەبى و سۆھرەوہردى و مەولەوى و مەحوى بێت. لەوێش میزاجى شەخسى و
 بیانووگرتن بە قوتابیان و پۆلێنکردنیان لەپیش ھەموو شتیکی سەرەکییەوہیە. نەك
 ھەر بێدەنگە لە ئاست کێشەکانى کۆمەلگادا، بەلکو بێئاگاییش لە گفتوگۆ
 ھاوچەرخەکانى فەلسەفەى ئایین و میتۆدە زانستیە ھاوچەرخەکانى توێژنەوہى
 ئایین، پەيوەندى ئایین و ئەفسانە، ئایین و زانست، ئایین و میژوو، ئایین و کۆمەلگا و
 تەکنەلۆژى و ھتد. خەسلەتى ھەرە سەرەکی ئەو دامەزراوہ پەروەردەییە کە
 حکومەتى ھەرێم، پێش ئەوہى یەك بەشى فەلسەفە لەم ولاتەدا بکاتەوہ، سى کۆلیژى
 لەو بابەتەى کردۆتەوہ.

قومارى بەكۆمەل

گفتوگۇ: زىرەك عەبدوللا

{قومار وەك يارى. ياساكانى قومار. بىردىنە
وەك نامانجى قومار. قومار لە چ كۆمەلگايە كدا
دەيتتە ديار دەيەكى رەفتار پشيو؟ قومار و ئاين،
قومار و مۇدەبەخشىن و يۇتۇيا. ئەخلاقى
بىردىنە. لە قومارى بەكۆمەلەو بۇ كۆمەلگاي
قومارچى}.

زىرەك: سەرەتا با لەويۇە دەست پىيكەين: چەمكى قومار لە ديدە سۆسيۇلۇزىيە كەيدا
جى دەكە يە نيت؟

رېبوار: خەزدەكەم لە سەرەتاو وەك چالاكيەك تەماشاي قومار بىكەين كە مۇقەكان
بەگروپ پىي ھەلدەستىن، دەشيت لەقۇناغىكەو بۇ قۇناغىكىتر بازىنى ئەم گروپە
گۇرپانى بەسەردا بىت و بچوكتىر، يان گەورەتر بىت، بەلام يەكەم خەسلەتى قومار
ئەو يە كە مەرجى بەكۆمەلەوون و پىكەو بوونمان لەبەردەمدا قوتدەكاتەو! واتە بۇ
ئەو يە ئەو چالاكيە بىتە ئەنجام، پىويستە چەند بىكەرىك لەسەر ياساكانى
پىيكەون. وەلى بەرلەو يە ئىمە ناو لەم چالاكيە مۇيىيە بىنن قومار با وەك جۇرى
لە يارىكردن تەماشاي بىكەين. بەتگەيشتىنى مەن زۆرەي ئەو دياردانەي ئىستا
چوارچىو يەكى نىگەتيف و نەرىتيان بەخووە گرتووە، لەسەرەتاي دروستبوونيانەو
وەك جۇرى لە يارىكردن ھاتوونە تەئارو. لەبىرمان نەچىت يەككە لەو تىپوانىنە
ئەنتروپۇلۇزىيە سۆسيۇلۇزىيە كە ھەيە مۇقە وەك بوويكى (ياريكە) پىئاسە

دەكات. ئەمە ناوى كىتپەكەى نووسەرى ھۆلەندى (ھۆزىنگە) يە (*Humo Ludens*) كە قومار يەككىگە لەو جۆرە يارىيەنەى لە ھەموو كۆمەلگاكاندا بەدىار كەوتوو. كاتىك مەركەزى ھەك كائىنكىكى يارىزان تەماشىا دەكەين، واتە باس لە توانايىيەكى جەوھەرى دەكەين لە مەركەزدا كە ھانىدەدات بۆ يارىكردن و ئەمەش بەر لە ھەر شىئى بەشىكى سىرووشى مەركەزدا پىدەناسىنى. ئاىا بەرپاست مەركەز ھەمىشە ھەر بەجۆرەى ئىستىا لەگەل ژياندا لە مەملەنەدا بوو، يان پەزىگارى ژيان بۆ مەركەز جۆرەى بوو لە يارىكردن؟ پەنگە زۆر بەھەلەدا نەچىن ئەگەر گوتمان زۆرەى ئەو دياردانەى ئىستىا بەپىي ئەو تۆرمانەى لەكۆمەلگادا پەواجىيان ھەيە و بەخراب تەماشىا دەكرىن، لەبەنەتدا دەشىت جۆرەى لەسەرگەرمى و يارىكردن بوو. ئەو تەنبا لەپەرسەى بەمىژووى بوونىاندایە كە ھەندىك لەو دياردانە سىمايەكى خراب بەخۆيانەو دەگرن و دىدى مەركەز لەبارەى خۆيانەو دەگۆرپ. بۆيە مەن پەيمەخۆشە بەرلەوھى ئىمە تىپوانىنمان بۆ ئەو دياردەيە كە بە قومار ناوى دەبەين تىپوانىنكى نىگەتىفانە بى، وچاكە لە پەيوەندى بە سىرووشى مەركەز خۆيەو تەماشىا بكەين. ئەگەر ھەممانكر، ئەوكات دەتوانىن بلىن قومار ھەك جۆرەى لە يارىكردن، كە لەھەموو كۆمەلگاكاندا بىنراو و ياساى خۆى ھەيە، بىرەتە لە ھەلەدانى مەركەزدا بۆ ئەوھى لەتەنباى و پەستى و دەستبەتالى خۆيان پەزىگار بكەن. لىرەشەو ھەلەدانە بۆ بەگروپەبوون، بۆ دۆزىنەوھى ھەلەم و كەسانىك كە ئامادەن يارىمان لەگەل بكەن و پەزىش بەو مەرجانەى پەيويستە لە يارىكردنەكەدا پەچا و بكرىن. بۆيە دەشىت پەگ و پەشەى ئەو شتەى كە ئىستىا پەيدەلەين قومار، پەيوەندى ھەبىت بەجۆرەى لەكەپەكى و پەشەپەكەو، چەونكە لەسرووشى ئىنساندا بەرەوام ھەزى بىرەنەو، ھەزى سەركەوتن، ھەزى زالبوون و خۆسەلمەندەن لەبەردەم ئەو پەزىدا ھەيە. ئەم دياردەيە بۆخۆى ھەموو ئەمانەى تىدا بەرجەستە بوو، كاتىك تۆ جۆرەى لەيارى دەكەيت كەناوى نراو (قومار) يا جۆرەى لەقومار دەكەيت، لەپەستىدا تۆ كەسىكى ئەتەوئى بىيەتەو، چەونكە كەسمان يارىي قومار بۆ ئەو ناكەين تا بىدۆرپەين، يان خەسارەتىكى مادى و مەنەويمان لىبەكەوئىت و لەپەوى دەروونىو ھەممان بكات. كەواتە لە قوماردا جۆرەى لەخواست، جۆرەى

لەحەز، جۆرێك لە مەیلی بردنەو و سەرکەوتن و پیشاندانی شارەزایی لە یاساكانی یارییەكە خۆی بە یاندەكات.

خاڵێکی دیکە ئەوێ، دەکرێت ئەم قوماڕکردنە وەکو ئەو تەماشابکەین کە گروپێک یاجینیك یان توێژێکی کۆمەلگا پێویستی پێیەتی تاكو بەهۆیەو خۆی لە چینی و توێژ و گروپەکانیتر جیا بکاتەو. ئێمە لەبیرمان نەچیت هەر لەمێژووی یارکردندا یەكەمجار یارییەكان تاییەت بوون بە چینی و توێژێکی تاییەت کە مافی خاوەنداریتی کەرەستەکانی یاریکردنیان لەبەر دەستدا بوو. تا ئەودواییانەش بۆ نمونە یاریەکی وەك ئەسپسواری تاییەت بوو بەمیر و پاشا و ئەوانی کە دەسەلاتی پاگرتنی ئەسپ و مەیتەر و کەرەستەکانی سوارچاکیان هەبوو. ئەمە بۆ پاوەتازی و پاوە باز و گەلی یاریتیش هەر راستە. یاخود یارییەکی وەکو (گۆلف) کە لە ئەوروپا تا سەردەمانێکی زۆر، یارییەکی تاییەت بوو بە کورانی پاشا و دەست و پێوەندە نزیکەکانی، نەك یارییەك کە هەموو کەس بۆی هەبوو بێت ئەنجامی بدات. بەم شێوەیە تەماشای دەکەین مێژووی یارییەكان و مێژووی خۆسەرگەرمکردنەكان لەسەرەتاوە جۆری بوون یا هەڵدانیك بوون بۆ ئەوێ چینیك یا توێژێك یان گروپێك بەهۆیانەو خۆیان لە ئەوانیتر جیا بکەنەو. کەواتە دەتوانین بڵێین: لە جۆرێك لە جۆرەکانی قوماڕدا وەك یارییەك ئەو هەستی خۆ جیاکردنەوێ لە ئەوانیتر، بەڵا دەستە. فیلمێکی وەکو (کازینۆ) کە (رۆبیرت دینیرۆ) پۆلی تیا دەبینیت زۆر جەخت لەسەر ئەو لایەنە دەکات، کە قوماڕکردن هەم خووگرتنە بە جۆرێکی یاریکردنەو و هەم شیوازیکی ژانییە کە بەهۆیەو دەستە و توێژەكان خۆیان لەیەكتر جیا دەکەنەو و بەوجۆرەش لەرێگە یاریکردنەو شوناسێك بۆ خۆیان بە دەست دەهێنن. کۆی قسەکانم ئەوێ دەکرێت قوماڕ وەك یارییەك تەماشای بکەین کە لە قۇناعی جیا جیادا مانای جیاوازی هەڵدەگرێت...

زیرەك: لە قسەکانی تۆدا ئەو جۆرە قوماڕکردنە تاییەتە بەگروپێکی دیاریکراو و لەشونێکی دیاریکراویش بە ئەنجام دەگەیەنرێت، خەسلەت و یاسا و تاییەتەندی خۆی هەیە، بەلام ئەو قوماڕە ئیستا ئێمە باسی دەکەین تاییەت نییە بەگروپێك یا

چينىك يان توپۇزىكى ديارىكراوى نىو كۆمەلگا، بەلكو ئەو جۆرە قوماركرندە سەرجم
چين و توپۇزەكانى كۆمەلگاي لە خۇگرتووه، يان بەمانايەكىتر: تاكه كانى سەرجم
چين و توپۇزەكان بەشدارى تيدا دەكەن. پرسیارەكه ئەوہیە لە تیروانینی تودا
خەسلەت و یاسا و تاییبەتمەندی ئەم جۆرە قوماركرندە چیبە؟ ھەروەھا جیاوازیشی
چیبە لەگەڵ ئەو جۆرە قوماركرندەى تاییبەتە بەگروپىكى ديارىكراو؟

ریبوار: با بگەرپینەوہ بۆ یەك دوو لەو سەرنجانەى كە پێشتر بەخیرایی دەرم برین.
ئەرستو مەرۆف بەكائینیكى قسەكەر و لیژەشەوہ بەكائینیكى عەقلانى پیتاسە دەكەت،
بەلام كارل ماركس مەرۆف بەكائینیكى زەحمەتكیش بەرھەمھێن تەماشای دەكەت.
ھەشمانە وەك ئەدگار مۆرن مەرۆف بە بوویكى ئالۆز و خویندنەوہ شمان ھەیە كە مەرۆف
وەك كائینیكى یاریكەر دەناسیتى. ئەمەش بەمانای ئەوہیە ھیچ پیتاسە ھەكى
ستانداردمان بۆ مەرۆف نییە و دەكرێ بە چەمكى جیاواز و لە پوانگەى جۆریە جۆرەوہ
ئەو كائینە بخویننەوہ كە بابەتییكى پەھا و دۆگمای خویندنەوہ نیە و ھەمیشە لە
گۆرپاندایە. بۆ نمونە دەكریت وەك یاری تەماشای ھەریەكێك لەو چالاکیانە بكەین كە
مەرۆف لە زەمینە كۆمەلایەتیە جیاوازهكاندا پیتان ھەستاوہ. مەرۆف لەسەرەتادا یاری
لەگەڵ سروشت دەكەت، یاری لەگەڵ درەخت دەكەت، یاری لەگەڵ ئاژەل و
زیندەوہرەكاندا دەكەت، ئیینجا وردە وردە ئەم یاریانە شیوہى كۆمەلایەتیانەى خویان
وہردەگرن و لەلایەن مەرۆفەوہ دەبنە جۆریك لە ئەنجامدانى ئەرك بۆ دوورخستنەوہى
مەترسیەكان لەسەر خۆى. ئییمە ھەموومان دەزانین ئامانجى پاكردن بۆ مەرۆفى
سەرەتایی بریتیە لە بەدەستھێنانى بژىوى ژيان، بەلام ماھییەتى پاكردن چیبە ئەگەر
لە شیوہى سەرەتاییانەى خۆیدا حەزى بردنەوہ و زالبوونمان لای مەرۆف بەسەر ئاژەلدا
بۆ ئاشكرا نەكەت و ئەمەش تەنیا لە چوارچێوہى شیوازیكى یاریكردندا مەیسەر بووہ.
بۆ خەلك قومار دەكەت؟ بۆ قوماركرند سەرھەلەدەت ئەگەر حەز و خواستییكى
سەرەتایی مەرۆف نەبویت بۆ یاریكردن و بردنەوہ و بالادەستی و خۆسەلماندن.
خاڵىكیتر ئەوہیە مەرۆف بوونەوہریكە برپاى بە داھاتو ھەیە، برپاى بەیۆتۆپیا ھەیە،
برپاى بەوہدیھێنانى شتىك ھەیە كە ئیستا لەواقعەدا بۆى نایەتەدى. ئەمە پەنگە

یه کیک له و هاندره سهره کیانه بی که هانمان ددات بۆ قومار کردن. له قومار کردند؛ تق قومار له سهر نادیاریک، له سهر شتیک ده که ی، یان سه رمایه له پیناوی شتیکدا داده نییت که له هه نوکه دا نازانیت بۆت دهرده چیت، یان دهرنا چیت. تق نازانیت له و هه زاران که سانه ی که هه مان جۆری قومار یا خود هه مان یارییان کردوه و سه رمایه یان بۆ داناوه، بردنه وه به نسیبی کامیان و پاداشت بۆ کامیان دهرده چیت. که واته خۆدانه ده ست یۆتۆپیا یه که و داهاتوویه کی نادیار خه سه له تیکی قومار کردند. بیکومان نه گهر قومار کردن له ولاتی ئیمه دا بوو بته دیارده یه کی ئاوا سه راپاگیر که تق باسی ده که یت، نه وه په یوه ندیه کی پرشه یشی هه یه به نائومیدبوونی مروژ له و واقیعه ی که ئیستا ناتوانیت خه ونه کانی ئیمه به ینیتته دی. چونکه عه ودالبوون به ره و یۆتۆپیا و گه ران به دوا ی به دیه پنانی نادیاردا خه سه له تیکی نه و کۆمه لگایه یه که واقیعه یکی تیکشکاوی هه یه.

لیره دا من نامه ویت چوارچینه یه کی ره واه به قومار ببه خشم، به لام من پیموایه مروژی ئیمه له واقیعه ی ئیمه دا مروژیکه هه میسه خه ونه کانی بۆ داهاتو هه لده گریت، هه میسه موخاته ره ده کات به ئایینده ی خۆی، له و ڕنگه یه شه وه هه میسه جۆریک له نائومیدبوونی تیدایه به رامبه ر به واقیعه. وه ک گوتم بنه مای قومار بردنه وه یه و یه کیک له و مژدانه ی قومار ده یبه خشیت بریتیه له گۆرانیکی بنه بر له ژبانی ئابووریماندا: به گهرمانی به تاله وه ده بته ملیۆنیر. ئه م مژده یه مروژ ده ینیتته سه ر نه و به وایه ی پیی واییت ئایینده ی ئابووری نه و له ڕنگای قومار کردند وه به ده ست دیت، نه ک له ڕنگای تره وه. نه وه ندیه نائومید ده بیت له وه ی پتوانیت له ڕنگایه کی شیا وه وه ئایینده یه کی ئابووری به ده ست بینیت، نه وه ندیه نائومید ده بیت له و واقیعه ی تیایدا ده ژی، نه وه ندیه خۆی به بیتوانا ده زانیت له ئاست هه لومه رجه کاندای بۆ به ده سه ته پنانی ئابووریه کی شیاو بۆ ژبانی خۆی، دیت خۆی ده داته ده ست پرسیک که پرسیکی قومار کردند و نه وه ش پرسیکه ئاشکرا نییه بۆت دهرده چیت یا دهرنا چیت. نه وه ی له م نیتوانه دا به دلنیا یه وه ده بیاته وه قومار ڕیکخه ر و قومار فروشه کانه، نه ک قومارچییه کان! قومار ڕیکخه ره کان گرووپیکی تایبه تن که ده سه لاتی خۆیان له و

هه موو شیوهی قومانده وه به دهست دههینن که دهیانخه نه بازاره وه و خه یال و زهینی ئیمه ی پی کۆنترۆل و چاوبه ستمان دهکن تا ئه و سنووره ی که تووشی ئیدمان ببین. گوتاری ئه وان و مژده کانیاں بۆ بردنه وه ئه وهنده کاریگهرن که تاکه کان نه توانن له بهرامبه ریاندا بهرگه ریی له خۆیاں بکه ن. لێره وه یه که ئیتر قومانده سه له تی یارییه ک له دهسته دات و ده بیته دیارده یه کی نه یار و مه ترسیی بۆ سه ر ژیا نی تاکه کان دروسته کات.

خا لیکتر که به لامه وه له هه مویا ن گرن گه ره ئه وه یه، ئیمه له سه رده میکی ژیا نی کۆمه لایه تیدا ده ژین که نه به ها سیاسیه کان، نه به ها کۆمه لایه تیه کان، نه به ها کولتوریه کان ناتوانن خه لکی له ده وری خۆیا ن و یه کتر کۆبکه نه وه. ناتوانن پیناسه ی پوون و ستاندارد بۆ په فتار و نۆرمه کان بکه ن، ئه مه ش واده کات مڕۆڤ تووشی نۆرم پشێوی و په فتار ئالوژی ببیت و سه رچاوه یه کی نه بیت بۆی بگه پیته وه. که واته نه گه ر قومانده توانیویه تی گرووپێکی زۆر گه وه له کۆمه لگای ئیمه له خۆی کۆبکاته وه، به مانای ئه وه یه قومانده ک ئایینیکی نوێ ده رکه وتووه! ئه وه خا لیکه هه زده که م بیرێ لیکه یه وه: قومانده جۆریکه له ئایینی نوێ، جۆریکه له به رنامه یه کی نوێ که زۆربه مان بپروا مان پێیه تی، چونکه هه میشه له نیوان ئایین و قوماندا خا لیکێ زۆر نزیک هه یه، که ئه ویش فاکته ری کاته. له ئاییندا شته کان هه میشه هه لده گیرین بۆ ئایینده، ئه مه ش واده کات به زه روره ت مڕۆڤی بپروا دار مڕۆڤیکی یۆتۆپیاخواز بیت. به هه شت له و مه سه له یه دا پۆلێکی تایبه تی هه یه و به رجه سه ته که ری ئه و یۆتۆپیا یه که وه ک مژده یه ک دراوه به که سی بپروا دار. ئه و مژده یه ی قومانده ی به مڕۆڤی ده دات دۆخی به هه شتیانه ی بردنه وه یه به لام به ده سه تکه وتیکی ئابووریه وه. لێره دا نامه ویت بلیم بونیادی زه یینییه تی ئایینی بوار ده ره خسی ئی بۆ قومانده کردن، به لام ده کری هۆی ئه و به پیره وه چوونه زۆره ی خه لک له ئاسه ت جۆره کا نی قوماندا، بگه رپینه وه بۆ ئه و لیکچوونه ی له نیوان ئه و دوو جۆره له مژده به خشیندا هه یه. به تایبه تیش که قومانده توانایه کی زۆری هه یه بۆ کۆکردنه وه ی کۆمه لانیکی زۆری خه لک، به جیاوازی ته مه ن و جیاوازی په گه رپیشه ی کۆمه لایه تی و ته نانه ت به جیاوازی ئینتیمای چینه یه تیشیا نه وه،

له ده وروبه څوې. ئه م خاله ليكچوونكي سهر له نيوان نايين و قوماردا دروسته كات، چونكه نايينش قودره تكي سهر سووړه يني هيه بو كوكړنه وه ي خه لگاني جياواز، له چين و تويزي جياواز، به نيتيماي جياوازه وه له چوارچيوه ي هه مان به نامه دا. له كاتيكا زوره ي نايديو لوزيا سياسي ه كان به نامه يه كن ناراسته ي چين و تويزيكي تايهت كراون، نه ك به ره و هه موو كومه لاني خه لك. بونموه فلاديمير لينين دروشمي (كريكاراني جيهان يه كگرن) ي به زكرده وه و گوتاري ئه م دروشمه ش گوتاريكه ناراسته ي كريكاراني جيهان كراوه. به لام گوتاري نايين ئه م سنوره تيكد ه شكيني و وه رگه كاني چين و تويز و په رگه زكي تايهت نين. بويه نه گره وه ك تو ده فهرمووي، نه و قوماره ي نيتا نيمه باسي ده كه ين تايهت نيه به گروپيك يا چينيك يا تويزيكي دياريكراوي نيو كومه لگا، به لكو تاكه كاني سهرجه م چين و تويزه كان به شداري تيدا ده كن، نه وه به ماناي نه وه يه قوماريش بوته جوړيك له ناييني نوي، يان جوړيكي تري چالاكيه به لام له چوارچيوه ي بونياديكي ناييندا...

زيره ك: نه ي پتيوانيه جياوازيش له نيوان نايين و قومار كړندا هيه؟ نه مه ش له ويوه كه قومار كړدن كه مه يه كه ته مه ني دياريكراوه، چونكه كه سي به شداريوو پاش ماوه يه كي كه م دهره نجامي كه مه كه ده زانيت، ليره وه نه و فانتازيا و نه و خه ونه ي كه هه لگريه تي (خه ونه ي برنده وه) له وزمه نه دياريكراوه دا و له گه ل راكميشاني بليته كان ناشكرا ده بيت. واته كه سي به شداريوو كوتاييه كه به چاوي خوي ده بينيت، به لام له ناييندا پرسه كه به م جوړه نيه، چونكه كوتاييه كه ي دياريكراو نيه. كه سي به شداريوو كوتايي به چاوي خوي نايينيت، نه وه نازانيت نايي له ولا به مه شت ده باته وه يا نا. هه روه ها له ناييندا شته كان دووباره نابنه وه وه كو نه وه ي له م جوړه ياري كړنده ه يه ..

ريښوار: نه مه جياوازيه كي گرنگه، به لام له بيريشته نه چيت مروف كاتي به شداري له بواړيكا ده كات و كاتي خوي تيدا سهر ف ده كات، نه و كاراكت ه ره ش به خويه وه ده گريته كه نه و بواره به سهريدا ده يسه پيني. بونموه كه سيك كه ناماده يه به شداري له م جوړه قومارانه دا بكات، با بويشي دهرنه چيت به لام خه ونه ي بو ده رچوون و

بردنه وهی له سهردا ده مینئ. نه مجاره نا، جار یکتیر. به م یارییه نا به ویتریان. هر
 له بهر نه وه شه تادیث جور یارییه کان، جور قومار ه کان، جور لوتوکان زیاد
 ده بن، نه ک که م ده بنه وه. نه مهش به لگه یه له سر نه وهی نه گهر مرقی ئیمه به و
 مانایه به شداری له م گه مه یه دا بگردایه که گه مه یه که یه کجار ده یکات و ئیتر وازی
 لیده هیئت، نه وکاته جور یارییه کانیش کورتایان پیده هات و به سر ده چون.
 نه مرق مرق هه رته نیا قومار له سر پاره ناکات، به لکو له سر هه موو نه و شتانهش
 ده یکات که به پاره یه کی که م یان زور ده کپردین. نه و کاته ی یاریکردن ناوه پوکی
 کومه لایه تیانه ی خوی ده دپړینئ، ده بیته قومار و نه مهش یان بوی هه یه له سر چایه ک
 بی، له سر مریشکی بی یا خود له سر هر شتیکیتر. گرنگ نه وه یه پرنسیپی
 (بردنه وه) بخړته کار. که واته نه م جور قومارکردنه یان نه م جور گه مه کردنه
 له هه مان کاتدا پاهیتانی مرقه ب دویاره کردنه وهی. نه وهی تو وه کو جیا وازی نیوان
 ناین و قومار ده ستنیشت کرد، پاسته. وهی نه وهش خالیکی سهرنچراکیشی ناینه
 که به رده وام له دوی به فر و بارانه کان، له دوی په هیله کان، له دوی مردن و
 کورسکه و تنه کان پیمانده لیت: ده بیته به سهر و شوکرانه بژیر بین چونکه پاداشتی
 ناخیرت به پړوه یه. واته بنه مای مژده که و نه ساسی په یمانه که ی پیتدراوه له شوینی
 خوی ده مینئ. له قوماریشدا به هه مان شیوه، نه م جاره ده دپړین و کورستی
 نابوریت ده که وئ، به لام شیوهی قومارکردنه که وایه که تو راده هیئت و سه بوریت
 پیده به خشیت تا له هه لیکي تر دا نه مکاره بکه یته وه، چونکه بردنه وه مژده یه کی
 نه گوږه. په رنگه بتوانین بلین چ له نایندا و چ له مجوره قومارکردنه دا شیوه یه که له
 خو پړوه گرتن و راهاتن ناماده یی هه یه. سلوکی ناینی و سلوکی یاریکردن ده بن
 به به شیک له میکانیزمی جهسته ی مرقه، به جور هه رکات که سی بپوادار له مرگه ووت
 نزیک که وته وه، میکانیزمی له شی پالی پړوه ده نیت بجیته ناویه وه و سلوکیکی ناینی
 بنوینئ، نویژ بکات، یان هیچ نه بیته سهرخه وئ بشکینئ و ده سته ناو بگه یه نیت و
 هتد. نه وکه سه ی له سر جور له یاریکردنیش رادیت و خوی پړوه ده گری، ناتوانئ
 نه و سه یاره یه نه بینئ و لی نزیک نه بیته وه که به و شیوه په نگاره په نگه نی دیعایه کانی

پتوه هه لواسراوه و ئه وه موو بليته به ده وريدا شو پتوه وه كه سيك له وي هاوار ده كات و نرخى خه لاته كان ناشكرا ده كات. ناتوانيت نه بيته بينه رى ئه وه كه ناله ته له فزيونيه ي بهرنامه له سر ئه وه باباته نه په خشه ده كات و هتد.

زيره ك: با قسه له سر ئه وه بگه ين ئه وه جوړه ديارده يه (كه پيموايه ده شيت ناوى قومار كړدى به كومه لى ليينين، له چ جوړه نه تموسفيريك و له چ واقعيتكى ژيانكردن، يا له چ جوړيكى كومه لگا نه گه رى هاتنه ئارا و سره لدانى هيه، به تاييه تى كه سه راپاگيريانه تاكه كانى نيو زوږيه ي چين و توپزه كانى كومه لگا له خوى كړده كاته وه و ده يانكاته به شدار بوويه كى نيو خوى؟

رېبوار: من پيموايه ئه مه له كومه لگايه كدا سره لداده دات و ده بيته ديارده يه كى ئاوا سه راپاگير، كه تيايدا هه موو به ها فيكرى، سياسى، كومه لايه تى، نه خلاقى و نايينيه كانيش له قهيرانندان و ناتوان پېناسه ي توره كومه لايه تيه كان بگه ن. به مانايه كى دى، كاتيک به هاكان ده كه ونه قهيرانه وه و ئيتر ناتوان پېناسه يه كى ستاندارد بؤ چونايه تى چالاكيه مرويه كان بگه ن و پيكيكه وتننكى هه مه لايه نى له سر توره كان له ئارادا نيه، نه وا ديارده ي له مجوره سره لداده دات. له كومه لگاي ئيمه دا به تاييه تى له ماوه ي ئه م (۱۳) ساله ي دواييدا، كومه لايك ديارده و چالاكى سه رياننه لداه كه بهرله وه ي ئيمه هيچ پېناسه يه كيان بؤ بگه ين، خويان به لگه ن له سر هه بوونى قهيرانيكى فيكرى، سياسى، كومه لايه تى، نه خلاقى و نايينيش له م كومه لگايه دا.

زيره ك: چنن ئه مه رپونده كه يته وه؟

رېبوار: زوږيه ي نه وانه ي قومار ده كه ن يان گه مه ده كه ن، دواچار ئينتيمايان هيه بؤ نايينيكى تاييه ت و به م پييه ش بؤى هيه له نويژى روژى هه ينيده به شدارى بگه ن، په مه زانيش به پوږوو بن، نه گه ر لى پېرسى نه ركه نايينيه كان جيبه جى ده كات يان نا، بؤى هيه هه مووى جيبه جى بكات و له مه شدا راست بكا.. به لام دواچار نايين نه يتوانيوه پېناسه ي نه وه به هاiane بكات كه پتويسته نه و مروقه له ژيانى خويدا په چاويان بكات. كه واته نه وه بپروا نه هينانى مروقه به و به هاو نرخانه ي كه نايين بؤى

داده نيټ و نه مه ش واده کات پروات به شداري له قومار کړندا بکات، له گڼ نه وه شدا که
 نايين نه م ديارده يه ي حه رام کړدوه. ده کړيت هه مان که س له نيو گروپيکي سياسي شدا
 بيت و بهر پرسياريتي هه بيت له ناست نه و نامانجاندا که په وته سياسي که ي بوي
 ده ستنيشان کړدوه. به لام ديسان سياسي تيش نه يتوانيبټ نه و به هايانه ي بوي پيناسه
 بکات که پيوسته نه و مروفه هه لگريان بيت و له گڼ نامانجه که دا ناوک نه بن. ده شيت
 هه مان مروفه که قومار ده کات نيتيمايه کي کومه لايه تيشي هه بيت. لانيکه م سهر
 به خيزانيکه و نيمه ده سزانين له خيزاندا وه که يه که يه کي مروي که تيادا تاکه که س
 ناماده ده کړيت بوي ژيانکي کومه لايه تيبانه ي گه وره تر، قومار شتيکه وه دزي و
 ده ستريزي کړدن په تده کړي ته وه. به هه حال، نه وانه ي قومار ده که ن مروي ناو نه م
 کومه لگايه ن و به هه مان سيستم ي په روه رده يي و کومه لايه تيدا په تبوون که برياره
 تا کي کولتوريزه بوومان بوي بهر هم به يني. به لام له بهر نه وه ي سيستم ي
 په روه رده يي نيمه ش وه سيستم ي ناييني، سياسي و کومه لايه تيمان له قهيراندايه،
 نه وه ناشتوانيت نه و به هايانه بخولقيني که پيوسته بينه به هاي ستاندارد و له
 سلو کي که سه کاندا په نگ بده نه وه. که واته ده توانين نه وه بلين: نه م ديارده يه
 ديارده ي نه و کومه لگايانه ي، که تيادا سيستم ه کومه لايه تيه کان به شيوه يه کي
 گشتي له قهيراندان و ناتوان سنوري چالا کي کاني مروفه به يي کومه لي تورم و به هاي
 په سه ند ده ستنيشان بکه ن. دياره نه مه ش ده بيته هوي سه ره لداني دوخک که تيادا
 په فته ره کان نالوز بوون و تورم کانش شيواون ..

زيره ک: واتيد هه م توزيک به خيزايي به سه ر په ر ه نه ده سياسي که ي نه م ديارده يه دا
 تپه ريت، يا باشتر بلنيم سه ر پتيانه نه م بواره ت به سه ر کړدوه. من حه زده که م له م
 بواره دا بميني نه وه و هه نديک قسه له سه ر نه وه بکه ين، نه م قومار به کومه له، يان نه و
 ياري به به کومه ليه (وه کله وه ي تو ناوت ليتا) تاچه ند په يوه ندي به که م ي
 سياسي که نه وه هه يه بوي نه وه ي به جورتيک له جوره کان تاکه کاني نيو کوکه لگاي نيمه
 بخافلنن پتيانه وه. وايان ليتي که ن بير له وه بکه نه وه له ريگاي نه م ياريانه وه ده توان
 بکه نه ژيانتيک و پاشه پوژيکي باشتر بوخويان، نه وه کو بير له وه بکه نه وه که

سیاسه‌کان ده‌ستیان به‌سەر سه‌روه‌ت و سامانی ئه‌و ولاته‌دا گرتوه‌ و بوخویان
پاوانیان کردوه‌ که به‌شیکی مافی ئه‌وانه‌. مه‌به‌ستم ئه‌وه‌یه‌ سیاسیه‌کان له‌ پشت ئه‌م
که‌مه‌یه‌وه‌ بیانیه‌وت خه‌لك سه‌رقاڵ بکه‌ن تاوه‌کو بیر له‌ مافه‌ زه‌ و تکراره‌کانیان
نه‌که‌ نه‌وه‌؟

رێبوار: کاتیك ده‌لێین ئه‌مجۆره‌ یاریکردن یان قوماڕکردنانه‌ له‌ وجۆره‌ کۆمه‌لگایانه‌دا
سه‌ره‌لده‌ن که‌ سیسته‌مه‌کانی به‌رپۆه‌بردنی کۆمه‌لگا له‌قه‌یراندان، سیاسه‌تیش
یه‌کیکه‌ له‌و سیسته‌مانه‌. په‌نگه‌ ئه‌مه‌ش پێمان بلێت که‌ سیاسه‌ت (به‌و مانایه‌ی
پێکخه‌ری کۆمه‌لگا و به‌رپۆه‌به‌ری کۆمه‌لگایه‌) له‌ولاتی ئێمه‌دا نه‌یتوانیوه‌ سه‌ره‌لبدات،
چونکه‌ ئه‌گه‌ر سیاسه‌ت به‌و مانایه‌ ته‌ماشای بکه‌ین که‌ پێکخه‌ر و به‌رپۆه‌به‌ری
کۆمه‌لگایه‌، ئه‌وا یه‌کیك له‌و دیاردانه‌ی نابێت سه‌ره‌لبدات ئه‌مجۆره‌ خۆسه‌ر
که‌رمکردنه‌یه‌. کاتیك له‌ولاتی ئێمه‌دا جۆریك له‌ سیاسه‌ت په‌یره‌و ده‌کرێت که‌ ناتوانێت
مژده‌ی واقعی بدات به‌خه‌لك، ناتوانێت خه‌لك به‌شداری پێبکات له‌دروستکردنی گۆڕانه
کۆمه‌لایه‌تیه‌کاندا، ناتوانێت ئیعتراف به‌توانای تاکه‌ که‌سه‌کان بکات وه‌ک که‌سانێك که‌
ده‌شی ت رۆلیان هه‌بێت له‌بواره‌ جیاوازه‌کاندا، بێگومان ده‌کرێت له‌و فه‌زا سیاسیه‌
قه‌یراناویه‌دا ئه‌م دیاردیه‌یه‌ و چه‌ندین دیاردیه‌ی لاده‌رانه‌ و شیۆتیه‌ری دی سه‌ره‌لبدنه‌ن
و خودی ئه‌م دیاردانه‌ش هه‌م‌دیسان خزمه‌ت به‌و سیاسه‌ته‌ بکه‌نه‌وه‌. له‌بیرمان نه‌چێت
نمونه‌یه‌کی به‌رجه‌سته‌ی نزیک له‌ولاتی خۆمانه‌وه‌ ولاتی ئێران له‌سه‌رده‌می
پاشایه‌تیدا. له‌و سه‌رده‌مه‌دا سیسته‌می سیاسی له‌ ئێراندا ئیشیکێ زۆری بو‌ ئه‌وه‌
ده‌کرد له‌هه‌موو شارو شاروچه‌که‌کان ته‌نانه‌ت قه‌زا و ناحیه‌کانیشدا هه‌موو ئه‌و
ئیمکانیه‌ته‌ سه‌رگه‌رمکه‌رانه‌ی تیا دروست بکری، که‌ په‌واج ده‌ده‌ن به‌ شیواندن و
لادان نه‌ک پێگه‌یاندن و گه‌شه‌پێدان. تورکیاش نمونه‌یه‌کی دیکه‌یه‌. که‌واته‌ ئێمه‌ هه‌ر
له‌به‌رده‌م لادان و گه‌نده‌لی و شیواندنی سیاسیه‌کاندا نین، به‌لکو له‌به‌رده‌م سیاسه‌تی
لادان و سیاسه‌تی گه‌نده‌لی و سیاسه‌تی شیواندنیشداین. ئه‌مه‌ ئه‌و سیاسه‌ته‌یه‌ که‌
ده‌توانێت له‌پێگای چاوپه‌ستکردنی خه‌لکه‌وه‌ دۆخیك به‌یخێته‌ ئاراوه‌ تا نه‌توان بیر
له‌کێشه‌ واقعییه‌کانی خۆیان بکه‌نه‌وه‌. ئه‌م سیاسه‌ته‌ ئێشده‌کات له‌سه‌ر دروستکردنی

واقیعیکی درۆزن که تیایدا مرۆف ده بیټ هه میسه خۆشبهخت بیټ، هه میسه سه رگه رم بیټ، هه میسه ش ئومیده وار و بئ کیشه. هه ر نه و دیاردهیه بۆ خۆی ئیستا له نیو ته له فزیۆن و که ناله کانی ئیمه دا په یدا کردوه. ئیستا ته له فزیۆن په کیکه له و ئامرازانه ی به ده ست سیاسیه وه نه و کاره ی پیده کات. ته له فزیۆن مۆدیلێک له کچ و کورپی کوردمان پیشان ده دات که له گه ل کورپو کچی کوردی نیو واقیعی کۆمه لایه تی کوردستان زۆر جیاوازن. نه م ده زگایه پۆلێکی زۆر سه یر ده گێرێ له کۆنترۆل و ئاراسته کردنی زهوقی گه نجی ئیمه دا. هه ندیک له دیمه نه کانی، به تایبه تی نه وانه ی په یوه هندیان به لاوانه وه هه یه، گه نه کانی ئیمه به کچ و کورپه وه توشی نامۆبوونیک ده که ن له به رده می ته له فزیۆندا، چونکه نه وان هه رگیز ناتوانن به وجۆره بن. نه وان هه رگیز ناتوانن گه نجیک بن که کۆمه لێ کچ به ده وریاندا سه ما بکه ن. نه گه ر نه م که نالانه و نه مجۆره (یارانه) دواچار له لایه ن سیاسه ت خۆشیه وه به رنامه یان بۆ دانه پێژرا بیټ، به لām له وه دا خزمه ت به سیاسه تیکی قه یراناوی ده که ن که مرۆفه کان چه واشه ده که ن و دووریان ده خه نه وه له وه ی به چاویکی واقیعیانه ژیا نی خۆیان ببینن. چونکه مرۆف له م پێگایه وه به رده وام له واقع دوور ده خریته وه، به رده وام بیتوانا ده کریت له وه ی که رووبه پووی کیشه واقیعه کانی خۆی بیته وه، به رده وام راده هیئیریت له سه ر نه وه ی خه ون ببینیت به واقیعیکی نادیاره وه که ده بیټ موخاته ره ی بۆ بکات، ده بیټ ریسکی بۆ بکات، به بی نه وه ی بۆ زۆر له که سه به شداربووه کانی ناو نه م گه مه یه نه و واقیعه و نه و مۆژده یه بیته دی.

به ودیوی تر دا ماوه ی نه و سیازده ساله ی ولاتی ئیمه، سیاسیه کان به رده وام جه ختیان له سه ر په فتاریک کردوه و نواندوویانه که په فتاری براوه یه. نه وان هه ر گه مه یه کیان کرد بیټ له برده وه دلنیا بوون، ته نانه ت نه گه ر شه پکردنیش بوو بیټ. نه وان مۆدیلێکیان له خۆیان پیشاندا که مرۆفگه لیکن به رده وام قوما ر ده که ن و به رده وامیش ده ییه نه وه. نه وان له پیشمه رگایه تییه وه بوون به ملیۆنێر، له نانه په قخواردنه وه بوونه خاوه نی هوتیل و ریسټوران ه کان، له که سیکه وه که بستی زه وییان نه بوو، بوون به خاوه نی شاره کان و سه یرانگا و ده شتاییه کان. نه وان قوما ریکی تازه یان دا هیئا که

پيساکى به دلتيايي وه برده وه. نه مهش غه ريزه ي برده وهى له مروځى ئيمه دا هينده ي تر بيدار کرده وه. برده وه به هر پاساوځک و به هر نرخيک و له هر بارودوځيکدا. به لام په فتارى براوه له هه موو کاتيکدا په فتارىکى نه خلقيانه نيه، هر بويه شه نه وهى وهک نه نجامى نه و په فتاره دهرکه وتووهر بريتبه له گنده ليه کى سه راځاگر له هه موو بواره کاندا. نه مه جگه له گورپنى نه خلقياتى نه مروځه له بوارى کارکردن و پيکه وه ژيانى کومه لايه تيدا.

زيرهک: تو له يه کتيک له پرسياړه کانى پيشه وه به کورتى ناماژه ت به وه دا، نه وکه سانه ي به شدارى دهکن له م گه مه يه يان له م قومارده دا په نگه مه لگرى دينيک بن، به لام دواچار نه م قومارده دهکن. پيم باشه ليړده دا هه لوه سته يهک بکين وکه ميک له بوارى ثابينا قسه بکين. ناشکرايه تاکه کانى کومه لگاي ئيمه بارگاويکراون به فکرى ثابيني، به رده وام په پړه وي له سروت و چالاکيه ثابينه کان دهکن، بونونه جيبه جيکردنى نوځرو فريزه کانيتر، خوتبه کردنى روژانى هينى، به پړوځو بونى رده زانان و.. به دهر له مانهش له نيو کومه لگاي ئيمه دا چه ندین که نال و نامرازی ږاگه ياندنى له شپوهى (تى، فى، راديو، روژنامه..) هيه، که به رده وام ناموژگارى تاکه کان دهکات و دونيا يهک بکه و مه که يان له به رده مدا قيت دهکات وه. ليړه وه له گه ن نه وهى نه و هه موو چالاکيه ثابينا نه دهکريت، نه و هه موو خوتبانه ي روژانى هينى و نه و هه موو ناموژگاريانه ي له نيو که ناله ږاگه ياندنه کان دهکريت، که چى ده بينين خه لکه که به کو هاوړان له سر نه وهى به شدارى له پړوسه يه کى له م چه شنه بکن که قومار کردنه. کوميد ياکهش نه وه يه نه م پړوسه يه به پيى نه خلوق و پيوره ي باوى نه م ثابينه ي خه لک ثابيتيماي بو دهکن، پړوسه يه کى حرامه و نزيک بونه وه لى قه دهغه يه. ليړه وه تاكى کومه لگاي ئيمه له لايه کدا زور جهخت له سر مه سه له ي حلالى و حرامى دهکات و به ره و پړوى پرسه ثابينه کان دهچيت، له لايه کيتردا به کو به شدارى له پړوسه يه کى حرامدا دهکن. پرسياړ نه وه يه نه و دووفاقيه ي له که سايه تى ئينسانى ئيمه دا هيه چيه؟ تو له کويدا دهيدوزيته وه يا بوچى دهيگيرپته وه؟ به مانايه کيتر: چ شتيک هيه وادهکات له يهک کاتدا تو مه لگرى ثابيداي

تاییننک بیت و شتیکیش بکهیت جیاواز له و تایدیایه بی که له تئو تاینه که دا هه یه؟ یا شتی بکهیت دئی تایدیای تاینه که بیت؟

رئیوار: جاری ده بیت بلین ئه وهی که له مه راسیمی تاینیدا به شداری ده کهیت جیاواز له وهی که هه لگری بیرورای تایننک بیت. مرقه ئیمانداره کان مرقی به ته قینه، که متر ده که ونه ژیر کاریگری ته ماعه کانی خویان. به پروای من ژورینه ئه وهی له کومه لگای ئیمه دا هه یه سلوک و خوی تاینیه، نه ک ئیمانی پاسته قینه. واته ئیمه هه لده ستین به نه نجامدانی کومه لیک جولای میکانیکی که پیویسته له مه راسیمه تاینیه کاندانده نجام بدرین، نه ک په فتارگه لیک که ئیمان به رجه سته ده کهن. تو ئه رکه تاینیه کانی خوت جیه جی ده کهیت، به لام دوی ئه وه تو ده بیت وه به خوت، واته تو سلوکی تاینی جیه جی ده کهیت، نه ک ئه وهی هه لگری باوه پی تاینی به مانا پوچی و معنه وهی که ده شیت بو تاین هه مان بیت. ئه مه خالیک.. خالیکتر ئه وهی که تاین به م شیوهی له ولاتی ئیمه دا هه یه بوته تاینیکی به ده زگا بو، به تاینیکی دامه زراوه یی و کارم ند و خه لکانی به ده سه لاتی خوی هه یه. ئه م دامه زراوه یه له قهیرانیکی ژور گه وره دایه وه کو هه موو دامه زراوه کانیت. مانای ئه وهی نابیته هه رگیز و تیگهین مادام خه لکانیکی ژور به شداری له مه راسیمه تاینیه کاندانده کهن، ئه و تیمه ئیماندارای ژوریشمان هه یه، چونکه دواچار هه ر ئه و خه لکانه که بهرماله کانیا به لولکراوی له سه ر شان و ژیر بالدایه، دینه وه دوکانه کانیا نرخی شته کان گران ده کهن، غه در له کپاره کانیا نده کهن، خواردن و که لوپه لی کونیا نپیده فروشن و هتد. که واته پیویسته یه که مجار سلوکی تاینی له تاین خوی جیا بکهینه وه. دووه مین شت به پروای من تاین خوی له قهیراندایه. هه روه کو ئاماژم پيدا تاین له گه ل ئه وه شدا گروپیکی گه وره ی خه لکی کومه لگای ئیمه ی له خوی کور دوته وه، به لام ناتوانیت ئه و به ها کومه لایه تیا نه ده ستنیشان بکات که پیویسته مرقه کان له ژیا نی پوژانه یاندا په پره وی لیکن. قهیرانی تاین له ویدایه، که ده توانیت مرقه کانی ئیمه بگيریتته وه بو هه ندیک حاله تی هه ماسی، که فوکوول و خروشان، توندوتیژی و کور دنده ویا ن له ده وری دۆخیکی غه ریزی، زیاتر له وهی که بو

دۆخچىكى عەقلانى ئامادەيان بكا. بەھەمان شىۋە سىستەمى سىياسى ئىمەش لە
 قەيراندايە و ناتوانىت ئەو بەھايانە دەستىنشان بكات كە بىنە بەھاي كۆمەلگاي ئىمە.
 ھەرۈەكر چۆن خىزان لەقەيراندايە ناتوانىت چىدى بەھاكەن دەستىنشان بكات، ئاۋاش
 ئايىن لەقەيراندايە ۋەك دامەزراۋەيەك لەۋلاتى ئىمەدا. مەن ئەو دژايەتى ناكۆكى و
 دووقايە ئالەۋىدا دەبىنمەۋە، كەخەلكى ئىمە پادىن لەسەر ئەۋەى سلووكى ئايىنى
 جىبەجى بگەن، خوۋ بە ئايىنەۋە بگەن، بەلام ناتوان ئىماندارى راستەقىنە بىن. بۆ
 نمونە منداللىك كەھىچ لە ئايىن تىناگات، كەچى بەجۆرى پەفتارى پىدەكرىت و فىر
 دەكرىت و پادەھىنرىت بە زمانىك بناخقى كە زمانى منداللى نىە و ئەو زمانەش دەرىپى
 جىھانىكى منداللانە نىە. بەلام ئىمە دەزانىن بەشىكى تىگەشىتن لە ئايىن پەيۋەندى
 بەئاستى كولتورىزەبۈنى تاكە مۇقەكانەۋە ھەيە، واتە تۆ دەبىت بەسىستەمىكى
 رۇشنىرىدا تىپەرىت تابىت بە مۇقەكى ئىماندار. ھىچ يەككە لە پىتغەمبەرەكان مۇقە
 گىل نەبۈن، مۇقە ئىماندار بەشىۋەيەكى گىشتى ئەو مۇقەيە كە بۇخۇشى
 لەدروستكردى ئەو ئىمانەدا، لەپروۋسەى ئىمانەتئاندا پۇلىكى گەۋرەى ھەيە، بەۋەى
 كە لەدنيا پادەمىنى، لە بۈن پادەمىنى، لە زىان و لەمردن پادەمىنى، لە چىزە
 پاگوزەر و چىزە ئەبەدىيەكان پادەمىنى...، ئا ئەم تىپامانە بۇخۇ ئاستىكى كولتورى
 و رۇشنىرى پىۋىستە كە لەگەل تەمەندا كەلەكە دەكرىت نەك لە منداللىيەۋە و لە
 زگماكەۋە. كەچى لە ۋلاتى ئىمەدا لە منداللىيەۋە ئىمە سلووكى ئايىنى جىبەجى
 دەكەين بەس نابىنە مۇقە ئىماندار، ھەموو قورئانمان پى لەبەر دەكەن و
 لەۋسەرەۋە بكوژ و درۆزئان لىدەرەدەچىت. قەيرانى دامەزراۋە ئايىنىەكان لەۋەدايە
 كە خەلكىكى زۆريان لەخۇيان كۆكرىدۆتەۋە، بەلام تەنبا سلووكە ئايىنىەكانيان پى
 جىبەجى دەكەن و توانايان نىيە بىيانكەنە مۇقە ئىماندار. واتە توانايان نىيە ئەو
 خۇراكە مەنەۋى و رۇشنىرىيەيان بەدەنى كە بۆ دروستبۈنى ئىمان پىۋىستە.
 ئەۋەش بەماناي ئەۋەيە لەنىۋان ئايىن ۋەك كۆمەللىك پرنسىپ و ئەۋانەى دەزگا
 ئايىنىەكانيان بەدەستەۋەن و نۆينەرايەتى ئايىن دەكەن، داپرانىك ھەيە. واتا ئەۋانەى
 نۆينەرايەتى ئايىن دەكەن لەۋلاتى ئىمەدا ناتوان يان شىكستىان ھىناۋە لەۋەى بتوان

تەبىئىيەتتىكى ئىماندارانە لەئايىن بىكەن، زىاتىر لەوہ خەلك كۆدەكەنەوہ بۇ جىبە جىكردنى سلووكى ئايىنى وراپاندىھىتنن خووبەھەندى پەفتارەوہ بگرن كە لە مەراسىمە ئايىنىەكاندا پىتويىستن. ديارە ئەمەش مړۍه كى دووفاقت بۇ بەرھەمدەھىتنى نەك ھاۋلا تىيەك كە رېز لە بنەما ھاۋىيەشەكانى ژيانى كۆمەلايەتى بگړيت و لەھەمان كاتىشدا مومارەسەى باۋەردارى خۆى بكا.

زیرەك: بێگومان هەر دیاردەیەك كە لە نێو واقعی كۆمەڵایەتی كۆمەڵگایەكدا ئامادەیی
هەبێت خاڵی نییە لەلایەنی پۆزەتیفی و لایەنی نێگەتیفی، بەبۆچوونی تو پۆزەتیفی و
نێگەتیفی ئەم دیاردەیە كە قوماڕە، لەكوێدایە؟

رئیوار: وهكو ئاماژەم پیکرد من لەسەرەتاوه حەزم نەدەکرد ناو لەمە بنیێن قوما، پیمخۆش بوو بەو شیوەیە لیکبەدەینەوێ که جۆریکە لەحەزی مەرفە بۆ بەدیھاتی خەونەکانی لەداھاتوودا. جۆریک لە یاریکردن، جۆریک لە بەگروپەبوونی نوێ.. بەولایترا، کۆمەلگای ئێمە لە گۆرانیکیادیە، لە دوو پانیکیادیە و دەیهوێ لە کۆمەلگایەکی نەریتیخوازەو بەگوازیتەوێ بۆ کۆمەلگایەک، که خەریکە ھەندێ پرۆسەی مۆدێرنیزەبوون تیایدا سەرھەڵدەدا. ئەم دۆخی ژیاڵە لە دوو پانیادا بۆخۆی ھەندیک چالاکێ و پێویستی نوێش دەھێنێتە ئێو کۆمەلگاوە. ژۆربوونی ئامرازەکان، بۆنمونە ئامرازەکانی پراگەیانندن زیاتر جێی دەستیان دیار دەبێت لەو کۆمەلگا داھاتووی ئێمەدا، ژۆربوونی پراگەیانەکان، ژۆربوونی دامەزرێوەکان، ھەموویان جێ دەستیان بەو گۆرانیکاریانەوێ دیار دەبێت که دەشیێت لەداھاتووی کۆمەلگای ئێمەدا پووبەن. لەگەڵ ئەمانەشدا شیوەکانی کات بەسەربردن دەگۆڕێن و شیوەی نوێ دینە ئاراوە. کەواتە دەکرێ ئەم قوماڕە بەکۆمەلگای، یان ئەم گەمە بەکۆمەلگای جۆریکیتر بێت لە خۆسەرگەرمکردن و کات بەسەربردن. بەبروای من لایەنە نێگەتیفەکی لەوێدایە ئێمە نەتوانین کۆنترۆڵێ ئەم دیاردانە بکەین، بەومانایەکی نەتوانین لەپێوی یاساییەوێ سنووریک بۆ ژۆربوونی ئەم جۆرە دیاردانە، ئەو قوماڕە بەکۆمەلگایە دەستنیشان بکەین. مەترسیی ئەمە لەوێدایە که نەتوانین ئەو نرخ و بەھایانە پەواج پێدەین کە خەڵک دوور دەخەنەوێ لەو قوماڕە بەکۆمەلگایە و ببنە خوویەکی میلی و نەتەوێ.

مهترسی له ودهايه هه مووشتيک ببيتە ماديەك بۆ قوماړ له سەرکردن و هه موو
ياريه كان ماهيه تي كۆمه لايه تيانەى خويان بدوړينن و ئيتړ نه توانين به شيوه يه كي
خاوين پيکه وه گه مه بکين. هه لبت له گه ل نه ودها نيم قه دهغه بکړين، چونکه دواچار
نه وهش کيشه ي ديكه ي به دواوه ديت، به لام به پرواي من ده کړئ له ريگاي
دروستکردني نه لته رناتيفو شيوازي ديكه ي کات به سهربردني به سووده وه خه بات
له دژي نه نه خوشييه به کۆمه لايه بکړئ. ده کړئ مروفي نه م کۆمه لگايه ناشنا بکړئ به
شيوازي ديكه ي ياريکردن و کات به سهر بردن و هانبري بير له وه بکاته وه که نه م
گه مه به کۆمه لايه گه مه يه كي بيزليکراوه. ده شيت مروف له ساليکدا جاريک بيکات، نه ک
هه موو پوژيک، نه ک ناوا به کۆمه ل.. ده کړيت زور کار و پوژده ي دي بخريته پوو تاكو
خه لکي نه وه يان لينه بيتە ئاينيني نوئ. له مه شدا بيگومان سيستمى ئيداري،
سيستمى سياسى، سيستمى کۆمه لايه تي ئيمه بهرپرسياره له وهى نه و
نه لته رناتيفانه بخاته به رده ست که بۆ پرکردنه وهى کاتي ده سته تالي و سهرگرمي
پيوستن، بۆنه وهى مروفي ئيمه بهر وه خو په روه رده کردنيكي راسته قينه ببه ن و
بيکانه هاوالاتي، نه ک به هوى لؤژيکيكي ئابووريانه وه هانييدهن بهر وه قوماړيكي
به کۆمه لي.

زيره ک: من بهر له وهى نه م گفتوگويە ساز بکەم، له گه ل چەند که سيکدا قسه مکردوه و
به شيكي نه وان هوکاري به شداريکردنيان له م قوماړدا ده گيړنه وه بۆ نه بووني
يه کساني کۆمه لايه تي و خرابي باري گوزهران و نه ماني به ما کۆمه لايه تيه کان، هه روه ها
به شيكي زوريش هوکاري به شداريبوونيان ده گيړنه وه بۆ هه ژاري و که م ده رامه تي.
به پشت به ستمان به م قسانه ي سهر وه ده گينه نه و خاله ي بلين: نه م ديارده يه
بۆيه هه يه چونکه هه ژاري و که م ده رامه تي بالي به سهر کۆمه لگادا کيشاوه، تاکه کاني
کۆمه لگا له باريكي سه خندا ژيان ده گوزهرينن، جگه له مه فه سادينيكي زور بالي به سهر
کوي سيستمه م کاني نيو کۆمه لگا داکيشاوه، هه ر بۆيه ش تاك (به کړيني پليتيک يا
زيات) به شداري له م قوماړ ده کات تاوه کو له م ميخه تيه و له م ژيانه ناخوشه رزگاري
بيت که تتي که وتوه، به لام له گه ل نه وده شدا (وه کو نه وهى له نيو ميدياکان و له کاتي

مه‌راسیمی راکیشانی پلیته‌کان) دا ده‌بینریت، به‌شداربوو هه‌یه زیاتر له‌چهند سه‌د پلیتیکی کریوه و بریکی ژور پاره‌ی بۆ ئهم مه‌سه‌له‌یه سهرف کردووه. ئه‌گه‌ر به‌شداریکردنی که‌سانی هه‌ژار و که‌م ده‌رامه‌ت هۆکاره‌که‌ی هه‌ژاری و نه‌بوونی بێت به‌مه‌به‌ستی چاک بوونی باری گوزهرانی، ئه‌ی هۆکاری به‌شداریکردنی که‌سانی له‌جۆری دووه‌م، چیه‌؟ له‌کاتیکدا ئاماژه‌کانیش ئه‌وه ده‌خوێنه‌وه که ئه‌و نه‌هه‌نده هه‌ژار و نه‌بوو و که‌م ده‌رامه‌ت، نه‌ پتووستیشی به‌و خه‌لاته هه‌یه که له‌ قوماره‌که‌دا مژده‌ی پتده‌دریت، لێره‌وه ئهم جۆره به‌شداریکردنه چۆن لێکه‌ده‌هه‌یه‌وه؟

رێبوار: دیسانه‌وه من ئه‌و مه‌سه‌له‌یه ده‌به‌ستمه‌وه به‌وه‌ی کاتی‌ک کۆی سیسته‌مه‌کانی کۆمه‌لگایه‌ک له‌ قه‌یراندان و ناتوانن ئه‌و به‌ها و نرخانه په‌واج پێدهن که‌مرۆفی ئهم ولاته پتووستی پێیانه و پتووسته له‌ده‌وریان کۆبێته‌وه، کاتی‌ک ئهم قه‌یرانه هه‌بێت ئه‌وا ئه‌و قه‌یرانه بۆ هه‌موانه، هه‌م بۆ ده‌وله‌مهنده‌کان و هه‌م بۆ هه‌ژاره‌کانیش. واتا قه‌یرانه‌کان قه‌یرانن بۆ مرۆف به‌شێوه‌یه‌کی گشتی له‌م کۆمه‌لگایه‌دا، نه‌ک بۆ چینیکی تایبه‌ت یا ته‌نیا بۆ هه‌ژاره‌کان. به‌بروای من رێژه‌ی کرپنه‌کان ئه‌وه‌مان پێتالێن که هه‌ژاره‌کان یان ده‌وله‌مهنده‌کان چه‌ند ده‌یکرن، ئه‌وه‌مان پێتالێت مادام ده‌وله‌مهنده‌کان زیاتر ده‌یکرن که‌واته ئه‌وان زیاتر پواج به‌م قوماره‌ ده‌دهن وه‌ک له‌وه‌ی هه‌ژاره‌کان ده‌یدهن، چونکه‌ خۆی له‌خۆیدا رێژه‌که‌ ماهیه‌تی قوماره‌که‌ دیاری ناکات، به‌لکو ئه‌وه دیاری ده‌کات که ئهم گه‌مه‌یه هه‌یه. ئهم گه‌مه‌یه گه‌مه‌یه‌که بۆ هه‌موومان، له‌ ژبانی هه‌مووماندا.. ئه‌مه له‌لایه‌ک، له‌لایه‌کیتریشه‌وه پرۆسه‌ی ده‌وله‌مهنده‌بوون له‌ولاتی ئێمه‌دا به‌تایبه‌تی له‌م (۱۳) سه‌له‌ی دوایدا به‌ بارودۆخیکی ته‌ندروستانه‌ی خۆیدا نه‌پۆشتووه. تۆ ده‌وله‌مهنده‌بووی تازه‌پێگه‌یشتوت هه‌یه، ئه‌وه‌ی که پێی ده‌وتریت (تازه‌ پیاکه‌وتوو)، ئه‌مانه له‌ ده‌ره‌نجامی پرۆسه‌یه‌کی دوورودرێژی پلاندانانی ئابوریه‌وه به‌ئاستیکی ده‌وله‌مهنده‌ی نه‌گه‌یشتوون. به‌لکو ئێمه له‌کۆمه‌لگایه‌که‌دا ژیاوین که ئینتیما بۆ حیزبیکی سیاسی، بواری ئه‌وه‌ی بۆ په‌خساندوین تا به‌زووترین کات ده‌وله‌مهنده‌ بین. به‌شداریبوونمان له‌ ناکۆکی و شه‌ره ناوخۆیه‌کاندا هه‌لیکی دیکه‌ی په‌خساندووه بۆ ده‌وله‌مهنده‌بوون. ئه‌و جۆره

دەولەمەندبۈونەش پالېشتىكى كولتورى و پۇشنىرى ئۇ و تۆى نىيە، تا پىگىرى
لە وەى مۇڧ ئەمۇرە قومارە نەكات. ئىمە خەلگىكى دەولەمەندى بى كولتور و بى
ئەتەكىەتمان ھەيە، واتە بەھمان كولتورى تەقلیدیانە و دەولەمەندبۈونە و سەرمایەى
بۇخۇى پچرىو، بەلام ئاستە كولتورىيەكەى ھەر لەشۈىنى خۇیدا ماو.

زىرەك: دەتوانىن بلىن لەپروخساردا، لەبۈونى ماترىال و كەلۈپەلى تەكتۇلۇژىدا
گۇرانكارى بەسەردا ھاتو و دەولەمەندبۈونە، بەلام لە جەومەردا، لە عەقلا، لە ئاستى
تەفكىرىن و بىركەنە وەدا ھەرەكو خۇيەتى و دەولەمەند نەبۈو؟

رېبوار: بەلى دەتوانىن بلىن لەماوەى ۱۲ سالى پابردودا دەستەبۇژىك بەھۇى
پىگەكەیانە وە تۈانىۈیانە سەرمایەكەى بەرچا و بۇخۇیان كەلەكە بكن، بەلام
نەیانتۈانىۈە لەپروى كولتورىيە وە يەك ھەنگا و بگۇپىن. ئۇ و كەسانە لە
دەستەبەراگرتنى تەكنەلۇژىا و ئامىرەكانى راگەياندىن و ھاتوچۇدا دەولەمەندبۈون،
بەلام لە ئاستى كولتورىدا زۇر ھەژارن و ھەر ھەمان مۇڧە تۈندپە وە باوكسالار و
تەقلیدىەكانى جارائن كە بۇى ھەيە لە ھەر ساتە وەختىكا، ھەر قاتىكىان لە بەردا بىت
و ھەر سەیارەكەيان لەژۇدا بىت، بىنە وە بەخۇيان و بەھمان ئەخلاقى
ھەرەمەكەیانە وە رەفتار بنۈپىن. واتا ئۇان سەرمایەكەيان لە بەردەستدایە ھەرەكو
چۇن دەتۈانىت سەیارەى تازەى پىبىكپىت، فیدىۈى تازەى پىبىكپىت، ئاواش
دەتۈانىت برى پارەى زۇر بە و پلىت و لۇتۈیانە بدات كە جۇرىكن لە گەمەكردن و
قۇماركردن. واتە مىكانىزمى بەشداربۈونەكە ھەمان مىكانىزمە وئە و كولتورەى
لە پىشتىە وەيەتى ھەمان كولتورى ھەژارە. ئۇ وەشمان لەبىر نەچىت كە مۇڧە ھەزى
تاقىكردنە وەى شتى نویشى ھەيە، ئىمەش لە كۇمەلگایەكداین ھەنوكة تەماعىكى زۇر
دەخرىتە بەر دەممان بۇ تاقىكردنە وەى شتى تازە. ئۇم لۇتۇ كردنە، ئۇم قومارە
بەكۇمەلەش دىسان شتىكى تازەيە. رەنگە ئىستا ئىمە نەتۈانىن بەشۈەيەكەى بىبەر
قسەى لىبەكەن، بەلكو ئۇمە بەتپەپىنى كات بۇى ھەيە دامركىتە وە لە ئاستىكا
بۈەستىت و رەنگە بىبىتە كولتورى دەستە و تۈۈژىكى تايبەت، نەك ھەموو كۇمەلگا.

بەلام ئىستا لەبەر ئەوئە تازەيە بېروا دەكەم ھەموومان ھەزى ئەوئەمان ھەيە
پۇژگارنىك لۇتۇيەك بېرىن.

زىرەك: لەم دىيالوگى پېشەو تارپادەيەك قەسمان لەدىاردەي قومارى بەكۆمەن کرد،
ھەولماندا پەھەندولايەنە جىياوازەکانى بەسەر بکەينەو و تیشكى بخەينەسەر.
سەرەتا باسى چەمكى قومارمان کرد، ئىنجا ئەو فەزاو ئەتمۇسقىرە، لەگەن جۆرى
ئەو کۆمەلگایەي قومارى بەکۆمەلى تیا سەرھەلدەدات، جگە لەمە ھۆکارو فاکتەرە
رێخۆشکارەکانولايەنە پۆزەتیف و نیکەتیفیەکانى ئەم دیاردەمان ئاشکرا کرد، دواى
ئەمانەش باسى ئیزدواجیەتى کەسایەتى ئىنسانى کوردیمان کرد، ئىستا بەبۆچوونى
توچ پرسیارىك باش بوو بمانکردباو نەمان کردووە؟، یان بەوینەيەکیتەر: چ پرسیارىك
گرنگ بوو بمان وروژاندبا و نەمان وروژاندووە؟

رێبوار: لەدواى سالى (۹۱) ھەو کۆمەلگای ئیمە کۆمەلگایەك بوو جۆرەھا شیوہ
پیتاسە ھەلدەگریت. یەكێك لەو پیتاسانە ئەوئە کۆمەلگای ئیمە کۆمەلگای پرسیە
وہ ئەوئە بەختیارەلى ناوى دەنیت. کۆمەلگایەكى شەپخواز بوو، کولتورى
تەورى بەرھەمھێناو، کولتورىكى بەدگومانی بەرھەمھێناو کەبرا گومانی لەبرا
کردووە، برا بۆتە دوژمنى برا، باوك بۆتە دوژمنى كور، خوشك ئىخبارى لەبراى
کردووە. ئایین بەھەمان شیوہ پۆلى بینوہ بۆ ئاراستەکردنى کۆمەلگای ئیمە بەرھە
شوینىکیتەر کە بەدەگمەن ئىنسانى بوو. سیاسەت بەھەمان شیوہ پۆلى خۆى بینوہ
لە دروستکردنى لادان و توندپەرەوى کۆمەلایەتیدا. ئەم کۆمەلگایەي ئیمە لەو (۱۳)
سالەي دوايیدا بەردەوام خەسلەتەکانى کۆمەلگای مەزبە لەدەستداو، دەگمەن بوون
ئەو ھێزانەي ئىشيان کردووە بۆ بەئىنسانىکردنەوئەي ئەم کۆمەلگایە. دەکریت ئەو
پرسیارە بکەین: ئایا ئیمە بۆچى لە مەزگەلێكى شۆپشگێرەوہ بووین بە مەزگەلێكى
قومارچى؟ ئایا دەشیت وہ کۆمەلگایەكى قومارچى سەیرى خۆمان بکەین؟ بێگومان
لێرەدا وشەي قومار بەمانایەكى فراوانتر بەکار دەھێنم، چونکە بەبرواى من وەختیک
تۆ دەتوانى ئەو ھەموو شەرە بکەیت، ئەو ھەموو پیلانە دابنێى بۆ تێوھپێچانى خەلک،
ئەو ھەموو ھەزى تۆلە کردنەوئەي تیا بێت، ئەو ھەموو بەدگومانیە دروست بووبیت

له کۆمه لگادا، ئه وه موو توند پره و بيه به ناوی سياست و ئايينه وه، ئه وه موو ياساشکينيه .. هه موو ئه مانه ده کريت بيه هانده ريکيش بۆ ئه وه ی دواچار مروفئیکی قومارچی ده ربهاوژن. مروفئیک که هه موو شتیک و هه موو په يوه ندييه ک وه ک ماده يه ک بۆ قومارکردن ته ماشا بکات. مروفئیک به رده وام له سهر حسابی ئه وانيتر بيه ويت براوه بيت و بۆ ئه مه ش سل نه کاته وه له هيج شتی. ئه خلاقی بردنه وه، مه ترسي داره چونکه کار بۆ به رژه وه ندى تاييه تی بکه ره که ی ده کات و مروفئ فیر ده کات په يوه ندى خۆی و هاوسه ره که ی، په يوه ندى خۆی و وه زيفه که ی و ته نانه ت په يوه ندى خۆی و حيزبه که يشی وه ک جوړی له قومارکردن ته ماشا بکات. بئگومان هه مووی ئه مانه ش گوزارشت له ئالوزبون و قه يراناو بيوونی ئه وه کۆمه لگايه ده که ن که ئيمه ی تيا ده ژين.

زيره ک: باشه باهر له و باب ته ی وروژاندت بمئينه وه، تو پیت وانیه له و شوئنه ی که من ده ليم قوماری به کومه ن، پتک نه و قسه يه راست بيت که کۆمه لگايه کی قومارچيمان هه يه، چونکه کاتیک ئيمه ده بينين له هه موو چين و توژه کان، له مندال، له کچو کوپى هه رزه کار، له ئافره ت، له پياو، له فهرمانبه ر، له کريتکار، له هه موو ده سته و تاقمه کانی نئو کۆمه لگا به کو به شداری له م قوماره بکه ن، ئايا پتوانيه ئه م قسه يه راست ده رده چیت که کۆمه لگايه کی قومارچيمان هه يه؟

ريپوار: سه يره، کاتیک کۆمه له مروفئیک کۆ ده بنه وه و پیکده که ون له سهر ئه وه ی جوړیک له چالاکی بنوئين، ئه م مروفئانه له هه مان کاتيشدا سروشتيکی تاييه تی به م کۆمه لگايه ده به خشن و تورمه کانی خۆيان زال ده که ن. واته شيوازی ئيشکردنی کۆمه له مروييه کان له کۆمه لگايه کدا، سيفه تيکی تاييه تيش به و کۆمه لگايه ده به خشيت. هه ر له م پوانگه يه وه با نمونه يه کت بۆ به ئيمه وه: ئه گه ر تاکه کانی کۆمه لگای سويدي، يا دانمارکی يا خود نه رويجی نه بوبنه مروفئ ديموکراسی، ئيمه ناتوانين به کۆمه لگای سويدي يا دانمارکی يان نه رويجی بلين کۆمه لگايه که له کۆمه لگا ديموکراسيه کانی جيهان. به بپروای من ده توانين به شيوه يه کی ميتوديانه تر بلين: هيژى به شداربوی هاوولتيان له دروستکردنی ئه وه به ها مرويانه ی که پتويسته له کۆمه لگايه کدا هه بن، ده ستنيشانی سروشستی ئه وه کۆمه لگايه ده کات. ئه گه ر هه موو مروفئه کان يا

گروپگه لیکی زۆر له کۆمه لگادا سه رگهرم و سه رقالي ئه و به هايانه بن که کۆمه لگا به ره و دۆران و تیکشکان ده بن، ئه م کۆمه لگایه کۆمه لگایه کی تیکشکاوی لیده رده چیت. به هه مان شیوه، ئه گه ره یز و گروپه کانی نیو کۆمه لگا خه ریکی دروستکردنی ئه و به هايانه بن که به های مریوی و کۆمه لایه تین و سوو ده خشن بۆ ژیا نی هاو به شی کۆمه لایه تیا نه ی خویان، ئه وه کۆمه لگاش سروشتیکی تاییه ت به خۆیه وه ده گریت. سیاسه تیکی تاییه ت به خۆی ده رده هاویژیت، ئایین وه زیفه ی دیکه وه رده گریت و خیزانیش ئه رکی دیکه جیبه جیده کات. به لام کاتیك ئیمه ته ماشا ده که یه له خیزاندا سه رکو تکردنیکی زۆر هه یه، له ئاییندا توندوتیژی به ره م دیته وه، له سیاسه تی ئیمه دا عینادی و که لله ره قی و گه نده لی دروست ده بیّت، ئه وه ئه ندامه کانی ئه و خیزان و سیاسه ت و ئایینه ده بنه هه لگری ئه و به هايانه ی که خوشبه ختی و هه ستی هاو به ش له و کۆمه لگایه دوور ده خه نه وه و ئه خلاقی بردنه وه زال ده بیّت. به پروای من له ماوه ی ئه و چه ند ساله ی پابردوودا ئیمه له ئاستی به ئینسانیکردنه وه ی ئه م کۆمه لگایه دا شکستمان هی ناوه، له گه لیشیدا ئه و هیزه کۆمه لایه تیه چالاکانه ی که ده بوو کۆمه لگای ئیمه به ئینسانی بکه نه وه و به ها ئینسانیه کانی بۆ بگێر نه وه، لاواز و به په راویز کراون. ئه مه ش بۆ خۆی ئه و قسه یه ده سه لمیّت که ده لی، کاتی ئه خلاقی بردنه وه بالا ده ست بیّت، هه موو یاریکردنیك ده بیته قوما ر و هه ر کاتیکیش قوما رکردن ده بیته دیارده یه کی به کۆمه لی، ئه و کۆمه لگایه کی قوما رچیش به ره مده هینیت.

— سوپاس بۆ ئه م گفتوگویه .

له په یوه نډییه وه بو خوشه ویستی

گفتوگو له گهل ناری عومهر

ته وهری په کهم

په یوه نډی چیه و بزجی پیوسته؟ په یوه نډی
وهك چه مكیكي تهنډروست و وهك پانتایهك بز
بدخته وهری. له خونا سینده و بز ناسینی بهرامهر
و له ویشه و بز په یوه نډی له تیوان دوو مرؤفی
سهر به خودا}.

په یوه نډی

* پتمخوشه سهره تا له چه مكی په یوه نډییه وه ده ستنپیکه ین: نایا په یوه نډی نیمه
له م کومه لگایه دا په یوه نډییه کی دروسته، واته په مهنډی کی نه قلانی هاوچه رخى مه یه؟
یان له په یوه نډی ته قلیدی له سهر بنه مای که ورده و بچووك تیپه پ ناکات؟

- بهرله وهی باس له دروستی و عه قلانی بوونی په یوه نډییه ك بکه ین، بابزانین نیمه
چی له مانای زاراوهی «په یوه نډی» خوی تیده گه ین؟ نه م زاراوه یه ده لاله ت له
مه بوونی دوو چه مسره، یان دوو لایه نی سهر به خو ده کات و پرایه لی نیوان نه م دوو
چه مسره و نه وهی پیکیان ه وه ده به ستنپته وه پیی ده گوتری (په یوه نډی). نه وهی
به لای منه وه گرنگه سهر به خو بوونی نه و دوو لایه نه یه که په یوه نډییه که یان له
نیواندایه، چونکه نه گهر فاکتهری سهر به خو ییمان له بهرچاو نه گرت نه وه ناشتوانین

باسی په یوه ندى بکهین و نه وکاته ده شى باس له تیکه لېوون، توانه وه، فه نا و
 سه پانندن و هتد بکهین نه که په یوه ندى. دوو لایه نیش که تیکه ل دهبڼ و له یه کدا
 ده توینه وه، چیدی په یوه ندىیان له نیواندا نیه، یان په یوه ندىه که یان له ناستیکى
 تردایه به بى نه وهى نیدی نه وان وه که خو یان مابڼ و خاوه نى سه ربه خو یى خو یان بڼ.
 بویه به برپواى من په یوه ندى کاتیک په یوه ندىیه که لایه نه پیکهینه ره کانى نه م
 په یوه ندىیه، (چ دوو که س بڼ، یا دوو گروپ، یان دوو نه ته وه و میلله ت، یا خود دوو
 ناراسته ی روشن بیری و کولتوری بڼ)، بتوانن له و په یوه ندىیه دا خو یان دروست بکهین و
 په یوه ندىی بیته پانتاییه که بۆ خوردروستکردن، بیته وزه یه که بۆ خو تازه کردنه وه و
 بیته ریگایه که بۆ به رده و امیدان به ژیانیکى مروفانه ی دهره ست و نه خلایانه به بى
 نه وهى سه ربه خو یى خو یان و نه و شته له ده ست بده ن که نه وان وه که لایه نیکى دانسقه
 و تاییه ت پیناسه ده کات. به م مانایه په یوه ندى گهرانتیکه ده توانى و امان لیبکات
 نیمه وه که مروف بتوانین په یوندى به مروفه کانى به رامبه رمانه وه بکهین و مافى
 نه خلایى و سیاسى و کومه لایه تی و بوونخوازانه ی به رامبه ره که مان له و په یوه ندىیه دا
 پیشیل نه کړى. واته په یوه ندىی پیویستییه کی مروفه بۆ نزیک بونه وه له خودى خو ی
 و له نه وانیتریش و له ویشه وه نزیک بونه وهى له و خه و نانه ی که به خته وهرترو
 دلنیا تری ده که نه وه له ژیانیکى پر به ها. په یوه ندى نه و کاته ته دروسته که من تیایدا
 نه و په یوه ندىیه له گه ل تو، بۆ وده ستهینانى ده سه لاتیکی تاییه ت به کار نه هیتم
 تاتوی پى جل و بکه م، یان تو ی پى کونترول بکه م، چونکه نه مه به مانای نه وه یه من
 پریم له دانسقه یی و سه ربه خو بونى تو نه گرت و نه مه ش یه که مین هه نگاوه بۆ
 سه ره لدانى سته مکارى و دیکتاتوریه ت و سرپنه وهى به رامبه ر. به پى نه م تیپوانینه،
 بوی هه یه له په یوه ندىی نیوان دایک و باوک و منداله ساوه که یان، یا نیوان نیمه و
 خوشک و برا بچکوله که مان و ته نانه ت دوو که سیشدا که خو شه ویستی یه کترن،
 خه سله تی سته مکارانه هه بیته و نه مه ش به ناوی جوربه جورده وه ناراسته بکریته.
 هه لبت نه م تیگه یشتنه له په یوه ندى ته نیا په یوه ندى نیوان مروف و مروف ده گریته وه،
 نه که مروف و نازله ل یان مروف و درهخت و مروف و خدا. چونکه به برپواى من په یوه ندى

به و مانایه‌ی باسمرکد، ته‌نیا په‌یوه‌ندییه له‌نیوان بووه عاقله‌کاندا، واته له نیوان مروژ
 و مروژدا نه‌ک مروژ و شته‌کانی تردا، که ناتوانین لیږده را زور له‌سهری بدویین. هیڼده
 ه‌یه په‌یوښته بیرمان نه‌چې نه‌وه‌ی له‌نیوان مروژ و ناژه‌لډایه زیاتر له‌سهر بنه‌مای
 (ده‌سته‌موکرن) له‌وه‌یه و نه‌وه‌ی له‌نیوان مروژ و سروشتدایه له‌سهر بنه‌مای (سود و
 قازانج) و نه‌وه‌ش که له‌نیوان مروژ و په‌زنداندا په‌سهر بنه‌مای (باوه‌په‌نجان) و
 ملکه‌چیه‌وه‌یه و له‌ه‌موو نه‌م دوځانه‌شدا نه‌وشتی که سهر به‌خوږی لایه‌نه‌کانه
 له‌نارادا نیه، بویه په‌یوه‌ندی‌شیان نیه، یاخود په‌یوه‌ندییه‌که‌یان له‌ناستیکی تردایه .
 به‌دبه‌ختانه نه‌م په‌ناسه‌یه بڼ په‌یوه‌ندی له‌و کومه‌لگایانه‌دا که پړیز و حورمه‌تیک له
 تاکه‌که‌س ناگیریت، شتیکی ده‌گم‌نه و له‌م پروه‌یش‌وه په‌یوه‌ندی له‌و کومه‌لگایه‌کی
 وه‌ک کومه‌لگای خو‌ماندا له‌قه‌یراندایه، چونکه جیهان‌بینی کومه‌لایه‌تیانه‌ی نیمه و
 سیسته‌می نه‌خلاق‌ی و سیاسی و په‌روه‌رده‌یی نیمه ه‌موویان له‌سهر بنه‌مای
 کوگه‌لییه‌وه دامه‌زاون و نه‌مه‌ش پړیده‌گری که له‌و سیسته‌مانه‌دا په‌یوه‌ندی
 به‌شیوه‌یه‌کی ته‌ندروستانه دابه‌زری، چونکه تیا‌یاندایه‌کی جی‌گیر بڼ چه‌م‌کی
 تاکه‌که‌س له‌نارادا نیه که به‌ردی بنا‌خه‌ی هر په‌یوه‌ندییه‌کی ته‌ندروستانه‌یه. نه‌وه‌ی
 نیمه له‌و کومه‌لگای کوردیدا ده‌بینین په‌یوه‌ندییه‌کی ته‌ندروست نیه، به‌لکو شی‌وازیکی
 گیر‌وده‌کردنی تاکه‌کانه له‌ناو تو‌پړیکی پیکه‌وه‌بوونی کومه‌لایه‌تیدا و له‌ژیر زه‌بری
 کومه‌لای به‌ها و یاسای نه‌نووسراودا که بوونه‌ته یاسای به‌دروونیووی تاکه‌کان و
 له‌لاین سیسته‌میکی فراوانی چاود‌تیر‌کردنی توندوتیز‌وه جله‌و ده‌کرین. بویه نه‌و
 شته‌ی نیمه په‌یمان‌واپه له‌و کومه‌لگاکه‌ماندا پانتایی په‌یوه‌ندی پیکه‌ده‌هینیت، نه‌ک هر
 توانای نیه لایه‌نه پیکه‌ینه‌ره‌کانی نه‌م په‌یوه‌ندییه کامه‌ران و دل‌خوش بکات، نه‌ک هر
 ناتوانیت دهر‌فه‌تی خو‌دروست‌کردن بخاته به‌رده‌م تاکه‌که‌س، به‌لکو په‌ژموورده‌ی
 ده‌کات و کومه‌لای گری ده‌روونی بڼ دروسته‌کات که دوا‌جار ناسان نییه خو‌یان
 لیده‌رباز بکات. نیمه به‌و پی‌یه‌ی له‌و کومه‌لگایه‌کی مرویددا ده‌ژین، نه‌وه به‌پو‌یست
 خو‌شمان له‌ناو کومه‌لای په‌یوه‌ندی‌دا ده‌بینینه‌وه، وه‌لی نه‌و په‌یوه‌ندی‌ه نات‌ندروستانه،
 نه‌وزه‌ی خو‌دروست‌کردن‌مان پیده‌به‌خشن و نه‌به‌خته‌وه‌ریشمان ده‌ک‌ن. نه‌گه‌ر تو

تەماشای پەيوەندىيەكانى خۆت و من تەماشای پەيوەندىيەكانى خۆم لەگەڵ دەوروپەرى خۆماندا بکەين، دەبينين جۆره ميکانيزم و کەشوهەوايەك لەناوياندا حاکم و دەسەلاتدارە کە ناچارمان دەکا هەميشە دەست لە بەشێک لەهەز و خواستەكانى خۆمان هەلبگرين بۆ ئەوەى دلى بەرامبەر پازىي بکەين. هەميشە ناچار دەبين بړیک لەئازادىيەكانى خۆمان لەدەست بدەين بۆ ئەوەى کەسى بەرامبەر، يان گروپى بەرامبەر، يان بۆچوونى بەرامبەر دلتيا بکەين و بەو جۆرە.. هەلبەت لە هەموو پەيوەندىيەکدا ئاستىکى دلتياکردن و پازىيکردنى بەرامبەر و پړۆدەيەکى دۆراندنى ئازادى لەئارادا هەيە و پەيوەندى بەيى قوربانيدان مەحالە، بەلام دواجار پەيوەندىيەکە دەبىت توانای باربوکردنەوہى وزە لەدەستچووەکەمان و دروستکردنەوہى ئازادىيەکى فراوانترىيە هەبىت، دەنا نەبۆتە پەيوەندىيەکى دروست و لە «گيرۆدەبوون» و بوون بەداوى تۆرىکى کۆمەلایەتییەوہ زياتر، هيجيترنیە. بۆيە لە نەبوونى تىگەيشتنىکى ورد و پىناسەيەکى تىۆريانەدا بۆ چەمکى پەيوەندى، ئەوہ لە ئاستى ژيانى پراکتىکيماندا پەيوەندىيەکان نەک هەر بەختەوهريمان بۆ دابىن ناکەن بەلکو لە کۆژانەکانيشمان(معانات) زياد دەکەن. بۆيە لەکاتىکدا دەلّين: پەيوەندى ئەو پانتايیەيە کە پتويستە تاييدا بەختەوهرين و ئەو بەختەوهریە بۆ خو دروستکردن و بۆ دۆزینەوہى رەهەندە شاراوہەكانى کەسىتى خۆمان بەکار بهيىنين، لەگەڵ واقىيە (پەيوەندىيە پراکتىکىەکان)ى خۆماندا دەکەوينە ناکۆکىيەوہ و هيجيان ئەو پىناسەيەيان لەسەر ناچەسپى کە دەشيت بۆ پەيوەندىيەکى دروست لەسەرى رىککەوين. چونکە بەکەمى وردبوونەوہ لە پەيوەندىەکانمان بۆمان دەردەکەوى ئىمە بەدەست ئازارى گەرەوہ دەنالّين کە زۆرەيان پەيوەنديان هەيە بەو مەرجانەى بەرامبەر بۆمان دايدەنى يان ئىمە بۆ بەرامبەرى دادەنّين تا ئەو پەيوەندىيەى پىکەوہ هەمانە بەردەوامىيى خوى وەرەگرى. کەواتە ئىمە لەسەر حسابى «بەردەواميدان» بە پەيوەندىيەکانمان، دەبين بەداوى ئەو تۆرە کۆمەلایەتییەوہ کە (بەردەوامىيى) بە نيشانەى سەرکەوتن لىکەداتەوہ و پەيوەندىيەکەش دەکاتە پاشکۆ و قاوغىک بۆ گيرۆدەبوونى ئىمە لەگەڵ ئەوانىتردا. بۆ نمونە پەيوەندى هاوسەرئىتى،

په یوه ندى ماموستا و قوتابى، په یوه ندى باوان و منداله کانیان و هتد، هه موویان له و
 قهیرانه دا ده ژین و بېرده و امیدان بۆته خالى سهره کیى نهك به خته وه ربوون. له
 کۆمه لگای ئیتمه دا سووپا یه ك ژن و میړد، قشونى ماموستا و قوتابى و عه شره تى له
 ئه ندامانى خیزان هه ن كه ده یانه وى لیكدى جیا بېنه وه و سهره بخویى اخویان
 به ده ست بهینن، وه لى به ناچارى ده بیټ بېرده و امېن. بیگومان له م باروډوخه دا خودى
 په یوه ندى كه له «نامانچ» يكه وه ده بیټه «ئامراز» يك و ناتوانیت به شیوه یه کی
 سرووشتى بېرده و امى وهرېگریټ و نه خوښده كه ویت و یه ك پړگای له بېرده مېدا
 ده میتیت كه ئه ویش ته قینه وه و هه لوه شانه وه یه کی تراژیدیان و تیکشکانىكى پړخى
 گه وره یه بۆ لایه نه پیکهینره کانی. ئه م تیکشکان و هه لوه شانه وه و تراژیدیا
 پړخیانن كه ژيانى شه خسیمان گومړا و موبته لا ده كهن و له جياتى دهر وونىكى ئارام
 و پړخىكى مه زن، هه لاهه لا و شه قار شه قارمان ده كهن و به ژيان و ئومیده واربوون و
 گه شبينى نامۆمان ده كهن. ئه وه سرووشتى هه ر په یوه ندى یه کی ناتهنروسټه كه
 ناهیلټ په یوه ندى یه کیان بېنه په یوه ندى نیوان كه سه سهره بخوكان تا
 به جیا وازیبه کانی خو یانه وه له گه ل یه كتر دا بچنه ناو په یمانىكه وه و به بى هیچ
 ئازاردانىكى یه كدى، یه كترى وه كئوه ی كه هه ن، قه بولل بكن. کۆمه لگای گه له خواز
 و كۆخواز ئه مجوره په یوه ندى قه بوللناكات چونكه پییوايه له وپوه تاكه كان ده چنه
 دهره وه ی كۆنترولی خو یه وه و بوارى ئازاد كردنى خو یان له یاسا گه له كیه كان
 ده دوزنه وه. له كۆمه لگایه کی وه كئوه ی ئیتمه په یوه ندى یه کی ده ویت كه توانای
 هه لگه رانه وه ی هه بیټ بۆ په یوه ندى یه ك كه تیايدا من بمه وى جیا وازیبى تۆ بسپرمه وه و
 تۆ ناچار بكم ته ماعى ناوېته بوونيك له گه ل میزاجى من، له گه ل هزرى من، له گه ل
 عه قلییه تى مندا دروست بكه یت و كه سى به رامبه ریش به هه مان شیوه. ئالیره دایه
 كه په یوه ندى ده بیټه پانتاییه کی تری خو به ره مهیتانه وه ی كۆمه لگا و له هه مان
 کاتیشدا ده بیټه ئامراز يك به ده ست سیسته مه كۆمه لایه تییه كانه وه تا به هویه وه
 ئه ندامه كان یه كترى به رزه فټ بكه نه وه و بېنه چاودیر به سه ر یه كتره وه. لیږه شه وه
 تیده گه ین كه شیوازی په یوه ندى له له كۆمه لگایه کی وه ك كۆمه لگا نه ریتخواز ه كه ی

نیمه‌دا، نه و قاوغه یه بۆ جلّه وکردنی نه ندامان تا له ناویدا هه‌موو نه و میکانیزمانه‌ی، هه‌موو نه و شیوازی مامه‌له‌کردنانه‌ی نه‌ریته‌خوازیی ده‌یه‌وئ، به‌رده‌وامی وه‌ریگرن. بێگومان نه‌م جوړه په‌یوه‌ندی‌ش جگه‌له‌وه‌ی له‌سه‌ر بڼه‌مای گه‌وره و بچوکه‌وه خۆی پیکه‌خات و مافی ته‌واو ده‌داته گه‌وره و پدین سپیه‌کان، ئاواش په‌یوه‌ندی‌یه‌کی نا عه‌قلانیانه‌یه. به‌و مانایه‌ی که عه‌قل له‌ پیناسه‌کردن و پیکه‌ستنیدا پۆلی نیه و هه‌موو یاساکانی له‌لایه‌ن نه‌ریته بۆماوه‌کانه‌وه دا‌پێژاون.

* تۆ پێتوا به‌ بۆ نه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی‌یه‌کانمان په‌یوه‌ندی‌یه‌کی کۆک و دروست بڼ پتو‌یستیمان به‌خۆناسین هه‌یه و دواتر پتو‌یستمان به‌ناسینی به‌رامبه‌ر هه‌یه، واته پێتوا به‌ کۆمه‌لگای کوردیدا شتێک هه‌بێ ناوی خودگه‌راییی بێ.. وایزانم نیمه‌ هه‌شتا له‌ناو کۆگه‌راییدا بێ؟

– کاتێک نیمه‌ پرسیا‌ری په‌یوه‌ندی‌مان لاده‌بێته پرسیا‌ر و وه‌ختێک تۆ په‌یوه‌ندی ده‌که‌یه‌ به‌بته‌تێک بۆ بیرلێکردنه‌وه، به‌ناچاری پتو‌یسته‌ باس له‌ په‌یوه‌ندی وه‌کنه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی‌یه‌ له‌ نێوان تاکه‌ سه‌ربه‌خۆ و ئازاد و خاوه‌ن ئیراده‌کاندا، بکه‌ین و بپرسین: ئایا تاجه‌نده ده‌توانین په‌یوه‌ندی به‌و مانایه‌ی که‌پێشتر باس‌م‌کرد وه‌ک پانتاییه‌ک بۆ دروستکردنی خودیه‌تی خۆمان به‌کاربه‌ینین؟ من له‌ به‌شیکی قسه‌کاندا جه‌ختم له‌سه‌ر نه‌وه‌ کرده‌وه که کۆمه‌لگای نیمه‌ پێگه‌ به‌و جوړه په‌یوه‌ندیانه‌ نادات که‌ تیا‌ی‌اندا تاک بوارێک ده‌دۆزێته‌وه بۆ ده‌ربازبوون له‌ یاسا گه‌له‌کیه‌کان. به‌لام نه‌وه سرووشتی په‌یوه‌ندی‌یه‌کی ته‌ندروستانه‌یه که‌ به‌توانی‌ت دروستکه‌ری تاکه‌که‌س بێت. که‌واته له‌گه‌ڵ ده‌ستکردنمان به‌ ئاخافتن له‌سه‌ر په‌یوه‌ندی، ده‌ستیشده‌که‌ین به‌ قسه‌کردن له‌سه‌ر پۆلی تاک له‌و په‌یوه‌ندی‌دا. دروستبوونی په‌یوه‌ندی بۆخۆی دروستکه‌ری تاکه‌ و ده‌ربازکردنی‌ته‌ی له‌ گه‌یۆده‌بوونی به‌ تۆره‌ گه‌له‌کی و سه‌پێنراوه‌کانه‌وه. کۆمه‌لگای کوردی هه‌چ پێزێکی نه‌وتۆی بۆ تاکه‌که‌س له‌ ده‌ره‌وه‌ی سیسته‌می کۆگه‌لی‌وه‌ نیه، به‌لام هه‌ر له‌ناو نه‌م کۆمه‌لگایه‌دا به‌ تۆ پرسیا‌ر له‌سه‌ر په‌یوه‌ندی ده‌که‌یت و ده‌یکه‌یه‌ته‌ کێشه‌یه‌ک بۆ گفتوگۆ له‌سه‌رکردن و ده‌ته‌وێت پیناسه‌یه‌ک بۆ په‌یوه‌ندی به‌رهمه‌به‌یینی‌ت. نه‌مجا کێشه‌که له‌و نا‌کۆکیه‌دا به‌ که‌ له‌ نێوان

پیناسه‌کردنه‌کان و واقعی پراکتیکیانه‌ی ئه‌و شته‌دا هه‌یه که ئیمه پیماناویه ناوی په‌یوه‌ندییه. بۆ نمونه په‌یوه‌ندی هاوپیته‌ی وه‌ر بگره و که‌مێ لێی وورد به‌ره‌وه: ئیمه هه‌موومان پیناسه‌ی هاوپیته‌ی وه‌ک نایدیالێکی ژبانی خۆمان و وه‌ک پیرۆزییه‌ک ده‌که‌ین، که‌چی له‌کاتی پراکتیزه‌کردنی ئه‌م په‌یوه‌ندییه‌دا زۆربه‌ی کات ئیمه‌ دیسان به‌خته‌وه‌ر نین، دیسان زویر و په‌ژموورده‌ین، دیسان هه‌ستده‌که‌ین به‌رده‌وام پیوستیمان به‌ ده‌ستپیکردنه‌وه‌ی سه‌رله‌نوێ هه‌یه له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌که‌ سانه‌ی که‌ هاوپیتمان و بگره‌ جه‌سته و پۆحی هه‌ر کامیکمان شوینزانی ئه‌و برینانه‌ی پیوه‌یه که‌ هاوپیکنانمان له‌سه‌ریان هه‌لکه‌ندوه‌. زۆربه‌ی شه‌ره‌کان و ناکوکیه‌کان شه‌ری نیوان «هاوپی‌کان» ی دوینی و «نه‌یاره‌کان» ی ئه‌مپوڤ و گه‌لێ نمونه‌مان له‌به‌رده‌ستایه که‌ راستی ئه‌م لێکدانه‌وه‌یه ده‌سه‌لمینن. که‌واته په‌یوه‌ندی له‌لای ئیمه‌ هیشتا نه‌بۆته پانتاییه‌کی سه‌ربه‌خۆ تا بوا‌ری خۆ دروستکردن و خۆ ناسینمان بخاته‌ به‌رده‌م، چونکه ئیمه ناتوانین په‌یوه‌ندی قه‌بوول بکه‌ین ئه‌گه‌ر بروامان به‌ سه‌ربه‌خویی خۆمان و به‌رامبه‌ره‌که‌مان نه‌بیت و تیایدا نه‌توانین خودی خۆمان بین. پیوسته‌ به‌ده‌ر له‌ ویستی کۆمه‌لگا، پیوه‌رمان بۆ په‌یوه‌ندی باش ئه‌وه‌بێ که‌ تاجه‌نده ئه‌و په‌یوه‌ندیه بوار بۆ من ده‌ره‌خسینی که‌بمه‌وه به‌خۆم وه‌ک خودیک له‌به‌رامبه‌ر که‌سیکی تردا که‌ دیسان خاوه‌ن خودیتی خۆیه‌تی. په‌یوه‌ندی ئه‌و دۆخیه که‌ ئه‌م دوو تاکه‌که‌سه به‌خودبووه کۆ ده‌کاته‌وه، نه‌ک دوو لایه‌نی مه‌رجدار که‌ خۆیان گیرۆده‌ی کۆمه‌لێک ئازار و کێشه ده‌که‌ن له‌ناو په‌یوه‌ندیه‌ ناچاریه‌که‌ياندا. هه‌رکات په‌یوه‌ندی نه‌یتوانی ئازادی هاتنه‌ده‌ره‌وه‌مان له‌ خۆی بۆ دابین بکا، ده‌بیت به‌ندیخانه. بۆیه مه‌رجی په‌یوه‌ندی شتی نیه له‌سه‌ره‌تاوه‌ پابگه‌یه‌نرێ، به‌لکو شتگه‌لێکن له‌ ژبانی پراکتیکیدا له‌سه‌ریان ریکده‌که‌وین و دروستیانده‌که‌ین بۆ پاراستنی په‌یوه‌ندیه‌که‌مان له‌ مه‌ترسیانه‌ی ده‌وره‌یان داوه. یه‌که‌م مه‌رجی ئه‌و جو‌ره په‌یوه‌ندیه‌ش ئه‌وه‌یه که‌ نابیت ئاماده‌ی ئیمه‌ له‌ناو په‌یوه‌ندییه‌کدا ببیت هه‌ره‌شه به‌سه‌ر خواست و ئاره‌زوو و ئیراده‌ی یه‌کتره‌وه و له‌هه‌مان کاتیشدا ئه‌م په‌یوه‌ندییه پیوسته یارمه‌تیمان بدات خۆشمان بدۆزینه‌وه. که‌واته مه‌سه‌له‌ی په‌یوه‌ندی له‌ بنه‌مادا جو‌ریکه‌ له‌خۆدزینه‌وه

له و کۆگه لیه سه پاره ی که تو له سه ره تاوه ئاماژه ت پێدا. ئه گه ر قه رار بێت ئیمه هه ر له ناو چوارچێوه ی ئه و کۆگه لیه ی کۆمه لگا و ده زگا کانی و گو تار ی سیاس ی و ئایینی ده یخه نه به رده ممان، بمینینه وه، پێویستمان به په یوه ندی نییه، چونکه ئیمه له ناو کۆمه لگادا ئه رکه کان جێبه جێ ده که ی و چاوه پروانییه کانی کۆمه لگاش ده هینینه دی و به و پێیه ش پاداشت و سزاکان چاوه پریمان ده که ن. به لām وهختی ده مانه وی بچینه ناو په یوه ندیه وه، بێگومان ده مانه وی خۆمان بین و هه نگاویک له و چوارچێوه ی کۆمه لگا بۆی کیشاوی، خۆمان بدزینه وه. که واته ئه وه کۆمه لگا نیه که هه لی دروستکردنی په یوه ندیمان بۆ ده ره خسینی، چونکه کۆمه لگا له ناو سیسته مه کانی ده سه لات ی خۆیدا (جیگه رمان) ده کات، به لکو ئه وه هوشیار یی خۆمانه که دنه مان ده دات بۆ سازدانی په یوه ندی. هه ر بۆ نمونه: کۆمه لگا له سیسته می خێزاند و ده ک (ژن) و ده ک (مێرد) جیگه رمان ده کات، به لām ئه مه به مانای ئه وه نیه ئیمه نه توانین له گه ل هاو سه ره که ماندای په یوه ندیه کی تایبه ت دروستبکه ی. هه ره ها سیسته می په ره رده وه ک (قوتابی) و (مامۆستا) پێناسه مان ده کات، وه لی ئه مه به مانای ئه وه نیه نه توانین له و پێناسه یه ده ر بچین و توانامان نه بی په یوه ندیه کی تر له گه ل یه کدیدا دروستبکه ی که تیایدا مانایه ک بۆ قوتابی بوون و مامۆستایه تی و ژنبوون و مێردبوون نه مابیت.

* به لām تا چه ند ده رچوون له و پێناسه یه گرنکه و بۆچی؟

– بێگومان ده رچوون له و پێناسه یه ی کۆمه لگا ئیمه ی تیدا جیگه ر ده کات گرنکه بۆ به خودبوونی ئیمه، بۆ سه ره به خۆبوون و له هه موویشی گرنکتر بۆ به خته وه ربوونمان. مانه وه له ناو پێناسه ی سیسته مه کاندای ئه و مه ترسییه ی به دوا وه یه که ئیمه یه کتر بدۆرین و شتی هاو به ش له نیوانماندا نه مینیت. بۆی هه یه هه تا ده مرین له ناو دامه زراوه ی خێزاندای وه ک ژن و مێرد بمینینه وه به بی ئه وه ی به خته وه ر بین و به مه ش کۆمه لگا له خۆمان نه تۆرین. بۆی هه یه هه تا خانه نشین ده کریین و ده مرین مووچه ی پیشه که مان وه ربگرین و سیسته می په ره رده له خۆمان پازی بکه ی، وه لی ئایا ئه وه به خته وه ریمان بۆ ده سه ته به ر ده کات؟ به بره وای من و به وردبوونه وه مان له

بارودوخه کان، وه لآمی ئەم پرسیاره: نه خیره. که واته پیویسته له ویدیو پیتاسه
 په سمیه کانه وه په یوه نندی ش له گهل که سه کاندای دروستبکه یه تا یه کتری و
 به خته وهریمان نه دۆرپنین. ئەمەش له بهرئەوهی له پیتاسه په سمیه کاندای زۆرجار
 که سایه تی و سه ربه خوئی و گه ورهیی ئینسانیا نهی ئیمه پيشیل ده کریت و ئیمه له
 پیناوی شتیکی تر دای ده کرینه ئامراز، نه که مه به ست. بۆ نمونه: له پیتاسه ی په سمیه
 کۆمه لگادا بۆ خیزان، (خیزان) ده کریت ئامانج نه که ئیمه که پیکهینەر و بکه رانی
 زیندووی ناو خیزانین. واته ئیمه ده کرینه ئامرازیک بۆ به رده وامبوونی یه که یه کی
 کۆمه لایه تی و هه ندی ئه رکمان ده دریت به سه ردا که ده بیت جیه جیان بکه یه. بۆیه
 گرنگه دواچار ژن و میدیک له ویدیو نه و چوارچۆیه وه که کۆمه لگا بۆ خیزانی داناوه،
 په یوه ندییه کیش له گهل یه کتر دای دروستبکه ن و به خته وه ریهی خویان بکه نه ئامانج نه که
 رازیکردنی کۆمه لگا به و پیکه وه بوونه یان، که بۆی هه یه له ناو دامه زراوه که دا بووبیته
 پیکه وه بوونیکی دۆزه خیا نه. ئەسلەن به لای منه وه ده ربا زبوون له و پیتاسه نهی
 دامه زراوه سه رجه مگیره کان (total institution) ی وه که ئیداره ی سیاسی، کایه ی
 په روه رده، ده زگا ئاینیهی کان و کۆمه لایه تیهی کان به سه رماندا ده یسه پینن، به شیکه
 له خه باتی مروفی هاوچه رخی ئیمه له درئی ده سه لات ی نه ریت و ده سه لات ی سیاسی و
 ده زگا کانی و هه ولدانه بۆ به ده سه تهینانی ئازادی. ئازادییه که له ناو چوار دیواری مالدای،
 نه و کاته ی گلۆپه کانمان کوژاندۆته وه و باوهش به یه کتر دای ده که یه و یه کتر
 راده مووسین، ده شیت به ده سه تی بهینین. ئازادییه کی خۆکرد، نه که دامه زراوکرد یان
 ده ولەتکرد و سیاسیکرد. بۆیه پیویسته خۆمان له هه موو پیتاسه یه که پرگار بکه یه که
 بازرگانه کانی ئەم نه زمونه له ناو دامه زراوه کانی خۆیدا پیمانی ده به خشی تاکو
 بتوانین که مێ له په یوه ندییه تاییه تیه کانماندا ئازاد و به خته وه ر بین. بۆ نمونه: ئەم
 نه زمونه به وه چاوبه ستمانده کات که گوايه ئیمه (هاوولاتین)، (میلله تیکی
 به شه ره فین) و (خاوه نی خوینی شه هیدانین) و هتد. باشه ئەگه ر وایه، کین ئە وه موو
 خه لکه هه ژاره ی له ژیر خیمه کاندای ده ژین، کین ئە وانه ی رۆژانه له ناو دائیره کاندای،
 دائیره ی پۆلیس، مروور، وه زاره تخانه کان، مدیرعاممه کان، موحه قیقه عه دلی و

خهسته‌خانه و ته‌نانه‌ت دادگاگانیشدا، زه‌لیل و بی‌حورمه‌ت ده‌کرین و سووکایه‌تیا
 پی‌ده‌کریت؟ ئایا نه‌وانه‌ بی‌گانه و دووژمن، یان نه‌خلاق‌ی سیاسی له‌م ئیداره‌یه‌دا
 نه‌ونده‌ لاوازه‌ که ئیره‌و نه‌وی پر ناکات؟ به‌پروای من په‌خنه‌گرتن و خو‌پزگارکردن
 له‌م ماشینه‌ بیرۆکراتیه‌ته‌ کوردیه، قه‌ده‌ری داهاتووی خه‌باتی هی‌زه‌ گۆرانخوازه‌کانی
 کۆمه‌لگای ئی‌مه‌ ده‌ست‌نیش‌انده‌کات. هه‌لبه‌ت نه‌گه‌ر نه‌و هی‌زانه‌ بوونیان هه‌بی‌ت!

* هه‌ستناکه‌یت که‌من په‌شبینانه‌ قسه‌ ده‌که‌یت؟

- په‌نگه‌ واییت، به‌لام نه‌مه‌ په‌یوه‌ندی به‌ جو‌ری بیرکردنه‌وه‌ی منه‌وه‌ نیه، به‌لکو
 په‌یوه‌ندی هه‌یه‌ به‌ واقعیکی بریندار و گه‌نده‌له‌وه‌ که‌ بو ئینسانیه‌تی ئی‌مه‌ بو‌ته
 دۆزه‌خیکی ناسنین.. وپرای نه‌وه‌ش پی‌ویسته‌ ئی‌مه‌ وه‌ک گرامشی گوتویه‌تی، پروامان
 به‌ به‌دبینی پۆشن‌بیرانه‌ و گه‌ش‌بینی ئیراده‌ هه‌بی‌ت. دیارده‌ و بارودۆخه‌کان وه‌ک‌نه‌وه‌ی
 ده‌یان‌بینین و ئازارمان ده‌ده‌ن وه‌سف بکه‌ین، ئاماژه‌ به‌ دزی‌وی و ناشیرینیه‌کان بکه‌ین
 و شه‌رم نه‌که‌یه‌ن له‌وه‌ی په‌خنه‌ی جیدی له‌ خو‌مان و کۆمه‌لگا و کولتور و
 دامه‌زراوه‌کانی بگرین.. له‌هه‌مان کاتیشدا هه‌ولی گۆرینیان بده‌ین و ئیراده‌مان به‌وه
 هه‌بی‌ت، که‌ ده‌شی‌یت گۆران دروست ببی.

{پەيۋەندى و متمانه چى پىكەۋە
دەيانەستىتەۋە؟ بۇچى كۆمدىگى كوردى رېگر
لەبەردەم كور و كچاندا دروستدەكات و
ناھىلى متمانهيان لەلا دروستىت؟ بەر لە
خۆشەويستى: جەزلىكردن. ئايا ھەموو كەسى
لە جەزلىكردەۋە دەتوانى بە خۆشەويستى
بگات؟ خۆشەويستى ۋەك پەيۋەندىيەكى ئازاد. }

قەيرانەكانى پەيۋەندى

* ئىستا سۈي ئەۋەى ھەندى خالتان بەگشتى لەسەر دياردەى پەيۋەندى
پەيۋەندەۋە، پىمخۆشە زياتر قسە لەسەر پەيۋەندىيەكى تايبەتیش بگەين، كە
ئەيش پەيۋەندىيە كور و كچانە. ھۆكارى نەبەۋى ئەو «متمانه» يە چىيە كە لەنتوان
كور و كچدا ھەيە و وايان لىدەكات بەر لە دەستپىكردى پەيۋەندى خۆشەويستى بىر
لەۋە بگەنەۋە يەككىيان قۇلى يەككى تريان نەبەي. واتە دەمەۋى باس لە ھۆكارى
ئەو بەدگومانىيەم بۇ بگەيت كە لەپىش دەستپىكردى پەيۋەندىيەكە يانەۋە بەرامبەر
يەكتى ھەيانە؟

- ئەمە پرسىيارىكى گرنگە و بەرلەۋەى باس لە ھۆكارەكانى ئەو بەدگومانىيە بگەين،
پىمخۆشە بەكورتى قسان لەسەر ئەو داۋە بارىكە بگەم كە (متمانه) و (پەيۋەندى)
پىكەۋە دەبەستىتەۋە و تۆش بەجۈانى تەعبىرت لىكرد. كۆمەئناسانى ۋەك (نىكلاس
لۇمان و ئەنتۆنى گىدنز و ئولرىش بىك) بايەخىكى زۇريان بە چەمكى متمانه داۋە و
دەتوانم بلېم: متمانه بەتايىبەتى بابەتلىكى گرنگى سۆسىۋلۇزىيى ھاۋچەرخە. لە كۆى

ئەو پېئاسانەو ە كە بۆ چەمكى متمانە كراون، دەتوانىن ئەو ە ھەلپىنجىن كە پەيوەندى و متمانە دوو پووى يەك بابەتن و قسەكردن لەسەر پەيوەندى بەي قسەكردن لەبارەى پۆلى متمانە لە پەيوەندىدا مانايەكى نابىت. بۆيە ئەگەر متمانە بمانباتەو ە بۆ دلتىابوون لە جۆر و چۆنىتى و خەسلەتى كەس و شتى، يان دلتىابوون لە راستى گوتە و پەيمانىك، ئەو پەيوەندى دەرھاويشتەى متمانەيە. يان ەك گيدنز دەلى: «متمانە جۆرىكى تايبەتە لە دلتىايى» و ئەمەش ئەو شتەيە كە سەر كەوتنى ھەر پەيوەندىيەك دەستەبەر دەكات. مادام ئىمە لەسەرەتاو ە مەرجى ھەر پەيوەندىيەكمان بە ئامادەيى دوو لايەنى سەر بەخۆ دانا، ئەو پەيوەندىيەكمان بە لايەنە كارىكەن بۆ ەدەيەتتەنى متمانە لە لايەنى كەت و بۆ ئەمەش ەواچاكە ھەريەكەيان لە ئاست ئەويتردا خۆي لە بەدگومانى و ھوكمى پيشىنە پزگار بكات و لىي دلتىا بىت. چونكە پەيوەندىيەك دروستنابىت ئەگەر ھاتوو لايەنەكان لە بەرامبەر يەكتردا كراو ە دلتراوان نەبوون و ەلامگۆى چاوەپوانىيەكانى يەكتەر نەبوون. بوونى بەدگومانى ھەر تەنيا رېگرنى ە بەردەم پەيوەندىدا، بەلكو نىشانەى نەبوونى خويىكى سەر بەخۆ و بپروا بەخۆبوويشە. چونكە تەنيا كەسىك دەتوانى بچىتە ناو پەيوەندىيەكەو ە كە لەخۆي دلتىابى و لەخۆي تىگەيشتبىت و ئامادەش بىت بۆ قەبوولكردى لايەنى بەرامبەر. پيشتر لە وتارى (ديموكراتىزەكردى خود)دا نوسىومە: (مروڤى بەدگومان مروڤىكە بى خود، ھەريۆيەشە مروڤىكە ناتوانىت پەيوەندىيەكە لەگەل مروڤەكانى دىكەشدا بىستىت، چونكە پەيوەندىيەك و ئالوگۆر تەنيا لە نىوان خودە سەر بەخۆكاندا دروستدەبىت). ھەلبەت لىرەدا پتر بىر لە پەيوەندىيەكى تەندروستانە دەكەمەو، نەك پىكەو ەبوونە دووبارەو ناچارىيەكان.

لە كۆمەلگاي ئىمەدا و لە پەيوەندىيەك بە پرسىيارەكەتەو، لە رېگريك زياتر ھەيەكە ناھىلىت لە نىوان كۆر و كچدا متمانە دروستبىت، بەم پيشەش دەتوانىن باس لە فرەريگري ە بەردەم نەبوونى متمانەدا بكەين. ھەندىك لە وريگرانە پەيوەندىيان بە سرووشت و مىزاجى تاكەكەسيانەى كۆر يان كچەو ەنيە، بەلكو پەيوەندىيان بە بازە سرووشتى و سياسى و كولتورىيەو ە ھەيەكە ئەم دوو تاكە ەك نىر و مى، يان

وهكو ڪڇ و ڪوپ تي ايڏا پهريه رده بوون و ڪونه ستي ئه واني داگير ڪردوهه. هه روه ها ڪومه لگاي ئيمه يه ڪيڪه له و ڪومه لگايانه ي بي متمانه يي به شيڪي بيڪه پنه ره له بونيادي ڪولتووري و سياسيدا، ميژووي نوئ و هاوچه رخي ئيمه له سر بي متمانه يي به داهاتووي خوئ و به هيژه بڪه ره ڪاني ناوي دروستبووه. ميژووي سياسي ئيمه پره له نمونه ي هستنه ڪردن به دلنبايي و سه قامگيري و بير ڪردنه وه له و مه ترسيانيه ي ڪه دراوسئ و داگير ڪر و ئه وانيتر به سه رمان ده هينن. له م پوهه وه گه شتنامه ڪي (مستر ريج) له ۱۸۲۰ بئ شاري سليماني چهندين نمونه مان له زماني خه لگ و ميره ڪاني نه وساوه بئ باسده ڪات ڪه بي متمانه يي نه وان به داهاتووي خوئان ده سه لمينن و ئه مهش وايلي ڪردون ته نانهت ده سته وه ستان بن له ئاست چا ڪردنه وه ي خانوه ڪانياندا، چونكه نه وان خوئان بئ ئاواره بوون و شاروپرائي ئاماده ڪردوهه نه ڪ بئ حه وانه وه ي يه ڪجاره ڪي له مالي خوئاندا! شوپشه ڪاني ڪورد چهنده سووربووني ئه م ميلله ته يان له سر خواسته ڪاني خوئ سه لماندوهه، نه وهندهش به تيڪش ڪانيان نا ئوميد ي و دوولئ و بي متمانه ييان ڪردو ته به شيڪ له پيڪهاته ي ڪه سايه تي ئه م مروڦه. له ميژووي نز يڪي ڪومه لايه تي شماندا، دهنگوباسي پاگواستني زوره مله ي گونده ڪان له لايان به عسيه ڪانه وه بهس بوو تا ژيان بوه ستيئني و جوتيار و ڪاسبڪار و خاوهن زهويه ڪان پيش چهنده ساليڪي پووداوه ڪهش ده ستيان نه چي ته هيچ ڪاري و بگره له و ماوه يه دا ژن و ژنخوازيش ڪه م بيته وه. هه تا پووخاني ي يه ڪجاره ڪي ديكتاتوريه ت، ترسيڪ هه بوو له گه رانه وه ي به عس و پيموايه هه تا سه دام حسيني ش وه ڪه پهمزي توقين له زهيني ئيمه دا بيميني، نه و ترسهش هه ر ده بيت. ئه مه جگه له ترسي به رده وام له ژيله موي شه ر ناوخوييه ڪان ڪه زورجار به ئاشتبوونه وه ڪانيش نه و ترس و نادلنبايي به ناره ويته وه و متمانه به ئاساني دروستنا بيته وه.

به ر له هه مو ئه مانهش فه زاي خيزاني ڪورديمان له بير نه چي ته ڪه تي ايڏا چهندين جو ري سزادان پراڪتيزه ده ڪرين. ئيمه هه مو مان له و خيزانانه وه هاتووين ڪه برويان به منڊال داغ ڪردن و خه ته نه ڪردن هه يه و هه ر هه ي وه ڪ: (هه ر دو چاوت ده رده هينم،

گوچکەت دەبڕم و دەتەم بە گورگەکان (بەخۆن) لە و شتە ھەرە ئاساییانەن کە منداڵ بەرگۆنی دەکەون. زۆربەی ئەوانەمان کە بڕی نەوسن بووین و لە شیرخواردن تێرمان نەخواردوو، یان ئەوەتا پەنامان بۆ شیری ئافەرەتییکی تر بردوو و بەمەش لە گەڵ کچ و کۆرەکانیدا بووینە (خۆشک و برای شیریی) و ئیتر لە دواڕۆژدا بۆمان نەبوو وەک خۆشەویست بیرمان لێبکەینەو، یان ئەوەتا پەلاماری سنگی داچەقاوی ژنە قەرەجیکمان داو و بەمەش بووینە (کۆرە قەرەج)، یاخود ئەگەر ھەر دەستمان لە نەوسنی ھەلنەگرتبێت ئەو دایکمان لیمەندۆزی و بیبەری تیزێ لەسەر گۆی مەمکیەو ھەلسوو و وەک دوو پشک پێوێ داوین و ئەمجا دەستمان لە و مافە ئاساییە منداڵیمان ھەلگرتوو کە مژینی ئەو میوێ خوداییە.. ئەمە وێرایی ئەوێ ھەر لە و فەزایەدا و لە تەمەنێکی زۆر زوو و ھە یالێیان پڕکردووین لە دیو و درنج و جێنۆک و ھاکا بۆمان ھاتن و بردیان. من لە دانمارک و دواي تەمەنێکی زۆریش، ھیشتا لە و دیوێ سەگبابانە دەترسام کە کاتی خۆی لە گوندەکەمان خرابوونە ناو سەر مەو و قەرار بوو ئەگەر عاقل نەبام، بمخۆن..

بێگومان ھەموو ئەمانە پەنگدانەوێ خۆیان ھەبوو لە پێکھاتە کە سایەتی کوردیدا و لە تێروانیی بۆ جیھان و کات و بوونی خۆی و لە مامەلە کردنیدا لە گەڵ شوێن. لە ئاساییترین دۆخدا ئەم پەفتارانە ھەستییکی توند پەوانەیان تێدا دروستکردووین، بڕوابە خۆبوونیان لێسەندوینەتو و ئەوانیان تێدا چاندووین کە ھەردەم وا بزانین ئێمە باش نین، دەست دەنرێت بە پوومانەو، ئەوانیتر خۆشیان ناوێن و لە خۆیانمان دوور دەخەنەو. یاخود ساردییەکیان تێدا دروستکردووین بۆتە ھۆی کوشتنی ھەستی پێوستیبوون و پەیوەندییەستمان لە گەڵ کەسانی تەدا.

* ئەم قسانە دەستنیشانکردنی گرنگن، بەلام ھەستناکەیت نەبوونی متمانە لە نێوان کچان و کۆراندان ھۆکاری تری ھەبێ کە زیاتر پەیوەندییان بە ئێستای دۆخی کۆمەڵگای ئێمەو ھەبێت..؟

— بێگومان.. یەکیەک لە ھۆکارانە ئەوێ کۆمەڵگای ئێمە بەشیوەیە ک لەشیوەکان خۆی بەخواوێ ھەموو ئەندامەکانی دەزانێ و پەیوەندیی ئەم کۆمەڵگایە

به ئەندامەکانی خۆیەو پەيوەندییەکی خاوەندارانە. پەيوەندییەکی تەبەقەیی بە ئایدا کۆمەڵەکان
 یاسا و رێسا، کۆمەڵەکان نەتەر یا ئەوەی کە پێی دەوترێ «بەربەرە پێشینه‌کان» و ئێمە
 نازانین لە کۆیدا نووسراون، لە کۆیدا تۆمار کراون، لە چ کۆنیکەو دەینه‌دەر و لە هەموو
 شوێنێکدا ئامادەن و بەدەگمەن و زۆر هیواش گۆرانیان بەسەردا دیت، دەسەلاتیان
 هەیه. ئەم فاکتەرە بەبێ ویست و ئیرادەی مەژوو بەربەرە دەدەن تا ئەم تەکنەسەری کە
 ناوی «کۆپ» یان «کچ» پێویستە لە ژبانی عەمەلیدا چۆن بێت و بەردەوامیش
 هەستبکات ئەو گۆریدراو بە شتێکی ترەو کە لە خۆی گەورەترە. واتە پەيوەندی
 پەگەزی نێر و مێ لە ژبانی کۆمەڵەیانەیی خۆیاندا بەو فاکتەرە بەربەرەرانەو،
 هێندە ئەوەی پەيوەندییەکی یەکسان بێت، زیاتر گۆرەبوونی کە و دۆخی
 ملکەچانەیی بەرەبەر دەسەلاتێکی هەمیشە ئامادەدا. دەسەلاتی کە
 بەرجەستەبوونی ماتەریالیانەیی نییە، بەلام دەزانین کۆمەڵگە ئەوەندە
 بەپێرێک دەوێ کە هەر جۆرە خۆ لێدزینەوێکی بە سەرپێچی و گوناھێک
 دەژمێردرێت. ژبان لە ناو بازنەیی ئەم دەسەلاتە نادیار و هەردەم ئامادەیدا بوو
 لە هەمان کاتیشدا دەستنیسانی جۆری پەيوەندی کۆپ و کچ دەکات و هەموو
 خەوینینیکی تەکنەسەیانە دەچەپێنێت، ئەمەش بە ئەندازەیک کە گەنجەکان
 (کچبوون) و (کۆپبوون)ی خۆیان بێر دەچێتەو و دەبنە کائینی بێ پەگەز و بێ
 ناسنامەیی جنسی خۆیان. پەنگە ئەمە لە ئێستادا گەورەترین سەمەمی کۆمەڵگە بێت
 لە تەکنەکانی خۆی و پێگەر بێت لە بەر دەم دروستبوونی هاوولاتی، چونکە مەژوو تەنیا
 ئەو کاتە دەتوانێت بێتە هاوولاتی کە خاوەنی سەرەخۆیی و ئازادیی شەخسیی خۆی
 بێت و لە ژێر زەبیری فەرمانە سەپێنراوەکاندا نەخەسێنرابێت. لە راستیدا مەژوو بەبێ
 ناسنامەیی جنسی ناتوانێت بێتە هاوولاتی، چونکە یەکیک لە بنەماکانی هاوولاتیبوون
 داننانە بە ناسنامەیی پەگەزی ئەو مەژووە وەک بکەرێکی نێر یان مێ. ئەم پەيوەندییە
 خاوەندارانەیی کۆمەڵگە بە تەکنەکانی خۆیەو، جگە لەوەی لە خێزانداندا بۆتە هۆی
 ئەوەی کە باوک خۆی بە خاوەنی منداڵەکانی بزانی و حەقیقەتی خۆی وەک حەقیقەتی
 ئەوان بپێنێ و نوێنەراییان بکا، ئەوە لە سیستەمی پەروەردە و لە قوتابخانەشدا

په نځيډاوه ته وه و دريژه به مانه وهی خوی ددات و بۆته په یوه نډییه کی به ده زگایي بوو. واته ماموستاش به مانایه ک له ماناکان جیگای باوکیک ده گړتیه وه که حه قیقه تی قوتابییه کانی وه ک حه قیقه تی خوی ده بینئ. له زۆربه ی دۆخه کاند ا ده گمهنن ئو ماموستایانه ی که نه یانه وی باوکیکی ناو خیزان بن له ناو پۆلدا و ئه مه ش کی شه یه کی گه وړه ی بۆ په یوه نډییه کانی ئیمه دروستکردوه و پڼگره له به رده م دروستبوونی متمانه له ناو گه نجه کاند ا.

* مه به ست ئه وه یه بۆ نمونه وه ستانی ماموستا له ناو پۆلدا و ینه یه که له پړوی حاله تی ده روونییه وه کومه لیک کاریگر یی خوی ده بیت بۆ گواستنه وه ی وینه ی باوک بۆ ناو پۆل؟

— به لئ، مه به ستم ئو ده سه لاته یه که نایه ویت په مزیه تی خوی له ناو کایه جیاوازه کاند ا ونبکات و به رده وام خوی به ره مه ده ینتیه وه. وهره با هه مان وینه بگوږینه وه بۆ وینه ی روښنیریک که کۆر ده گړیت و دوو کاترمیر خه لک بی ده نگ ده کا و هه مان ده سه لات له کایه ی روښنیریدا دووباره ده کاته وه. ئه مه هه مان وینه یه که مه لایه کیش له مزگوت و کایه ی ئاییندا و به ووی وتاریږییه وه دروستیده کاته وه و هه مان وینه یشه که سه رکرده یه کی سیاس ی له کایه ی سیاسیدا به ره مه می ده ینتیه وه. ئه نجامی دروستکردنه وه ی ئه م وینه یه بریتیه له دروستکردنی «زۆربه یه کی بیده نگ» له به رامبه ر قسه که ریکی تاکدا و په وایه تیدان به هه ره مه یه تی ده سه لات که له سه ره وه ی هه ره مه که دا ئه و تاکه قسه که ره وه ستاوه و ده نگی ئو، ده سه لاتی ئه وه. ئه مه جگه له وه ی ئه و په یوه نډیه هاوپه یمانه تییه کی ناوخوا یی له نیوان قوتبه کانی ده سه لاتی هه ر کایه یه کدا وه دی ده ینئ. واته به «سیله ی په حم» باوک ده به ستئ به ماموستاوه، ماموستا ده به ستئ به مه لاوه، مه لا ده به ستئ به روښنیره وه و روښنیر و ئه وانیتیش ده به ستئ به سیاسیه وه. ئه م باز نه یه چه نده په مزه کانی ده سه لات پیروز ده کات و هیژیان پیده به خشیت، ئه وه نده ش زیاتر تاکه که س سه رکوت ده کات و بواری بۆ ناهیلایته وه بیر له تاکبوونی خوی بکاته وه وه ک هه نگاویک بۆ متمانه به خو بوون و سپړنه وه ی به دگومانیه کانی له ئاست ئه وانیترا. تۆ له بیرت نه چی که

کرده یه کی وهک پیکه نینه کانیشمان ده که ونه بهر هه لسه نگاندن و ئیمه بۆمان نییه له ههر کویدا و به ههر بۆنه که وه پیکه نین و بگره ده بیئت بشزانین کومه لگا چ جوړه پیکه نینیکمان لى قه بولل ده کا. واته ده بیئت نییه تی پیکه نینه کانیشمان بۆ ده سه لات هه مزیه کانی کومه لگا پوونییّت! لیږه وه ده مه ویت ئه وه ت پیلیم: که باز نه ی ده سه لاتی باوکه جیاوازه کان به سر تاکه که سدا، باز نه یه که زیاتر له وه ی متمانه دروست بکات به دگومانی و ترس به ره مه ده هیئت و ئه مهش ده بیته ریگر له بهردهم ئه وه ی تاکه که س بتوانی خوی بیت. بۆیه ریگره کان له بهردهم به خود بوونی تاکه که سدا خوی خۆ ده بنه ریگریش له بهردهم دروست بوونی په یوه نندییه کی متمانه دارانه دا، ته نانه ت ئه گر ئه و په یوه نندییه خۆ شه ویستی نیتوان کچ و کوپیش بیت. ئه مهش له بهر نه وه ی ئه و په یوه ندی، بهر له وه ی له چاوی دوو که سی سه ربه خوی خاوه ن ئیراده وه ببینری که یه کتریان خۆ شه وئی، له چاوی که وری کومه لگا وه ته ماشای ده کریت که پیتاسه یه کی تاییه تی بۆ په یوه نندی خۆ شه ویستی هیه.

* له سه ره تا وه باسی فره ریگریان له بهردهم دروست نه بوونی متمانه له نیتوان کچ و کوپیدا کرد. هه زده که م له سه ر نه وه بهرده و امبیت...

— به لئ، ریگریکی دیکه نه بوونی شوین و که شیکی نازادی کومه لایه تییه بۆ پوویه پوویه ونه وه ی که سه کان له گه ل یه کتر دا. بۆ نه وه ی په یوه نندی دروست بیئت پیویسته فه زایه که هه بئ بۆ (به رجه سه بوون) ی ئه و په یوه ندی. په یوه ندی جگه له وه ی له نیتوان تاکه که سه کانه دروست ده بیئت، ئه وه پیویستی به شوینیکیش هیه تا تیایدا نه شونما بکات و به دیار که ویت. ئه و شوینش هه ر کونجی ژووره کان، ناو نامه نهیئی و سه رسوچی کۆلان و نیگای خه ماوی ئه و دیو په نجه ره کان نییه، به لکو شوینی کارکردن و خویندن و شوینه گشتی و بازار و مهیدان و باخچه کانیش هه .. ناکریت باس له دروست بوونی په یوه ندی بکهین و هه موو ئه و شوینانه مان له کچ و کوپره کان قه ده خه کرد بیئت که په یوه ندی تیا یاندا به رجه سه ده بیئت. ناکریت باس له په یوه ندی بکهین وهک که شیك بۆ دروست بوونی تاکه که س و که چی کومه لگامان له و که سانه کرد بیته به ندیخانه. چونکه ئیمه گوتمان په یوه ندی ئه و دۆخیه که تیایدا ئیمه هه م روویه پووی

خۆمان دەبینه وه و هه م رووبه پړووی نه ویتړ ده بینه وه، ئه م دۆخه ش له کۆمه لگای ئیمه دا دۆخیکی یاساخه و تا ئیستاش دیتنی کچ و کورپک پرسیارى کۆمه لایه تی یانه و نه خلاقیانه و تاییه تیانه ی خۆی له سهره که بۆی هه یه کوشتن و سزای توندی به دواوه بیټ. ئه مه ش به ومانایه یه کاتى فه زایه ک و شوینیک نابى تیایدا په یوه ندى له رووبه پړووبونه وه دا به رجه سته ببى، نه وه نه و به دگومانیه ش نارپه ویتته وه که نه ریتته کۆمه لایه تییه کان له سهر پیکه وه بوونی کچ و کورپک به ره میان هیناوه و به پى هه مان به دگومانیش هه موو رووبه پړووبونه وه یه کی ئیوانیان به که وتنه وه ی کاره سات و نابرووچوونیک ته ماشا ده کریت. ته نانه ت لیخوپى ته کسیه کانیش ئاماده نین کچ و کورپک پیکه وه له دواوه سوار بکه ن، چونکه نه وان لیکنده وه یه کی تاییه ت بۆ نه مه ده که ن و پیشه یه کیان بیردیتته وه که له پړووی کۆمه لایه تییه وه شوینى سهر شوپیه. هه تا نه و تیروانینه ته قلیديه بۆ پیکه وه بوونی کچ و کوپ بمینى نه وه په یوه ندى به رجه سته نابىټ، بگره (به لادا تیپه رپین) و ته کنیکه کانى تری یه کتربینى شاراوه په ره ده ستینن. ئه مه ش ده بیته هوکارى دروستبونی دوو پړووی، دروکردن و شارندنه وه و نه ئینیسازى له که سایه تی گه نه کانداه و هانیانده دات بۆ کرده ی لاده رانه و شارندنه وه ی وردده کارییه کانى ژيانى پۆژانه یان تا نه وکاته ی شته کان نه وه نده ئالۆز ده بن که ئیدی بۆ خو یان توانای چاره سه رکردنیان نیه و ناچاریشن به رده وامبن له شارندنه وه ی کیشه کانیان، چونکه متمانه یان به ده ورپه رى خو یان له ده ستداوه. به مجوره ش نه و شته ی کۆمه لگا لى ده ترسى و ده یه ویت پړونه دات، به نه ئینى و له په راويزدا پړو ده دات.

پتگريکى دى له به رده م نه بوونی متمانه له نىوان کچ و کوپه کانداه، ته سلیمبوونی نه وانه به و نیگایه ی کۆمه لگا و ده سه لاته کانى ته ماشای گه نه کانه پیده که ن. کۆمه لگای ئیمه و دایکان و باوکانى ئیمه نایانه ویت نه و درزه قه بوول بکه ن که که ووتته نىوان خو یان و نه وه کانیا نه وه و جیاوازی نه وانى له نرخاندن و به هاسازیدا دروستکردوه. وه ک ده زانین نه وه ی پیشوو ده یه وى نرخ و به هاکانى خۆی بگويزیتته وه بۆ نه وه کانى پاشتر و له مه شدا هه موو سیستم و دامه زراوه کان به کار

ده هیئت، له کاتیکدا بهرې نوې به جوړېکې دی ده پوانتته نو به هیانه و ژيانی
 هاوچه رخ و گورپانکاریه کان واده خوازن به های تازه دروستېن. جیاوازه به هاکان
 «بگوږزینه وه» و به سر نه وهی نویدا «بیانسه پېنن» له گه ل نه وهی هه ولېده یی له و
 به ها نویانه «تېبگه یی» که نه وهی نوې بۆ ژيانی خوی ده یان سازینتی و وه ک
 سیسته میکی خوجیا کردنه وه به کاریان ده هیئت. هیچ مهرج نیه به های کورپک یان
 کچک بۆ سیاست، بۆ هونه، ئایین، خوشه ویستی، زانست و ئابووری و نه ریته
 کومه لایه تییه کان و.. هه مان نو به هایانه بی که باوک و دایکی بۆ هه مان نه و شتانه
 هه یانه. نه و کاته ی باوان ده یانه وی منداله کاریان به چاوی نه وان شته کان بیینن و
 نه زمونه کانی خویان بکه نه پتوهر له ژيانی نه وه کاریاندا، نه وه له بنه مادا ریډه گرن
 له وهی منداله کاریان بینه خاوه نی نه زمونی خویان. بۆیه کچ و کورپه کان که دینه نیاو
 په یوه نډیه که وه یا هه ولی دروستکردنی جوړیک له جوړه کانی په یوه نډی ده دهن،
 به هه موو نه و به دگومانیه بارگای بوون که له نه زمونی که سه کانی تیره وه
 دروستبوون. خه یالی نه وان ده بیته (خه یالیکې داگیرکراو) به و برپاره پېشینانه ی
 ترنجاونه ته میشکیانه وه. بۆیه نه وان هر له به راییه وه به دگومانن له ئاست نه و
 که سه ی که ده یانه وی په یوه نډی له گه لدا ساز بکه ن و وه ک نیوه فهرمووتان، هر
 له سه ره تاوه بیر له وه ده که نه وه که په کیکیان قولی نه ویت نه برپت. سه رچاوه ی نه م
 بیرکردنه وه په نه وه یه، نه وان هه موو متمانیه کیان وه ک گنج لیسه ندراره ته وه و ته نیا
 وه ک ئامرازیک رووبه پړوی که سیکیتر ده بنه وه که بۆی هه یه مه ترسیدار بی و به کاریان
 بهینن.

* مه به ست چیه له وهی که ده لیت: که نه کان وه ک (ئامراز) رووبه پړوی په کتر
 ده بنه وه؟

- به ئامراز بوونی که نه کان له وه دایه که نه وان له سه ره تاوه متمانیه یان به خویان
 لیسه ندراره ته وه و نه مه ش وا ده کا خوشیان نه توانن متمانیه به خش بن. نه و کاته
 که نه کان ده بنه ئامراز که هه موو به دگومانیه کانی کومه لگا له پړپړانه وه
 ده گوازیته وه و نه وان نه ک هر به چاوی خویان، به لکو به چاوی کومه لگاش ده پړوانه

که سه‌ک‌ی به رامبه‌ریان و لیره‌شدا نه‌وان خویان ده‌خه‌نه په‌راویزه‌وه، خویان
 ده‌سپنه‌وه و چاوی خویان ده‌نوقینن تا کومه‌لگا له‌وانه‌وه و له‌جیاتی نه‌وان ببینی و
 که سه‌ک‌ی به رامبه‌ریان بۆ هه‌لسه‌نگینن و بریاریان بۆ بدات. بیگومان له‌هه‌موو
 کومه‌لگایه‌کدا راویژکردن له‌نیوان گه‌نجه‌کان و که سه‌ به‌نه‌زمونه‌کاندا هه‌یه و ئیمه
 به‌رده‌وام پتویستمانه بۆ بیروپا و نه‌زمونی نه‌وانیتر بگه‌ریننه‌وه، به‌لام و اچاکه دوا
 بریار خۆمان بیده‌ین. کیشه‌که سه‌بارت به‌گه‌نجه‌کانی ولاتی ئیمه نه‌وه‌یه: نه‌وان نه‌و
 ریگره قه‌بوڵده‌کن که کومه‌لگا له‌سه‌ر بنه‌مای (بی‌متمانه‌یی به‌گه‌نجه‌کان) له‌به‌رده‌م
 په‌یه‌ه‌ندییه‌کانی‌اندا قوتیده‌کاته‌وه. گه‌نجه‌کان له‌جیاتی په‌واجدان به‌کولتوری
 لیوورده‌یی تایبته به‌خویان و سه‌ربه‌خۆبوونیان له‌هه‌ل‌سوکه‌وت و هه‌ل‌سه‌نگاندنی
 واقعیینه‌یاندا بۆ که‌سایه‌تی یه‌کتر، له‌جیاتی سنگفراوانی و خۆکردنه‌وه بۆ
 به‌رامبه‌ره‌کیان، ته‌سلیم به‌فنده‌مه‌نتالیزم و کولتوری ته‌قلیدیانه‌ی کومه‌لگا ده‌بن
 و خاف‌لن له‌وه‌ی نه‌م خۆ ته‌سلیم‌کردن و ملکه‌چییه‌ ریگریکی هه‌ره سه‌ره‌کییه
 له‌به‌رده‌م خۆناسی و به‌خودبوونی خۆیاندا. نه‌و کاته‌ش که خۆناسی نابیته
 پرۆژه‌یان، له‌قاوگیکی به‌تال ده‌چن که هه‌موو خه‌میکیان ده‌بیته (خه‌نافیزه‌کردن،
 مۆبایلیزه‌کردن و مه‌کیاییزه‌کردن)ی خویان و پووخساری ده‌ره‌کییان، نه‌ک و توویژ و
 گفتوگو و گۆرپنه‌وه‌ی بیروپا له‌گه‌ل یه‌کتردا، چونکه نه‌وان به‌بیروپا
 فنده‌مه‌نتالیسته‌کانی کومه‌لگا ناخراون که پهن له‌به‌دگومانی و هه‌ژارن له
 متمانه‌دا. نه‌وان هه‌ر که له‌ماله‌وه دینه‌ ده‌ری بریاری پیشینه‌ی خویان له‌سه‌ر یه‌کدی
 داوه و چوارسال پیکه‌وه‌بوونی زانکۆش نه‌و بریاره‌یان پیناگۆرپ. نه‌وه راسته له
 مال‌ه‌وه و له‌قۆناعی سه‌ره‌تایی و ناوه‌ندی و دواناوه‌ندی، کچ و کوپ یه‌کتریان
 لیده‌کریته گورگ و له‌سه‌ر میزاجی شه‌خسی مامۆستای ده‌روون پرگری په‌روه‌ده
 ده‌کرین، به‌لام زانکۆکان باشت‌ترین شوینن که نه‌م دۆخه‌یان تیا‌دا به‌رجه‌سته بووه و
 نه‌وی نه‌و شوینه‌یه که گه‌نجه‌کان و پرای نه‌وه‌ی پیکه‌وه کاتیکی زۆری تیا‌دا به‌سه‌ر
 ده‌بن، به‌لام هه‌مان شوینیشه که به‌ته‌واوی یه‌کتری تیدا ونده‌کن! نه‌وان نمونه‌ی
 به‌نامرازبوونی گه‌نجن له‌م کومه‌لگایه‌دا و من پیموایه نه‌گه‌ر له‌داها‌تو‌دا شه‌ریکی

دیکه ی ناوځوی هه لگړسیت یان شه پوځی څوکوشتن ده سټیټیکات، نه وه له زانکووه ده بیت، نه مه ش له بهر نه وه ی نه و هاوړی نازیزانه مان ناماده یی ته وایان هه یه به درېژای هه موو ساله کان رقیان له یه کتر بیت ته وه و دیعایه بوی یه کتر هه لېه ستن و یه کتر نه بینن، به لام ناماده نین دوو وشه له گه ل یه کتر دا بگوړنه وه. فه زای هاوړی ته قوتابیانی زانکو له و ژووره ئینفیرادیانه ی به ندیخانه ده چیت که دوو که س به حزی ځویان و به و پری چیره وه هریه که یان سووچیکي گرتووه و ناوه پاسته که شیان پرې له کیشه و ورده ناکوکی، نه که له که سانی تر و هاوړی دیکه. نه وان ناماده ن به درېژای ساله کان له و زیندانه دا بمیننه وه به لام به و مرجه ی که سیان قه بوولی نه کات یه کیکیتر بیت نیوانیانه وه. من بوخوم ده یان قوتابیم به یه کتر ناساندووه که سی و چوارساله له هه مان به شدا و له دوو هوی جیاوازا ده خوینن به لام یه کتریان نه ناسیوه! بیگومان له مه شدا زانکو بوخویشی وه که ده زگایه ک پوځی گه وره ی هه یه له دامالینی متمان له گه نه کان و به نامرازکردنیان له به رده م کومه ئی نه ریت و شیوازی مامه له کردندا، که به ناوی زانستگرایي و نه کادیمیه ته وه ده فروشرین و که چی له بڼه مادا جگه له فنده مه نتالیزم و سته مکاری به ناوی زانست و نه کادیمیاوه زیاتر شتیکی دی نه.

* به رله وه ی پرسپارت سه باره ت به په یوه ندی خوشه ویستی لیکم، ده مه وی له باره ی حه زلیکردنه وه، قسم بو بکه یت. تو له کورپکدا له زانکوی سلیمانی، باسی حه زلیکردنت وه که بارودوخی پیش په یوه ندی خوشه ویستی کرد. ده کړی پیم بللی کاتیک نیمه حه زله یه کیکیتر ده که ین، چی پروده دات و بوچی حه زلیکردن نه وه ندی خوشه!؟

- زورم پیخوشه که حه زلیکردن وه که بارودوخی که وه سف ده که یت. به پاستی حه زلیکردن بارودوخی که نه که په یوه ندی و له و بارودوخی شدا مروځ واهه سته کات له جیهانیتی دیکه دا ده ژی و به رده وام هاوه لی وینه ی نه و که سه یه که له سر شاشه ی ناخی خوی حه زلی لیکردوه. حه زلیکردن هه م بارودوخیکی ده روونی تاییه تی ژیانی تاکه که سه له گه ل خویدا و هه م له هندی کاتیشدا شیوازیکی تاییه تی له گه لېوون و

ئەزمونکردنى ئەويتىشە. ئەم بارودۆخە ھەندى دەروەستى و ئەرك لەسەر شانى مەژدە ھەلەگەرى و كەسى كە لەدۆخى ھەزلىكردندا ھەندەى لىناگىرى. كەردەوھى شىتەنە و گىلانە و شتى ناناساى لىقەبول دەكرىت و ھەلە و كەموكرپىيەكانى زۆر لەسەر حساب ناكرىن. شەرم و تەرىقبوونەو ھە بایەخەيان نامىنى، ئەگەرچى مەژدە لەبارودۆخى ھەزلىكردندا پووبەپووى گالەپىكرن و پىراپواردنیش دەبىتەو، بەلام ھەندە بەقورسى نايانگرىت و سەرخۆيان ناھىنى. ئەمەش لەبەرئەوھى ھەزلىكردن ئەوھەندە مەژدە بەكەسەو سەرقالەكا كە ھەزى لىكردو، سەر ئەو ھە ناپەرژىت بىر لەكەس و شتەكانىتر بکاتەو. بەلام بۆچى ھەزلىكردن ئەوھەندە خۆشە؟ ئەم پەرسىارە ھەك ئەو ھە وایە پەرسىن: بۆچى ھەند شىرىنە و بۆچى مەژدە بەدار و پەلە شاخان ھەلەگەرى تا شانەى ھەنگوین دەربەپنى، ئەگەرچى سووریش دەزانىت گەر بکەویتە خوارەو دەمرىت؟ ھەزلىكردن ھەك ئەو ھە وایە بەدەوى شىرىنى و ھەنگویندا بگەپىن و بەبى ئەو شىرىنە ژيان مانای نەبىت. ئەگەرچى زۆرجاران لەپىناوى مانا بەخشىن بەژيان، ناچارىن بەرەو مەترسى بپۆين و گوئى نەدەینە ئەوھى پەرسوا و سەرگەردان بىين و گالەنمان پىبکرى.

* لەوېرەوایەدايت لە ھەموو سالەكانى تەمەندا بتوانىن ھەز لە كەسانىكىتر بکەين، يان ھەزلىكردن تايبەتە بە قوناغىكى تەمەن و لەناو دەچىت؟

– پىموانىيە ھەزلىكردن پەرسەيەك بىت لە ھەموو سالەكانى تەمەندا دووبارە بىيەتەو، تەنيا مەگەر ھەرگىز پىگەى خۆنەندى پىنەدرى و بوارى ئەزمونکردنى بۆ ھەلەكەوى. لەبەر ئەوھى بارودۆخى ھەزلىكردن زياتر پابەندى جەستە و ئۆرگانەكانىتى و بزۆنەرى مەيل و ئارەزوو جەستەيەكانە، ئەو دەتوانىن بلىن زياتر لە تەمەنى گەنجىتيدا مەژدە ھەكەویتە ناو ئەو بارودۆخەو. چونكە شىوھى ئىشكردنى جەستە و ئۆرگانەكانى لە قوناغى گەنجىتيدا چالاكانەتر كار دەكەن و دەكەونە ژىر كارىگەرى دنای دەروە. لەكاتىكدا كە لە قوناغى ھەلچووى تەمەن و پىرىتيدا، جەستە بزۆوى خۆى لەدەستەدات و ناتوانىت بەخىزايى لە ئاست كارلىكە دەرهكەيەكاندا پەرچەكردار دەربپرى. بەلایەكى دىكەدا، ھەزلىكردن لەو كاتانەدا زۆر

دووباره ده بیته وه که نه توانین سهرنجی بهرامبر (یان ئه وانه ی حه زیان لیده کهین) رابکیشین و په یوه ندیی دروستبکهین و ئه مهش بیته هۆی ئه وه ی ئه و وزه یه ی که پیویسته ئاراسته ی بکهین و به تالی بکهینه وه، بواری ئاراسته بوون و به تالبوونه وه ی بۆ نه پره خسی. ههروه ها خۆکۆنترۆلکردنی زۆر و سه رکوتانه وه ی وزه دهروونی، جهسته یی و ئۆرگانیه کانی بۆی هیه بیته هۆی دووباره بوونه وه ی بارودۆخی هه زیکردن و هه زیکردنه وه. بپوام به له ناوچوونی بارودۆخی هه زیکردن نییه، به لکو واکه بلین ئه م بارودۆخه له میانه ی ته مه نی مرقدا تیپه ر ده بیته و به سه ر ده چی. بیکومان ئه مهش له ژیر کاریگه ریه ده ره که کان و له ئه نجامی هاوجوتبوونیان له گه ل دنیای ناوه وه مان. ئه گه ر دنیای ناخی ئیمه وه لامگۆی کاریگه ریه ده ره که کان بیت و ده ره وه ناوه وه مان ببزویئ، ئه وه چاوه پوانیه کانمان دینه دی و بگه ر زۆرجارانیس سنووری چاوه پوانیمان فراوانتر ده بیته. هه ندی جاریش که ده ره وه و ناوه وه ویکنایه نه وه و ئه و وینه یه ی له سه ر که سیك له ناخماندایه له گه ل خودی که سه که ویکنایه ته وه، ئه و خه سله تانه ی وامان هه سته ده کرد تیایدا هه ن و که چی وا ده رناکه ون، ئه وه دووچاری ناو میدی ده بین و ماوه ی ئه م ناو میدیه ش له که سیکه وه بۆ یه کیکیتر ده گۆرئ. بۆیه هه زیکردن به په یوه ندیه کی نه رگسیانه ی تاک به هه سته کان و هه زه کانی خودی خۆیه وه ناو ده به م، چونکه له راستیدا ئه و که سه ی هه ز له که س و که سانیکیتر ده کات، ئه و شتانه ده کاته پیوه ر که له ناخی خۆیدا هه ن و ته وزیفیان ده کات به سه ر ئه ویترا. بۆیه له دۆخیکدا که هه زه کانی ئیمه له ئه و که سه دا نایه نه دی که هه زمان لیکردوه، بارودۆخه که تیپه ر ده بیته و به شیوه یه کی کاتی کوتایی پیدیت تا که سیکی تر دیت و هه زی خۆمانی ئاراسته ده کهین.

* ئایا مرقدا ناماده یی تیدایه هه میسه هه ز له که سیکی تر بکات و وه ک تۆ ده لئیی:

وزه ی دهروونی، جهسته یی و ئۆرگانیه ی خۆی ئاراسته ی ئه و که سه بکات؟

- مرقدا توانایه کی له سنوور به ده ری هیه بۆ هه زیکردن و مه یل نواندن و سه رنجراکیشان، به لام ئه مه به مانای ئه وه نییه ده توانیته هه میسه و له گشت بارودۆخیکدا هه ز له که سانی تر بکات. بۆ نمونه ئه و کاتانه ی مرقدا له په یوه ندیی

خۆشەويستىدايە و كەسنىڭ خۇشى دەۋى، ناتوانى ھەروا بە سانايى ھەز لە كەسنىڭ دى بىگات، بەومەرجهى لە پەيۋەندىيە كەى پارى بىت لە گەل خۆشەويستە كەيدا. ئەگەر ئەمە پۈويدا، يان ئەو ھەتا بەردەوام ھەز لە و كەسە دەكاتەو ھە خۆشەيدەۋى، يان ئەو ھەتا مەۋقەنىڭ نەركىسىيە و ئاشكراى دەكات جگە لە خۇى كەسىترى خۇشناۋى و بۇ ئەمەش ھەر پۇژە وئەنى كەسنىڭ لە فەنتازىيى خۇيدا بەرجەستە دەكات و دالغەى پىۋە لىدەدات، كە ھىچ مەرج نىيە ئەو كەسە لىيەو ھە نىزىك بىت، بىناسىت و لە ھەمان كۆمەلگاشدا بىت. كەسانىڭ ھەن ھەز لە بىژەرەكانى تەلەفزيۇن، قارەمانەكانى وەرزش و گۇرانبىيژەكان و وئەنى سەرگۇزار و پۇژنامەكان دەكەن و ھتە.

* لە قەسەكانى پىشۋەو ھە بۇم دەركەوت كە ھەموو كەسنىڭ بە باروئۇخى ھەزلىكردندا تىپەپ دەبىت...؟

- زۆربەمان ئەم باروئۇخە بەشپەيۋەيەكى سەروشتى لە تەمەنى ھەرزەكارى و لاۋىتىدا تاقىدەكەينەو ھە. بەلام كەسانىڭكىش ھەن لە تەمەنىڭكى ھەلچۇدا بەم ئەزمۇنەدا تىپەپ دەبن و جۈۋى خۇيان دەۋزەنەو ھە. بەمدىۋى تىرىشدا كەسانىڭ پەيدا دەبن، لەبەر زۆر ھۇى جىاواز، ژيانىك دەژىن بەبى ئەو ھەى بەو ئەزمۇنەدا تىپەپ دەبن و ئەمەش دەگىرەنەو بۇ ئەو باروئۇخانەى پىياندا تىپەپىون و بواريان نەداۋنەتى ھەستەكانى خۇيان پەرۋەردە و بەرجەستە بكن. ھەزلىكردن و دەربىرىنى ھەستەكان ۋەك درىژكردنى دەست وايە بۇئەۋەى تەۋقەى لە گەل دەستىكى تردا پىبىكەين، بەبى ئەو ھەى ھىچ گەرانت و داللىيەك ھەبىت كە ئەو دەستەى دى دىتە دەستمانەو ھە. بەلام دەستدرىژكردن باشتەرە لەۋەى لەو چىژە بىبەش بىن كە ھەزلىكردن دەبىيەخشى. چۈنكە بۇ ھەيە ھەزلىكردن سەرەتايەكى باش بىت بۇ چۈۋە ناو پەيۋەندىيەكى گەرەترەو كە پەيۋەندىيى خۆشەويستىيە.

* كەواتە با لە خۆشەويستى بدوئىن. ئاخۇ بنەما چەسپىۋەكانى ۋەك تەمەن، جوانى، سامان، خىل، ھۆكارى سەرەكى نىن بۇ تىكچۈۋى ھەموو ھاسەنگىيەكانى پەيۋەندىيى لە كۆمەلگايەكى ۋەكئەۋەى ئىمە، يان چۈن بىتۈن پەيۋەندىيەكى مەۋىيى

دروست بکهین و پئی بلین خوشه ویستی نازاد به بیئه وهی له سەر ئه و بنه مایانه وه
دامه زرا بیت؟

- ئه م پرسیارهت زۆر په یوه ندی به پرسیارى یه که مه وه هیه که تیایدا پیناسه ی
په یوه ندیمان به و جوړه کرد، که په یوه ندیه له نیوان دوو مرقفی نازاد، دوو لایه ن،
یان دوو گروپدا. ئه م په یوه ندیه بۆ ئه وه یه هه م لایه نه کان بتوان خویانی تیدا
دروستبکه ن و هه م بشتوان جیاوازیه کانی یه کتریش قه بوول بکه ن. ئه و پتوانانه ی تو
ناوت بردن: ته مه ن، جوانی، سامان، خیل، و ته نانه ت هاو بآلای و هاو خه می و
هاو جینی و هاو ئایی نییش، هیچیان گه رانه ت و رینگه خوشکه ر نین بۆ په یوه ندیه کی
سه رکه وتوو، نه له بواری کۆمه لایه تی و نه له بواری خوشه ویستی و شه خسیدا. چونکه
ئه گه ر له بیرت مابئ، ئیمه پیناسه ی په یوه ندیمان به و جوړه کرد که په یوه ندیه له
نیوان خوده سه ربه خۆکاندا. به لام کۆمه لگای ئیمه رینگه له به رده م دروستبوونی
خودی سه ربه خۆدا و ئه مه ش به مانای ئه وه یه کۆمه لگای ئیمه له هه موو کایه کاند
بنه ماکانی خۆی داده پێژیتته وه ته ئیمینی به رده وامی ئه و بنه مایانه ده کات، ته نانه ت
له شه خسیرترین په یوه ندیشدا. بۆ نمونه ئه وه ی که تو ناوت ناوه په یوه ندی
هاوسه نگ، ئه م هاوسه نگیه ته نیا له وه سفی زماندا بوونی هیه، نه که له ناو خودی
په یوه ندیه کاند چونکه به ده گمه ن په یوه ندیمان هیه توانیبتی هاوسه نگیه که دروست
بکات. واته ببیته پانتاییه که بۆ دروستکردنی خۆمان و بۆ دروستکردنی ئه ویتتر. ئه وه ی
کۆمه لگا و یه که کۆمه لایه تییه کانی وه که خیل و خیزان ئیشی له سهر ده که ن،
دروستکردنی توپیکه بۆ گیرۆده کردنی مرقفه کانه به و ئه رکانه وه که بنه ما
چه سپیوه کان به ره م ده هیئنه وه، نه که ئیشکردن بۆ دروستکردنی که شیک که تیایدا
ئه ندامان به هۆی کارلیککردنیا ن بۆ سه ر یه کتر، خویان دروستبکه ن. ئه وه ی به لای
کۆمه لگا، خیل و خیزان و یه که کۆمه لایه تییه کان یتره وه گرنگ مرقفه کان خویان نین،
به لکو ئه و یاسا و پیشنوس و نه ریتانه ن که وه کو کۆت و پیوه ند کرانه ته نه ستوی
مرقفه کان تا له ژیر ده سه لاتى خویاندا بیانهیئنه وه. بۆیه به شیکی زۆری ئه و بنه ما
چه سپیوانه ی تو ده فه رمووی، هاوسه نگیه تی که ده دن و ده بنه رینگریکی سه ره کی

له به زدهم دروست بوونی ئه و په یوه نندییه دا که ئیمه پېشت به په یوه نندییه کی ته ندروستانه و عه قلاتیانه ناومان برد.

* به لّام چوڼ په یوه نندییه کی مروی دروست بکه یڼ و پئی بلنځ خوشه ویستی نازاد؟

- به پړوای من ئه مه بهر له وهی پرؤسه یه کی کومه لایه تی به رفراوان بیت پرؤسه یه کی تاکه که سیانه یه و پئویستی به ناماده یی تاک هیه له و په یوه ندیه دا وهک بکه ریکی کارا و خاوه ن ئیراده... من پیموایه ئوه تاکه که سه خاوه ن ئیراده کانن که ده توانن نمونه ی ئه و په یوه ندیه مان له لا بخه ملنن و بهرجه سته ی بکه ن، که ئه مه ش پئویستی به ریسک و مجازه فه کردن و چاوپوشی کردن له مه ترسی و حه یاچوون و پيسوا بوون. بېگومان ئه مه ش له کومه لگای ئیمه دا که ئه و ننده گرنګی ده دات به وهی نابیت نابروومان بچئ و پيسوا ببین، شتیکی زور زه حمه ته. به لّام هه روه ختی ئیمه موخاته ره و ریسک بکه یڼ له ناو کومه لگادا توانیویشمانه ده رګایه کیر له سر ژبان بکه یڼه وه، یان له ده روازه یه کی تره وه، له ده رګایه کی دیکه وه بچینه ناو ژبانیکه وه که که متر پابه نده به ره چا وکړنی نه ریته کانی کومه لگا. نه گه ر ئیمه به و جوړه باس له په یوه ندی بکه یڼ که په یوه ندی نازادی دوو مروقی کامله به یه کتره وه، من پیموایه ئیتر مه سه له ی ته مه ن، سامان و پابه ندبوون به خیل و پېگه کومه لایه تی یه کانه وه هیچ بایه خیکیان نامینن و خودی مروق ده سه لات و ه رده گریت. چونکه خود وه ختیکی خودیکی کامله که له و دیو هه موو ئه و ئینتیمه شکلیه بژماوه بیانه وه دروست بووه و ئه م خوده خوئی هه لګری ئه و خه سه تانه یه که مانه وهی په یوه ندیه که ده سه بهر ده کا. به لّام وه ختیکی ئیمه پرؤسه یه کی مه عریفی و کومه لایه تی و سیاسیی به رفراوانمان نه بیت بؤ قسه کردن له سر خود و دروست کردن خود و به خود بوونی مروق، ئه وه خوشه ویستی نازاد جګه له دروشمیکی پؤشنبیرانه زیاتر نیه. له ئیستادا ده بئ ئیمه زیاتر ته ماشای ئه و نمونه ده گمه نانه بکه یڼ که به موخاته ره کردن به ژبانی خویان هه تا سنووری پيسوا بوون و خو به کوشندان بتوانن نمونه یه کی وامان پېشکesh بکه ن که نمونه ی په یوه ندیه کی نازاده و نمونه ی په یوه ندیه که ئه شی ببئ به ئایدیالیک، به مودیلک له به رده م هه موو تاکه کانی تری

كۆمەلگادا. راستە كۆمەلگا رېز لەو كەسانە ناگرىت كە ياساكانى تىكدەشكىنن، وهلى
ئەو شەمان بىر نەچىت كاتى دەبىستىن دوو دلخواز تائەو شوپنەى پىسوا دەبن و
خۇيان دەكوژن، ھەم جىي گالتە پىكردن و ھەم لەناخىشەو پىزيان لىدەگرين،
چونكە ئەوان بە گيان و كەسايەتى خۇيان لە پىناوى خۆشەويستىدا ژيان و مردوون.
* ئەگەر دەرگەوتنى ئەو پەيوەندىيە ئازادانەى پەيوەست بىت بە سەرھەلدانى
تاكەكەسى خاوەن نىرادەو كە ھىچ ئىلتىزامىكى نەبىت بە نەرىت و ياسا
كۆمەلەيەتتەى كەنەو و پىسك بكات، ئەى ئىلتىزام لەو خۆشەويستە دا چ رۆلىكى
ھەى؟

- كاتىك من دەلەيم مەرۆفى ئىمە بۆ ئەو پەيوەندىيەكى ئازادى ھەبى پىويستە
پىسك بكات، بەماناى ئەوەندىيە ئەم مەرۆفە ھىچ جۆرە ئىلتىزامىكى نەبى. چونكە
دوچار لە ھەموو پەيوەندىيەكى ئازادانەشدا كەدوو جەمسەرەكەى برىتىن لەخودى
كاملى دوو مەرۆف، ئىلتىزامىكىش ھەى بەژيانىكى ھاوبەشەو و ئىمە لەھەموو
شەكەنىش خۆمان رزگار بگەين ناتوانين لە پابەندبوون بەرامبەر بەئىنسانەكەى تر
خۆمان رزگار بگەين. بۆيە چوونە ناو پەيوەندى خۆشەويستىيەو جۆرىكىشە لە
دەرەوستى بەرامبەر بەو مەرۆفەى تر. پەيوەندى ئازادانە و ھا تەنەگەين كە
بىدەرەوستىبوونە بەرامبەر بە مەرۆفەكەى تر، بەلكو پەيوەندى ئازاد لەویدا ئازاد و پىر
بەھايە كە ئىمە لەسەدا سەد و تەنھا بەھۆى بىروا و قەناعەتى خۆمانەو، دەتوانين
ئىلتىزام بگەين بەو وادە و پەيمانانەى وەك تاكەكەسىك دەبىەخشىن بەكەسىكى
دىكە. بەلام چۆن دەتوانين وادە و پەيمان بەكەسىكى تر بىەخشىن، ئەگەر لەئاست
خودى خۆماندا دەرەوست نەين؟ مەرۆف كاتىك رۆو دەكاتە ئەو وىتر و پىيدەلەيت:
(خۆشم دەوئى..) جگەلەو ھى گوتوئەتى (خودى خۆشم لەلا خۆشەويستە)، دەشلەيت:
پابەندبوونى من بە تۆو لە پابەندبوونەىو بە خودى خۆمەو. خۆشمەوئى، واتە
لە مندا پانتايەكى فراوان ھەى بۆ بوونى تۆ لەناويدا، واتە خودى من ئامادەى بۆ
قەبوولكردىنى تۆ و كراوئە لە ئاست ئامادەى تۆدا. ئەمەش ئەو دەگەيەنەيت، كە
خودى من دەيەوئە ئەو سنوورە فراوانتر بكات، كە ژيانى تاكەكەسى بۆى

دەستنیشانکردوو و تیايدا (من) كه وتۆتە سەنتەرەو. گوزارەى خوشمەدەوئى،
 بەرجەستەكەرى ئىرادەى خودە كه چىدى نايەوئىت (من) لەناويدا سەنتەر بئىت و
 گەرەكەتى (ئىمە) بکاتە سەنتەر. بەم مانايەش ھەر کاتىك دوو كەس وادەى
 خوشەويستى بەيەكتر دەبەخشن، ئاسۆى ژيان و بوون بەرفراوانتر دەبئىت و ئىلتىزامى
 مەزۇق لە ئىلتىزامى تاكەكەسيكەو دەگۆرئ بە دەروەستىيەكى كۆمەلایەتيانەى ئەوتۆ،
 كه تيايدا ماف و ئەرك لەگۆرئ نىيە، ھىندەى ئەوەى بەخشینى خوشەويستى لە
 ئارادايە بەبئ چاوەپوانیکردنى ھىچ پاداشتىك لە بەرامبەرەكەت.

{ لە سىكسكردنەۋە بۇ پۇرنۇگرافى و
 خىلاعىدەت، لە ئىرۇتىكاۋە بۇ خۇشەۋىستى و
 ئىۋىزۋىستى. ئايا كۆمەلگای ئىمە سىكسى
 قەدەغە كىرەۋە، يان ئىرۇتىكا؟ ھۆكارەكانى
 بەھىزۋىنى سىكسىزەم چىن؟ نىرسالارى و
 سىكساندى پەيۋەندىيەكان. خۇشەۋىستى ۋەك
 ۋەزەيەكى مۇۋى دەمىنى، ۋەلى ۋەك
 پەيۋەندىيەكى نىۋان مۇۋى ئاۋا دەپى. }

سىكس و ئىرۇتىكا

* ئىستا با بچىنە سەر بابەتتىكى تر: دەمەۋى سەبارەت بەۋقسانەى تا ئىستا
 كىرمانن پىرسىارىكت لە سەر سىكس لىكەم: ئايا سىكس ۋەك پەمەندىكى
 ھەرامكارۋى ناۋمىۋى ئىمە ھەمىشە ئەۋگوناھە نەبۋە كە بۆتە ھۆى تىكدانى
 ھەمۋە پەيۋەندىيە جوانەكان؟ يان باشترە بلىن: بۆچى مومارەسەكردنى سىكس،
 زۆر جار ۋەك چەكك بۇ شەرمەزاركردن و پەۋرەشكردنى ئەۋىتر (الآخر) بەكار
 دەمىتتە؟

- جارى با ئەۋە بلىم كە ئەۋەى لە مىۋى ئىمەدا ھەرامكارۋە، ئىرۇتىكا يەك
 سىكس. بۆيە پىمۋايە كاتى ئىمە ۋشەى (سىكس) بەكار دەمىنن دىسان بەمانايەك
 لەماناكان بە زمانى لە كۆمەلگايەكى تەقلىدى قساندەكەين، كە بىگومان لەجياتى
 باس لە ئىرۇتىكا بكات باس لەسىكس دەكات و مەبەستىشى پۇرنۇگرافىيە. تا
 ئەۋكاتەى ئىمە باس لەسىكس دەكەين باس لەسىستەمىكى فىكرى دەكەين كە
 تىپوانىنى بۇ ئافرەت، بۇ مېنە تىپوانىنىكى جەستەى پۈوت و مەسرەفگەرايانەيە.

له م تپړوانینه وه، ئافره ت وهك شتې له وږدایه تا منی نیرینه بؤ دامرکاندنه وهی
 خړوښانی جنسیی خوم سیکی له گه لدا بکه م. واته بیکه م به مولکی خوم و پووتی
 بکه مه وه و خومی تیادا به تالکه مه وه و پاشان فرییدم و له وږدا جیببېلیم، دواینه وهی
 پاداشتیکی مادی یان په مزیی پیده دهم. جا ئم پاداشته ئاین ده ستنی شانی
 کردبیت وهك (مارهی) یان کولتووری کومه لایه تی باو (وهك داواکردنی پیښه کی و
 پاشه کی و ئالتون و هند). ئه مه ئو دیمه ن و تیگه یشتنه یه له مینه که له فیلم و
 گوڅاره پووته کاند ا به ره م ده پینرین و من ده زانم بچی هاوولاتیانی ئیمه هینده
 شه یدای ئو فیلم و گوڅارانن، هه لبت ئه گه ر کاره با هه ی! به کارهینانی ئم
 زاروا په بؤ خوی دیسان ئه مانخاته وه به ردم ئو راستیه ی که پیمانده لیت: ئیمه
 له کومه لگایه کی تاسه ر ئیسقان ته قلیدیدا ده زین و هر ئم کومه لگایه ش دیدکی
 پیدوین تا لیوه ی ته ماشای ئافره ت بکه ی ن و ناچاریکردوین به زمانیکی ته قلیدیانه
 قسه له سه مینه بکه ی ن. له پشت به کارهینانی زارواهی سیکسه وه، له پشت ئو وهی
 که ئیمه پیمانوا په ده بی په یوه ندیه کانمان په یوه ندیی (سیکسانه) بن نهك
 (نیروټیکانه)، ئه وهش هه یه که ئافره ت وهك لایه نیک که ئه ش سیکی له گه لدا
 بکه ی ن، کاینیکه ئیمه ده توانین بؤ دامرکانه وهی حه زه جهسته ییه کانی خومان
 به کاری بهینن نهك بمانه وی په یوه ندی له گه ل ببه ستین. لیږه شدا ئافره ت وهك
 کاینیک که هه لگری کومه لیک تایبه تمه ندی معنه وی و پوچی و ئینسانیا نه ی خویه تی
 به په راویز ده کریت و له جهسته یدا کورته ده کریته وه و به پپی جهسته یشی
 هه لده سه نگینریت. له و بروایه دام ئم تپړوانینه مه سره فگه رایانه یه بؤ مینه له ولاتی
 ئیمه دا دیارده یه کی تازه بیت و په یوه ندیی هه بیت به هه لوه شانه وهی سیسته می
 ته قلیدیانه ی خیل و گه پانه وه و زیندوو بوونه وهی به ها کانی هه مان سیسته م له شاردا،
 که یه کیک له و به هایانه (نیرایه تی) و به پیرو زکردنی په مزه کانی نیره. چونکه ئیمه
 ئه وهش ده زانین که تپړوانینی سیسته می خیل و باوکسالاری بؤ ئافره ت
 مه سره فگه رایانه نه بووه و ئافره تی وهك به ره مه پینه ری وچه و هیزی کار ته ماشا
 کردووه. بیگومان گه پانه وهی نیریتی له شاره گه وره کاند ا په یوه ندیه کی راسته وخوی

ههیه به و عهقلیه ته سیاسیه تهقلیدی و نه ریتخوازه ی که له پاپه پین به دواوه سیسته می سیاسی ولاتی ئیمه ی کۆنترۆلکردوه و بهردهوام له مملانی و شه په کانی راگه یاندنی خۆیدا ئیشی له سهر پیروژکردنی په مزه کانی نیرایه تی کردوه. نه که هر ئه وه، به لکو کتبه پکیتی بهردهوامیکردوه بۆ بهرزکردنه وه ی نرخ ی جووتبوون و ته نانه ت له ناو هه لێژاردنه ی سیاسی ئیمه دا که سانیک هه ن سه فهری تایبه تی سیکیسه ده که ن بۆ ولاتی و هک تورکیا و لوبنان و ئه و پاره یه ش که له راپواردندا سه رفیده که ن شتیکی خه یالییه. هه لبت ئه وه شمان بیرنه چیت که تیروانیی مه سره فگه رایانه بۆ مینه له بواری جنسیدا خه سه لته تیکی دیاری کۆمه لگا پیاوسالارییه کانه، ئه که رچی بۆیشی هه یه هه ر له کۆمه لگای پیاوسالاریدا، یان له قوناغیکی تری پیاوسالارانه ی کۆمه لگادا تیروانیی ناوبراو که متر بیت، یان زۆر لواز بیت. بۆ نمونه له قوناغی شیعر ی کلاسیکی ئیمه دا، شاعیریکی وه ک مه لاخلدری نالی زۆر دووره له و تیروانیی نه نیرسالارانه یه ی باسمانکرد و پیاویکه له په یوه ندیی خۆیدا به مینه وه، زیاتر ئیش له سهر ئیروتیکا ده کات نه ک سیکیس. واته په یوه ندی ئه و به ئافره ته وه په یوه ندییکی ئیروتیکیانه ی شارستانیانه بووه نه ک مه سره فگه رایانه ی سیکیسبازاری. ئه مه ش پیمانده لیت: نالی وه ک نیرینه یه ک، کاتی باسی په یوه ندیی خۆی به مینه وه کردوه، ئه وه باسی له په یوه ندیه ک کردوه که تیایدا مینه ئینسانیکه هه لگری تایبه ته ندیی مه عنه وی و رۆحی و مرقانه ی خۆیه تی و جیهانیکی تایبه ت به خۆی هه یه، نه ک باسی په یوه ندیی له گه ل زینده وه ری کردبی که ته نیا وه ک جهسته ته ماشای بکات و له جهسته دا کورتیبکاته وه و بیه ویت مه سره فی بکات.

بۆیه دووباره ی ده که مه وه و ده لیم: له کۆمه لگا و میژوه که یدا وه ک کۆمه لگایه کی تهقلیدی و وه ک میژویه ک که نیر و سیمبوله کانی پیاو تیایدا ستایشکراوه، سیکیس قه دهغه کراویک نه بووه و ئه وه ی هه رامکراو بووه ئیروتیکا بووه. به لام کاتی ئیمه له ئیستاشدا به هه مان چه مک و زاراوه تهقلیدی هه کانه بیرده که یه وه، ئه وه بۆمان پوونده بیتته وه که هیشتا ئه و تیروانیی نه نیرسه نته ریه به سه رماندا زاله و زمان و زه یینی ئیمه وه ک پیویست کولتووریزه نه بووه. تیروانیی ناوبراویش به و جوړه ته ماشای

ئافرەت دەكات، كە ئەو كائىننىكە بۇ پىاۋ نەك كائىننىكە لەخۇيدا و نەك زاتنىكى سەربەخۇيە بەھەموو پەھەندە ئىنسانىيەكانى خۇيەوھ. لەو تىپروانىنەدا ئافرەت ئەوكاتە بوونىكى كاتىانەى بۇ پىاۋسالار ھەيە كە (دئوھ كەپ كويىر و سەرسەختەكە) لە پىاۋدا بىدار دەبىتتەو و ناچارى دەكات بەدۋاى پەيداكردى (ژەمى سىكس)دا، يان يارىيەكى سىكسىيانەدا بىروات كە ئەويش تەنيا ھەندى بەشى جەستەى ئافرەتە نەك ھەموو پەھەندە ئىنسانىيەكانى مېيىنە. چونكە پىاۋى كورد بەگشتى زەكەر سالارە و لە ھىزى زەكەرەوھ دەروانىتە دنيا و كاتى زەكەرى لەكار دەكەوئىت ئىتر ئەو (لە پىاۋەتى كەوتووه).

بەپىئى ئەم تىگەيشتنە لە دنيا، پىاۋى ئىرسەنتەر ناتوانىت ئافرەت لە گىشمەندى خۇيدا بىيىت، بەلكو لە زەينى خۇيدا لەتوپەتى دەكات و تەنيا ئەو بەشانەى لەشى ئافرەت دەبىنى و دالغەيان پئوھ لىدەدات كە لەپرووى سىكسىيەوھ دەيخروشىنن...

* بەلام حەزەكەم پرونتر پىم بلئى: جياۋازى سەرەكىى ئەم دوو چەمكە (سىكس و ئىروتىكا) لە چىدايە و بۇچى سىكس پۇرنۇگرافى بەرھەمدەھىتت و ئىروتىك خۇشەويستى بۇ مۇوق و ژيان بەرھەمدەھىتت؟

– چەمكى (ئىروت) لە چاۋگى گرىكى (eros) ھوھ وەرگىراوھ كە بەماناى خواوھندى ئەفەين بەكارھاتووه و بەرھەمھەنەرى غەريزەى ژيانە. پاشان وشەى (ئىروتىك Erotic) لە (erotikos) ھوھ دروستكراوھ بۇ تەعبىركردن لە ئەفەينىكى ھەستەوھرانە و پۇچى و مەعنەوى. لە ئىروتىكادا ھىزى مۇوقمان لە خۇشەويستى بۇ ژيان و بۇ مۇوقەكانىتر بۇ دەرەكەوئىت و ئەم ھىزە وزەيەكى خۇ دروستكەر و ژيانبەخش و پەيوھندى دروستكەرە. ئىروتىك واتە ھەموو ئەو شتانە دەگرىتەوھ كە لە پەيوھندى نىوان دوو مۇوقدا بەرجەستە دەبن، ھەلبەت بە پەيوھندىيە جنسى و جەستەيەكانىشەوھ. بەم مانايەش پەيوھندى ئىروتىكيانە لايەنى جەستەيى و سىكسى نىوان مۇوقەكان پەتناكاتەوھ، وەلى جەستە و سىكس ئامانجى سەرەكىى ئىروتىكا نىن و مەرجىش نىيە سەرکەوتووى پەيوھندىيەك لە پرووى جەستەيى و سىكسىيەوھ ماناى ئىروتىكىبوونى ئەو پەيوھندىيە بدات. بۇ نمونە نالى ھىچ پەيوھندىيەكى جەستەيى و

سیکسی له گەل بەرامبەرە کهیدا نییه و که چی ئیروټیکا بەشیکى گرنه له په یوه ندى نالى به مەستورەوه. واتە له و په یوه ندىیه دا په هەندى ئینسانیانى بەرامبەر بۆ نالى له وهدا نییه که جهسته یه که و پئویسته له گەلیدا جووت بین و سیکسی له ته کدا بکهین. به مانایه کی تر دەمه وئى بلیم: مەرج نییه په یوه ندى ئیروټیکانه حەزى غەریزانى مەرۆڤ بۆ نه وه خستنه وه بهیئتە دى، هیندەى ئەوهى حەزى مەرۆڤ بۆ ژيان و بەرده وامى و گەشبینى دەهیتتە دى. ئالیرە شه وه دەکری بگوترى ئیروټیک ئەو په یوه ندىیه که تەنیا له نئوان مەرۆڤه کاندایا بهرجهسته دەبیت، ئەک له نئوان ئازەل و گیاندارە کاندایا که هاندەرى غەریزیان هەیه بۆ نزیکبوونه وه و جووتبوون له پیناوى نه وه خستنه وه و مانە وه دا. هەرئە وه شه وایکردوه له زۆریه ی کاتدا ئازەلە کان له کات و وهزى تاییه تدا پیکه وه جووت دەبن و ئەرکێک جییه جیده کەن که سرووشت له چاره ی نووسون، له کاتی کدا مەرۆڤ وهزىکی تاییه تی نییه بۆ بهرجهسته کردنى وزه ی ئیروټیکانه ی خۆی.

هەرچی وشە ی سیکسه له چاووگی (sexus) ی لاتینییه وه دروستبووه و تەنیا دەلالەت له و ئۆرگانانە ی جهسته دەکات که سیکسیان پیدەکریت. بەم پێیه ش جیاوازییه کی گەوره هەیه له نئوان تیروانینی کدا که باس له په یوه ندى سیکسی دهکات و په یوه ندىیه که بچووکده کاته وه له دوو یان چەند ئۆرگانیکى جهسته یی نیر و میدا، له گەل تیروانینی ک که باس له په یوه ندىیه کی هەسته وه رانه ی ئیروټیکى دهکات و ئەمەش دەبه ستیتە وه به خۆشه ویستی مەرۆڤ بۆ مەرۆڤ و مەرۆڤ بۆ ژيان. بۆیه ئەگەر خۆشه ویستی به مانا فراوانه که ی بهرجهسته کەرى وزه ی ژيان به خشی بیت له هەموو ساته کانى بوونى مەرۆڤانه ماندا، ئەوه پۆرتوگرافیا بهرجهسته کەرى په یوه ندىیه کی سیکسیانە ی پووته له و کاتانه دا که جهسته ی بەرامبەر دەبیتە ئامانجمان بۆ ئەوه ی له گەلیدا جووت ببین و به ته و او بوونى پرۆسه ی جووتبوونه کەیش په یوه ندىمان به ئەو ویتره وه دەپچریت و دهتوانین لەم مەرۆڤه وه باز بدەین بۆ ئەو ویتەر. ئەمەش پیمانه لیت: پێشمەرجه ی هەر په یوه ندىیه کی ئیروټیکانه ئەوه یه که دەبیت دوو مەرۆڤ له و په یوه ندىیه دا ئاماده ییان هەبیت. که چی له په یوه ندى سیکسیانە دا مەرج نییه

پیکهینه ره کان دوو که س بن و بۆی ههیه گروپیک بن، ههروه ها مه رجیش نییه دوو لایه نه که ههردووکیان مروؤ بن. بۆی ههیه مروؤ نه مکاره له گه ل بزن و ماکه ر و سه گ و بوکه شووشه یه کیشدا بکات. په نگه هه ر نه مه ش بیته که وایه کردووه له به ره مهینهانی به شیکی ژۆری نه ده بیات و فیلمی پووتدا، ده رهینه ره کان جه خت ده که نه وه سه ر هه بوونی لایه نیکی نامرویی، بۆ نمونه بوونی ئاژه لئی، یان نه و له یستۆک و ئامرازانه ی بۆ نه و مه به سه ته داهینه راون. که واته پورنوگرافی بریتیه له و نه ده بیاته ی که ته نیا گرنگی به په فتاره جنسی و جه سه ته ییه کان ده دات له میانه ی پیشاندان و زه فکردنه وه ی ئورگانه سیکیسه کاند. لیژه شه وه، وشه ی (Porno) مانای له شفرۆش و (Graphy) مانای نووسین و تۆمارکردن ده گه یه نیت، نه مه ش پیمانده لیت که له حه کایه ت و دیمه نی ناو نه و ژانرده ا ته نیا گرنگی ده دریت به پرۆسه ی جووتبوونی پووت و به په راویزکردنی هه موو جوړه خو شه ویستی و نه قیندارییه ک له مروؤ شه وه بۆ مروؤ فیکیت. بۆیه ئامانجی پورنوگرافی بریتیه له بزواندن حه زه سیکیسه کان و له ویدا شوینی مروؤ، وه ک بوونه وه ریکی هه زمه ند و کامل و خاوه ن گه وه یی، بوونی نه.

* نه ی چۆن نه م قسانه ده به سه تیه وه به وه ی که ده لیت، کۆمه لگای ئیمه سیکیسه حه رام نه کردووه. و ئیرۆتیکای قه ده غه کردووه؟

— من ته نیا ده مه ویت نه وه نده ت به بیر به یئمه وه که به پیچه وانه ی بیروپای باوی گشتیه وه، کۆمه لگای ئیمه سیکیسه حه رام نه کردووه به لکو ئیرۆتیکای حه رام کردووه، واته قبولکردنی ئینسانیا نه ی ئافره تی حه رام کردووه نه ک قبولکردنی جه سه تیه یانه ی. ئیمه ژن ده هینین، نه ک هاوسه ر ده دۆزینه وه. ژن ده هینین بۆ نه وه ی سیکیسه له گه لدا بکه ین، واته ده مانه ویت ته نیا له پرووی جه سه تیه وه له گه لدا تیکه ل ببین، جا نه م ژنه وه ک ئینسانیک خۆی له ناو خۆیدا چیه، نه وه بۆ ئیمه گرنگ نه و کولتوری ئیمه ش له و باره یه وه پیشنووسیکی نه و تۆمان ناداتی. که س نییه له پیش شه وی بووک و زاوایه تیدا پیمان بلیت پیویسته چۆن له گه ل نه و که سه دا په فتار بکه ین، که له پرووی جه سه تیه وه نه مشه و لیتی نزیک ده بیننه وه و تیکه لی ده بین. ئیمه ته نیا فیرکراوین که قه لایه ک هه یه پیویسته نه مشه و به هه ر نرخیک بووه، داگیری بکه ین و به یانییش وه ک

جەنگاۋەرىكى سەرکەرتوۋ خۇمان بىناسىنىن. ئىدى كىشەى ئىمە نىيە (بەرامبەر) لە
 ناۋ ئازار و خويندا گىنگل دەدات يان نە . ھەر بۆيەشە زۆربەى پەيوەندىيەكان كاتى
 دەگەنە ئاستى بەدەزگايىيۋونيان، مەترسىي ھەلۋەشاندىنە ۋەيان زىياتر دەبىت.
 بۆچى؟ لەبەر ئەۋەى لە پشت ئەم جەستەيەى سىكىسى لەگەلدا دەكەى ئىنسانىكىش
 ھەيە كە ھەر پىۋىستى بەسىكىس نىە، ھەر پىۋىستى بەۋە نىە لە رىگەى بەكارھىنانى
 لەشىيەۋە بىناسىتەۋە و بەھاي بۆ دابنىن، بەلكو پىۋىستمان بە ناسىنەۋەى
 ئىنسانىيەت و رىزگرتن لەگەۋرەيى ئىنسانىيانەيشى ھەيە. ئەگەر وامان نەكرد، ئەۋە
 ئەو (سىكىس) لىدەبىتتە شتىكى بىزراۋ، بەخۆى نامۆ دەبىت و خۆى لىدەبىتتە
 بوۋىكى سىكىسى و ناچار دەبىت بچىتتە ناۋ يارىيەكەۋە كە پۆخى خۆى تىدا
 دەدۆرپىتتە و لەپوۋى دەروونىشەۋە دوۋچارى گرىى ئالۆز دەبىت. ئەم تىروانىنە
 بالادەستە لە كۆمەلگاي ئىمەدا وايكردوۋە، ژيانى ھاۋسەردارى و دەزگاي خىزان
 گەندەل بىت، چونكە ئەم دەزگايە بەۋپىيەى لەژىر دەسەللاتى نىرسالارىدايە،
 ئەۋەندەى بوۋنى مېيىنە ۋەك بوۋنىكى سىكىسيانە پىتاسە دەكات، ئەۋەندە ھانى
 نادات ۋەك ئىنسانىكى سەربەخۆ كە خاۋەنى پەھەندى مەعنەۋى و پۆخانى و
 كولتورىي تاييەت بەخۆيەتى، خۆى دروستىكات. بەمانايەكى تر، ئافرەت لەناۋ
 خىزانى كوردىدا ۋەك جەستە مەسرفە دەكرىت و بوۋنى ئەۋ بەجەستەيدا
 ھەلدەسەنگىنرىت. ئەمۆۋ باۋترىن شت ئەۋەيە پىاۋى لەدەرەۋەى ژيانى
 ھاۋسەردارىيەۋە، (بىكەپلىنى) و بەپىى ھزرى بەمولگايەتىكردنىش، كە خەسلەتتىكى
 بنەمايى نىرسالارىيە، ھەۋلىدات زىاد لە دۆستىكى ھەبىت (ئەم دياردەيە بەتاييەتى لە
 نىۋان دوۋكاندار، سىاسى و بەناۋ پۆشنىبىرەكاندا باۋە). بۆيە زۆربەى كچە گەنجەكانى
 ئىمە بەداۋى پىاۋى بەئەزموۋن و خاۋەن ژنەۋە دەبن، نەك كورپانى گەنج و پەبەن.
 ھەق نىە دايكان و باۋكان لەۋە بترسن مندالەكانيان تىكەل بەھاۋتەمەنەكانيان بېن،
 ۋەلى تىكەلۋونىيان بەخاۋەن ئەزموۋنەكان بۆى ھەيە كارەساتى بەدواۋە بىت.
 ئەمەش پىماندەللىت كە خۆشەۋىستى و ئىرۆتىكا لەبەرامبەر بەسىكىسىبوۋنى
 كۆمەلگادا لەمەترسىدان. من گومانم ھەيە لەۋەى خۆشەۋىستى بە شىۋە باۋەكەى

لەكۆمەلگای ئێمەدا وەك پەيوەندیەك مانایەکی مابى، ھەربۆيەشە دروستبوونی پەيوەندى وەك پانتاییەك بۆ خۆدروستکردن و ئەوێترناسین ھێندە دەگمەن بوو و بى متمانەیی ئەوەندە پەرەى سەندوو و تادىت نىر و مى پېششەوہى يەكتر لە سەرچەمییەتى خۆياندا ببینن، تەماشای ئەندامە سێکسى و ھەز بزوینەکانى يەكتر دەکەن..

* باشە دەبێت ھۆکارى لاوازبوونی خۆشەويستى، يان وەك تۆ دەلێى: پەيوەندى ئىرۆتىكى و بەھىزبوونی سێکسىزم، جگە لە بالادەستى ئایدیۆلۆژىای نىرسالارى، لەکۆئى تردا بدۆزینەوہ؟

– بەپراستى لەو باوەرەدام باشترین دەستپێکردنى مرۆڤ بۆ قسەکردن لەبارەى خۆشەويستىيەوہ، ئاخاوتن بىت لەسەر ئەزموونی ئەفیندارانەى خۆى، کە لێرەدا شوێنى نىە و پەنگە پېمخۆشبىت ئەوہ لە کاتىكى دیدا باس بکەم.. ھێندە ھەيە ئەمرۆ ئێمە خۆمان لەبەردەم ئاواوونى خۆشەويستیدا دەبينینەوہ و ئەمەش ناچارمان دەکات بپرسین: بۆ خۆشەويستى و ئىرۆتىکا لە کۆمەلگای ئێمەدا شکستيان ھىناوہ و سێکسگەرايى و پوانىنى پۆرتۆگرافيانە پەرەيان سەندووہ؟ من لەکاتى لیکۆلینەوہم لەسەر قەسیدەکانى نالى، بەتايبەتیش لە کاتى خۆیندەوہى قەسیدەى (مەستورە)دا، سالى ١٩٩٢، ئەم پرسىيارەم بە خەيالدا ھات و لەوہ تىگەيشتم، خۆشەويستى ئەوکاتە لەلای نىر و مى دروستدەبىت کە لايەنى مێينەيى بەسەر لايەنى نىرينەيدا بالادەست بىت. ئێمە لە ھەندى تىۆرييەوہ فىزبووين کە کەسايەتى مرۆڤ لە ھەردوو پەرگەزى نىرينەيى و مێينەيى پىکھاتووہ و بەو مانايەى (کارل گۆستاف يۆنگ) تىيدەگات و لەئەنجامى خۆیندەوہيەوہ بۆ پەرمزە ئايينەکانى چىن، ھەموومان خواھنى (يانگ) و (ين)ى خۆمانىن. خۆشەويستى ساتەوہختىکە تيايدا چ لەلای نىر و چ مى، پەرگەزى مێينەيى زال دەبىت بەسەر کەسايەتياندا و بىگومان ئەمەش دابراو نىە لەو زەمىنە کولتورى و مىژووييەى مرۆڤى تيادا دەژى. واتە ھەلومەرجە کولتورى و مىژووييەکان پۆليان ھەيە لە بەرجەستەکردنى لايەنى مێينەيى و نىرينەيى کەسيتى مرۆڤدا. ئەگەر ئەو ھەلومەرجانە ستاييشى کولتورىكى

نیرانه یانکرد، ئەوە نیریتی ئەندامانی کۆمەلگای هەردوو پەگەز پەرە دەستین و
پێچەوانە کەیشی هەر پاستە.

لەم روانگە یەو دەتوانین بەرەو پەرسفدانەوێ پرسیارە کەت هەنگاو بنیین: لە
مێژووی سالانی رابردووی ئێمە دا دوو وەرچەرخانی گەورە پوویانداوە، کە بیکاریگەر
نەبوون لەسەر بارودۆخی خۆشەویستی و پەيوەندیە هەستەوهرییهکانی مەوۆشی کورد.
یەکەمیان ئەو یە لەو مێژوویدا، واتە لە بەعسیه کانهو بەو سالانی خۆبەپێوەبردنی
ئیدارە ی کوردی، بەجۆرەها شیواز ستایشی نیریتی کراوە. چ بەعسییهکان و چ پارتی
و یەکییتی و ئیسلامییهکانیش لە ستایشکردن و زیندووکردنەو و بەرزپاگرتنی
پەرمەزەکانی نیرینهیدا، دەستەوستان نەبوون. ئەو توندپەروویی بەعسییهکان لەسەر
بنەمای بەدووژمنکردنی کوردەو و ئیشیان بۆ دەکرد و بەرەمیان دەهینا، دواچار
لەسەر دەستی لایەنە کوردییهکان و لە میانە ی شەپەکانی ناوخۆ و شەپە میدیاکانەو
پتر بەرجەستە بوو. واتە کورد خۆیشی بەهەمان میکانیزم یەکتریان بەدووژمن دەکرد
و بەمجۆرەش ئێمە بووینە بێگانه ی یەکتەر. بۆیە توندپەرووی و نالیبوردەیی بەرامبەر
بە ئینسانی کورد، هەرتەنیا شتی نە لەدەرەو و لەلایەن خەڵکانیکی بیانییهو فەرز
کرا بێ، بەلکو بەشیکی دانەپراویشە لە مێژووی نوێ ی ئێمە، کە کوردەکان خۆیان
بەسەر ئەم کۆمەلگایەدا سەپاندیان. ستایشکردنی توندپەرووی و نالیبوردەیی بەبێ
ستایشکردنی پەرمەزەکانی نیرینهیی و زیندووکردنەو ی ئایدیۆلۆژیای نیرسالاری، کە
ئالاکە ی دەستی (زەکەر) وەک پیرۆزترین پەرمی خۆی، ئیمکانی نیە. ئەو لەودو
ستایشکردنی نیرسالارییهو یە کە دیاردە ی تۆلەکردنەو و تیزابپێژی و ئافەرەتکوشتن،
دەبنە شتی زۆر ئاسایی. بەم پێشەش بواری ژيانیکی ئەفیندارانە و پەيوەندی
ئیرۆتیکیانە تەسک دەبێتەو و نیرایەتی هەموو کەلێن و قوژنەکانی ژيانی مەوۆشی ئەم
دەفەرە داگیر دەکات و هەموو شتی سێکسای دەکێت، هەموو شتی بە پێوەرەکانی
نیرسالاری ناودەنرێت. تەنانت جۆری سەیارەکانیش سێکسیزه دەکێن و ناوگەلی
وەک: لەیلاعەلوی و شلەخەجی و نازانم چیان بەسەردا دەبەردرێتەو.

دووهمین گۆرانی کە لەکۆمەلگای ئێمەدا پوویداوە و بەپروای من پەيوەندی هەیه بە

لاوازبوون ئاوابوونى پەيۋەندىي خۆشەويستىيەۋە، گواستەنەۋەي زۆرەملەي گوندەكان
 و پاشان لەدواي پاپەپىنىشەۋە، بەشارىبوونى گوندەكان بوو...
 * زۆرباش ئەمەم لەلا پوون نىيە، مەبەستت ئەۋەيە خۆشەويستى لەشاردا دەمرى...؟
 - مەبەستت ئەۋەيە بەلاي مەۋە خۆشەويستى دياردەيەكى گوندىانەيە زياتر
 لەۋەي شارىانە بىت. بۆئەۋەي ئەقىندار بىن پىۋىستە پۆخىكى گوندىانەمان تىدا بىت،
 يان ھەلگىرى كۆلتوورىكى گوندىانە بىن، ئەمەش بەماناي پەتكرىنەۋەي شار و
 ئايدىيالىزەكرىنى گوند نىيە، بەلكو تەنيا دەمەۋىت لەسەر مەسەلەيەكى ھەستىارانە بە
 شەففافترىن شىۋە خۆمت بۆ پوون بگەمەۋە. مەن لەو بېروايەدام، چاۋەپوانى و
 سەبىركردن و وىلبوون و گىنگلدان و شەرم، بەشىكن لەپىۋىستىيەكانى ئەقىندارى،
 لەكاتىكدا ئەۋەي لەشاردا پوودەدات، بەلاي مەۋە زياتر لەۋەي خۆشەويستى بىت،
 ھەزلىكرىنە، سىكساندن و بە پۆرنۆگرافىكرىنە. شار فەزايەكى كراۋەيە بۆ يەكتر بىن
 و ئاشكرائى و شەففافىيەت. لەشاردا پووتىي مەۋقەكان وادەكات لەئاستى دىدارىدا
 بۆيەكتر ئاۋەلا بىن و زوويەكترى شوناس بگەن. شەرم، چاۋەپوانى، سەبىركردن و
 گىنگلدان بۆ دىدارى يار، كەمدەبنەۋە. شار چاۋى ئىمە لە ئاست جەستەدا بەتەماعتىر و
 نەوسنتر دەكات. شىۋەي جل و بەرگ، خۆ پازاندەۋە، ئەۋ پىگە و سەيارە و مەلک و
 مەلەي ھەمانە و ھتە... بىرەۋ بە سەرنجراكتىشانى جەستەيى لەشاردا دەدەن و لە
 ھەلسەنگاندنى نۆرىنە و مەينەدا بۆ يەكتر پۆلىان ھەيە. شار فەزىماندەكات تەماشاي
 پەۋالەتى يەكتر بگەين و تىپروانىنمان لە ئاست و سنوورى پىستەۋە زياتر تىپەر نەكات و
 نەبىتە تىپروانىنمان بۆ ماھىيەت و ناسنامەي كەسايەتى يەكتر. ئەمەق خىزانى كورد،
 كچەكەيان دەدەنە ھەركەسى، كە خاۋەنى ئەمجۆرە ئىمتىيازەنە بىت و پىرسىنەۋە لە
 كەسايەتىي و خەۋىتى ئەۋ كەسە تادىت كەم بايەختەر دەبىت. بەكورتى مەن بېروام وايە
 ئىمە لەشاردا (ھەز) لەيەكتر دەكەين و ئەمەش پىرسەيەكى بەردەوامە. واتە لە
 پۆژىكەۋە بۆ پۆژىكى تەۋە كەسەيەكەۋە بۆ كەسانى تەۋەكەمان دەگۆرپىت و
 مەرجىش نىيە لەسەر ھەمان ھەز بەردەوامىيەن، بەتاييەتى ۋەك پىشتەر گۆم، ئىمە لە
 كۆمەلگايەكى پىاوسالارىدا دەژىن و ئەمجۆرە كۆمەلگايەش ستايىشى ئەۋ پىاۋە

دەكەن كە لەيەك كاتدا زیاد لە پەيوەنديەكى ھەببەت و ئەمەش خێرايى دەدات بە پرۆسەى بەكالابوونى ئافرەت لەم كۆمەلگايەدا. بەتايەتى دواى ھاتنى ئەنتەرنېت و بلاكوبوونەوھى كولتوورىكى سېكسى و پۆرتوگرافيانە. بەپێچەوانەى ئەمەو، خۆشەويستى بە مانا پەرمزيەكەى پەيوەنديەكى گوندیانەى و پەيوەنديى ئەفیندارانە پەيوەنديەكى پۆحیانەى نەك جەستەییانە. لەبەرامبەر پووتى شاردا، داپۆشراوھى گوند ھەيە و ئەمەش وادەكات پرۆسەى ھەزەلێکردن ھەنگاوى يەكەم بێت بۆ خۆشەويستى و ئەمەشیان پەيوەست بێت بە كەسايەتى و ماھییەتى مرقۆفەو، بە ئيمان و خۆ دروستکردنەو، نەك ئەو ئیمتيازە مادى و پەرمزيانەى كەسەكان ھەيانە.

بەلام لەدواى پاگواستنى گوندەكان و دواچار ئاوەدانبوونەوھيان، دەبينىن كولتوورىكى شاریانە چۆتە گوندەكانەو و ئەمەش وایکردووە پتوھرەكانى شار بۆ ھەزەلێکردن ببە ھەرەشەيەكیش بەسەر خۆشەويستییەو. وایکردووە چاوھەروانى گیتنگلدان و فەنتازى ئەفینداران لاواز ببن و ئەو چاوھەروانى و سەبرگرتن و شەرمەى خۆشەويستى دەيسەپێنن، شوێنى خۆى بۆ دیتن و خۆتێھەلسوونى بەردەوام و نزیكبوونەوھى پۆژانە چۆلېكات. ئەمەش و دیارە لەپاشەپۆژیشدا زیاتر، گەنجەكان بەرلەوھى بچنە ناو ژيانىكى پێكەوھى و ھاوسەردارىیەو، دەبنە خواوھى ئەزموونىكى سېكسیانەى جەستەى كامڵ و ھیچ نەپێنى و شتىكى شاراوھ نامینن لە پەرگەزى بەرامبەردا ئاشكرايان نەكردبۆ.

* دەتەوێ بڵێ: ئەو گۆرانکاریانەى ئامازەت پێدان، بوونەتە ھۆکاری کوشتنى پەيوەنديى ئەفیندارانە بەھۆى بالادەستى ئەو كولتوورە شارىيەى باستکرد و لە سېكسىزمدا خۆى دەبینیتەو؟

- دەمەوێت بڵێم: شالۆى سېكسىزم كە پەيوەنديى بە گەرەبوونى شارەكان و كولتورى مەسرەفگەرای شارەو ھەيە، لە كۆمەلگای ئێمەدا بۆتە ھەرەشەيەك بەسەر پەيوەنديە ئیروتيكەكانەو، ئەمەش بۆتە ھۆى لاوازیبون و ئاوابوونى خۆشەويستى بەومانایەى كە لە شیعەر و داستان و بەیتە كوردییەكاندا دەبینین. ئەمەش چیدی كەسمان بەھەمان مانای ئیروتيکیانەى (خەج و سیامەند، لاس و خەزال، مەم و زین،

جەزىرى و سەلما، نالى و حەبىبە و وەلى دىۋانە و شەم) ە وە نارۋانىنە خۆشەويىستى و ئەقىنىش ناكەين. خۆشەويىستى لە كۆمەلگاي ئىمەدا وەك دەرکەوتەيەكى پۆخى و مەعنەوى و پاشان وەك ئاستىك لە پەيۋەندىي ئىنسانىيە، خەرىكە شوپىنى خۆى چۆلدەكەت بۆ شىتىكى دىكە، كە دەشىت تەماعە جەستەيەكان بىت. فەنتازىي عاشقانى، واتە بىنىنى باتنى و ناخگەرا بۆ مړوځ، مەرگى خۆى لەبەردەم شاشەكانى ئەنتەرنىت، فىلمى پروت و سەتەلايتدا دەبىنى و سىكىسوالىزەبۇون قەدەرى ئەو دەستىشان دەكەت. زۆر فاكتهر ەن لە كوشتنى خۆشەويىستىدا كاريگەرن، بەلام وا پىدەچىت ئەو فاكتهرەى بەگشتى لەمەدا دەستىشانكەر بىت، برىتى بى لە شەپۆلىك كە بەرەو ئازادىي سىكىسى دەمانبات. چونكە ئازادى سىكىسى بۆى ەيە ەندى ەزى بايۆلۆژى و خواستى جەستەيى پروت لەلاى مړوځ بخاتە كار و بيانجولنى، كە بەماناي ئەو دەكەونەو مەرج نىە مړوځ تا دەمرى لەگەل ەمان كەسدا ئەقىندارانە بىمىنىتەو. ئەمەش بەماناي ئەو نىيە كە چىدى ئىمە ناتوانىن پەيۋەندىي دۈرۈودرىژمان لەگەل يەكتردا ەبىت، بەلكو بەو مانايەيە كە سەردەمەكە ناچارمان دەكەت، يان بەرەو ئەو دەچىت ناچارمان بكەت پەيۋەندى كورتخايەن ەلېزىر. ئەمەش پەيۋەندى ەيە بەوەى كە چىدى دەستخوشانە و ەاندانىكى كۆمەلايەتيانە نىيە بۆ پەيۋەندى درىژخايەن و چىدى كۆمەلگا پاداشتى كۆمەلايەتيانە و پاداشتى ئىرۆتىكيانە پىكەو ە گرىنادات. ئەوەى ئەمړو بايەخدارە سىكىسوالىزەكردنى پەيۋەندىيەكانە و ئەمەش جگە لە پتەوكردنى پوانگەى پۆرتۇگرافىيە(خىلايەت) ەيچىتر نادات بەدەستەو. كۆمەلگاي ئىمە تا دىت خۆى پتر و پتر پروتدەكاتەو و مړوځەكان بەرەو ئەو ەاندەدرىن خويان وەك بابەتتىكى سىكىسى تەماشيا كەن. من ئەم گۆرپانە وەك گۆرپانىك دەبىنم: لە خۆشەويىستىيەو بۆ ەزلىكردن، لە ئىرۆتىكاو بۆ سىكىسگەرايى و لە خۆ دروستكردنەو بۆ مەسرەفكردن و لە ئيمانەو بۆ سەرگەردانى.

* ئەى لەو برۋايەدايت خۆشەويىستى بەتەواوى و بىر ەمىشە لەناو بجىت؟

— يەككە لە كاراكتەرەكانى خۆشەويىستى ئەوەيە لەسەر بنەماى ناسىنى مړوځەكەى

بەرامبەرەو، بەبى ھىچ مەرجىك خۇمان تەسلىم دەكەين. خۇمان تەسلىم بەو كەسە دەكەين كە وەك ئىمە مۇڧە و لەناو مېژوويە كدا دەژى، نە كەسىكى ئەفسانەيىيە و نە بوونەوەرەيكى فريشتە ئاسا. ئۇكتاڧىۋپاز لە شوپىنكىدا نووسىويەتى: «خۇشەويسىتى راستەقىنە، پىكەوەبوونىكى چارەنووس سازە، تيايدا بوونەوەرەيكمان خۇشەدەوئى كە قابىلى مردنە، وەلى بەجۇرئ خۇشمان دەوئى وەك ئەوەى ھەرگىز نامرئ!». لە خۇشەويسىتىدا گرنگ ئەوە نىيە خۇشيان بوئى بەلكو ئەوەيە خۇشەويسىتى بىيەخشى و خۇت دەستپىشخەر بىيت لە بەخشىندا. ديارە تا دىت ئەم تىگەيشتنە لە خۇشەويسىتى لە ناو كۆمەلگاي ئىمەدا بەسەر دەچىت، ھەر لەبەر ئەوەيشە كە خۇكردنەوە و پەنابردن بۆ ئەوئىتر پىرۆسەيەكى ئازاردەر و بە ئىشە و زۆرەي كات دەستمان بەئاگرەكەدا دەچىزئ، پەشىمان دەبىنەوە لەوەى كە دلى خۇمان بۆ يەككىتەر ئاوەلا كىردووە.. بەلام ئەوە سرووشتى خۇشەويسىتى كە بەو جۆرە بىدەسەلاتانەيە بمانخاتە بەردەم ئەوئىتر. لەبەردەم ئەوئىتردا ھەست بە لاوازی بكەين و بەھەموو مەرجەكانى پارىزى بىن و ژەھرى ئەو بەقەند و نەبات وەرېگرين. ئەمەيە ئەوشتەي لەكاتى خۇشەويسىتىدا وامان لىدەكات خودى خۇمان بىن و پەپرەوى لە ھىچ نۆرم و ئەخلاقيكى كۆمەلەيەتى نەكەين، بەلكو خودى خۇمان بىن بەبى ھىچ ماسك و پووپۇش و خۇشاردنەوەيەك. پىكەنن و گريان، قووپىئوان و قوربانى و شەوبىئدارى و برسيتى چەشتن، بىنە بەشى لە ژيانى ئاسايى، تەنيا لە پىئناوى ئەوئىتردا. ئەوئىترىش ئازادە لەوەى قەبوولمان بكات يان نە.. واى ئەگەر دەست بنرئ بە پوومانەوە، واى لەو دارمانە جەستەيى و مەعنەوى و عەقلىي و ھەستىاريەى دووچارى دەبىن و كەس بە فريامان ناگات.. ئەگەر خۇشەويسىتى ئاوامان لىبكات و ئەو وزەيە بىت كە لە خودى خۇمانەوە سەرچاوەى گرتووە بەرەو ئەوئىتر، ئەوە بەم مانايە لەو بىروايەدا نىم خۇشەويسىتى وەك ووزەيەك بۆ ھەمىشە لەناو بچىت. چونكە مۇڧە ھەمىشە پىئويسىتى بە مۇڧى ترەھەيە و ئامادەيى مۇڧەكان پىكەوە و لە حىزورى يەكتىردا، مەرجە بۆ وەدىھاتنى ژيانىكى ئىنسانىانە. رەنگە بەھۆى مادەى كىمىاويەوە ئىمكانى ھەبىت خۇشەويسىتى لەناو بىرئىت، وەلى نەك لە ميانەى پىرۆسە و پەيوەندىيە

كۆمەلەيە تىيەكاندا. خۆشەويىستى ھىز و ووزەيەكى بەجوولەخەرە كە لە قوولايىيەكانى بوونى ئىنسانىيانە ئىمەو سەرچاۋەي بەستوۋە. ئىمە ۋەك مەركومىن بەۋەي ئەم ووزەيە بەگەرمان بخت، چونكە بەشىكى زۆر لە خۆدروستكردنمان پەيوەندى بە مەسرەفبوونى ئەم ووزەيە ۋە ھەيە. بۆيە ناكىت لەناو بېرىت يان بېسېرىتەۋە، بەلام بۆي ھەيە سەركوت بىرئى و لە شىۋاز و فۆرمى جىاوازدا بەدىار بگەۋىت. بۆي ھەيە لە ئاسۋى ژيانى نەۋەيەكدا، يان قۇناخىكى مېژوويىدا ئاۋا بېيت و لە سېپىدەي ژيانى نەۋەيەكى تر و قۇناخىكى دىكەدا ھەلېيتەۋە. ۋەلى لەناۋچوونى ھەمىشەيى خۆشەويىستى، شىتېكە بۆ من ماناى نىە.

* بەلام تر باسى ئاۋابوونى خۆشەويىستى دەكەيت..؟

— من باسى ئاۋابوونى پەيوەندىي خۆشەويىستى دەكەم ۋەكئەۋەي لە كۆمەلگادا بەدىار دەكەۋىت، نەك مەحووبوۋنەۋەي ۋەزەي ژياندۆستى و خۆشەويىستى ۋەك ۋەزەيەكى ھەمىشەيى لە بوونى مەۋقەكاندا. مەۋقە لە ھەركات و شىۋىنى بېت ۋەزەي سۆزگەرايى و ئىرۆسىيانە بەشىكە لە شوناس و بەرجەستەكەرى مەۋقەبوۋنەكەي، بەلام مەرج نىيە ئەم ۋەزەيە لە ھەموو سەردەمىكدا بوارى بەرجەستەبوونى بۆ بېرەخسى، يان تەندروستانە گوزارە لەخۆي بكات و بېيتە بەلگەيەك لەسەر كامىلېبوونى مەۋقە. راست دەكەيت، من باسى (ئاۋابوونى) خۆشەويىستى دەكەم نەك نەمانى خۆشەويىستى. ئەمەش بەماناى ئەۋەيە ئەم پۆزگەرەي ئىمەي تىدا دەرئىن و ئەم مېژوۋەي لەپشت سەرمانەۋە جىمانھىشتوۋە، لە خزمەتى بەرجەستەبوونى پەيوەندىيە ئىرۆسىيەكاندا نەبوۋە و خۆشەويىستى لە ھەلومەرجىكى ئاۋادا غەيىبەت دەكا و ئاۋا دەبى. ۋەلى مادام ۋەزەي خۆشەويىستى و خۆشەويىستى لە قوولايىيەكانى بوونى مەۋقەنەي ئىمەۋە سەرچاۋە دەگرىت و مادام لە ھەموو سەردەم و بارودۇخەكاندا كەسانىك ھەن لە ھەۋلى پەخساندىنى ئەۋەلومەرجانەدان كە بۆ خۆشەويىستى پىۋىستىن، ئەۋە ئاۋابوونى خۆشەويىستىش نابىتە شىتېكى ھەمىشەيى. خۆشەويىستى بۆ جوگرافىيەكى دۈۋر و نادىار ئاۋا نەبوۋە، بەلكو لە پۆخ و ويژدانى خۇماندا ۋەك تاكەكەس ئاۋا بوۋە ۋە ھەركات پۆخ و ويژدانى تاكەكەسەكانىش بىدار بوۋە، خۆشەويىستى دۈۋبارە ھەلدىتەۋە.

دەستبۇردن،

نقورچىبازى و لىيادان

گفتوگۆى: شەھلا مەھموود

مۆزكارى ئەۋەى كە پياو نقورچ دەگرئ چىيە؟
لە كۆئ نقورچىگرتن و لىيادان زۆرە؟
تەماشاكردنى كۆمەلگا بۆ ئىر و مى. تاجەندە
ئالفرەتان بۆخوتيان دەيانەوئ نقورچيان لىيگىرئ
و بۆجى بىدەنگ دەبن؟ كئ پەلامارى دەدرئ و
رېگاجارە چىيە؟

شەھلا: مەندىك كات لە قەرەبالغى، يان لە چۆلە وانىدا، دەبىنن كورېك (پياويك)
مەلىك دەدۆزىتەۋە و پەلامارى كچىك (ژنىك) دەدات... تۆلە پوانگەى
كۆمەلناسىيەۋە چۆن ئەم ديار دەيە لىكدە دەيتەۋە؟ بەراي ئىۋە مۆكارەكانى
چىن؟

سىۋەيلى: سەرەتا پىۋىستە ئەۋە بگوتىرئ كە قسە كردن لە سەر بابەتگەلى ئاۋا
ھەرتە نيا بابەتېك نىە بۆ زانستى كۆمەلناسى و دەكرئ لە پوانگەى جىاۋازى
زانستەكانەۋە قسەى لىيكرئ، بەتايىبەتى لە پوۋى مېژوۋىي و دەروونناسىشەۋە.
بەلكو پىۋىستە ھاۋكات لە پوانگەى ھەريەكئ لەو بۋارانەۋە تەماشاي بكرىت... لەو

بېروايه دام ئەم ديارده يه ديارده يه كى بنه مايى نيه و په يوه ندى نيه به جه وه رى
 پېكاته ي دهر و نى و جه سته ي مړوځه وه. ئيمه هيچمان به و جوړه له دايك نابين
 كه ده ستمان له پېكاته ي خويدا به و جوړه دروست بو ييت كه به شيوه يه كى خو به خو
 بېته ئامرازيكى په لامارده ر. ده ست له جه وه ردا ئه ندا ميكي جه سته ي بۆ وه رگرتن و
 به خشين و به رگري كردن و دروست كردنى په يوه ندى و جه مسه ر پېكه وه به ستن، نه ك
 ئامرازيك بېت بۆ په لاماردان و تقو و چگرتن و ليبادان و داپچرين و رڼينه وه. به بېرواي
 من ئەم ديارده يه زياتر له وه ي په يوه ندى به پېكاته ي جه سته ي مړوځه وه ه بېت،
 په يوه ندى ه يه به جه سته ي نه خو شى كومه لگاوه كه وه ك خو ويك فيرى
 تاكه كه سه كانى ده كات و دواچار وه ك ديارده يه ك بۆ ماوه يه ك به رده وامى وه رده گريت
 و بۆى ه يه له قوناغيكيشدا كه م بېته وه، يان شو ينى پوودانه كى بگوړيت يا خود
 هر نه مي نيت.

ليړه وه گه ركه م بليتم: هم كات و شوين و هم ئه و ژينگه كومه لايه تيه ي، كه تيايدا
 ده ژين رولى خو ي ه يه له وه دا كه چنده زو ئه م خوه ده ست پېيكه ين و چنده ش
 خيرا خومانى لى رزگار بكه ين. كه واته به بېرواي من ه لايه كى گوره يه گه ر بليين:
 ئه مه تهنيا په يوه ندى به بونيدى دهر و نى تاكه كه سه كانه وه ه يه. ده بېت ئيمه
 بگه رڼينه وه بۆ ئه و يه كه كومه لايه تيه ي كه تاك تيايدا له دايك ده بېت و په روه رده
 ده كريت بۆ ژيانىكى كومه لايه تيانه، كه ئه و يش يه كى خيزانه. ته نانه ت نه گه ر ئه م
 ديارده يه وه ك بارودو خيكي به دهر و نى بووش ليكېده ينه وه، ئه وه پيوسته بزاني ن ئه و
 دامه زراوه يه ي ه لده ستى به دهر و نى كردنى ئه م خوه، بريته له خيزان و ئه و
 شيوازه په روه رده ييه ي له خيزانى كورديدا باوه.

شه هلا: ئايا ده توانيت ئه مه به نمونه يه ك رهونتر بگه يته وه؟

سيوه يلى: به لى، با نمونه يه كت بۆ باس بكه م: نه گه ر كه سيك له منداليدا له ته مه نى
 (۱-۶) سالى و تا زياتر يش له ماله وه، له لايه ن دايك و باوك و (خوشك و برا) گه رده كان،
 به شيوه يه كى سروشتى و سۆزه وه ده ستى به سه را نه هيترابيت، له باوه ش نه كرابيت،
 بېبه ش بو بويت له سۆز و ناوبه ناو يش چه پوكيان بۆ داهيتا بېته وه و سنگيان ليكوتابى

و په نجهی هره شهبان لیبه رزکرد بیتوه و زلله یان لیدایت، نه وه نه مندال و هزیفه سرووشتیه کانی دهست فیرنابیت. چونکه هه موو نه و جوړه به کارهینانانیه دهست که له خیزانی کوردیدا باون، دهستیکی په لامارده و شالاهیتنه به مندال دهناسیتن و دهیخه نه سهر نه و پروایه که نه ویش به و جوړه دهستی خوی به کار بهینیت و بیبهش بیت له به کارهینانی نه و نه ندانه گرنکهی لهش بۆ په یوه ندیگرتن و به خشین و لیوه رگرتن. مندالی کورد بهرله وهی فیری دهستکردنه ملی هاوړیکانی بیت، فیری پرنیه وهی قزیان ده بیت و بهرله وهی فیری لیکردنه وهی گول بیت، فیری بهردهاویشتن ده بیت!

که واته نه و مندالانیه که دهستی گوره کانیان تنیا به و جوړه نه ناسی بیت که دهسته بۆ (زلله و نقورچ و بهردهاویژتن و قز پرنیه وه) به لگو واشیان ناسی بیت، که دهست پرپه له میهره بانیه ده توانیت خوشه ویستی بیه خشیت، ده توانیت نارامان کاته وه به وهی که دهست به سهرماندا بهینیت، به هیمنی له حه مامدا بمانشوات و به هیواشی شانه بهینیت به قزماندا .. نه گره مندال دهستی به مجوره ناسی بیت، به پروای من نه و بی به شیهی تیدا دروست نابیت که دواچار دهستی خوی به شیوازیکی نامیهره بانانه به کار بهینیت. به مانایه کی تر: نه گره خیزان و شیوازی په روه رده کردنه کی وا مامه لای له گه ل مندالدا کردیت، که نه و «قوریانی» په که و له هر ساتیکدا بوی هیه بکه ویتنه بهر شالاهه کانی دهست، نه و نه مندال له ته مهنی دواتری خویدا کاتیک جهستی پیده گات و نه ویش ههست به توانا و دهسه لاتی خوی دهکات، نه وانی تر دهکات به قوریانی. له وانه یه یه که مین قوریانیه کانی ژیر دهستی نه م که سانهش خیزانه کان و کهسانی نزیکی خویان بن.

له لایه کی تره وه، له کومه لگای نیمه دا تاکه کهس تا ته مهنیکی ژور شتیکی نییه له پرنیه وه خوی به لمینیت، بویه له قوناغیکدا نه م دهست بۆ بردن و نقورچگرتنه وهک جوړی له خوسه لماندن دهرده که ویت و بکه ره کانی دهیانه ویت بیسه لمین که نه وانیش هه ن. له هه موو حاله تییکدا که دوو مروژ دهست له یهک دهن یان دهست بۆ یه کتر دریز ده که، جوړیک له په یوه ندی دروست ده بیت، به لام جیاوازی هیه له نیوان

ئەوھى كە ئىيمە دەست درىژ بکەين بۆ ئەوھى تەوقە لەگەڵ يەکیکدا بکەين، يان باوەش بە يەکیکدا بکەين، لەگەڵ ئەوھى نقورچ لە يەکیک بگرين. وەلىٰ لە ھەردوو باردا جۆرىٰ لە خۆ سەلماندن و تەئکیدکردنەوھ سەر خۆ ھەيە. لە کۆمەلگایە کدا كە مۆلەتى نەداوہ تاکە کەسەکانى بە پى قوناغەکانى تەمەن خویان بسەلمینن، ئەوھ ئەو تاکانە بەدواى خۆ سەلماندنى لادەراندە دەگەرین و ھەركات چاودىرى کۆمەلایەتیان لەسەر نەما، دەیانەوێت ھەلىک بقۆزنەوھ و چەپىنراوھەکانیان بەتال بکەنەوھ و بەرامبەرەکیان بکەن بە قوربانىەك. بىگومان ئەم دیاردەى دەست بۆ بردن و نقورچ گرتنە، تەنھا تايبەت نىيە بە کۆمەلگەى کوردى، بە لکو ھەموو ئەو کۆمەلگەیانەش کە وەکو کۆمەلگای ئىيمە دروستبوون و دەسەلاتى خىزان و چاودىرىکردنى کۆمەلایەتى ئەوھەندە تىاياندە بەھىزە، ئەم جۆرە کەسایەتیانە بەرھەم دەھىتێت. بەلام ئەگەر ئىيمە کۆمەلگای خۆمان وەرېگرين و وردتر قسانى لەسەر بکەين، ئەوھ مەن پىموايە دیاردەى دەستبۆبردن و خۆلىخشاندن و نقورچپازى لە ھەشتاکانەوھ بۆ نەوھەدەکان و دواچار بۆ سالانى دوو ھەزار، گۆرانى زۆرى بەسەردا ھاتووە.

له ههشتاكاندا ئهوانه كېم دهستان بۆ كچهكان دهبرد و تقورچيان ليددهگرتن زياتر له شويته پر جه ماوه ريبه كان (قهره بالغ) هم كاره يان ده كرد، له و شويته نه كېم ده بوارى خو و نكردن زياتره. هم كه سانه دواچار كاراكته ريكي نه عامه ناسايان ههيه و دواى نه نجامدانى كاره كېم يان سهريان ده كېن به ناو ئاپورهى خه لكدا. ده توانم بليهم له ههشتاكاندا هه ميشه نه و كه سانه له شويته ريكي وا ده گه ران، كه بتوانم به زووترين كات هم و كاره نه نجام بدهن و دواچار خو يان له ناو ئاپورهى جه ماوه ردا ونبكه، بۆچى؟ له بهر نه وهى چاوديرى كۆمه لايهتى و سزاكان له ههشتاكاندا له كۆمه لگاي ئيمه دا زور زياتر بوو به بهر اوورد له گه ل ئيستادا. به لام له نه وه ده كانه وه تائيستا، ههست ده كه م هم دياردهيه چيدى دياردهيه ك نيبه، ته نيا له شويته قهره بالغ و له ناو ئاپورهى جه ماوه ردا روويدات، گه رچى له و يش رووده دات، به لام له شويته چۆل تيش روو ده دات، نه مهش به لگيه بۆ نه وهى كه كۆنترۆلى كۆمه لايهتى و سزاكان لاواز بوون. له ههشتاكاندا هم دياردهيه به زورى دياردهى ناو بازاره كان، پاساژه كان و پريزى نان و

نهوت وهرگرتن و ته نانهت مه سیره کان و حاله ته کانی قلیشانوه بوو که له شوینی فراواندا نه نجامه دران. به لّام له نه وده کاندای بکه رانی نه م دیارده یه بۆ شوینی بهرته سکر ده گه پښ و دیارده که دپته ناو دائیره کان و ناو پاس و ته کسی و شوینه بهرته سکه کانه وه و له سالانی سهرتهای دوو هه زاریشدا بکه رانی نه م دیارده یه ده چنه ناو پیزی چری یاریگا کانه وه، وه کنه وهی له هه ولیر و سلیمانی و له کاتی کۆنسرته کانی «زه که ریا» ی گورانی بیژدا بینیمان. نه مه ش نه وه ناشکرا ده کات که له دوا ی پاپه پینه وه میدیاکان و له نیستاشدا نه نته رنیت، له ناستی دیداریدا شه پۆلیکی په هابوونی سیکیسیان خسته گه ر به بۆ نه وهی کۆمه لگا له ناستی عه مه لیدا ناسانکاری بکات بۆ راییکردنی ئاره زووی نه ندامه کانی، نه مه جگه له وهی به بهر اوورد له گه ل هه شتا کاندای سزای کۆمه لایه تیانه ی نه م دیارده یه که متر بۆ ته وه.

شه ملا: نه ی هه ستنا که یت په یوه نندیشی هه بیّت به و جیاوازییه ی له ته ماشاکردنی کۆمه لگادا هه یه بۆ جهسته ی نیر و من؟

سیوه یلی: بیکومان، خالیکی تر بۆ به رده وامیی نه م دیارده یه نه وهیه که تو باسکرد. ئیمه له کۆمه لگایه کدا ده ژین که هه ر زوو جهسته ی کچان له کوپه کان یاساغ ده کریت و نایین ده که وپته هه رامکردن و به پیس له قه له مدانی جهسته ی میینه، چونکه سه رچاوه ی گونا هه، کۆمه لگا به وشپوهیه سه یری ده کات که نه مه «هه ره میکی کۆمه لایه تیه» و خاوه نداریکی هه یه و تو بۆت نییه لی نزی که بیته وه. نه مه جگه له وهی که له سیسته می په روهرده یی ئیمه دا و له ده رسی زینده وه رزانیدا، کاتی که ده گینه وانه ی پیکهاته کانی له شی مروّف ته نیا کۆنه ندای له شی نیر ده خویندریت و هی می ناخویندریت! که واته سیسته می په روهرده ش یارمه تیده ر و ته واوکه ری هه مان بۆ چوونی ساده و سه ر پتیانه ی کۆمه لگایه که جهسته شتی که نابیت ئیمه پرسیا ری لی بکه ین. کاتی که مروّف نه توانیت به شیوازیکی سروشتی نه و له شه ی که ئاره زووی ده کا، ناشکرای بکات، رقی لی ده بیته وه و دیت ئازاری به رامبه ره که ی ده دات، چونکه نه و تا به رامبه ر وه که ده ده خه کراوی که ببینیت هه میشه ئازاری پی ده چیژیت و نه شرانیت، که له ریگی تره وه ناتوانیت پی بگا بۆیه بیر له ئازاردانی ده کاته وه. خالیکی تر که

نابیت به سهریدا تیپه پین بریتیه له سهرنج راکیشان. ئیمه ده زانین که نیر و می
 به هوی جهسته یانه وه سهرنجی یه کتر راده کیشن و له فرسه تیک ده گهرین بۆ ئه وهی
 له ساتیکدا له هه موو کۆنترۆله کۆمه لایه تییه کان و هه موو شهرمه کۆمه لایه تی و
 ئاینیه کان خویان پرزگار بکن و بگن به یه کتر. ئهم سهرنج راکیشانه لای کهچه کان
 حاله تیکی پاسیف وهرده گریت و له نیگا کردندا بهرجهسته ده بیت، له کاتیکدا لای
 کوره کان حاله تیکی ئاکتیف به خویه وه ده گریت و ده گات به وهی ده ست بۆ
 به رامبه ره که ی بیات که له پووی کۆمه لایه تییه وه به کرده یه کی لاده رانه حسابی بۆ
 ده گریت. به کورتی و پوختی ده ست بۆ بردن جۆری که له لادانی کۆمه لایه تی و
 حاله تیکی جهزیه و فه نایه که نیری خوو پیوه گرتوو ناتوانیت کۆنترۆلی خوی بکات و
 په لاماری به رامبه ره که ی ده دات و ده ستریزێ ده کاته سهر جهسته ی و ده یه ویت بۆ
 چرکه یه کیش بیت خوی پیوه بنووسیت، یان نقورچی کی لیبرگیت. ئهم دیارده یه
 دیارده ی کۆمه لگایه کی نا ئاسوده یه که نه یه توانیوه وزه ی سیکی ئه ندامه کانی
 به شیوه یه کی سرووشتی ئاراسته بکات و له بهر په چا و کردنی به ها ته قلیدییه کان
 ناهیلایت پیکه وه بوونی ئه ندامه کانی دۆخی ئاسایی خوی وهریگریت. له لایه کی
 تریشه وه ههر له م کۆمه لگایه دا و به هوی ته له فزیۆن و ئه نته رنیتته وه وینا کردنی جهسته
 گۆرانی گه وره ی به سهردا هاتوو و ئه مهش له گه ل ئه و بایکۆته دا ناگونجیت که
 کۆمه لگا له سهر جهسته ی داناوه. بۆیه لیژده تا که کان دوو چاری نا کۆکیه کی کوشنده
 ده بن و هوشیاری ئه وان له سهر په یوه ندییه سیکیه کان زیاتر ده بیت له وهی بتوانن به
 شیوه یه کی پراکتیکی له ئه ویتتر نزیک ببنه وه. بۆیه ئالیژده دا لادانه کان دروسته بن و
 خولیای گه یشتن به ئه ویتتر حاله تیکی جنونی به خویه وه ده گریت و ئه مهش په یوه ندی
 نیه به ته مه ن و پیشه و پیکه ی کۆمه لایه تییه وه.

شه ملا: هه ندیک پتیانویه ئافره ت خوی هۆکاره، ئه گینا بۆچی په لاماری ئهم ئافره ته
 ده دریت و په لاماری یه کتکی تر نادریت؟

سیوه یلی: من پیموایه ئهم بۆچوونه ته نانه ت ئه گه ر ئافره ته کان خۆشیان بیلین،
 شه رعیه ت ده دات به و دیارده یه، که دیارده یه کی دزیوه له کۆمه لگای ئیمه دا. ده بیت

وریابین به لگه یه كه نه دهین به دهست بکه رانی ئه م دیارده یه وه تاشانازی پتوه بکه نه و بلنن: كچه كان خویان به ره و نه وه هانمان ده دن و پتیان خوشه .. ده كریت جوریک له خودنازاری لای هه مرؤفیک بوونی هه بیت، واته هه مرؤفیک ئاره زوی ئه وه ی هه بیت له کاتی هه ستانی كه ف وکول و خرؤشانی سیكسیدا نازاری ئه وانی تر بدات و هه م ئاره زو بکات نازار بدریت، به لام ده كریت ئه مه به پیکه وتنی هه ردو لایه ن بیت و پتویستیشه ئه و دوو كه سه یه كتری بناسن، نه ك به و جوړه ی كه ده ستریزكه ره كان ده یكه ن و نازاری كه سانیک ده دن كه نایان ناسن و ده یانكه ن به قوریانی. ده كریت ئه و ئاره زو و كرده به نازاردانی ئه وانی تر له كه سایه تی هه موو مرؤفیکدا هه بیت، به لام كام مرؤف؟ بیگومان ئه وه ی كه ده یناسین و لئی شاره زاین، واته دوو كه س پرپار ده دن له کاتی پیکه وه بووندا گاز له یه كتر بگرن، نقورج له یه كتر بگرن، له شی یه كتر برپنه وه و نینۆك بچه قیننه جهسته ی یه كتره وه و به كورتی له کاتی پراكتیزه كردنی حاله تی ئیرۆتیکیدا له گه ل یه كتر توندوتیژی بنوینن.. بۆیه ناكريت ئیمه هه موو ئافره ته كان به وه تاوانبار بکه ین كه خویان ئاره زوی ئه وه ده كه ن ده ستیان بۆ ببردیت. ئه م شته راسته له حاله تیکدا كه ئه و كه سه ی ده بیته قوریانی له گه ل نازارده ر یه كتری بناسن، به لام ئیمه ده زانین زۆریه ی ئه وانه ی له سه ره شه قامه كان و ناو بازار و كۆلانه كاندا په لاماری خانمه كان ده دن یه كتری ناسن، به لای كه مه وه قوریانیه كه تاوانباره كه نانسیت ئه مه ش كیشه یه کی گه وریه، چونكه له پووی ده روونی وه، ئه نجامی خراب لای قوریانیه كه به جیده هیلت.

له بیرمان نه چیت ئیمه له ولاتیکداین بیره وه ری ناخۆشمان له گه ل ئه م جوړه «دهست-دریزگردانه» دا هیه، واته دهست له ولاتی ئیمه دا، به تایبته لای به عسییه كان ده ستیک بووه یا میلی تفهنگی لیهیتناوینه ته وه، یا زله ی لیداوین، یا قزی راکیشاوین، یان له به ندیخانه كاندا به کیبل نازاری داوین، یاخود دهستی جاسووسیک بووه ئاماره ی بۆ کردوین تا به گرتمان بدات.. ئه مه جگه له وه ی دهست زۆرجارانش دهستی باوکیکی بیبه زه یی و مامۆستایه کی دلپه ق بووه كه دارکاری کردوین. بۆیه ئه گه دهستان به هه له به کار بهینین، هه موو ئه و ویتانه له یاده وه ریماندا زیندو

دېښه وه و ناکړت به بکه رانی نه دیارده یه بللین: دهستی نیوه دهستیکه خوشی و چیژ به قوریانییه کان دهگه یه نیت. به لکو ده بیت پیانبللین: دهستی نیوه دهستی نه و تاوانباریه که خانمیکې پیوار له موفیکې ناسای سهر شه قامیکه وه دهکاته قوریانییه کی له خو وه پسی ترساو.

شه هلا: رایه کی پی وایه بیده نگ بوونی نافرته کان له کاتی په لامار دانه که دا ناماژه یه بز رازی بوونیان له بهر نه وه ی پی خوشه، توده لیتیت چی؟

سیوه یلی: هه روه کو پیشتر گوتم: دهکړت له هه رکه سیکا چ (نیر یان می) جوریک له چیژبینین هه بیت، به تاییه تی که کرده که زور به خیرایی پووده دات و چاوه پوانکراو نیه. شتی چاوه پوان نه کراویش به تاییه تی بو ژونه کانی سیکسیه کانی له ش، چیژبه خشه و مووچرکه به له شدا ده هیئت و هه ر زوو ده بیت هه ی دروستبوونی کارلیکه کیمیاویه کان له جهستی موفدا... به لام نه وه ی په یوه ندی به م جوړه به ریه ککه وتن و دهست بو هیئانه وه هه بیت، من پیماویه ده بیت بگه پینه وه بو نه وه ی، که له هه ندیکماندا نه م چیژه رهنګ زیاتریت و به رگی نازاره که یشی بگرین، له هه ندیک تریشماندا که متره له وه ی که بو بیت به چیژ و زیاتر نازار به خشه. وه لی من ناتوانم به ناوی هیچ نافرته تیکه وه قسه ی نه وه ت بو بکه م، که نه و چنده ناره زووی له م مه سه له یه هیه و چیژی لیوه رده گړت. به لام تا نه و کاته ی نیمه به لگه ی ته واومان له به رده ستدا نه بیت ناشتوانین تیگه یشتنیکی راسته قینه مان له سه ری هه بیت، چونکه نیمه دیارده که ته نیا له زمان نه و که سانه وه ده بیستین، که خویان وه کو «قوریانی» ده بیننه وه. هه ر نه وانه دینه دهنګو چاکیش ده کن که دینه دهنګ. خو نه گه ر نه و خانمانه ی که گوايه چیژی لیوه رده گرن بیننه دهنګ، نیمه ده توانین له سه ر وه لامی نه وان شیکردنه وه بکه ین و تیگه شتنیکی باشتیش له سه ر که سایه تی بکه ره کان به دهست بهینین.

شه هلا: نه ی نه و جوره که سانه چون په لاماری خوشک و دایک و برادر و که سه نزیکه کانی خویان ناده ن؟

سیوه یلی: ئەم پرسیاره زۆر گرنگه: به بپوای من ئەو دیاردهیه تا ئەو کاتهی له دهست درێژیکردن و له نقورچگرتن و لێبادان و ئەم شتانه دا دەمینیتهوه، دیاردهیه که ده بێت له په نهاندابیت، دیاردهیه که ئەم کهسه زۆر ده ترسیت له که شفیوونی کاراکتیره نه عامه ییه که ی و ههروه ها په یوه ندی به و دۆخه جنسیه شه وه ههیه که ناتوانیت کۆنترۆلی بکات. به لām له و کاته دا که ئەم کهسه ده توانیت له گه ل که سه ناسیاوه کانی شتی وابکات، ده ستیان بۆ درێژناکات، به لکو له وهش زیاتر ده کات و بۆی ههیه بگات به جۆریک له جۆره کانی کرده ی لاقه کردن (اغتصاب). ئەو که سه ی له سه ره قامیک ده ست بۆ کچیک ده بات یان خۆی پێوه ده نووسییت و لیتی باده دات، له ئان و ساتدا بپیارده دات به بێ ئەوه ی بیری لێبکاته وه و پلانیکی تۆکمه ی بۆ دا پشتیب، به لām ئەو که سه ی بیه ویت له مه زیاتر بکات به دوا ی نه ناسراودا ناگه رپیت و له سه ره جاده ش ئەو کاره ناکات، به لکو که سیک ده کات به قوریانی که توانیبیتی جوان دیاری بکات و بزانییت ئەو که سه ناتوانیت قسه بکات و ترسیکی وه های ده خاته دلّ وه که بویری نه بیت ئاشکرای بکات. زۆربه ی لاقه کردنه کان هی که سانی نزیکن بۆ که سانی نزیکی خویان و له مه شدا زۆر هۆکار پۆلی خویان ده گێرن که یه کیکیان شیوه ی په ره ورده ی خیزانی و شیوازی بیناسازی له کوردستاندا و ناتوانین لێره دا قسه ی له باره وه بکهین. به داخه وه ئیمه سه رژمیرییه کمان نیه پیشانمان بدات ئاخۆ چه ند باوک یان برا به و شیوه یه له کچه و خوشکی خویان نزیک بوونه ته وه. به لām به بپوای من زۆر خه سه لّات و ده رکه وته ی په فتاری له مینه ی کوردا هه ن، که ئاشکرای ده که ن دیارده ی لاقه کردن له کۆمه لگای ئیمه دا زۆره و قوریانیه کانیش له وه زیاتر و ئازاراویترن که ئیمه ده بیستین.

شه ملا: به رای تو ریگه چاره چیه؟ چون پوه به پوهی دیارده ی ده ستبۆبردن و نقورچگرتن و خۆپێوه نووساندنی به زۆر ببینه وه؟

سیوه یلی: یه که م چاره سه ره به کیشه کردنی ئەم دیارده یه یه، ده بیت وا ته ماشای بکهین که دیارده یه که جۆریک له نااسوده یی کۆمه لایه ته ی جۆریک له پشیوی بۆ ژیا نی به شیکی زۆر له ئەندامانی ئەم کۆمه لگایه دروستکردوه. پاشان ئەمه بیه ستینه وه

به‌وهی که نازادیی چوونه بازار و نازادی به‌کاره‌یئانی جه‌سته‌ی خۆمان، نازادی خۆ رازاندنه‌وه و جوڵه و سه‌ربه‌ستیمان له‌سه‌ر شه‌قامه‌کان سنوردار ده‌کات. ئه‌م کێشه‌یه هه‌روا ته‌ماشانه‌که‌ین، که زه‌وقی کوڕێکی گه‌نجه و ئه‌م کوپه‌ گه‌نجه بۆی هه‌یه هه‌موو شتێک له‌هه‌ر شوێنێکدا بکات، که‌شوێنی هه‌موومانه‌.

هه‌روه‌ها پێویسته‌ سیسته‌می په‌روه‌رده‌ گرنگی بدات به‌م دیارده‌یه و وه‌ک «ده‌ستدریژیکردنێک» بۆسه‌ر نازادی تاک له‌ بواری وانه‌ی مافه‌کانی مرۆڤدا بخویندرێت. ئه‌مه‌ بێجگه‌ له‌وه‌ی که پێویسته‌ به‌سه‌رجه‌می ئه‌و کتێبانه‌ی خویندنگاکاندا بجینه‌وه که تیاياندا جه‌سته‌ی من به‌حه‌رامکراوه‌ یان به‌که‌م ته‌ماشاکراوه‌ و سنووریکی ئه‌ستوور له‌ نیوان کوپ و که‌چه‌کاندا داندراوه‌ و به‌یه‌کتر نامۆکراون. هه‌روه‌ها پێویسته له‌پراگه‌یانده‌نانه‌وه‌ رێپۆرتازی له‌سه‌ر بکریته‌ و قسه‌ی له‌سه‌ر بکریته‌ و هه‌م بکه‌ران و هه‌م قوربانییه‌کان به‌یترینه‌ ده‌نگ، ته‌نانه‌ت ئه‌وانه‌ش که گوايه‌ چێژی لێوه‌رده‌گرن. زۆرم پێشاهه‌ سه‌نته‌ر و پێکخواه‌کانی ژنان و ئافره‌تان چه‌ند خه‌تیکی ته‌له‌فۆن ته‌رخان بکه‌ن بۆ ئه‌وه‌ی هه‌م ده‌نگی بکه‌ره‌کان و هه‌م قوربانییه‌کان تۆمار بکریته‌ و پاشان بدریته‌ خه‌لکی شاره‌زا تا به‌یر له‌ یارمه‌تیدانی هه‌ردوو لایان بکریته‌وه‌. ئه‌مه‌ جگه‌له‌وه‌ی ده‌کریته‌ به‌ کامیرای شاراوه‌ وێنه‌ی حاڵه‌ته‌که‌ بگیرێت.

به‌به‌پوای من رێگه‌یه‌ک زیاترمان هه‌یه‌ بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌م دیارده‌یه به‌ده‌نگ به‌یئین و هووشیاریی کۆمه‌لایه‌تی له‌سه‌ر دروست بکه‌ین تا ئه‌م هووشیاریه‌ کۆمه‌لایه‌تیه‌ ببه‌یته‌ رێگرنێک له‌به‌رده‌م ئه‌و که‌سانه‌ی ئه‌م کاره‌ده‌که‌ن. چونکه‌ دواچار من پیموانیه‌یه بکه‌رانی ئه‌م دیارده‌یه هه‌ر ته‌نیا مرۆڤی له‌خوانه‌ترس و نه‌خۆش و ناعه‌قلانی و گه‌نجه سه‌ره‌پۆکان بن. به‌لکو دڵنیام ئه‌مانه‌ هه‌مان مرۆڤه‌ له‌خوا ترساوه‌کان، هه‌مان مرۆڤه‌ خوینده‌وار و عاقله‌کان و هه‌مان مرۆڤه‌ خاوه‌ن پینگه‌ و کامل و به‌ته‌مه‌نه‌کانی ناو ئه‌م کۆمه‌لگانه‌خۆشه‌ی سه‌رده‌می ئیستامان. کۆمه‌لگایه‌ک که بۆخۆی هانده‌ریکی سه‌ره‌کییه‌ له‌ هێشته‌وه‌ی دیارده‌که‌دا به‌وه‌ی که هیچ نه‌بیته‌ بواری داوه‌ بکه‌ره‌کان به‌ شانازییه‌وه‌ باسی کرده‌وه‌که‌ی خۆیان بکه‌ن، که‌چی به‌گومانه‌وه‌ سه‌یری ئه‌و خانمه‌ ده‌کات که ده‌بیته‌ قوربانی. خۆشبه‌ختانه‌ هه‌ندێک له‌ قوربانییه‌کان جارجاره‌ ئاوێ ده‌ده‌نه‌وه‌ و به‌ هه‌موو هێزی خۆیان تفیك له‌ناوچه‌وانی بکه‌ره‌کان ده‌که‌ن. من پیموایه ئه‌و تفه‌ پووی کۆمه‌لگاش ده‌گریته‌وه‌..

نيشتيمان وهك دۆزهخ..

(سەبارەت بە پرسى لاوهكان)

وتووئىزى: شۆرش غەفوورى

{لاو بەكئ دەئىن و چۆن پىئاسەى بكهين؟
قەيرانى لاوان لە نيوان بەجيهانييون و
نەريئخوازىدا. جياوازى نيوان باوكە
بايۆلۆژىيەكان و باوكە رەمزىيەكان. بۆچى
لاوهكان بى ئىتيمان و كئ وادەئى؟
سەركوئىردنى غەريزه وهك سەرەتايەك بۆ
لادان.}

غەفوورى: با بەپرسىارىكى گشتى دەست پى بكهين، پىئاسەى جەنابت بۆ لاو بە
گشتى و لاوى كورد بەتاييەتى چيە؟ ئايا لاوى كورد ئەكەوتتە كام يەك لەو
پىئاسانەى كە بۆ لاوىكى ئەوروپى ئەكرى؟

سيوہيلي: بە بروای من بوونی پىئاسە بۆ لاو بەپىي ژمارەى كۆمەلگاكان دەگۆپى،
ھەر كۆمەلگايە پىئاسەيەك، يان زياد لە پىئاسەيەكى بۆ لاو ھەيە. واتە لەو بروايەدا
نیم ئەوە كارىكى زانستى بى كە ئيمە بيين و يەك پىئاسە بۆ لاو بكهين و ئەو
پىئاسەيەش قابىلى ئەوہبى كە بەسەر كۆمەلگاكاندا بيگشتيئين. ھەر كۆمەلگايەك
دەشى پىئاسەيەكى تاييەتى خۆى ھەبى بۆ لاو و دەكرى ھەركۆمەلگايەكيش لە
رەوتى ميژوويى خويدا پىئاسەكانى بۆ قوناغى لاويەتى بگۆپى.. ئەوہى كە دەزانم لە
پووى زانستىيەوہ قابىلى گۆران نيبە و نەگۆپىكە لەو بواردەدا، ئەوہيە پەيوہنديى

بۈۈنى پېئاسەيەك بۇ قۇناغى لاويەتى لە كۆمەلگاكاندا زۆر پەيۋەستە بە تېپۋانينىكى
 تاييەت بۇ كات و پەيۋەندى ھەيە بەو تېپۋانينەى كە ئەو كۆمەلگايە ھەيەتى بۇ كات.
 تېگەيشتىنى كۆمەلگاكان بۇ كات و دابەشكردىنى كات لە ميانەى تېپەپىنى تەمەنى
 مەۋفدا، دەستىشەنى ئەو پېئاسەنەش دەكات كە كۆمەلگاكان بۇ قۇناغى لاويىتى
 ھەيانە. چونكە تەمەنى لاويىتىش لە نىۋ كات دا دابەشەكرى و لە كاتدا قۇرمى خۇى
 ۋەردەگرى. ھەندىك لە كۆمەلگاكان پېئاسەى لاويەتى بۇ نمونە ئەخەنە قۇناغىك لە
 تەمەنى مەۋفەۋە كە ئەم قۇناغە بە بەراۋرد لەگەل كۆمەلگايەكى دىكەدا كە تېپۋانين و
 تېگەيشتىنىكى دىكەى ھەيە بۇ كات و دابەشكردىنى تەمەن لە كاتدا، گۇرپانى بەسەر
 دادى و ئەمەش ۋادەكا كە جىاۋازى بىكەۋىتە نىۋان پېئاسەكانەۋە. بەشۋەيەكى
 گشتى ئەتۈنم بلىم لەو كۆمەلگايەنى كە مەۋف تەنيا و تەنيا ۋەك ھىزى كار تەماشى
 دەكرى، قۇناغى لاويەتى يا نىيە، يان زۆر كورته. ئەمەش لەبەرئەۋەى لەو جۆرە
 كۆمەلگايەدا ھەر لەبنەماۋە نىاز لە ئەۋە خستەۋە و ۋەچە دروستكردن، نىيازىكى
 كەردەيە و بە نىيەتى پتەۋكردىنى ھىزى كاركردەن. ھەر لەبەر ئەۋەشە لەو
 كۆمەلگايەدا تاكەكەس ھىچ سەربەخۇيەكى نىيە و ۋەك بەشۋىك لە گروپ دەبىنرى
 و گروپپىش دەسەلەتى كۆمەلگا دەبات بەپۋە و كۆنترۆلى دەكات. لەم كۆمەلگايە
 دا تەمەنى لاو زۆر كورته و مەۋف ھەر ئەۋەندەى تۈانى دەست بەرى بۇ بەردىك و
 سىۋەكەى پى بخاتە خۋارەۋە و يا پەۋايەك بەدەستەۋە بگرى و گۈيز و بەرى
 درەختەكانى پى بتەكىنى، نىتر ئەمە قۇناغى لاويەتى خۇى تېپەپاندەۋە پىۋىستە
 بىيىتە كرىكار، يان دەبىتە ئەۋ ھىزەى كە دەبى بەشدارى بكا لە دابىنكردىنى بژىۋى
 ژيانى ئەۋ كۆمەلەيەكى كە تىايدا ئەندامە.. ئەمجا ئەشى لە كۆمەلگايەك كە بۇ
 دابىنكردىنى بژىۋى ژيانى پشت بەپاۋكردن دەبەستى ئەم لاۋە زۈۋ بىيىتە راۋچىەك و
 لەو كۆمەلگايەشدا كە كشتوكالين ئەركى يەكەمى مەۋف بىرىتە لە ئاۋدىرى و جوتيارى
 و شۋانكارەيى. گرنگ ئەۋەيە تېگەين كە ئەۋە كۆمەلگايە جۆرى لە لاو پېئاسە
 دەكات و بەپى پىۋىستەكانى خۇى پاپىچىدەدەكاتە ئاۋ ئەۋ ئەركانەۋە كە
 بۇمانەۋەى خۇى پىۋىستى پىيان ھەيە.

غەفورى: ئايا ئەم بارىدۇخە ھەر بەردەوام دەبىت، ياخود لە قۇناغىكى مېژويىدا
گۇرپانى تىدەكەوى؟

سىوھىلى: دەتوانىن بلىين لە دواى سەدەى ھەژدەھەمەو، لە شۇرشى پېشەسازى بە
دواو و لەگەل دروستبوونى مانىفاكتۇر و شىۋازى سىستىماتىكانەى تەقسىمى كار دا،
كە خۇى لە خۇيدا نىشانەى گۇرپانىكىش بوو لە تىگەيشتنى كۆمەلگا خۇرئاوايىەكان لە
كات، پېنئاسەش بۇ قۇناغى لاويەتى دەگۇرپى. ئاسايىيە لە ھەر كۆمەلگايەكدا بە
زىادبوونى رىژەى خۇشگوزەرانى و رەفاهىيەت، قۇناغى لاويەتەش درىژدەبىتەو و
ئەمەش نەگۇرپىكى دىكەيە كە نايىت لەبىرمان بچىت. كۆمەلگا خۇشگوزەرانەكان
نايانەوئەت پىر بىن و بچنە سالەو، بۆيە لەوى چ لەپووى تەندروستى و چ لەپووى
كولتورىيەو ە گرنىگىيەكى زۆر بە لاويىتى مانەو و درىژكرنەو ەى گەنجىتى دەدرى.
تەننەت پىرسىاركردن لە مۇرقى ناو ئەو كۆمەلگايانە سەبارەت بە تەمەن، پىرسىارىكى
ئافاسايىيە و ەك دەست درىژىكردنك واىە بۇ ناو ژيانى شەخسى. سەبارەت بە
كۆمەلگاي خۇشمان دەتوانم بلىيم كە قاجىكمان لە نىو نەرىتدايە و ەنگاوى
دووەمىشمان ەلەئىناو ەتو ە بەرەو دىنايەك كە بە تەواوى ناتوانىن بلىين دىنايەكى
مۇدىرنە، بەلام چىدى ئەو دىنايەش نىيە كە قاجى يەكەمانى تيا چەقىو ە. بۆيە
لەمجۆرە كۆمەلگايانەدا ئاسان نىيە پېنئاسەيەكى جىگىر بۇ لاو بدۆزىتەو ە.

غەفورى: لاوى كورد لە رۇژەلاتى ناوئىدا بە قەيرانىكى گەورەدا دەتلىتەو ە: لە
لايەكەو ە بەجىهانىبوون بەرەو لاى ئەوروپايىبووندا دەيشكىتەتەو ە و لە لايەكى
دىكەيشەو ە سوننەت و نەرىت بە دەست و پىيەو ە ئالاو ە. لەو تەمەنە پىر لە
ياخىگەرىيەدا، واتە تەمەنى لاويەتى كە تەمەنىكە پىيوستى بە ئازادى ەيە، ئەولاو ە
چۇن دەنوائى بە ئازادىە بگا كە ەيشتا لە نەرىتدا نوقم بو ە؟

سىوھىلى: مەن ەرزەم كردى كە لەو ە دلىيان لاو ەكانمان لەنىو سوننەت و قەيرانەكانى
سوننەت و پىرۆزى سوننەت دا گىريان خواردو ە بەلام ئەو بەشەى دىكەى مەن نازانم
بەرەو كوى دەروا. ئىمە لە ەالەتى گواستەو ە و تىپەرىنداين: دەزانىن بەشكى زۆر
لە ئازادىەكانى ئىمە بۆنموونە لە لايەن رىسا نوسراو و نەنوسراو ەكانى نەرىتەو ە

ئابلوقە دراۋن و ئازادىيەكانى ئىمە لە چارچىۋەى تىگە يىشتەكانى خودى
 خۇمندان لە نەرىت و بىنەماكانى نەرىت. دەشزانين كه ئەو ئازادىيە سنووردار و
 مەرجدارە و ئازادىيەكەش ھىندەى ئەوەى كه بەرژەۋەندىيە دەرە تاكەكەسپانەى تىدا
 رەچاۋكراۋە، ئەۋەندە بەرژەۋەندى تاكايەتى لە بەر چاۋ نەگىراۋە. ھەرۋەھا دەشزانين
 كه تاكى ئىمە بەتۈندى ملەكەچە بۇ ياساكانى نەرىت و دەشزانين كه نەرىت
 مىكانىزىمىكى ھەمىشە پىرۋزە و ھەركاتىكىش كه باسما لە پىرۋزىيە كرد سنوورى
 ئازادىمان بەرتەسك كىرۋتەۋە. چونكە ئازادى، ئازادىيە لە دەرۋەى پىرۋزىيە.
 ھەركۈمەلگايەكىش ئىش لەسەر پىرۋزى بىكات و ھەموو پەيۋەندىيەكان پاپىچى ژىر
 دەسەلاتى بىنەما پىرۋزەكان بىكات، بە مانايەك لە ماناكان لە دىنى ئازادى پەفتارى
 كىرۋە. مەن ناتوانم بە وردى پىت بىلەم كىشەى لاۋانى ئىمە بۇ گەيشتەن بە ئازادى لە
 كۆيدايە، تەنبا ئەتوانم بىلەم لاۋانى ئىمە لە بەربەرەكانىيەكى بەھىزدان لەگەل
 تىپۋانىنى نەرىت بۇ جەستەى خۇيان. نەرىت پىت دەلى دەبى تۆ جەستەيەكى
 داپۋىراۋت ھەبى و خاۋەنى جەستەيەكى شەرمەن و كەسايەتەكى داشكاۋە و
 سەرشۆپ بىت. دەبى كاراكتەرى كەسايەتى تۆ پىر بى لە ملەكەچى و خۇبەخشى و لە
 ھەموو ئەو رەفتارانەى كه گىروپ پازى دەكات. بەمدىۋى تىدا ھۇشيارى لاۋانى ئىمە
 لە ئاساتىكىدايە كه دەبىەۋى خۇى بى و كەمتر پەنا بەرى بۇ شەرم و سەرشۆپى و
 شكانەۋە و ئەمچۆرە شتانە.. ئالىرەدایە كه ھەست بەۋە دەكەين لاۋانى ئىمە
 ھۇشيارىەكى كەمیان پەيدا كىرۋە، سەبارەت بەۋ گۇشارە گەۋرەيەى كه دەسەلاتى
 نەرىت دەيخاتە سەرى و لە لايەكى تىرشەۋە لە دوررا رۇشنايەك دەبىنى كه ئازادى
 ئەۋى تىا دىارە. بۇيە مەن پىمۋايە ھەنۋوكە و ئىستا ئەۋ ساتەۋەختەيە كه بۇ لاۋى
 ئىمە قەيراناۋىترىن ساتەۋەختە و بەخۇپاىيە نىيە كه لەۋ قۇناغە مېژۋىيەى ژيانى
 سىياسى، كۆمەلەيەتى و ئەخلاقى ئىمەدا، لاۋەكان لە زۆر شت كەنارەگىرن. تەنانت
 زۆرتىن رىژەى لاۋەكانمان خەۋنى چۈنەدەرەۋەيان ھەيە و زۆرتىن رىژە بەكۆپ و
 كچەۋە لە دىنى ئەۋەن پىكەۋەبژىن و پەيۋەندىيان ھەبى، زۆرتىن لاۋەكانى ئىمە
 بەزەۋ داخراۋ و ھەندىۋى حالەتى دەرۋىنى و تايبەت دەپۋەن و تۈۋەپەييان پىۋەدىارە،

ناتوانن دلخۆشبوونی خۆیان بەرجەستەبکەن. جگەرەکێشان و خۆکوشتن و
 خۆسووتاندن تیاندا زیادی کردووە. هەموو ئەمانە پێماندەلێن لەلایەکەوە ئەو
 ئازادیانەی نەرێت بۆ مەوۆفی لەبەرچاو گرتووە بایی ئەوەندە نین کە وەلامگۆی
 خواستەکانی لاوان بن، لەلایەکی دیکەشەوە لاوانی ئێمە دەسەلاتی ئەوەیان پەیدا
 نەکردووە کە بەو پۆشناوییە دوورە بگات کە ئازادی خۆی تێدا دەبینیتەو. بۆیە من
 پێمواوە هەنووکەی ژبانی لاوانی ئێمە قەیراناویترین ساتەوختە لەپێوی
 دەروونناسیەو. ئەگەرچی قوناغی لاویتی بۆخۆی پڕە لە قەیران چونکە جۆریک لە
 گەشەیی فیزیۆلۆجی و جەستەیی لە ئێمەدا دروست دەبێ، بۆ نمونە موو دەردەکەین،
 بەتەواوی هەست بەجیاوازی فیزیۆلۆجی خۆمان، کۆر لەگەڵ کچدا دەکا،
 هەستدەکەین بووینەتە ئۆبژەیک بۆ چاوەکانی کۆمەلگا، چاودێری دەکڕین و هتد.
 ئەمانە هەموو قەیرانن، بەلام ئەم قوناغە لەکۆمەلگای ئێمەدا بۆ لاوەکان دووجار بۆتە
 قەیران: جاریک لەبەر ئەوەی لاوەکانی ئێمە ئەم بارودۆخە فیزیۆلۆجیە تەبی دەکەن و
 جاریکیش لەبەرنەبوونی تێگەیشتنیکی ستاندارد و جیگرتوو بۆ چەمک و دیاردەیی
 لاویتی لەکۆمەلگاکەماندا. کەواتە نەبوونی پێناسەیەک لەکۆمەلگای ئێمەدا بۆ لاو،
 وایکردووە ئەو کائینە یاری پێبکری و روژانە لەلایەن دەسەلاتە جیاوازه‌کانی
 کۆمەلگاوە، بخزیتە بەردەم سزای جۆریەجۆر. ئەمەش دیسان قەیرانیکی پۆچی و
 مەعنەویی بۆ لاو دروستدەکات و ئەوان هەستدەکەن کە دەسخرپۆ ئەکړین و بەردەوام
 وادەزانن کە درۆیان لەگەڵ دەکړی و لە هەموو کایەکان و بوارەکانی خۆسەلماندندا
 بەپەراویز دەکړین. ئەمەش وایکردووە کە گەنج بەدوای ئەلتەرناتیڤیکی دیکەدا بگەڕێ،
 واتە لەواقیعدا ئەو لاوەی کەبیر لەخۆسووتاندن یا خۆکوشتن دەکاتەو، شیت و
 بیخەقل نییە، بەلکو ئەمە ئەو رێگایەیکە خراوەتە بەردەمی و بەرەو ئەوێ ئاراستە
 کراوە. وەختێک کە تۆ لەهیچ شوێنێکدا تەعریف ناکړی و کاتیکی پەرس بەتۆ ناکړی و
 بەشداریت پێناکړی، رێگات لێتێک دەچێ و بەناچاری ئەو رێگایە هەلەبژێری کە
 نەخۆت بە دلتە و نە رێگایەکیشە بەو ئامانجانەت دەگەیەنێت کە کۆمەلگا
 دەستخۆشەت لێبکا. لاوەکانی ئێمە تەنانهت بە سووتایی و موعتادی و مەعلولیش

لۆمه دهكرين و پوويان دهشكيتري و كۆمه لگا له تيپوانينيدا بۆ لاوهكان ئه و بارودۆخه بابتهيهي بير دهچي كه ههر بۆخۆي خولقاندوويه تي و پۆژگاري لاوهكاني به و درده بردووه. بۆيه من پيموايه ئامادهي نهري و بنه ماكاني نهري ته رستي له كايه ي سياسي و ديني و ئه خلاقى و كۆمه لايه تيهيه كاني ئيمه دا پيگريكي سهره كيه له به رده م دروستبووني زه نيهيه تيكي نوئي و گوتاريكي لاوانه دا. ئه و كايانه چه نده له به يني خوياندا درايه تيان ههيه، بۆ نموونه له نيوان سياسييه كي سيكولاري (علماني) و ئاينيه كي سه له فيدا چه نده درايه تي ههيه، به لام له ليدانياندا له لاوهكان و له دووباره كردنه وه ي ميكانيزمه كاني ديدى نهري ته گه رايانه دا، ئه وانه له دژي لاوهكان به كده گرن. ئه مهش واكردووه ئه و پۆكه لاوهكان به ريه كي ته نيا و بيكس و بيگوتار بن و له هه موو لايه كه وه هيرشيان دهكري ته سهر. كه مه رخمى ئه وانيش له دارپشتنى گوتاريكي تاييه ت و ستراتيجيكي خه بات و لاوازيان له بواري تيوري زه كردنى كيشه كاني خوياندا، هينده ي تر قه يراني لاوهكاني خه سكردۆته وه.

غه فووري: له لايه كه وه كه لاوانى نويني كه باوكانى نه مۆكەن و له لايه كي ديكه يشه وه واده كەن كه لاوهكان پەريوه ي هەندەران بن و ئه وي به جه نه تيك دادەنن كه به مەيلي خويان ئاره زوو و خه ونه كانيان بخه نه كار و هيوايه ته كانيان بيته دي. ئايا لاو چۆن ده تواني له باوكي نه چي و نه بيته ئه و باوكي نويني كه خه ريكي چه وساندنه وه بوو؟

هۆكاري نه وه ي كه من له باوكم نه چم چيه؟

سيوهيلي: با له ويوه ده ستپي كه م ئه وگه نجه ي پيوايه كه جه ننه ت له ده ره وه ي ئه وكه ش و زه مينه كۆمه لايه تيهيه كه خۆي تييدا ده ژي، ئه و به هه له دا چوه. به برۆي من جه ننه ت له سه ر زه وي نيه و مه فهوميكي ئاينيه و مژديه كه له زۆريه ي ئاينه كاندا به مړۆق دراوه، ناشويني كه له ده ره وه ي دنياي ماته ريايي وه ده ره وه ي ئه م جيهانه، كه له روانگه ي ئاينه وه جيهانيكي فاني و بيما نايه و جيهانيكه بۆ تاقير كرده وه ي به نده كاي يه زدان. كه واته ئه و كه سه ي ئيره به جيدي لي له دۆزه خه وه ناچي بۆ به هه شت به قه ده ره ئه وه ي له شوينيكي جوگرافيه وه ده چي ت بۆ شوينيكي جوگرافي ديكه. ئه شي هه ندئ گۆران و جياوازي له مابه يني دووشويندا هه بي و

ئەو ھەش دىسان زۆر ئاسايىيە كە مۇۋەھز بەسەفەر و شوئىنگۇرپكى بكا، چۈنكە ئەمە بەشىكە لەو خەسلەتەي كە نەك ھەر لەگەل مۇۋەدايە، بەلكو حەيواناتىش بەردەوام لە شوئىنگۇرپكى و گەرميان و كوئىستاندان. بۆيە نابى ئىمە لۆمەي ئەوكەسە بكەين كە ئىرە بەجىدىللى و وابزانين كەسىكى خراپ و بى ئىنتىمايە. بەلام ئەگەر ئىرە بەجى بىللى بەو نيازەي ئىرە دۆزەخە و پىيوابى دەچى بۇ شوئىنكى بەھەشتى، ئەو بەھەلەدا چوۋە. بەپاي من (ئەمەش لە ئەزمونەوۋە دەلئىم)، ئەگەر نىشتىمان ناخۇشتىرەين دۆزەخ بىت، خۇشتەر لەو بەھەشتەي كە پىتوایە لە ولاتىكى تردا بۆت دەپەخسى.

سەبارەت بەوۋى چۆن بەباوكەكانمان نەچىن، بەراستى من ھىچ پىشنووسىكم لەو بارەيەو لەبەر دەستدا نىيە. باوكانى ئىمە ئەگەر مەبەستمان لە باوكە بايەلۇجىەكان بى شىكە و ئەگەر مەبەستىشمان باوكى پەمزى بىت، ئەو شىكى ترە. لەگەل ئەو ھەشدا چەمكى باوك لە ولاتى ئىمەدا زۆر خراپى بەسەر ھاتوۋە: لەروويەكەوۋە باوكانى بايۇلۇژى خۇمان دەبىنەين ھەندىكىيان مېھرەبانن و ھەندىكىيان نامېھرەبانن و ھەندىكىيان شەھىدكراون و ھەندىكىشان ئەنفال و كىمىيى بارانكراون و تەنبا لە يادوۋەرى خىزانەكانياندا زىندوون، بەلام بەشىۋەيەكى گىشتى كەباس لەباوك دەكرى باس لە نامېھرەبانىەكەيتى و ئەمەش پەيوەستە بەبارودۇخى خىزانىيەوۋە. كەواتە ئەوۋى ئىمەي ھەراسانكردوۋە باوكى پەمزييە، يان باوكە وەك پەمزى دەسلەت و بالادەستى. بۇ ئەوۋى لەو باوكە نەچىن باشتەر ئەوۋەكە لە شوئىنكىكەوۋە دەستپىكەين، ئەوئىش ئەوۋەيە لە خۇمان بېرسىن: چ خەسلەت و دەسلەتتىكى سىمبولىك لەودا ھەيەكە من نامەھوئى دووبارەي بكەمەوۋە؟ بەلاي مەوۋە گرنگە لاوھەكان كە دەيانەوئى نوئىنەرايەتى بزاقتىك بكەن و پەيوەندىيەكان بگۆپن، لەپىش ھەموو شىكدا ھەلبدەن نوئىنەرى خۇيان بن و ھەلبدەن لەخۇتتىگەيشتن و خودناسى بكەنە بەرنامەي ژيانى خۇيان. راستە خودناسى چەمكىكى نەختى عىرقانىيە، بەلام لە خۇتتىگەيشتن مەبدەئىكە و دەستپىكىكە بۇ ئەوۋى ئىمە لەپىگە تىگەيشتن لە خۇمانەوۋە لە كەسانى دەوروبەرمان تىبگەين و ئەمەش پەيوەندى بە ھوشيارى

رۆشنېرى ئېمە ھەيە. واتە چەندە ئېمە لە خۆپۆشەنېرکردندا قال بېينە ھەيە بەرپوای
 مەن ئەوئەندە ھەنگاومان ناوہ بەرەو لەخۆتېگەشتەنمان. مەرفېش كە لەخۆی
 تېدەگات مەرفېكە ئۆرگېنال و یونېك و دانسقەيە و مەرفېكە نە تەقلیدى كەس و نە
 پەپرەوى لە كەس دەكات. كېشەيەكى گەورەى گەنجەكانى ئېمە ئەوہيە كە نازانن
 دانسقەيېبەون و تاكېبون پېگايەكە بەرەو نەرتشكېنى و خۆبەدوورگرتن لە
 لاسايېكردنەوہ. باوكانى ئېمە لە شوېنېكدا باوكانىكى خراپ و تووندپەوون، لەبەر
 ئەوہش نەيانتوانیەوہ لەو چوارچىوہيە دەرياز بېن كە نەريت چاوەپېى كردوہ باوك
 تايادا پراكتيزەى دەسەلاتى خۆى بكات. بەلام لە شوېنېكدا كە تۆ ھەم باوكى و ھەم
 پەمزى دەسەلاتى وەلى نەرتشكېنى دەكەى ئەوہ توانیوہ ھەم گورزېك لەو نيزامى
 باوكېونە بووہشېنى و ھەم لەو زەمىنەيەش پزگار بېيت كە باوكانى پېشووتېدا
 چەقيبەون. لێرەوہ خۆناسېن دەبېتە پېژدەيەك بۆ لاوہكان و تاكەكان كە ھەنگاوى
 يەكەمى سەرکەوتنى ئەو پېژدەيە ئەوہيە لە كەسېتر نەچېن و دانسقەيېبەونى خودى
 خۆمان بەدەستبەھېنېنەوہ. كولتورى گەنجانە ئا لەم ھەنگاوەوہ دروستدەبېت.

غەفەورى: بۆچى منى لاوبى ئېنتېمام سەبارەت بە نېشتەمان و خاكەكەم؟

سېوہىلى: ئەمە قەسەى ئەو گوتارەيە كە ترسى ھەيە لە لاوہكان و دەيەوئ بەم
 تۆمەتە پووشكېن و بېدەنگيان بكات. بەلاى مەنەوہ ئېنتېما و پابەندېتى لەسەر چەند
 بئەما و قوناغېكەوہيە. يەكەمجار كە چاوەكەيتەوہ ئەشې لە ناو مالىكدا بېت يان لە
 گوند و گەرەك و شارېكدا بېت. بايى ئەوئەندەى ئەو چاوكردنەوہيە رېگامان دەدات
 ئەوئەندەش ئېنتېمامان ھەيە بۆ ئەو شوېنە، ئەمەش ئاستېكى بۆ ماوہيى ئېنتېمايە.
 ئاستېكى دېكەى ئېنتېما برېتېە لە ئېنتېما بۆ ولاتېك و ژيانى ھاوبەش و سېمبۆلە
 نەتەوہيەكان. ئەمە پەيوەندى ھەيە بە ھوشيارىيى نەتەوہيەوہ و ئەگەر لەمەدا
 لاوہكان ئېنتېمايان لاوازە، ئەوہ ھەر بەتەنيا بۆخۆيان لىي بەرپرسيار نېن. ئەگەر ئەو
 ئېنتېمايە بە قەولى جەنابت لەلاى لاوہكان نېيە، ئەوہ لەبەر ئەوہ نېە كە ئەوان
 ناتوانن و نايانەوئ ھەيانېي. لەبەر ئەوہيە كە ئەو زەمىنانەيان بۆ نەپەخساوہ تا
 وەكو ھوشيارىيەك لەلايان سەر ھەلېدات و لەوێوہە بۆتوانى وەك لاوېكى خاوەن ئېنتېما

به نیشتمانی خۆیه وه، وجودی خۆی بسهلمێنێ. واته پێویسته هۆکاره بابهتیهکانی
 لاوازیوونی ئینتیمای لاوهکان لهبیر نهکهین، که بهشیکێ په یوهندی ههیه به
 ئاکامهکانی شهپری نیوخۆ و نهبوونی پێگه بۆ لاوهکان له گوتاری سیاسیدا و
 بهکارهێنانی گهجهکان لهو ململانییهانهدا که ململانیی ئهوان نین. بهشیکێ دیکهیشی
 په یوهندی ههیه به میژووی دور و نزیکێ ئیمه وه. ئیمه له ولاتیکیدا دهژین که یا
 داگیرکراوین یان ئهوه دهرسانه فێرکراوین و ئهکرێن که باس له ولاتی ئیمه ناکهن. تو
 دهبی لهگهڵ زمانی زگماکی خۆندا زمانیکێ دیکه فێر بیی و بهمهش زمانی تو له
 پهراویزدا دهمیته وه. تو میژوویهک ناخوینیت که میژوویهک بی په یوهستی بکه یه وه
 به ئیستای خۆته وه، تو میژووی خهڵکانیک دهخوینی که میژووی تو نیه و میژوویه که
 جیاوازتره له رابردووی نهتهوهیی خۆت، بۆیه لاوهکان ناتوانن لهسه ر بنه مای
 میژوویشه وه کهسانیکێ بی ئینتیمای بن. بۆ ئهوهی تو وهک لاو ئینتیمات ههبی
 پێویسته پۆشنبیرییهکی سیاسی پهواجی پێبدری که بتهستی ولات و میژووی
 هاوبهش و زمان و پهزمه هاوبهشهکانه وه و ئه مهش بهشپوهیهکی بێلایه نانه فێر
 ببیت، نهک هه ر پۆژه ناچارت بکه ن له گهرووی ئه م حیزب و ئه و گه رایشی سیاسیه وه
 قوتبدرییت و یه ق بکرییته وه. نه بوونی پڕۆژه یه کی رۆشنبیری هه مه لایه ن تا بیخه یته
 بهرده م تا که کان، واده کات که وابهسته بوونی ئیمه به کۆمه لگا و نیشتمانه وه زۆر
 لاواز بی و لێره شه وه ده لیم مه سه له ی ئینتیمای شتیک نییه هه بیته و له جهسته و
 پۆحماندا چێنرابیته. شتیکه ده بی تو ئیشی بۆ بکه ی و بیچه سپینی. بۆنموونه
 سه بارهت به گهنجی که له قوئاغی زانکودایه، پێویسته وهک دامه زراوه کاری له سه ر
 بکه ییت تا کو زانستی خۆش بویت، ئه گه ر کارت بۆ ئه مه نه کرد چۆن داوای لیده که ییت
 زانستیانه بیربکهاته وه و چۆن پێگه به خۆت ده ده ییت که پخنه ی لیبگری به وه ی که
 ئینتیمای نییه. هه روه ها سه بارهت به ئینتیمای نهته وه بیش ده توانین بڵێن کاتی
 به درژیایی چه ندین شۆرش و راپه رین کار نه کراوه بۆ ئه وه ی ههستی نهته وایه تی
 لاوهکان بهرز بکریته وه و ئینتیمای حیزبایه تیت خسته سه ره وه و به ناوی نهته وه وه
 جۆره ها گه مهت کردبی، چۆن گهنجی ئینتیمای ده کات به نیشتمانه وه؟ تو به و

کرده وانه ت گه نجیکت به ره مهیناوه نامادهیه له هر ساته وهختیکدا له پیتاوی
 بهرزه وهندیه شه خسییه کانی خویدا، بهرزه وهندیه گشتیه کانی وهلاوه بنی و له هر
 ساته وهختیکدا خیانه ت بکا و له هر ساته وهختیکدا به شداری شهره حیزیه کانی بکات
 و له هر ساته وهختیکدا تیگه یشتنیکی هیومانستانه و مژودستانه بگورئ بۆ
 تیگه یشتنیکی فاشیانه و ستمکارانه.. که واته نه بوونی پرژهیه ک بۆ دروستکردن و
 تیگه یشتنی نه ته وه وایکردوه که گهجه کانی ئیمه ئه مپۆ ته نانه ت تاوانبار بکړین.
 ئه مه ش هینده ی ئه وه ی پووی گهجه کانی دهگریته وه زیاتر به ره و پووی ئه و
 دهسه لاتانه ده بیته وه که له کومه لگادا ئیشیان نه کردوه.

غهمووی: غهریزه ئه گه ر له لایه ک له لاودا سه رکووت بکړئ پهنگه تمووشی کتشی
 پووی بیئ به لام له لایه کی تریشه وه ئه گه ر سه رکووت نه کړئ ئه و به که سیکي کافرو
 له پئی لادهر له قه لثم ده درئ، به تاییه ت له لایه ن کومه لگای ته قلیدی و نه ریتباریز و
 دینییه کانه وه، تو چۆن ده روانیته ئه و مه سه له یه؟

سیوه یلی: له کومه لگایه کی وه کو ئه وه ی ئیمه دا که هر گۆرانیك به ره و ئازادبوون به
 خیانه ت له ناستی خویدا له قه لثم ده دات و به ده ستریزیه کی ده زانیئ بۆ سه ر
 پیروزیه کانی، له کومه لگایه کدا که پیرپه ره ست و له کومه لگایه کدا که نه ریته
 نه نووسراوه کانی له یاسا نووسراوه کانی به لاوه مۆدیرنتره، له کومه لگایه کدا که کار
 له سه ر یاده وه ریه کی به پیرو زکراو ده کات، غهریزه یه کیکه له چه پینراوه کانی.
 له وچۆره کومه لگا ته قلیدیانه دا زۆر هه ولده درئ که غهریزه بخړیته ژیر کۆنترۆلی
 میکانیزمیکه وه که ئه شی ناوی بنیئین میکانیزمی پۆپه سمه کان. هه موو پۆپه سمه
 کومه لایه تییه کانی جوړیکن یا شیوازیکن له کۆنترۆلکردنی غهریزه کانی، غهریزه وه ک
 ئه وه ی که ده بی به رجه سه ته بیئ له کومه لگای نه ریتخواز و داخراودا، نه فره ت به ره م
 ده هینی. هیزیکي شه رانیه ئیمه له شه یتان و له ئیبلیس و له ده جال و هه موو شته
 ناشیرینه کانی نزیکه خاته وه. بۆیه ده بی غهریزه وه ک هیزیک کۆنترۆل بکړئ. به لام
 کومه لگای ته قلیدی چۆن کۆنترۆلی غهریزه ده کا؟ بیگومان له ریگه ی په وایه تیدان به
 پۆپه سمه کانه وه. پۆپه سمه کان ئه و میکانیزمی په یوه ندیانه ی ئه و شیوازانیه

پټوهندین که به جهسته کراون و جهسته ناچار ده که ن به پټی به رژه وهندییه کانی نه ریت
 بچیت به پټو. ئالیره دایه ده بیت ئیمه ئو پرسیاره بکهین که بچی ئو وهنده
 پټوره سمان هیه؟ ئایا ئم هموو مه راسیمه ی ئیمه له ژیا نی رۆژانه ی خۆماندا
 هه مان، به لکه نین بۆ ئو وه ی ئیمه له کۆمه لگایه کی ته قلیدی داین و به بی ئو وه ی به
 خۆمان بزاین هه ر له رټگای پټوره سمه کانه وه دټین خۆمان دووباره ده کهینه وه. بۆ
 نمونه تو ده بی له ئاست گه وه کاندایه شرم بگرئ. شرم هه میسه به شیک بووه له
 ده سه لاتی به جهسته بووی نه ریت و هه ولی دزینی خودیتی مروقی داوه بۆ ئو وه ی
 ملکه چی بکات و هیچ وه ختیکیش خودیکی ملکه چ خودیکی کامل و سه ره خو نیه.
 که واته له ساده ترین ره فتای رۆژانه مان وه پټوره سم جیبه جی ده کهین که تیا یاندا نه
 ره چای دروستبوونی خۆمان وه ک تاکه کهس، به لکو ره چای به رژه وهندی نه ریته
 کۆمه لایه تیه کانی کۆمه لگا ده کهین. ئه مهش وایکروه که غه ریزه وه ک یاساخیک
 ده ربکه وی و به هه ره شه یه ک بۆسه ر کۆمه لگا لی کبدریته وه، که واته پټویسته بچه پټنری
 و بیگومان چه پاندنی غه ریزه ش نه خوشی ده روونی و ره فتار پشیوی به ره م ده هینئ.
 دیاره له وانهش مه تر سیدار تر ئو وه یه که چه پاندنی غه ریزه هو کاریکی راسته وخوی
 به ره مه تیان توند ره ویشه به تابه تی له لای لاوه کان. ئه وانه ی له سه ر نازاد کردنی
 غه ریزه تۆمه ت ده دهنه پال لاوه کان، جگه له وه ی له ئاست به شیکی گه وه ی مافی
 ژیا نی مروفا نایینان، ئو وه ده ستیان به و خوینه ش سووره که توند ره وی به ره می
 ده هینئ. قسه نه کردن و نه بوونی رۆشن بیریه کی جه ستیه ی و سیکی له سیسته می
 په روه رده یی ئیمه شدا هه ر توند ره وی به ره م ده هینئ. بۆیه ئو هیزه سیاسی و
 کۆمه لایه تیه نه ی که ناهیلن جه سته و غه ریزه کان نازاد بن، بۆخو یان رۆلکی ناشکریان
 هیه له ئاراسته کردنی لاوه کاندایه ره و جو ره کانی توند ره وی و به بروای من به ره وه ی
 لاوه کان تاوانبار بکرئ، پټویسته ئو هیژانه ریسوا بکرئ که زه مینه ی توند ره وی له
 کۆمه لگادا ده سازئین، ئو ویش به وه ی که ناهیلن کۆمه لگا له داخران پرکاری ببیت و
 به ره و کرانه وه و نازاد کردنی خو ی بروت.

خۇپىشانىدان لە نىۋان نۆرم و مۆرالدا

(جياكارىيەك بۇ خۇپىشانىدانى مەدەنى و كارى ئاۋاۋەگىرى)

گفتوگۇ: گۇران شىخ مستەفا

{ ئايا ئەۋەى لە ھەلەبجە روويدا ئاۋاۋەگىرى
لاۋەكان بوو بە فیتی دەستىكى ناديارى رەش؟
بۆچى ئەو بۆچوۋنە ھەلەبە؟ خۇپىشانىدان ۋەك
يەكگرتى دەنگەكان لە كۆدەنگىدا. كى
ئاۋاۋەگىرە و كى خۇپىشانىدەرە؟ توندوتىزى و
خۇپىشانىدان. خۇپىشانىدان ۋەك دەرکەۋتەى
ھوشيارى مەدەنى. مەلەتتى نەۋەكان و
بەرەستەبوۋنى لە خۇپىشانىدەكاندا. }

گۇران: ئەم خۇپىشانىدانانەى كوردستان چۆن دەيىنى؟ لە كاتىكىدا لەلايەن
دەسلەۋە تىكرای خۇپىشانىدانەكان بە بوۋنى دەستىكى تر تاۋان باركراۋە و
لىكدرارەۋەۋە، واتە بۆتە كولتور، ئايا گۇرانی ئەم كولتورە لە لای سىياسىەكان كەى
بەرەۋ كولتورىكى دىموكرات و كراۋە دەچىت؟

رېبوار: ديارترين قۇرمى ئەم خۇپىشانىدانانەى لە كوردستان دەيانىينىن ئەۋەپە
بىئەۋەى پىش زەمىنەكىيان بۆ برەخسى رووياندەۋە، بە گریمانەيەكى زۆرىش بۆ
زۆرىيان ھەلدرارەۋە مۆلەت ۋەرىگىرى. ئەم قۇرمە لە خۇپىشانىدان شتىكە لە ھەموو
جىھاندا باۋە: گروپە جياۋازەكانى كۆمەلگا كە لەجياۋازىدان لەگەل ئەۋ بە ھا سىياسى
و كۆمەلەيتى و ھەلومەرەجە ژيانىانەى لەئارادان و چاۋەپروانىەكى تاييەتيان لە

دسه لات هه يه بۆ ئوهى ههستى به گۆرانكارى، هه لدهستن به پىكخستنى ئه مجۆره
 خۆپيشاندانانه، كه له بنه مادا ئامانچ لىيان برىتیه له يه كخستنى تاكه دهنه گه كان له
 دهنه گىكى گه ورتدا و پىكه پىنانى كۆدهنگى له سهر كىشه يه كه كه په يوه دى به
 گوزهران و بىروپاى ئه وانه وه هه يه. به م مانايه خۆپيشاندان هىچ نىيه جگه له وهى تۆ
 ده ته وى به دهنه گىكى به رز گفتگوگۆ له گه ل دسه لاتدا بكه يت. واته هه و لده دى ئه و
 شتهى كه مه به سته وه له ئاستى تاكه كه سىدا كه س گویت لى ناگریت، له چوارچىوهى
 گوتارىكى دهسته جه معيدا به رجه سته ده كه يت و له فۆرمى خۆپيشانداندا
 ده رىده برىت. *خۆپيشاندان* وه كه له ماناى ئه م دهسته واژه يه دا دياره، ئاشكراكه رى
 هه بوونى ئه و (خود)انه يه كه ده يانه وى له يه كه يه كى گه ورتدا خۆيان ئاشكرا بكه ن و
 ده ربكه ون. (خود) كاتى بيه وى ده ربكه وى و ئىرا دهى خۆى ئاشكرا بكات، خۆى
 پيشانده دات و خۆپيشاندان ده بىته شىوازىكى خۆده ربهرىن كه ئامانجىكى سياسى
 له پشته وه يه و ئه وىش برىتیه له هه و لدان بۆ گفتگوگۆ كردنىكى مه ده نىانه له گه ل
 دسه لاتدا، برىتیه له بىدار كرده وهى دسه لات له ئاست بوونى خۆيدا، برىتیه له
 ده روه سته كردنى دسه لات له به رامبه ر مانه وهى خۆيدا. فۆرمى خۆپيشاندان له
 بنه مادا هه و لدانى خوده كۆمه لايه تى و گونجاو و نارازىيه كانه بۆ ئه وهى دسه لات له و
 ناره زايه تىانه هووشيار بكاته وه، كه له كۆمه لگادا دروست بوون. به م مانايه ش
 خۆپيشاندان، پيشاندانى هىزىكى ناكو كه له ناو كۆمه لگادا، نه كه خۆده رخستنى
 هىزىكى دژ و دووژمن به كۆمه لگا. ئه وانهى له ئاست كۆمه لگا و سىسته مى سياسىدا
 خۆيان پيشانده دهن، زۆرجياوازن له وانهى له تارىكاييه كانى كۆمه لگادا نه خشه و
 پىلانى هه لوه شانده وهى كۆمه لگا و سىسته مه سياسىيه كهى ده كىشن. ئه گه ر
 دسه لات له م روانه گه يه وه ته ماشاى خۆپيشاندانه كانى كرد، ئه وه بىگومان نوينه رى
 خۆى ده نىرپته لای خۆپيشاندهران بۆ ئه وهى گوئى له داخوازيه ره واکانىيان بگرئ و
 په يمانيان پىنده دات كه به دوا داچوون بۆ داواكارىيه كانىيان بكرئ، يان ده م وده ست
 جىبه جى بكرئ. لىره وه خۆپيشاندانه كه په يامى خۆى ده گه يه نئى و خۆپيشاندهران

لەپرووی دەروونییەو دەچنە قۇناغی چاوەپوانیکردنەو و خۆپیشانانە کە کۆتایی پێدەیت.

ئەگەر چاوی بەو خۆپیشانانانە لە ماوەی شەش سالی رابردودا لەم دەقەرە ئیئمەدا پرویانداو بەخشین، دەبین لە بنەمادا ئامانجیان بەرەمەھێانی توندوتیژی نەبوو، خۆپیشانانی دوژمنانە نەبوو، هێندە ئووی ئامانجیان قسەکردن بوو لەگەڵ دەسەلات. بەلام بۆچی خەریکە گوتاریکی نەیار بەم فۆرمە خۆپیشانان بەرەمەھێنری، کە لە هەولێ سیماکۆری و شیواندنی نییەتمەندی خۆپیشاندەراندایە؟ بۆچی ئەم گوتارە کە لەلایەن راگیاندن و قسەکارە پەسمییەکانی حیزب و حکومەتووە گەڵاڵە دەکری، خۆپیشاندەران بە خەڵکانی توندوتیژ و ئاژاوەگیر پێناسە دەکات، لە کاتی کدا یەکەم، مەرج نییە ئەوانە لە خۆپیشانانەکاندا توندوتیژانە هەلس و کەوت دەکەن، ئەو توندوتیژیە مەبەستیان بێت، هێندە ئووی پەرچەکرداریانە. دووهم، مەرج نییە هەموو توندوتیژیەکان ئاژاوەگیرانە بێت و سییەم، مەرجیش نییە ئاژاوەگیران یەکسان بێت بە خۆپیشانان چونکە خۆپیشانان فۆرمیکی خۆدەربرینی باش نییە بەلای ئاژاوەگیرانەو؟!.

بەپروای من هۆکاری ئەو تەفسیرە لایەنی رەسمى بۆ خۆپیشانانەکانی دەکات، بەپەلە یەکەم دەگەرێتەو بۆ ماھییەتی ئووی لە ولاتی ئیئمەدا بە (دەسەلات) ناوی دەبین و لە بنەمادا (هێژە). هەتا حیزب لەسەر ووی هەموو شتیکەو بێت، هێژ ناتوانیت ببیت بە دەسەلات. ماھییەتی هێژ بریتییە لە بردنەو، سڕینەو، تۆڵەکردنەو و خەزنگردنی لایەنی بەرامبەر لە نەستدا. لەکاتی کدا ماھییەتی دەسەلات، بریتییە لە گەمەکردن، ئیعتیرافکردن، خۆگونجاندن و دانوستان لەگەڵ ئەویتر بۆ ئووی هەستیارانە پووبەپرووی بێتەو. بەپەلە دووهم ئەو تەفسیرە ماھییەتی داخراوی ئەو هێژانەمان بۆ ئاشکرا دەکات، کە لە پانتایی سیاسی ئیئمەدا دەیانەوی کراوە و دیموکرات و مەدەنی و عیلمانی خۆیان بناسین، بەلام لە جەوھەردا داخراو، ستەمکار، نادیموکرات و تاسەر ئیسقان ئایدیۆلۆژیستن. بەپەلە سییەم هۆکاری ئەو جۆرە تەفسیرە دەگەرێتەو بۆ نەبوونی نەریتیکی ئازادانە

خۆپيشاندان له كۆمهلگاي ئيمەدا و له كولتورى سياسيماندا و هەروەها بۆ نەبوونی دەرکێكى دەسەلاتمەندانە بۆ ئەو چالاکییە کۆمەلایەتییانەى تاك و گروپەکان پێیان هەلدەستن و پێویستە نرخیان بۆ دا بنێ. ئەگەر باسی ئەو زیانە گەورەى ش بکەین که له ئەنجامى ئەمەوه دەکەوێتەوه، پێویستە ئاماژە بۆ دروستبوونی ئەو بۆشاییە فراوانە بکەین که لەنێوان حکومەت و خەڵکدا دروستدەبێت و دەبێتە ھۆکارى سەرەکیى بێمتەمانەبوونی خەڵک بە دامودەزگاگان.

له راستیدا ھەرکەسانێک ئەم بۆشاییە دروستدەکەن، گێرەشیۆین و توندوتیژکار ئەوانن. ناکۆکیەکه لیژە دایە، خۆببینەوهى گروپەکان له نێو خۆپیشاندانى جەماوەرى فراواندا نیشانەى کرانەوهى دەسەلاتێکە، که پێگە بە خەڵک دەدات ئەک لە ئاستى تاکەکەسیدا، بەلکو لە ئاستى دەستەجەمعیشدا پووبەپووى دەسەلات ببنەوه و ناچارى بکەن گوێیان بۆ بگیرێت. ئەمە خزمەتێکى گەورەى بە دەسەلات، واتە خەڵک و گروپەکان لێى پائەبیین کە بەگشتى و بە کۆیى بچینە بەردەمى و چاوەڕوانیان لێى ھەيە کێشە و داخوازییەکانیان بۆ چارەسەر بکات.. ئەگەر سیاسەت ماھییەتێکى دەسەلاتمەندانەى ھەبێ، دەتوانى ئەم پێناسەى بەسەرخۆیدا بسەپێنێت که دەسەلاتێکى گفتوگۆکەرە و ئەتوانى تییگات و ھەولێ چارەسەرکردنى کێشەکان و وەدەپێنانى داخوازییەکان دەدات، ئیمە لیژەدایە که ماھییەتى ئیداریانەى ئەو دەسەلاتەمان بۆ دەرەکەوێت. بەلام ئەگەر دەسەلات ھەولیدا نییەتى گفتوگۆکەرانەى خۆپیشاندان و چالاکیى گروپەکان بشیۆنێ و بەرگێکى دیکەیان بەبەردا بکات، ماھییەتى ھێزخوازانەى خۆى ئاشکرا دەکاتەوه و ئەوهى لە نەستى خۆیدا بەرامبەر ئەوانیتر شارەدۆتییهوه، لە گوتاریکى ھەپەشەئامیزدا ئاشکرا دەکات. سرووشتى ھێز ئەوہیە که ئەوانیتر وەک ھێزى نەیار لەبەرامبەر خۆیدا دەبینى و ناتوانیت بریارى عەقلانییان لەبارەوه بدات و ناتوانیت قەبوولێ ھێزێکى دیکە لەبەرامبەر خۆیدا بکات. ھەر ھێزێکى تر لە بەرامبەر خۆیدا وەک ھێزێکى تر دەبینى که ھاتووہ ئەم برۆخینى، بۆیە عەقلیەتى سیاسەتمەدارو برێک لە ئیداریەکانى ئیمە دواى خۆپیشاندانەکان بەوجۆرە شروڤەى ئەم بەجەماوەربوونەى "خەڵک دەکەن، که گوايە نیەتیان

ئازاۋەگىرىيە، لەكاتىڭدا خۇپىشاندانەكانى ۋلاتى ئىمە دەيانەۋى دەسلەت بىرخىنن و
لىى رادەبىنن كە بەو شىۋەيە پوۋبەپوۋى بىنەۋە و پىرۋەى ژيان لەناو ۋلاتىك و
سىستەمىكى سىياسىدا دەكەن كە گوايە دىموكراسىيە و كراۋەيە، بەلام بەردەوام
توۋشى شۇكى ئەو ئاكۆكيە دەبن كە ھىزە سىياسىيەكان لە نىۋان قسە و كرداردا
بەرچەستەى دەگەنەۋە: من دىموكراسىم تا ئەۋكاتەى خۇپىشاندان ئاكەيت، كە خۆت
پىشاندا، تەقەت لىدەكەم!

تاۋانباركردنى خۇپىشاندەران بە بوۋنى دەست لەپشتيانەۋە ئەگەر بوۋىتە كولتور،
كولتورىكى خراپە و دەسلەت بەرھەمىيەناۋە، پىشئەۋەى بىنەمايەكى راستەقىنەى
لە واقعىدا ھەبى. بە بىۋاى من ئەمە بۆتە كۆنسىپتىك، يان تىگەيشتىك، كە عەقلىيەتى
سىياسى لە ئەنجامى شىنەكردنەۋە و گۆينەدان بەۋەى كە چى لەئاستە (مىكرۆ و
ماكرو) بچوۋ و گەرەكانى ئەم كۆمەلگەيەدا لەئارادايە. ئىتر كاتىك ئەو عەقلىيەتە
خۇپىشاندان و نارەزايەتتەيەكان دەبىنن، يەكسەر ئەم كۆنسىپتە بەكار دەھىنن بۆ
سەلماندنى ھوكمىكى پىشىنە كە جەخت دەكاتەۋە سەرئەۋەى دەستىكى بىگانە لە
پشت خۇپىشاندانەۋەى! لە مىژۋى ھزرى مۇقەۋە فېرېۋىن، كە ھەموو كۆمەلگا
داخراۋەكان و ھەموو سىستەمە سىياسىيە ھاۋشىۋەكانيان يەك راستى دەسەلمىنن:
(سىستەمىكى سىياسى داخراۋ، يان عەقلىكى سىياسى داخراۋ لەھەر شوپىنك ھەبو،
ئەۋا شوپنەكانى دەرەۋەى خۆى دەكا بە دوژمن، واتە وىنەى دوژمنيان پى
دەبەخشى). بەپى لۆژىكى ئەم بىركردنەۋەى، ھەرشىك لە ناۋەۋە پوۋبىدات دەستى
دەرەۋەى تىايە، دەرەۋە ھەمىشە ھەپەشەيەكە لەسەر ناۋەۋە. بۆيە ئەگەر ئەم
تىگەيشتە لەكۆمەلگەى ئىمە لەلاى سىياسىيەكان بوۋىتە كەلتورىك، كولتورىكى زۆر
لاۋازەۋ تىگەيشتىكى زۆر ساكارى لە پىشتە كە دورە لە دەستىشانكردن و
تېبىنىكردنى ھۆكارەكانى دوستبۋىنى ئەۋ جۆرە بزۋتنەۋە و خۇپىشاندانانەى لەم
كۆمەلگەيەدا سەرھەلدەدەن. بە مانايەكىتر، ئىمە لەمەشدا دەسلەتتىكى سىياسىمان بۆ
دەرناكەۋى كە بۆ تىگەيشتەن لە كۆمەلگەى خۆى پىشت بە زانست و شىكردنەۋەى

زانستی و توژیینه وه بیهستی، به لکو دهسه لاتیکی هه پره مه کیمان بۆ ده رده که وی که پشت به ئیجتیهاداتی شه خسی و گریمانه ی گومان لیکراو ده بهستی..

گوران: ناساندنی خۆپیشانده ران به ئاژاوه چی و گیره شیوین به رامبه ر به پرودای هه له بجه، له نئو گوتاری دهسه لاتدابوو، پیناسه ی ئتوه بۆ ئاژاوه چی یان گیره شیوین چیه؟

پێوار: ئاژاوه چی که سیکه پلان داده ئی بۆ ئه وه ی تۆرمه هاوبه شه کانی ناو پانتایی ژیا نی کۆمه لایه تی بشیوین، به جۆری که ئه و شیوانده زیان بگه یه نی به یه که به یه کمان. به بروای من پیناسه ی ئاژاوه چی و گیره شیوین، به سه ر ئه و گه نه جانه دا ناسه پینری که خۆپیشانده نی پۆژی (۲۰۰۶/۲/۱۶) یان له هه له بجه سازدا و ئه و پروداه ناخۆشانه ی لیکه وته وه. له هه چکام له و خۆپیشانده نانه ی له شه ش سالی رابردووشدا ئه نه جاندراون، خه سه له تی ئاژاوه گیر ی نابینینه وه. ئه وه ی پی ده گوتری ئاژاوه، ئه نه جام و به رئه نه جامی ئه و داپلۆسین و ناره وایه تیه یه له به کاره یێانی ده سه لاتی پۆلیس و ئاسایشدا که پرویه پروی ئه م خۆپیشانده نانه بوونه ته وه.

ئیمه باس له و خۆپیشانده نانه ناکه ین که ده سه لات خۆی له بۆنه کاند، به مۆله تی خۆی خه لکی بۆ هاندان، ئیمه ته نه باس له و خۆپیشانده نانه ده که ین که گروپه ناکۆکه کان به هه ندی بۆچونی سیاس ی، هه لده ستن به خۆپیشانده ن. ئه مانه هه چی به نا ئاشکرای خۆپیشانده نیان نه کردوه، هه چیان له پڕو له ناکاو نه بون، به لکو پێشتر قسه یان له سه ر کراوه و ریکخراوبوون، ده سه لات ئاگاداریان بووه، ئه گه ر ئاگادار نه بووه و فورمی مۆله ته خواستنی ش نه خرابیته به رده م وه زاره تی ناو خۆکان، به لکو ده سه لات له رێگه ی نفوز و ده سه درێژ کراوه کانی خۆیه وه زۆر باش ئاگادار بووه له وه ی که له فلانه پۆژدا و فلانه گروپ هه لده ستن به خۆپیشانده ن. جیاوازی هه یه له نیوان خۆپیشانده نی که بۆ خۆپیشانده نیکی تر، ئه وه ی له م شه ش سالی دوایدا کراوه و به زۆری گروپی گه نه جان و قوتابیان و کورده کانی ئاواره ی خۆره له لات تیایدا به شداربوون، له پیناوی خۆشکردن و وه ده سه ته یێانی کۆمه لیک داخوازیدا ئه نه جاندراوه، نه ک به مه به ستیکی دیکه. بۆ نمونه خۆپیشانده نی قوتابیان له ناو

بەشە ناوخۆییەکاندا لەبەر ئەو کێشەکانە بووە کە ئەو گروپە کۆمەڵایەتیە لەگەڵ ئیدارەى زانکۆدا ھەبێت. تەنانت ئەو خۆپیشاندانەى سلیمانیشت کە لە دژی بلاوبوونەوێ کتیبەکەى مەریوان ھەڵبجی کرا، ناچیتە خانەى توندوتیژی و ئاژاوەگێڕییەو، بەلکو دەچیتە خانەى دەرخیستنى جۆرێک لە ناکۆکى و دژبۆن لە ئاست بىروبوونى تىردا، تا ئەوکاتەى ئالای ولایتى تیدا دەسووتى و بۆى ھەبە ئەمە جۆرێ لە شکاندنێ تۆرمى ھاوبەش بێت و کاریگەرى ھەبێت لەسەر پەيوەندى دوو مەللەت و دوو ولایت بێکەو. خۆپیشاندانەکانى ولایتى ئىمە ھەولدانى گروپەکان بۆن بۆ چاکسازی لەم کۆمەڵگایەدا و لەو ھەلومەرجانەدا کە پەيوەندى بە ژيانى ئەوانەو ھەبە. بۆى ھىچ کام لەم خۆپیشاندانانە نەچوونەتە خانەى توندوتیژیەو، تەفسىرى توندوتیژانە بۆ ئەم جۆرە لە خۆپیشاندانەکان، تەفسىرى بێکالییە و ھى کەسانى نایانەوێت پۆلى چۆنىتى مامەلەى دەزگا و ھیزەکانى کۆنترۆلکردن لە دروستکردنێ پەرچەکردارى توندوتیژانە لەلای خۆپیشاندەرەکان، بىین. بەراستى ئەو کەسانە لەمانای مەدەنیانەى خۆپیشاندان تێناگن.

گۆران: خۆپیشاندان رێگایەکی ئاشتیانەبە بۆ داواکردنێ مافەکان، بەلام پیتوانیە گرفتى میکانیزمى سیاسى و کۆمەڵایەتى لە گرتنەبەرى خۆپیشاندانەکاندا ھەبێت، یاخود ئەمە بۆنى ھزرى توندوتیژیە لەلای خەلک و لەلای دەسەلات؟

پێبوار: لە ولایتى ئىمەدا عەقلىەتى سیاسى ھەمیشە بەوجۆرە ئىشیکردووە کە ئىمە پیرۆزىن و ئەوانىتر خراپ و پۆخل. ھەموو بۆنە سیاسىەکان ئەو بۆنانەن کە تیاياندا (ئىمە) دەبینە قوربانىیەکی پاکزى بێگوناھ، ئەوانىتر کە مەرج نىبە بێگناھ بن بە ئىمە، یان بەئىمەى کورد، لەوانەبە حزبى سیاسى بەرامبەر بێت، یان خەلکى شار و دەفەرێکىتر. ئەم میکانیزمى ئىشکردنە وایکردووە لە ھەموو بۆنەکاندا گوتارى حیزبى و سیاسى ئىمە جەخت بکاتەووە سەرھەمان شت: ئەوان بى گوناھن و ھەلە ناکن، ئەوان ھۆکارى ئەو پووداوە کەم و کورپانە نین کە لەم ولایتەدا پوودەدەن، لەو کاتەوێ کە کارەساتى گەرەى سەدان قوربانى ھەولێر رویدا، ئىش لەسەر ئەو دەکرێ کە ئەم پووداوانە دەستى بێگناھە لە کۆمەڵگای ئىمەدا. وەکنەوێ

كۆمەلگای ئىمە، كۆمەلگایەكى زۆر بىكەم و كوپى بىت و خۆى نەتوانى بەرھەمھىنەرى
ئەو توندوتىزى و ناكۆكيانە بىت و ھۆكارەكان ھەمىشە لە دەرهوھى كۆمەلگای
ئىمەبن، ستراتيگىيەتى ئەم عەقلىيەتە سىياسىيە گەرانە بەدوای دوزمىنىكى ھاوبەشدا و
كۆكردنەوھى ئەندامانىتى لە دەورەى خۆى.

دەسلەلاتى ئىمە بەوھى كە دەلى دەستىكى بىگانەى لە پشەتوھىيە و ئەمە
دەسىسەيە، ھىچ نالى جگە لەوھى وتوھىتى من دەسلەلاتىكى سادە ئەندىشم و بە
شۆھىيەكى زانستىانە و دىراسەكراو ئاگادراى كۆمەلگای خۆم نىم و زانستىكى
ھەپمەكيانەم ھىيە لەسەر ئەم كۆمەلگايە ھەك ئەو زانستەى زۆرەى كۆمەلگا
داخراوھەكان پىكيانھىتاوھە لەسەر ئەوانىتر. ئەوانىتر ھەمىشە دوزمنى گرىمانەكراوى
ئىمەن، ئىمەيەك ھەك ئەوھى كە خۆى ھىچ ناكۆكيەكى نىيە، (ئىمە)يەكى تۆكمەى
يەكگرتوھە و ھىچ دژىك لە ناويدا نىيە و ئىمەيەكى پاكژە، ئىمەيەك تەنانت پىرۆزە.
بۆيە ھەرشىتىك پووبدات لە ناو ئەم پووبەرەدا كە ئىمەى تيا ئەژىن دەسىسەى
ئەوانىترە، ئەمەش مىكانىزمىكە ھەموو كۆمەلگا داخراوھەكان و ھەموو سىستەمە
توتالىتارىيەكان ئىشيان پىكردوھە.

بۆ گۆرپىنى ئەم مىكانىزمەش واچاكە ئەم پەيوەندىيە نايەكسانىيە كە لەسەر بېرارى
پىشىنە بەرامبەر ئەوانىتر دروستبووھە، ھەلگىرپىنەوھە بۆ پەيوەندىيەك كە بتوانىن تيايدا
خۆمان دروستبەكەين لە ئەنجامى بەراوودكردىنى خۆمان بە ئەوانىتر، نەك ھەولدان بۆ
سپىنەوھەيان. ئەو بۆچوونە داخراوھى يەكەم كە ھەمىشە تەركىز لەوھە دەكات ئىمە
عەيىمان نىو عەيب لەئەوانىتردايە، ئىمە ئازاوەمان تىانيە و ئەوانىتر ئازاوەمان تىدا
دروست دەكەن و دەستىكى پەشمان بۆ دەنۆرنە ناوھە، پىيوستە ھەلگىرپىنەوھە و
گۆران دروستبەكەين.

كاتىك گۆران دروستدەبىت كە ئىش بەكەيت بۆ ئەوھى ئەوانىتر بناسىيەت و لەبەر
رۆشنايى ناسىنى ئەوانىتر بەراوودكردىنى بە خۆت، ئىنجا باس لەخۆت بەكەيت،
ئىشكردىن لە خۆتدا بىيەتە پىرۆزەيەك، ئىشكردىنىكى بابەتياھە كە تۆ خۆت بىيىنىت ھەك

ئەوھى كە ھەيت لە بەرامبەر و لە گەل ئەوانىتر، ئەو ك ئەوھى كە ئەتەوى بىيىت، يان ئەوھى كە ئايدىيالىكىت يان نمونەيەكى بەرزىيىت.

ئىمە پىويستمان بە تىگەيشتىنكى وردتر لە كۆمەلگاي خۆمان و لە گروپە كۆمەلەتەكان ھەيە، دابرائىكى زۆر ھەست پىدەكەم لە نيوان سياسى و كۆمەلگا خۆيدا. لەمۆي كوردستاندا ناكۆكيەك ھەيە كە گوتارى خەلك بۆ سياسەت زۆر جياوازە لە گوتارى سياسىيەكان بۆ سياسەت، واتە ئەوھى سياسىيەكان لە سياسەت دەيانەوى، شتىكەو ئەوھى خەلك دەيەوى لە سياسەت شتىكى ترە. ئەمۆ كۆمەلگاي كوردى بە تەواوى خۆي لە پەراويزى كۆمەلگاي عىراقيدا دەبينى، وپراي بە عىراقىيەونەوھەيەكى بەزۆر، لە دواي پىروسي رزگارى عىراقەو، ئەمە بۆتە گوشارىكى دەرونيى و لە ئاستى ميلليدا كاريگەريشى ھەبوو لەسەر بەشەكانىترى كوردستان. ھەروھەا سياسەتمەدار و رەمزە سياسىيەكانى ئىمە بەشىكى زۆرى كاتى خۆيان لەو پۆستانەدا بىردەسەر كە لە بەغدان و، بەشىكى وزەي خۆيان لە چارەسەركردن و ريگىركردن لەو كيشانەدا خەرج دەكەن كە كيشەن بۆ كۆمەلگايەك، كە كوردستان نىيە. لەم نۆوھەندا كۆمەلگاي كوردستانى ھەست بە جورىك لە پەراويزى دەكا، ھەميشە ھەستكردن بە پەراويز بەرەو ناخى خۆمان دەباتەوھەو لەوانەيە ويژدانىكى ئارپەحەت دروست بكات، ويژدانىك كە دواجار بىر لەوھش دەكاتەوھە تۆلەي خۆي بكاتەوھە. ئەمانە ئاماژەن بۆ ئەوھى كە سياسىيى ئىمە دەبييت لە بىرى ئەوھەدا بىي كە گوتارى خۆي بۆ سياسەت لە گەل گوتارى ئەو كۆمەلگايە لەناويدا دەژى بۆ سياسەت، يەك بخاتەوھە، چونكە دوو گوتارى سياسى جياواز لە يەك كۆمەلگا دا بەدوو ئاماجى جياواز و بەبىي گەفتوگۆكردن، جگە لە پىكدادان ھىچى دىكە بەرھەم ناھيئي.

گوران: گواستەوھەي خۆپيشاندانەكان لە شارىكەوھە بۆ شارىكتىر و لە ئاوپەيەكەوھە بۆ ئاوپەيەكى تر، پۆ نمونە لە رانيەوھە بۆ ئاكرى و لەويوھە بۆ كەلار و دواتر بۆ ھەلەبجە، ئەمە چى بەرھەم دەھيئي؟ ئايا ئەمە كاريگەري شار نىيە لەسەر شارىكى تر؟ ياخود چۆنى دەبينى؟

پېښور: نه‌گەر خۆپیشان‌دان به جۆرێك له گواستنه‌وه‌ی هوشیاری مه‌ده‌نیانه‌ی خه‌لك
 یان گروپه‌ كۆمه‌ڵاتیه‌كان تی‌ بگه‌ین، ئه‌وا ده‌ری ده‌خا گواستنه‌وه‌ی خۆپیشان‌دان‌ه‌كان
 له‌ شارێكه‌وه‌ بۆ شارێكیتر به‌ره‌مه‌ی ئه‌و هوشیاریه‌یه‌. له‌ ماوه‌ی ئه‌م چه‌ند ساڵه‌ی
 رابوردودا، حزبی سیاسی هه‌ر مه‌رامیكی هه‌بوی به‌جوگرافیای كوردستان و
 به‌كۆمه‌ڵگای كوردی و به‌ دابه‌شكردنێكی دی ئه‌م كۆمه‌ڵگایه‌ له‌ پێی به‌خشینی
 ئیمتیازات به‌ گروپه‌گه‌لێك و خستنه‌به‌رده‌می پاره‌ی زۆر و به‌پۆلیسكردنی كۆمه‌ڵگا و
 ته‌رویجی سیاسی و هه‌موو ئه‌و پرۆسانه‌ی كه‌ پێی هه‌لساوه‌، بۆ ئه‌وه‌ بووه‌ كه
 میله‌تی ئێمه‌ والی بكات چوارچۆیه‌یه‌كی (یه‌كێتی / پارتی) یانه‌ی پێی ببه‌خشی. نه‌گەر
 واتێ بگه‌ین خۆپیشان‌دان‌ه‌كان ئاستێكی هوشیاری مه‌ده‌نیانه‌ی خه‌لكن، ئه‌وا بۆمان
 پوونده‌بێته‌وه‌، ئه‌و سیاسه‌ته‌ نه‌یتوانیوه‌ بردنه‌وه‌ به‌ده‌ستبھێتی، چونكه‌ شاره‌كان و
 ناوچه‌ جیاوازه‌كان خۆیان ناده‌ن به‌ده‌ست ئه‌و پرۆسه‌یه‌وه‌ و ئه‌مڕۆ هه‌ول‌دانێكی
 سه‌ره‌تاییانه‌ی ناوچه‌ و شاره‌كان له‌ ئارادایه‌ بۆ یه‌كگرتنه‌وه‌یان و خۆداپچراندن له‌
 گوتاری دووكه‌رتكه‌ری حیزبی. شاره‌كان خه‌ریكن شوناسی خۆیان له‌سه‌ر ده‌رد و
 قه‌یرانی هاوبه‌شه‌وه‌ به‌ره‌مه‌ده‌یینه‌وه‌، نه‌ك جیا‌بوونه‌وه‌ی حیزبی و ئایدیۆلۆژی. ئه‌م
 خۆپیشان‌دان و بده‌نگ هه‌ل‌په‌ینه‌ مه‌ده‌نیانه‌ تا راده‌یه‌ك بونه‌ته‌ كه‌لتورێك كه‌ له‌هه‌موو
 ئاسته‌كانی گروپی كۆمه‌ڵایه‌تی ولاتی ئێمه‌دا به‌دیده‌كری. كه‌واته‌ ئه‌و هه‌ولانه‌ی حزبی
 سیاسی بۆ دابه‌شكردنی كۆمه‌ڵگا به‌سه‌ر خۆیاندان، فه‌شعلیانیه‌تانه‌وه‌، ئه‌مه‌ دیسانه‌وه‌
 هاندانیكه‌ بۆ حزبی سیاسی كه‌ به‌ خۆیدا بچێته‌وه‌ چونكه‌ ئه‌و نه‌یتوانیوه‌ به‌
 خستنه‌گه‌ری ئه‌و ماشینه‌ زۆره‌ی ته‌كنیک و پاره‌و ئیمكانیاتیش میله‌تی كورد یان
 هوشیاری گروپه‌ كۆمه‌ڵایه‌تی‌ه‌كان به‌لای خۆیدا رابكێشیت. چونكه‌ گروپه‌
 كۆمه‌ڵایه‌تی‌ه‌كان و پرای جیاوازی نیوخۆشیان، جیاوازی دابه‌ش بوونیان به‌سه‌ر
 ته‌كه‌تولاتی سیاسی هه‌مه‌جۆردا، له‌ خه‌باتی مه‌ده‌نیاندا هاوبه‌شن. ئه‌مه‌ش زه‌نگێكی
 زۆر باشه‌ بۆ ئه‌وه‌ی ده‌سه‌لاتی سیاسی به‌خۆیدا بچێته‌وه‌ و هه‌ول‌ب‌دات په‌یوه‌ندی
 دروستبكات‌ه‌وه‌ له‌گه‌ڵ كۆمه‌ڵگای كوردیدا. بۆیه‌ گواستنه‌وه‌ی خۆپیشان‌دان له‌
 شوێنه‌كه‌وه‌ بۆ شوێنێكیتر هه‌یج نیه‌ جگه‌ له‌وه‌ی پیمان ده‌لی ئاستی خه‌باتی ئێمه‌و

ئاستى ھوشيارى گروپە كۆمەلەيتەكان بە تاييەتى گەنجان و قوتايان و يىراى دابەش بوونيان لە ئاستى سياسيدا، بەسەر (خويتندكار) و (قوتايى)، كەچى لە ھوشيارى مەدەنىدا ھەمان ئاستيان ھەيە و ئەمەش جىيى دلخۆشەيە كە گروپە كۆمەلەيتەكانى ئىيمە، بە تاييەتى گەنجان لە پەرچە كەردارىندا بۆ مېژوويەك كە پېيدا تىپەريون، ئىش ناكەن، چونكە مەژۆ ناتوانيت مەدەنىيانە رەفتار بكات ئەگەر بەرچە كەردارىانە ھەنگاو بنيت، ئىيمە لە بەردەم كەردەيەكى كۆمەلەيتەتى عەقلائيديان و ئامانجى خۆى ھەيە، لە ھەمانكاتيشدا مەدەنىيانەيە چونكە ئامانجەكانيان برىتى نين لە توندوتىژى.

گەزان: لە نيوان گوتارى حكومت و گوتارى بەرگرىيە خەلكدا كامە گوتاريان روبەريكى فراوانترى سياسى و كۆمەلەيتەتى ھەيە؟ ياخود گوتارى يادەوهرى حكومت لە رووى سياسىيەو و گوتارى بەرگرىيە خەلك لە رووى كۆمەلەيتەتى يەوہ چ پىكدادانىك دروست دەكات؟

رېبوار: مەن پىموايە ئەوہى حكومت و حزب و سياسەتى لە پشەتە، ئەمە گوتارى يادەوهرى نىيە، ئەمە گوتارى مونا سەبەيە. واتە حزب ھەميشە لە چوارچىوہى مونا سەبەكاندا يادى تراژيديا و ئەو بۆنانەى كەردۆتەوہ كە پەيوەنديان بە يادەوهرى خەلكەوہ ھەيە، يان خەلك يادەوهرى لەگەڵ ئەو ئەزموون و تراژيديا و خۆشى و ناخۆشيانەدا ھەيە، كە حكومت دەيەوئ لە مونا سەبەيەكدا بچوكيان بكاتەوہ. ھەموو بەدەنگەوہاتنىكى خەلك، يان گروپە كۆمەلەيتەكان لەو شوپانەدا برىتيە لە بەرگرىكەردن لە يادەوهرەكان بۆ ئەوہى نەبن بە مونا سەبە.. عەقلى مونا سەبەيى عەقلىكە لە پشەتيەوہ بردنەوہ ئامانجىكە. ھىچ مونا سەبەيەكى سياسىيمان نىە بانگەشە بۆ ئەوہ نەكرابى ژمارەى شەھيدەكانى ئىيمە و ژمارەى سەركەوتنەكانى ئىيمە و ژمارەى ھەييتە و دەسكەوتەكانى ئىيمە لە دەسكەوتەكانى ئەوانيتەر زياتر بوون. ئەمە تەقلىدگەرايىيە و دابەزاندنە لە چۆنايەتییەوہ بۆ چەندايەتى. واتە يادەوهرەيەكى ھاوبەش ھەيە كە حزب ديت وەك مونا سەبەيەك مامەلەى لەگەڵ دەكات بۆ ئەوہى تيايدا باس لە شكۆمەندى و ژمارەى شكۆمەندى و دەسكەوت و شەھيدەكانى خۆى بكات، لە كاتىكدا يادەوهرى لەلای خەلك برىتيە لە جۆرىك لە بەدەنگەيتانەوہى

رابردوو و جۆرىك له به دهنگهينانى ويژدانى ئىستا، تاوهك رابردوو له بير نه چييت.
 رابردوويهك ههيه له وي چاوه پروانى ئيمهيه. ميللهت كه ياده وهري بهرز پاده گرئ، جگه
 له ياد كردنه وهى ئه و قوربانى نهى له پيناوى ئىستادا گيانى خويان بهخت كردووه،
 دهيه وييت ئه وهش بليت بوجى ئه م ئىستايه، ئىستايهكى بهخته وه رانه نيه.
 به دهنگهاتنى خهك له كاتيكدايه دهسهلاتى حزبى سياسى زور ئيشى له سه ر ئه وه
 كردووه كه هه موو شتيكى هاويهش يان هه موو ياده وه ريهك بكات به مونساه به يهك،
 پارتى و يه كييتى زور له سه ر ئه مه ئيشيان كردووه كه كۆى ميژووى كورد يه كشان
 بكه ن به ميژووى حزبه كهى خويان، كۆى رووداوه تراژيديا نه ته وه ييه كانى كه له
 ماوهى ميژووى عيراقدا به سه ر ئيمه دا هاتوون بيانكه ن به رووداوه گه ليك له شويينيكا
 په يوه نديان به و دوو حزبه وه ههيه، يان كه سايه تى ئه و دوو حزبه رۆلى گه و ريه يان
 تيا بينيوه. ليژده هه ندئ ره مزى نه ته وه يى و ميللى ئازادى خوازانمان ههيه، ئه م
 سيمبولانه له ئاسته نه ته وه يى و ئازادى خوازانكهى خويانه وه داده به زينرين و
 ئينتمايه كى حيزبيان پى ده به خشريت. واته ماناي ئه و سيمبولانه بچوك ده كه ينه وه،
 ئيمه له گه ل كه سايه تيه كى وهك شيخ مهحموددا ئه م ئيشه مان كردووه له ره مزى كى
 نه ته وه ييه وه زورجار داى ده به زينرين بۆ ره مزىك كه ته نها ئاماژه يه بۆ شارى سليمانى،
 ئيمه له گه ل قازى محمه ديشدا ئه م كاره مان كردووه له ره مزى كى گه و ريه بۆ به رگرى
 به رامبه ر رژيمي كى لوكالى، ده يكه ين به (پيشه وائى حزبى كى سياسى كه حزبى
 ديموكراتى كوردستانى ئيرانه، ئيمه له گه ل كه سايه تيه كى وهك مه لا مسته فائى
 بارزانيشدا هه مان كارمان كردووه، ئه و كه سيكه له قوناغيكى ميژوويدا ئه توانى كۆى
 كۆمه لگائى كوردى هه روه ها گروهه كۆمه لايه تيه كان به ناكۆكيه كانى خۆشيان وه له
 رووى سياسيه وه ئاراسته بكات، به هۆى خه سله تى تاييه تى كه سايه تيه كه يه وه،
 توانويه تى رۆحى شۆرشگيرانه و به رگرى بكاته گوتاريكى به رجه سته كراو، به لام له
 قوناغيكى ديكه دا پارتى ديموكراتى كوردستان ئه م مانافراوانه له مه لا مسته فا
 وه رده گرته وه و ده يكات به ره مزى حيزبيانى خۆى. ليژده ماناي ره مز به و

ئاراستەيدا كە بەرھەمھېنەرى يادەوھەرىيە بە ئاراستەى ئەوھەدا دەگۆپى كە بەرھەمھېنەرى مۇناسەبەيە.

گۆران: كۆى خۆپېشانەكانى كوردستان لە چوارچېوھى داواكارىەكان بچنە دەرەو، واتە كەسەكان وەرىگىرن، پېت وانىە ئەمە جۆرىك پېت لە مەلەلانىي نىوان نەسلەكان، واتە سىتۆپېك پېت بۆ عەقلى پېر و دەسلەئى پېر؟ ئايا سنۆرىەزانەنېك لەلاى ئەم گەنجانە ھەبۆو لە كاتىكدا حكومت بە كوشتن و گرتن وەلامى داوئەتەو؟

پېيوار: مەلەلانىي نىوان نەوھەكان لە كوردستاندا واقىيەتېكە، ھەر ئەو گەنجەى كە لە ناو مال و خىزاندا كېشە و گەرتى لەگەل دەسلەئى باوكىدا ھەيە، ھەر ئەو نەوھەيەى لە قوتابخانەكان و زانكۆكاندا كېشەيان لەگەل عەقلىەتى ئىدارى و پەرەردەيى و فېركاى ئەو دامەزاروانەدا ھەيە، ھەمان نەوھەيشە كېشەى لەگەل عەقلىەتى سىياسىدا ھەيە. ئەم عەقلىەتە سىياسىيە كەمتر گۆى لەم نەوھە نوپىيە دەگىت لە بەرئەوھى ئىش لەسەر ئەوھە دەكات كە ئەم رابردوويەكى خەباتكارانەى ھەيە و ئەم نەوھە نىيەتى و لەبەر ئەوھە پەتەيانەدەكاتەوھە. ئەمەش تەنھا مەلەلانىيە لە نەوھەى گەنجەوھە بەرامبەر نەوھەى پېشوو. بەلام ئەگەر پېيمانوابى ئەمە شەپى گەنجەكانە لەگەل پېرەكان، ئەمە تەنھا مەلەلانىيەو شەپ نىيە، بۆيە ئىمە پىويستىمان بە يەكترى ھەيە بۆ ئەوھى بتوانىن كېشەكانمان چارەسەر بکەين، چارەسەرى كېشەكانى منى (نەوھەى نوئى) پەيوەستە بە تۆى نەوھەى پېشوتەرەوھە (كۆن)، كە گويم لى بگىرى و پېزى بىرۆچوونەكانم بگىرىت و ھەلەكانم بۆ راستبەكرىتەوھە لە ئەزموونەكانى ئەوانىترەوھە فېر بېم. ئەم نەوھەى شەپى رانەگەياندوھە بەلكو گەتوگۆيەكى مەدەنىيەنى راگەياندوھە، بۆيە ئەگەر نەوھەى پېشوو چ لە ئاستى سىياسى و كۆمەلایەتى و ئىدارىدا گۆى لەم گەتوگۆيە نەگىت، بېگومان ئەم ھەولە بۆ مەلەلانى، توانايەكى شاراوھى تېدايە تا بېيەتە جۆرى لە شەپى نىوان نەوھەكان، چونكە سەروشتى ئەم نەوھە گەنجەيە كە خاوەنى گەورەيى و عىزەتى نەفس و لە خۆپازى بوون و زۆرجار ئىگۆيزمىشە. واتە زۆر خۆى خۆش ئەوئى، بۆيە ئەوكاتەى كە رىگىرى ئەبىنى لەبەردەمىدا پەرچەكردار ئەنوئى بۆ پارىزگارىكردن لەو

به‌هایانی که هه‌یه‌تی، زۆرجار ئه‌م په‌رچه‌کرداره‌ گه‌وره‌تره‌ له‌وه‌ی که پێویسته‌، گه‌ر
 خۆپیشانانی هه‌له‌بچه‌ بۆ نمونه‌ وه‌ریگرین، ده‌ریده‌خات ئه‌م نه‌وه‌یه‌ چهنده
 نه‌وه‌یه‌کی عه‌قلانیوه‌ ئه‌یه‌وێت به‌ مه‌ده‌نیانه‌ کاریکات به‌لام ئه‌وه‌نده‌ش ئه‌توانی‌ت
 عه‌فه‌وی بێت و، له‌ ساته‌وه‌ختیکدا ره‌فتارگه‌لێک بنوێنێ که ئێمه‌ ناعه‌قلانیه‌تیکی
 زۆری تیا نه‌بینینه‌وه‌ تا ئه‌و راده‌یه‌ی که توندوتیژییه‌کی عه‌فه‌وی بێت. توندوتیژی
 عه‌فه‌ویش چۆن له‌ پێ سهره‌له‌ده‌ات ئاواش له‌پێ کپ ده‌بێته‌وه‌... ئه‌گه‌ر له‌م
 پوانگه‌یه‌وه‌ ته‌ماشای پووداوه‌کانی هه‌له‌بچه‌مانکرد، ده‌بینین که توندوتیژی
 زیاده‌ڕوویییه‌ک نیه‌ له‌ کاراکته‌ری نه‌وه‌ی نوێدا، به‌لکو په‌یوه‌ندی به‌و حاڵه‌تی
 عه‌فه‌ویبونه‌وه‌ هه‌یه‌ که له‌ په‌رچه‌کرداره‌کاندا ده‌رده‌که‌ێ. هه‌یچام له‌
 خۆپیشانده‌انه‌کان بۆ ئه‌وه‌ نه‌کراون بڵێ: بپوخی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان، یان
 گه‌نجی ئێمه‌ ده‌ستی بجێته‌ ئه‌وه‌ی پلان دابنێ له‌ دژی ئاسایش و پۆلیس و
 قه‌تل‌و‌عامیان بکات، یان په‌نای بردبێته‌ به‌ر هه‌یژێکی نادیا‌ری ره‌ش و ئامانجه‌کانی ئه‌م
 هه‌یژه‌ له‌م کۆمه‌لگایه‌دا به‌نێنه‌دی... گه‌نجه‌کان له‌وه‌ وشیا‌رت‌رن که خۆیان ته‌سلیمی ئه‌م
 هه‌یژه‌ په‌شانه‌ بکه‌ن، راسته‌ له‌وانه‌یه‌ درێژکراوه‌ی هه‌یژگه‌لێکی ت‌رب‌ن که له‌و ناوچه‌یه‌دا
 ده‌ژین، یاخود که‌وت‌به‌ ژێر کارگه‌ریبانه‌وه‌، به‌لام گه‌نجه‌کان هه‌یشتا له‌چارا‌چی‌وه‌یه‌کی
 مه‌ده‌نیانه‌دا چالاکیه‌کانیان ده‌نوێنن و پێویسته‌ نه‌هه‌ڵێن به‌ته‌واوی له‌م کۆمه‌لگایه‌
 ب‌ت‌و‌ر‌ێن. قسه‌کردن و پێگا‌چاره‌کانی هه‌ندێ له‌ به‌رپرسه‌کانی ئی‌دا‌ره‌ی سلێمانی بۆ ئه‌م
 مه‌سه‌له‌یه‌ زۆر چاوه‌پوانه‌کراو بوون، زۆر توندوتیژی په‌رم‌زیان پێوه‌ بوو. ده‌با ئه‌وان
 بیانگوت‌با ئێمه‌ کێشه‌یه‌ک له‌ماله‌که‌ماندا په‌یدا‌بووه‌، ئه‌وانه‌ی هه‌ستاون به‌م‌کاره‌
 ئه‌ندامی شه‌ریعی ئه‌م کۆمه‌لگایه‌ن. چی بک‌ر‌ێ بۆ ئه‌وه‌ی کێشه‌که‌یان بۆ‌چاره‌سه‌ر
 بکه‌ین... ئه‌وان یه‌ک‌سه‌ر پ‌و‌وبه‌پ‌و‌وی گه‌نجه‌کان بوونه‌وه‌ و توندوتیژییه‌کی په‌رم‌زیانه‌ی
 زۆر مه‌ترسیداریان له‌دژ نواندن، ته‌نانه‌ت نه‌یان‌ه‌یشت له‌ که‌لار و شوێنه‌کانی دی بۆ
 یادێ ئه‌نفال خۆپیشانده‌ان بک‌ر‌ێ و که‌وت‌نه‌ به‌ره‌مه‌نیانی گوتاریک له‌سه‌ر گه‌نجه‌کان بۆ
 ئه‌وه‌ی له‌ پ‌و‌وی کۆمه‌لایه‌تییه‌وه‌ پ‌یس‌وا و چاوش‌ک‌ێ‌تیان بکه‌ن. به‌ شه‌پ‌خواز و
 گ‌ێ‌ره‌شی‌و‌ێن ناویان بردن. به‌راستی ئێمه‌ له‌مه‌وه‌ تیگه‌یشتین که نه‌وه‌ی پ‌ێ‌شو‌و،

به تاييه تي هه لياردهی سیاسی له ولاتی ئیمه دا زۆر هه ژاره به رامبه ر به تیگه یشتن له دۆخی ئیستای کۆمه لگا که مان. نه وان نایانه وی تیگن کۆمه لگای ئیمه به حوکمی به رژه وهندی و خواستی جیاواز، کۆمه لگایه کی پر له ململانییه، هوشیاریه کی زیاتر له ئارادایه بۆ به دهنگ هاتن له سه ر مافه کان و دروستکردنی ناسنامه ی سیاسی و کۆمه لایه تی و کولتوری. کۆمه لگای ئیمه چیدی کۆمه لگایه کی یه کده ست نییه و چیدی به گوتاری ناسیۆنالیستانه ی سۆزگه رایانه ی ناعه قلانی و کاریزمه پاره وهی خه لکی دابین و ئارام نابنه وه. من تیده گه م بۆچی نوخبه ی سیاسی به وجۆره گوتاری ناره وا له سه ر بزوتنه وه کۆمه لایه تی و چالاکی گروپه کان به ره م ده هیئ، چونکه نه وه ی کۆن له ناو ته ماعه کانی خۆیدا، له ژێر گوشاری غه ریزهیدا بۆ برده نه وه ی به رده وام و له تاوه لاوساندنی ئابوریانه ی گیرفانی خۆی، کۆمه لگای بیر چۆته وه.

ئه مرۆ نیشانه یه کی دیار له کۆمه لگای ئیمه دا بریتیه له سه ره لدانى نه وه یه کی نوێ که ئیمه ی تووشی پاچه نییکی کولتوری گه نجانه کردوه: بۆ یه که مجاره له میژوی ئیمه دا هیژیکی کۆمه لایه تی گه رده له گه نجان ده بینى، به لام ئه مانه وه ک بیگانه خۆیان ئه بیننه وه، وه ک ده ستیکی ناحه ز که له لایه ن دوژمنانه وه هاندراون، ته ماشایان ده کری و وه ک به شیک له خۆمان نایانبینن. هه ر بۆیه ش وه ک به شیک له خۆمان مامه له یان له گه ل ناکه ی، به لام ئه مه شوکیکه بۆ نه وه ی پیشوو، پێویسته تیگات ئه م هیژه کۆمه لایه تی به م کۆمه لگایه وه سهریان هه لداوه و خواست و به رژه وهندی و شیوازی ته واو جیاوازیان هه یه. ئه مه ش به مانای ئه وه نیه پیرۆزن و هیچ هه له یه کیان نیه، وه لی نه وه یه کن هه ن و بوونیان تا ئیستا بوونیکی مه ده نیانه بووه، بوونیکی شه پانگیزانه نه بووه. ناتوانین بلێن نه وان توانای نواندن توندوتیژیان نییه، ناتوانین بلێن هه رچی کردوویه ئاساییه و سروشتیه. به لام نابیت ئه و بارودۆخه له بیر بکه ی، که توانای توندوتیژی له مرۆدا گه شه پیده دات. بۆیه چه نده گوشار له سه ر گه نه کهان له ئاستی فیزیکی به لیدانی راسته وخۆ و له ئاستی مه عنه وی به شکاندنیان وه ک نه وه یه ک و له ئاستی ده روونی به خراپ باسکردنیان، زیاتر بکه ی و ورده کولتوری نه وان په تبه که ی نه وه، ئه وه نده ش نه وان هانده ده ی که

په رچه كړدارى توندوتيزانه بنوښتن. چنده وازمان هينا له كولتوورى چاوديري كړدن و
 سزادان و نيشمان كړد به ميكانيزميك كه په يوه ندى خوځان له گال گه نجه كان له سره
 نه وه دروست بكهين چاوديريان بكهين بؤ نه وهى پاداشتيا بكهين، نه وهنده
 توندوتيزى كه مده كهينه وه. يانى نه و توندوتيزيه له تواناييه وه نابيته توندوتيزيه كي
 كړدهي. نه وهى له هه له بجه بينيمان ناتوانين بلين نه وه توندوتيزيه كه بهرنامه بؤ
 داريژاو بووه، هيندهى نه وهى چؤن له پر سره ه لدا، ناواش كپ بووه، به لام نه و
 ساته وه ختهى خوى به ديارده خات ساته وه ختيكى ترسناك بوو. نه و ديمه نهى له
 پوډاوى هه له بجه دا له سره گه نجه كان زهق ده كړيته وه پيش ه موو شتيك روډاويكى
 راگه ياندنو ده بى ليكولينه وهى له باره وه بكرت، چونكه نيمه له دونيايه كي
 نه فلاتونيدا ده زين زؤر جار نه وهى ده بينين حقيقت نيه به لكو سي بهرى حقيقت ته.
 به لام نه گه ر نه وهى له راگه ياندندا بينيمان وه ها ته ماشا بكهين كه نه وه حقيقت ته،
 نه وه زؤر مه ترسيداره.

گرووی شیخ زانا:

شیوازیکى نوی تیرۆر

گفتوگۆی: بیستوون نووری

{تیربازی و تیرۆر و سیکس. جهسته وهك
بارمه. تیرۆریستبوون و ریزپه‌ریبون. ئایا
گرووی شیخ زانا له‌سه‌ر ئایین حسابن؟
ئایین و توندوتیژی و سیکسکردن.
شایه‌تانه‌یتان له‌مه‌ترسیدا. زانکۆ و
مزگه‌وت و تیرۆر. تۆقاندن له‌رێگه‌ی
ته‌له‌فزیۆنه‌وه.}

★ گروپی ناسراو به "گروپی تیرۆریستی شیخ زانا"، که له‌سه‌ر شاشه‌ی ته‌له‌فزیۆن

کرده‌موه‌کانبان نیشان درا، پێتوايه ئه‌وانه تیرۆریستن، یان شه‌وازن؟

— ده‌کرێ بڵێن هه‌ردووکیان، هه‌م تیرۆریستن، هه‌م به‌به‌راوورد به‌کۆی مۆفه‌کانی
ولاتی ئێمه ریزپه‌ریشن. گروپی شیخ زاناو ئه‌ندامه‌کانی ئه‌و گروپه تیرۆریستن به‌و
مانایه‌ی که ئه‌و کاره‌ی ده‌یکه‌ن ده‌ستدریژییه‌کی جه‌سته‌یی، رووحی، مه‌عنه‌وی،
ئه‌خلاقیه‌ بۆ سه‌ر قوربانییه‌کان و ژبانی هاوبه‌شی هه‌موومان به‌هۆی وه‌گه‌په‌خستنی
شه‌پۆلی له‌ ترس و تۆقاندن که شیرازه‌ی ئاسایی ژبان ده‌شیوێتی. به‌لام ئه‌مانه
ریزپه‌ریشن چونکه وه‌کو گروپیك، که چه‌ند به‌هایه‌کی ناوه‌کی بۆخۆیان دروستده‌که‌ن
و په‌یه‌ه‌ندییه‌کانی خۆیان له‌ رێگه‌یانوه‌هه‌ رێکه‌ده‌خه‌ن تا بتوانن له‌ رێگه‌یه‌وه خۆیان
پابه‌ندی په‌کتر بکه‌ن و خۆیان به‌یه‌کتره‌وه هه‌له‌وگیربکه‌ن، ئه‌مه‌ش تا ئه‌ندازه‌یه‌کی

زۆر بۇ رېگرتن لە ئاشكرا بوونيان. ليرەدا سيكس دەبيته فاكتهريك بۇ ئەوھى ئەوان
 ھەريەكەيان ئەوانيتەر بکاتە بارمتەى خۆى و ھىچيان نەتوانى ببيتە ھۆکارى
 ئاشکراکردنى ئەوانى دیکە، چونکە ھەركەسە بەجۆرى ئەتککراوھ و کراوھتە بارمتە،
 کە ھەموو ئاشکرازدنيکی (دەستى بکوژى) ئەوانيتەر دەبيته ھۆى ئاشکرابوونى
 (قوندەرى) خۆيشى! . لە راستيدا ليرەدا سيكس بۆخۆى ئامانچ نييه، بەقەدەر
 ئەوھى ھۆکارىکە بۇ ھەلەلەگيرکردن و پابەندبوونى ئەندامانى گروپ بەيەکتەرۋە
 لەپيتاۋى ئەنجامدانى کارى تيرۆريستيدا. کەواتە ئەوھى ئامانچە (تيرۆر) و تۆقاندنە
 بەبى ئەوھى ئەم تۆقاندنە ئامانچىكى سياسىى پووتى ھەبيت. سيكس بە و مانايە
 ھۆکارىكى پووشکاندنە، چونکە ئيمە لە کۆمەلگايەکدا دەژين کە تا پادەيەكى زۆر
 کوشتن قەبوول دەکات و بکوژ لە کۆتاييدا (ئازا) و (بویر) و (چاۋنەترسە). ئەدەبياتى
 فۆلکلورىي ئيمە پەرە لە ستايشکردنى بکوژ و چەتە و پەمب و خەنجەر وەشىن.
 زۆريشن ئەو پياۋکۆژانەى دوتىن کە لەئەمرۆدا ۋەک مەروڤى نىشتيمانپەرۋەر و
 پېزىلېگىراۋ ئەم و ئەو دەبينن. بەلام سيکسکردن بەوتىگەيشتنەى لە کۆمەلگاي
 ئيمەدا باۋە، ئابروچوونى ئەخلاقى و کۆمەلەيتى بەدواۋەيە. جا بۆيە ئاساييە
 گروپى شىخ زانا بەردەوام ئەوھيان بۇ گرنگتر بوۋە کە ۋەک (قوندەر) ئاشکرا نەبن،
 نەک ۋەک (بکوژ). ليرەۋە ئەوان (قون)ى خۆيان کردۆتە بارمتەى (دەست)ى خۆيان،
 کە ھەرۋەكچۆن دەستىكى شاھتەمان ھينەرە، ئاۋاش دەستىكى بکوژە و دەستىكى
 ئامازەكەريشە و لە کاتى ئاشکرابوونيدا ئامازە دەکات بۇ قونى ئەوانيتەر تا پيسوايان
 بکات. ئەمەش ئەوھمان بۇ دەرەدەخات کە بکەر لەم تيرۆردە قسەكەرى يەكەمى
 نيرينەيە و يەكەم قسەيشى لەکاتى کەشفبوونيدا ئەوھيە کە دەليت: (ئەگەر من بکوژ
 ېم، ئەوان قوندەرن).. بەمەش بۇ ماۋەيەكى کاتى، (تا ئەۋکاتەى قسەكەرىكى دى
 باس لە بکوژىي خۆى و قوندەرى ئەم دەکات)، ھەم قوندەرىي خۆى دەشاريتەۋە،
 ھەم سوۋکە متمانە و شانازيەكيش بە بکوژىي خۆيەۋە دەکات و دەشرانیت گۆمەلگا
 نرخیكى زياتر بۇ بکوژ دادەنى تا قوندەر. ليرەۋە دەتوانين باشتەر لە ئەو متمانەيەى
 شىخ زانا تېگەين کە لە کاتى قسەکردندا پېۋەى دياربوو. چونکە ئەو نەيزانيۋە کاتى

ئەوان بە قوندەر و خۆی بە بکوژ لە قەلەم دەدات، ئەوانیش ھەمان شت بەرامبەر بە
 ئەو دەکەن و ئاشکرای دەکەن کە ھەم بکوژی گەورە و ھەم قوندەری مەزن
 بۆخۆیتە! کەواتە ئەم گرووپە بە ھۆی ئەتککردنی سێکسیانە ی بەکترەو،
 ویستویانە پێیگرن لەوێ ھیچ یەکێ لەو ئەندامانە بێر لەو نەکاتەو بەبێتە ھۆکاری
 کەشفبوونی ئەوانیتەر. ئەمەش لەبەر ئەوێ ئێمە لەکۆمەلگایە کدا دەژین کە کاری
 سێکسی لادەرانە تێپەراندنە لەسنووریکی ئەخلاقی، بەتایبەتی ئەگەر رەگەزەکان
 ھاورەگەز بن، نێر و نێر، یان مێ و مێ. مەژۆ بەوێ کە لێی ئاشکرا بێی کاری
 سێکسی و شەوازی ئەنجامداو، ھەیاچوون و ئابووچوونیکی کۆمەڵایەتی گەورە ی
 بەدواو، بۆیە بێت ئەم جۆرە لە نزیکبوونەوێ جەستەیی بەکار دینێ بۆ ئەوێ پێ
 لەو ئابووچوونە بگرێ. کەواتە گرووپە کە ی شیخ زانا ھەردووکیان، بەلام
 ئامانجە کە یان تیرۆرە و ئەوانە بە پلە ی یە کەم تیرۆریستن، لە ناو مێژوویە کیشدا
 سەریانھەلداو و کوردن و برای خوینی و دینی پاستەقینە ی ئێمەن.. بەلام ئەوان
 تیرۆریستن، بەو مانایە ی کە ھوشیارن بەرامبەر بەو کارە ی کە دەیکەن و کردویانە،
 پێگەر و چەتە و گیرفان پێ گێل نین، خەلکانێک نین کە نەزانن چی دەکەن، دەزانن
 چون زۆرترین تۆقین و ترس دروست بکەن لەم کۆمەلگایە دا. ئەوانە بە ناو کۆمەڵی
 پەییوەندی تایبەتیدا دیدار و سەروکاریان لە گەڵ کەسانێکی زۆر ھەبوو، زوو
 کوشتنیان ھەموو ئەم شتانە بۆ ماو، یەکی کەم دادەپۆشی.. لە گەڵ ئەو شدا ئەوان
 وریابوون بەرامبەر بە ساتەوختی ئابووچوون و ئاشکرا بوون، بۆیە لە پێگە ی
 پووشکاندن ی بەکترەو ھەر یە کە یان ئەویدی کە ی کردۆتە بارمتە ی خۆی، بۆ ئەوێ رێ
 بگرێ لەوێ کە خۆی و گروپە کە ش کاشکرا بێی. دیارە ئەمەش پێشە ی مەژۆ
 ترسنۆکە. شیخ زانا و گروپە کە ی لە پیزی ھەموو کۆنە بە عسی و جاش و موستەشار
 و خیانە تکارە کانیتری دیکە ی نەتەوێ ئێمە دان و ئەوانەش لە زوومرە ی ترسنۆکترین
 و شەرە زارترین مەژۆ کانی ئەم کۆمەلگایەن.

* سالانی کە کردەوێ تیرۆریستی لە ولاتی ئێمە دا ڕوو دەدات، ھەمیشە دەگوترا
 ئەنجامدەران ی کردەو مەکان ەرمین، یان خەلکانێک لە دەرەو مەرا دین، تۆ لەدوای

روودای یه‌کی شوبات له کۆرپکی هاوبه‌شدا له سه‌نتهری ئالا، گوتت: (تیرۆر له ناوه‌وه‌یه و تیرۆریسته‌کان خه‌لکی ئهم ولاته‌ن)، ئیستا له ئاشکراکردنی گروپی شیخ زانا و گروپه‌کانی دیکه دهرکه‌وت که نه‌ندامه‌کانی نه‌و گروپانه‌ کوردن، پیتۆیه زهمینه‌ی تیرۆر و توندوتیژی له کوردستان نه‌وه‌نده قوول بیت؟

— هه‌موو نیشانه‌کانی دوا‌ی ته‌قینه‌وه‌ی یه‌کی شوبات، هه‌موو نیشانه‌یه‌کی نه‌و شوینده‌ستانه‌ی که ئه‌مانه به‌جیانی هه‌شتن، شوینده‌ستی که سانیک بوون شاره‌زا به‌م شاره و تا نه‌ندازه‌یه‌کی زۆر به‌ناوچه جیاوازه‌کانی ئهم ولاته‌ی ئیمه. نه‌و ریژه‌یه‌ی که ره‌سته‌ی ته‌قه‌مه‌نی که به‌کاریان ده‌هینا، ریژه‌یه‌ک نه‌بوو ئیمه بلیین له‌ده‌ره‌وه‌ی دئ، چونکه تقو نه‌گه‌ر له‌ده‌ره‌وه‌ی سنووری کوردستان که لویه‌لی ته‌قینه‌وه‌ به‌ینی، ده‌توانی هه‌رجاره‌ی برپکی زۆر که‌م به‌ینی و نه‌وه‌ش له‌ ماوه‌یه‌کی دو‌رودریژدا. راسته ئه‌وان سه‌رده‌می لیدان و په‌مانی به‌عسییه‌کان، (که زۆریه‌ی هیژه‌کانی ئیمه سه‌رقالی فرکان فرکانی سه‌یاره و تالانکردن بوون له‌ موسڵ و که‌رکوک و به‌غدا)، به‌هه‌لیکی زی‌ترین زانیوه و به‌ئاره‌زووی خۆیان ولاتیان پرکردوه له ته‌قه‌مه‌نی، به‌لام نه‌و بره‌ی ئه‌وان له ته‌قینه‌وه‌کانیاندا به‌کاریانده‌هینا و پێیانوه‌ گیران، نه‌و شوینده‌ستانه‌ی جیانی ده‌هه‌شتن، نه‌و شوینانه‌ی بۆ ته‌قاندنه‌وه‌ ده‌ستنیشانیان ده‌کردن، هه‌ر هه‌موویان به‌لگه‌ی نه‌وه‌یان به‌ده‌سته‌وه‌دا که ئه‌وانه خه‌لکی ئهم ولاته‌ن، خه‌لکی ئه‌مشاره‌ن، هاو‌زمانی ئیمه‌ن و برای ئیمه‌ن. له‌واقیعه‌دا که‌سمان ناتوانین بلیین ئه‌وان برا و هاو‌زمانی ئیمه‌ن نین، نه‌گه‌ر چه‌مکی (برایه‌تی) به‌دیوێکدا چه‌مکی کۆمه‌لگایه‌کی خه‌له‌کی بیت، نه‌و شیخ و گروپه‌که‌ی برا و نه‌ندامی خه‌له‌که‌ی ئیمه‌ن. به‌لام به‌پێی لۆژیکی خه‌یلا‌یه‌تی باشیه‌که‌ی له‌وه‌دایه که هه‌م بکوژ و هه‌م قونده‌ر له‌خۆمان و بێگانه ئه‌مه‌ی له‌گه‌ڵ نه‌کردوین..

له‌لایه‌کی‌تره‌وه، ناتوانین هه‌موو نه‌و توندوتیژیانه‌ی له‌کۆمه‌لگای کوردی و له‌میژووی کورددا روویانداوه بکه‌ین به‌پێشه‌زمینه‌ بۆ دروستبوونی نه‌وانه، توندوتیژی و شه‌پانه‌یه‌ت به‌شیکه‌ له‌ ته‌بعی مرۆڤ و ئاژه‌ڵ و سروشت و له‌قوناغی ژیا‌نی کۆمه‌لگاکاندا له‌ناو په‌یوه‌ندییه‌کان و کاره‌ساته سروشتیه‌کانه‌وه دروسته‌بیت. به‌لام

تیرۆر ته نیا کاری مروفگه لیکه که به پپی پلانیکی تایبته و به بهرنامه، ده سته ده خه نه
 ناو هه موو هاوسه نگییه کی پێژهیی و ئاسوده ییه کی کاتیانه ی کۆمه لگا کانه وه. بۆیه ش
 ده لیم هاوسه نگی پێژهیی و ئاسوده یی کاتی، چونکه له جیهاندا هیچ کۆمه لگایه کی
 هاوسه نگ و ئاسوده ی په هاما نیه. گروپی ده سته گه مه ی شیخ زانا تیرۆریستن
 به مانایه کی جیاواز: کۆمه لگای ئیمه به درێژی میژوویه کی زۆر، به تایبته تی هه ر له
 نه ماره ته کانه وه، به ده ر و خالی نه بووه له شیوازه کانی توندوتیژی، هه تا ده گاته
 سه رده می شیخ مه حمودی هه فید، کۆماری مه هاباد، ئاگری داغ، سمکۆی شکاک،
 به که می جیاوازییه وه سه رده می بارزانی به تایبته تی سه باره ت به قه دهغه کردنی راوی
 ئاژه له کیویه کان، نه مجا سه رده می هه ردو شوێشی چه کداری و پزگاریخوازی نوێ،
 هه تا ده گاته سالانی شه پی ناوخی و سالانی دواي راپه پین و ئاشتبوونه وه و
 یه که سته وه ی هه ردو ئیداره، نیشته جیکردنه وه ی ئاواره کان له سلیمانی و هه ولێر،
 داگیرکردنی زه ویوزار و خانووه کانیان، پاشان ئه و جوړه ی تیرۆر که من ناومناوه
 (تیرۆری شاراوه)، که زیاتر له ناو په یوه ندییه ئیدارییه کانی ئه م پازده ساله ی دوايیدا
 پیاده ده کری، هه موو نه مانه به بی توندوتیژی مه یسه ر نه بوون و نابن. توندوتیژی
 به شیکی سه ره کی بووه له پیکهاته ی کۆمه لگای ئیمه، مروفی ئیمه به ر له هه ر شتی که
 مروفیکی توندوتیژه، ئه مه ش به و مانایه نییه کۆمه لگای ئیمه خالییه له هه موو
 لیبۆرده ییه ک، به لام له راستیدا زۆر ئاسانه تۆ له ناو ئه م میژووه دا داهێنان له
 توندوتیژیدا بکه ی. چونکه به شیک له جهسته ی تۆ راها تووه له سه ر توندوتیژی و ئه م
 وزیه له هابیتۆس و خووی جهسته یی ئیمه دا به سروشتی بووه. هه ر له بڕینه وه ی
 دره خته وه تا کوشتنی بۆق و قرژال و چۆله که و سزادانی هه موو ئه و ئاژه لانه ی وه ک
 که ر و هیستر و مانگا و بز و مه ر، که پیش هاتنی کورد بۆ ئه م ناوچه یه لیڤه بوون و
 له ده ورو به رمانن، قوربانی ئه م توندوتیژییه ن. له به رامبه ر ئه مه شدا ئیمه به درێژی
 میژوو، هه تا سه رده می (نالی)، (شیخ پهزا) و (په شید نه جیب) و تا (مه حمود زامدار)
 و (شیڤزاد هه سه ن)، هیچ پرسیا ریکمان نییه سه باره ت به نا توندوتیژی و له سه ر
 ئه وه ی بۆچی ئه و ئاژه ل و دره ختانه سزا ده درین و ده کوژین. بۆ بیچوه په شیه یه ک

دیتە مائمانەو، بەر لەوێ بمانەوێ هەر شتیکی دیکە ی لێ بکەین، دەمانەوێ
 بیکوژین.. لە سەردەمی شۆرشێ چە کداریدا چەندە فیشە کمان ناوێ بە دووژمنەو
 ئەوێ نەندەش تەقە لە ئاژەلێ کێوی، مارمێلکە و کۆترە باریکە و کەو و سوێسکە و
 کێسەل و حاجی لە قەلق و ماسیخۆرە کراوێ. ئێمە ماسی بە (قۆمبەلە) و (T.N.T) پراو
 دەکەین. (لووغم) بۆ پێوی و دەلەک و چاڵوو دەنێنەو. ئێمە (شێرە) سەگ
 کوژین) و بە یانیان زوو بە سەر شەقامی دەرەکی سلێمانی تاسلۆجە و سەدەتری
 هەولێردا برۆ بزانە نیشانە ی چ مڕۆڤگەلێ بە جێماوێ و چ قەسابخانە یە کە هەلخراوێ بۆ
 بۆ سەگ و پشیلە کە تەنیا گوناھیان ئەوێ بە لەم بەری شەقامە پێوێ بپەرنەو بۆ
 ئەوێر! ئەم مڕۆڤانە ی ئەو تاوانانە دەکەن هەر ئەوانەن کە خۆیان بە خۆدا پەرست و
 مسوڵمان و کوردی راستەقینە دادەنێن و هەر ئەوانەشن کە لە چێشتخانەکاندا، بە
 چوار شیش کە باب و قۆزی و لاتە پاف تێر ناخۆن. لە بیرت نەچێ کە لە هیچ شوێنێکی
 دنیا دا وە کێوێ ناو چێشتخانەکانی ئێمە، بەرماوێ نامیێتەو. گەورەترین تاوان و
 توندوتیژی ئێمە لە وەزارەتی تەندروستی و قەسابخانەکان و چێشتخانەکانەو
 بەرامبەر بە سامانی ئاژەل و بالندەکان دەستپێدەکات. *لە دوا ی بە عەسییەکان،*
نەبوونی سیاسەتێک بۆ خواردن گەورەترین دووژمنی ئێمە یە. برادەر، ئێمە لە
 قوتابخانە دا یە ک دێر لە سەر ناتوندوتیژی و لێبووردەیی ناخوینین. توندوتیژی
 لە کۆمەلگای ئێمە دا نەبۆتە پرسیار، پۆشنبیریە کمان نەبوو کە بەرپەرچی
 توندوتیژی بداتەو و ناتوندوتیژی لەم کۆمەلگایە دا پەواج پێبدات. بەلام ئەو
 توندوتیژی و تیرووری گروپی شیخ زانا، جوړیکە لە توندوتیژی تایبەت، دەتوانین
 بلێین ئەگەر توندوتیژیەکی سروشتی لە لای مڕۆڤ و لە کۆمەلگاکاندا هەبێ، ئەو
 توندوتیژیە کە گروپی شیخ زانا و هاو شیوەکانی بەرەمیان هێناو، بە تەنیا
 سروشتی نییە، هێندە ی ئەوێ توندوتیژیەکی بەرنامە بۆ دارپێژاوی عەقڵانییە و لە
 پشتییبەو نابووریەکی گەورە هەیه، پارەیهکی زۆر هەیه، سیستەمیکی ئیدارەکردن
 هەیه، کۆمەلێک پەییوەندی هەیه، ئاسانکاری هەیه، و لە سەر هەموو ئەمانەشەو
 پرۆسە یە کە هەیه بۆ بە ئایدیۆلۆژیکردنی ئاین و بەکارهێنانی.. هەموو ئەمانە پێگەمان

لیدەگرن که بلّین: ئەمجۆره لە توندوتیژی و تیرۆر درێژکراوەی ئەو توندوتیژیە که لە کۆمەلگای ئێمەدا هەبوو، راستە لە کۆمەلگای ئێمەدا توندوتیژی هەیه، بەلام ئەم توندوتیژیە شیخ زانا بەرجەستە کرد و لەمەدا تەلەفزیۆن بۆی نومایشکرد، تەواو جیاوازه بە لە بەرچاوترینی هەموو ئەو پەيوەندیانەی که شیخ لەگەڵ کهسانیکدا هەیبوو و پێناسە ی ئەو توندوتیژیە تەواو دەکەن، که بەداخەو بەشیکی زۆر که میان تا ئێستا بۆ ئێمە ناشکرا بوو. گروپی شیخ زانا لە کۆمەلگایە کدا سەری هەلداوه که بۆخۆی گیرۆدە بوو لە ناو توندوتیژیدا بەهۆی ململانێی هێزه سیاسیهکانهوه، بەهۆی کرانهوهی سنوورهکان بۆ دەستی بیگانه و دزهکردنیان بهناو ئەو درز و بۆشاییە که لەکات و لەپیش و لەپاش شەری ناوخوازی و پرۆسە ی ئاشتبوونهوشدا دەرگا ئەمنیهکانی ئێمەیان بەخۆیانەوه سەرقالکەردبوو. ئەوهندە ی ئەو دەرگایانە هەولیاندا لە هەولێر و سلێمانی بەدوای ئەوێ که ئەوان پێدەهێن (جەلالی و مەلایی) دا بگەڕێن، ئەوهندە هەولیان نەدا، بزائن دەستی بیگانه چۆن مروۆفی کورد دەرکێ و بەکاری دەهێنێ و هێلانە ی خۆی لەناو کۆمەلگای ئێمە چێدەکا.

★ گووت لە پشتیهوه بهئایدیۆلۆژیکردنی ئاین ههیه، ئایا ئەو کردەوانە ی ئەو گروپە لە ئاییندا جیگای دەبێتەوه؟

- ئاین، بەتایبەتی ئایینی ئیسلام لە توندوتیژی بەدەر نییه، ئایینی ئیسلام چ لە دەقه ئاینیهکاندا، چ لە میژووی ئەم ئایینه خۆیدا، هەر لەسەر دەمی خەلافەتەوه میژووی ئیسلام میژوویه که خالی نەبووه لە توندوتیژی و لە نواندنی یان دروستکردنی جۆریک لەتوقین و ترس. بەلام (گوتاری) ئەم ئایینه لە هەموو کاتیکدا ئیشی لەسەر ئەم پەهەندە نەکردوو. سەر دەمی ئیسپانیا و پیکەوه ژیا نی مسوڵمانان و مەسیحیی و ئەوانیتر بۆ ماوهی سیسەدسال، نمونە ی پەهەندی ئارامیی و لیبوردەیی ئایینی ئیسلامە. کهواتە کۆی میژووی ئەم ئایینه هەموو کات ئامانجی ئەم ئایینه نەبووه. ئاین هەمیشە ئامانجی خۆی لە دروستکردنی توندوتیژیدا سەقامگیر نەکردوو، ئاین پەيامێکی هەیه که دەیهوێ پیکههستنیک لە نیوان تاکه برپادار و یەزداندا دروست بکات. ئەمە پەيامی سەرەکی زۆربە ی ئایینهکانە، دەرکێ ئەم پەيامە بەهۆی

كه سانئكه وه كه هم يه زدان به گرنه وهرده گرن و هم مرقۇ، تهفسيرئكى نهرم و
 نيانى بۇ بكرئ و ئايين ببيتته دروستكهرى سهكويهك بۇ ناساندنى يه زدان به مرقۇ و بۇ
 نه وهى مرقۇ بتوانئ له يه زدانى خوى نزيكبيتته وه. له لاي حه لاج و ئيين عهره بى و
 مه حوى و مه وله وى خومان، نه م پره هندهى ئايين ده ناسينه وه، نه گهرچى له لاي نه
 هاوسه رده مه كانى خويانه وه به شيوهى جوراوجوريش سزا ده درين. به لام نه گهر نه م
 په يامه ئاينيه كه وته ده ست كه سانئك، يان زه مينه و زه مان نه و بوارهى پره خساند
 خه لكانيك بتوان ئايين به كار بهيئن به و شيوهيهى بۇخويان ده يانه ويئ، نه وه چ مهرج
 نييه ئايين بيتته پيخكهرى په يوه ندىي نيوان مرقى برودار و يه زدان. له وكاته دا ده كرئ
 ئايين بكرئته ئامرازئك، بكرئته ئايدىولوزيا و مه رامئكى تايهت كه به دهرنه بئ له
 ميزاجى شه خسيى نه و كه سانه و به كارى بهيئن بۇ نه و ئامانجهى كه خويان هه يانه.
 نه مه نه و دۇخى قهيرانه يه كه ئايين تييده كه ويئ و تيايدا هيئندهى نه وهى ئايين له
 هه ولى نه وه دايه مرقى برودار دروستبكات، مرقۇ هه لده ستئ ئايين له سوودى
 بيروپراكانى خوى به كار ده هيئئ و له نه نجامى نه مه شه وه هم خوى و هم خوداى
 بيرده چيئته وه. ئيمه ئيستا له سه رده ميكي وه هادا ده ژين. به لايكه مه وه شيخ زانا و
 هه ندى له مه لاکانى هه وليژ نه وه يان سه لماند. بويه ده بيت ئيمه پرسيار بكه ين، ئايا
 بويى له سه رده مانئكدا كه له هه موو سه نته ره كانى جيهانى ئيسلامدا، له قورتوبه وه
 بۇ هيندستان و له بوخاراوه بۇ شاره زوور و دينه وهر و به خدا و كوفه و حه به شه، سه ر
 مزكه وتت نييه، وه لئ به هه زاران مسولمان و عاريف و سوفاى و ارافه كار و شاعيرى
 كه ورهى مسولمانت هه يه، كه چى له هه وليژئكدا كه به ته نيا سئ سه ر و نه وه نده
 مزكه وتت دروستكرده وه، جكه له كه سانئك كه به ناوى ئايينه وه قيژه قهيزيانه به سه ر
 نه و خه لكه هه ژاره وه، به ده كمه ن گوئت له ده نكى برودارانى راسته قينه ده بيت. بويه
 سه رده مى ئيمه سه رده مى ئيسلام نييه وهك ئايين، به لكو سه رده مى ئيسلامسته كانه
 و نه مانيش په يوه ندىي نيوان بروداران و يه زدان يان به جورئ شيواندوه، مرقۇ ناتوانئ
 جياوازي نيوان مزكه وت وهك شويئى ته قيبه و عبيادهت و مزكه وت وهك مه عسكه رى
 په روه رده كردنى مرقۇكوژان بكات. به تيچوونى په يوه ندىي نيوان بروداران و يه زدان

و له بیرکردنی یه زدان له لایه ن مرؤفه وه، تیرۆریست و شه پانییه کان ده توانن ژیا نی
 هاویه ش بشیوینن. بۆیه ناکرئ ئایین وهك ئایین تاوانبار بکهین، به لام له شوینیکدا
 ئاینده ره کان، برپواده ره کان و ئه هلی مزگه وت و عیبادهت، مه سئولیه تیکیان هاتۆته
 سه رشان: شیخ زانا به رله وهی چه قو به ملی کوپه گه نجیکی گوله به رۆژه فروشه دا
 بهینئ، پرسته یه کی ئایینی پی ته لقین ده کا که بریتییه له پرستی شایه تمانه تیان، واته
 ئه و پرسته یه ی که په یمانی ناخ و نیه تمه ندی مرؤفه به یه زدان پاده گه یه نئ: (أشهد):
 به هوی پیتی ئه لیفه که یه وه که له قوولا ییرا گو ده کرئ و هه ناسه ی پۆح له گه ل خوی
 ده هینیته ده ری و ده یکه ته په یژه یه ک بۆ سه رکه وتن و گه یاندنی ده نگه ی خوی بۆ لای
 په روه ردگار، هه م ده نگه ناخه و هه م ئاماده یی بیواسیته ی تاکه که سه ی برپواده ره
 له به رامبه ره زداندا. مسو لمان به هوی ئه م له ناخه وه هاتنه گو یه یه تی که خوی وهك
 برپوادرێك ده سه لمینئ و خوی ده کاته شه هید به سه ر بوونی یه زدانه وه و یه زدان
 ده هینیته ناو ناخی خۆیه وه. مرؤفی برپوادر هه مان تاکه سه ی خۆپزگار کردوه له
 ئه شکه وتی ئه فلاتوونی که به چاوی دل حه قیقه ت ده بینئ و له شایه تماندا ئه م
 پاستیه به رجه سه ته ده کات: (أشهد أن لا اله الا الله و أشهد أن محمدا رسول الله.) له
 دوا ی به کاره تیانئ شیخ زاناره بۆ ئه م پرسته یه، ئیمه له به رده م ئه و پرسیاره داین: یا
 ئه وه تا ده بی ئیمانداره کانی ئه م ولاته بیسه لمینن ئه م پرسته یه په یوه ندی به ئایینی
 ئیسلامه وه نییه، یان ئه وه تا ده بی په یمانمان پی بده ن که جاریکی دیکه رێگه به هیچ
 که سێک، یان تیرۆریستیک نه ده ن ئه و پرسته یه به کار بهینئ و له دوا ی به کاره تیا که شه ی
 خه لکمان بۆ سه ربهر پی. بۆیه ئالیره دا برپوادرانی ئه م ولاته به رپرسیارییه کی گه وریان
 که وتۆته سه رشان، ئه وان ئه گه ر برپوایان به وشه هاده یه هیه، ده بی ئه و شه هاده یه
 له و گونا هه پاکبکه نه وه که شیخ زانا له سایه یدا کردی. ئه گه ر ئه مه به گرنه نه گرن و
 گو ئی نه ده ن به وه ی هه ر که سێ چۆن به یو ئی ئه م شه هاده یه به کارینئ، مانای وایه
 ده رگایان ئاوه لا کرد بۆ ئه وه ی ئه م کۆمه لگایه ببیته کۆمه لگایه کی شیخ زانایی و هه ر
 که سێ بتوانئ هه ر په یامیکی ئایینی به و جۆره ی که خوی ده یه وئ و له به رژه وه ندی
 مه رامه کانیتی رافه بکات و به ناوی ئایینه وه ته وجیه ی بکات. هیچمان ئینکاری ئه وه

ناکهین که شیخ زانا ده لئی من موسلمانم، به لام نه وهی ده بی له لایه نیمانداران و
 نه وانهی که پاکانه بو نه م تاوانانه ده کهن و بهرگری له ناین ده کهن، پیمان بلین
 راسته نه م پسته، پستهی ناینه، به لام لیره دا ناین تاوانبار نییه به قه ده ر نه وهی
 شیخ زانایه ک، یا گروپیک، یان که سانی که له دروستکردنی گروپی شیخ زانادا
 ده ستیان هه بووه، له خراب به کارهیتانیدا تاوانبارن. چیدی ناکرئ مسولمان بین و له
 ناست نه م شیواندنه گه وره یی شیخ زانادا بو پستهی شه هاده ت بیه لوئست بین.
 شیخ زانا به هه موو مانایه ک په روه رده بووی ناو سیستهمی ناینی نه م ولاته یه، یان
 په روه رده ی ناراسته یه کی زور توند په وه له په روه رده ی ناینی نه م ولاته دا، که له
 مرگه وته کانه وه سه رچاوه ده گری. بویه نه وه هه لوئستیکی نه خلای و مهبده نیه،
 ده بی پروادارانی نه م ولاته بهرگری له و پسته یه بکه ن، چونکه له دوا ی گۆکردنی نه و
 پسته یه قه تلئ مرقفیک پوویدا و له گه لیدا هه موو نه فسی مرقفایه تی به کوشه ت چوو.
 ناکرئ له مه ودوا مسولمان شایه تمان بهیئت و نه م قه تلئ ی بیرچیته وه. نایا نییه
 بیانوو بو نه و قه تلئ ده هینینه وه که قه تلئ کی خراپه، یاخود بهرگری له و پسته یه
 ده کهین که هیچ به ستنه وه یه ک له نیوان نه و پسته یه و نه و کرده وه یه دا نییه. بویه هه ر
 به وه ندنه ناوه ستینه وه که مه لاکان و وه زاره تی نه وقاف له سه رته له فزیون، یاخود
 گروپه ئیسلامیه کان به یاننامه یه کمان بو ده ریکه ن و بلین: نه وه کرده وه یه کی
 تیوریه ستانه یه و په یوه ندیی به ناینی ئیسلامه وه نییه. نه وان ده توانن بلین
 هه لته ستانه وه بو ریژلینان له گیانی شه هیدان و سروودی نیشتیمانی له په رله مان و
 گوینه دانه به ها هاویه شه کان، په یوه ندیی به ئیسلام و شه رعه وه نیه، به لام بو
 پسته یه ک که به هوییه وه مرقف شه هاده ی پیده هینئ، نه م پاساوه ناخوات. پسته یه ک
 که سه رته تای شه هاده تهینانه به ناینی ئیسلام که وتوته خه تره وه، که واته کوی ناین
 له مه ترسیدایه. بویه نه گه ر نه وان نه وه فه راموش بکه ن، واته ده رگیان کرده وه له سه ر
 شیخ زاناکانی دیکه، بو نه وه ی هه میشه بتوانن پسته بیه مایه کانی ناین به کار بهینن
 و له سایهیدا نه و قه تلانه بکه ن.

* جگه لهو پرسته، شتيکی دیکهش ههیه که خه لک پرسپاری لئی ههیه، نهوان ناپینیان کردوته نامرازیک، به لام ئایا ناپین هیج په یوهندییه کی ههیه له گه ل نیربازی و سیکسدا؟

- دیسانه وه میژووی ئیسلام، میژوویه ک نییه تیایدا سیکس قسه ی له سهر نه کرابی، هه لبه ته من پسپۆر نیم له میژووی ئیسلامدا، به لام سهرچاوه گه لیکی زۆرمان هه ن که باس له گوتارگه لیکی زۆر ئاشکرا ده که ن له ئایینی ئیسلامدا سهر به رته به (ههره می جنسی)، (خرۆشانی جنسی)، سنووری نیوان (نیر و می و نیره مووک)، په یوهندی نیوان (نه وه ی پیرۆزه و نه وه ی جنسیه)، سۆزانیتی و خه ته نه و جوتبوون، جیماع و شه ی تانیبوون... له لایه ن موسلمانانه کانه وه قسه گه لیکی زۆر کراوه له سهر سیکس، نه مه به درێژی میژووی ئیسلام تا نه و کاته ی نه م ئایینه ده بیته ئایینیکی زۆر داخراو له سه ده ی هه ژده و نۆزده دا، چونکه پێشتر نه م ئایینه له قوناغی جیاوازا کرا نه وه ی زۆری له و باره یه وه به خۆیه وه بینیه. ههر هه لدان ی نه وه ی که ئیسلام ده یه وی کاری سیکسی پیاویک له گه ل چوار ئافره تیشدا به شهرعی بکا، نه مه بۆ خۆی له نه نجامی نه و ترسه وه بووه که له سیکسکردن له ناو نه م ئاینه دا، هه یه. دوا ی نه وانه ئیمه له میژووی ئیسلامدا که سانیکی وه کو (شیخ نه لنه فزاوی) مان هه یه به خۆی و به کتیبی (الروض العاطر فی نزمه الخاطر)، که له سه ده ی شازده یه می زاینیدا له تونس نویویه تی. له و کتیبه دا نه و وه کو موسلمانیک، وه کو قازییه ک ئیش له سهر ته فسیرکردنیکی پزیشکیانه و ته ندروستانه ی کاری سیکسی ده کا و بۆ نه مه ش سوپاسگوزاری په ره ردگاره: (بسم الله الرحمن الرحيم. الحمدوا لله الذي جعل لذة الكبرى للرجال في فروج النساء وجعلها للنساء في ابور الرجال، فلا یرتاح الفرج الا اذا دخله الا یر ولا الا یر الا بالفرج). به دیویکی تر دا سیکس و توندپه وی په یوهندییه کی زۆریان به یه که وه هه یه، هه موو کاریکی سیکسی خۆی له خۆیدا ئامانجیکی توندپه وانه ی له پشته، سیکس کردن بریتیه له داگیرکردنی جهسته یی نیر بۆ نه ویتر له پێی جوتبوونی جنسیه وه، که نه مه جیاوازه له (نیرۆتیکا)، که بریتیه له به شاربوونی دوو کهس له پێی ته سلیمبوونیان به یه کتر له کاری جوتبووندا.

به راستی په يوه نډيېك هه يه له نيوان نايين و نيربازيدا، وه كڼه وهى له كارى نه م
گروپه دا بينيمان. نه مه ش په يوه نډيې به دوو حاله ته وه هه يه، په كه م شارى هه ولير
وهك شارى كى تاييه تمه ند به دريژاىي ميژووى خوى دابر نه بووه له كرده ي نيربازى،
نيربازى له هه وليردا كولتورويكى دورودريژه. دووهم مه سه له ي سيكسكردن وهكو
گوتم بريتييه له ده سه لا تگرته ده ستى كه سيك به سر كه سيكى ديكه دا له ريگاي
سيكسيه وه. نه مكاره ته نيا نيرينه ده توانى پيى هه ستى و ته نيا نه و به م مانايه
(سيكس) ده كات. نه مه ش حاله تيكه نه وه مان بؤ ده سه لميڼى كه نه و پياوانه ي
دوچارى نه بوونى متمانه ي ته واو به پياو ته ي خويان بوون، ده چنه گه مه يكي
سادوماسوشييه وه، كه تيايدا هم ده توان نازارى نه وانير بدنه و هم بؤ خوشيان
نازار بدرين. ليرده دا نامانجى جوتبوون بريتي نيه له چيژ وه رگرتن، به قه دهر نه وهى
بريتييه له نازار به خشى و نازاردان. وشه ي (سيكسووس) كه له يونانيه وه هاتووه،
ناماژه يه به نه دماى نيرينه. نه دماى نيرينه يى له كوى جهسته دابر ده كرى و ده كرى ته
چه كيك و به كارده هينري بؤ ده سترديژيكرن و سه ركوتكرن و داگيركردنى جهسته ي
نه ووتر. له مكاره دا نيرينه نايه ويى به نه ووتر بگات، نايه ويى په يوه نډيې سؤزگه رايى
قول دروست بگات و (ده سته گه مه) ش ته نيا پيشه كييه كه بؤ داگيركردن و چوونه ناو
نه ووتره وه. له بهر نه وه رؤر ناساييه وه ختيك تو كومه ليك خه لكى ناوات هه يه و نه مانه
بى متمانه ن به خويان، هه موو ريگايه كه به كارده هينن بؤ نه وهى نه و متمانه يه بؤ خويان
بگيرينه وه. شينخ زانا به ناشكرا باسى له وه ده كرد كه نه وان پيوسته (شوجاع) و
(بوير) و (چاونه ترس) بن و ده ستيان له هه موو شت رابيت و چيان پيگوترا وه كخوى
جيبه جيى بكن، چونكه به پيى رافه ي نه و بؤ نايين، مرقى موجهيد پيوسته له
پيناوى خوادا هه موو شتى بگات. ليرده دايه كه رافه يه كى تاييه ت بؤ دين، په يوه نډى له
نيوان سيكس و نايين و نيرايه تيدا دروسته كات. له كاتيكا رافه ي حافزى شيرازى و
مه وله وي تاوه گوزيى و مه نسوورى حلاج و نه وانير په يوه نډيېه كى نه رم له نيوان
نايين و ميڼينه يى و چيژ و توانه وه دا دروسته كات..

* با بیینه سەر بابەتیکى دیکه: زۆربەى ئەندامانى گروپى شیخ زانا دەرچووی زانکۆى سەلاحەددین و یەکیکیان مامۇستایە لەو زانکۆیەدا، بۆچی خەلک لە زانکۆى ئیমেدا دەبیته بکوژ و سەربر؟

- برام، لەبەر ئەوەى زانکۆى ئیمش دروستبووی ناو ئەم کۆمەلگایە، زانکۆى ئیمش لە میژووی خۆیدا بۆ یەک سات نەیتوانی نمونەى کۆمەلگایەکی دیکە بخاتە پیش چاو. زانکۆى ئیمش وەکو سیاسەتی ئیمش هەلگری گوتاریکە هیندەى دەیهوئى کۆمەلگا کۆپی بکاتەو و عەقلیەتە دەستەلاتدەرەکانى کۆمەلگا، لە زانکۆشدا ببنەو و بەدەستەلاتدار، هیندە نایەوئیت عەقڵانیەتیکى دژ و پەخنەیی بەرەم بەیتى. بۆیە ئەم زانکۆیە لە ناھوشیارىیەکی قولداىە بەرامبەر پینگەى خۆى لەم کۆمەلگایەدا. زانکۆیەك كە ناھوشیارە بەرامبەر بە پۆلى خۆى لە کۆمەلگادا، زانکۆیەكە نەك هەر دەست دەخاتە ناو دەستى هیژە تەقلیدی و کۆنەخوازەکانى ئەم ولاتەو، بەلکو خوشى وەك درێژکراوێەکی ئەو هیژانە دەبینى. ئەمە جگە لەوەى گرنگیەکی زۆریش دەدا بە دروستکردنەوێەى هەموو ئەو سەنتەرە کۆنەخازانەى لەکۆمەلگادا هەن. زانکۆ هیچ وەختیک بوئیری ئەوەى نەبوو سەتاییکی دیکەى ژيان بۆ کۆمەلگای کوردی پیشکەش بکا. وەختى لە زانکۆیەدا بەدریژایی چەندین سال هیچ تازەبوونەوێەکی مەنەجى و زانستى روو نادات، وەختیک ئەو پێوەرانەى كە لە رێگایەو مامۇستا و قوتابى وەرەگیرىن، پێوەرى لە سەدا سەد زانستى نین، وەختیک زانکۆ دەبیته مزگەوتیکى دیکە، وەختیک بەشەکانى وەك عەرەبى و دیراساتى ئیسلامى دەبنە ئەو بەشانەى كە تییدا مەملانئى ئایدیۆلۆژى و ئایینی جینگەى مەملانئى زانستى دەگریتهو، کاتیک پەيوەندیەکان لە پەيوەندى زانستیهو دەبنە پەيوەندى ئایدیۆلۆژى و ئایینی وەتە، بێگومان ئەم زانکۆیە زەمینەسازىیەکی باش دەکا بۆ بەرەمەپێنانەوێەى توندپەروى. بۆیە هەر وەك چۆن پێویستە حیزبەکانى ئیمش، لەپیش هەموویانەو پارتى و یەکیتى، ئیدارەى حکومەت، حیزبەکانى دەرەوێەى ئۆپۆزیسیون، ئەهلى مزگەوت، پۆشنیران، دەزگای ئاسایش و ناوخۆ و پاگەیانندنەکان لە دواى ئەم کارەساتەو بە خۆیاندا بچنەو، ئاواش زانکۆ ناتوانى بەبێ پێداچوونەو و

چاؤگىرپانەو ەبە ھۆيانەى كە بۆچى زانكۆ لە پېشكەشكردنى ئەم دياردەيەدا دەستى ھەبوو، بەردەوامىيەى لەوھى ھەر ستايشى خۆى بكا و سويند بە قوتابىەكانى بخوات بەبى ئەوھى چاودىرىي و لىيچىنەوھى ھەبى لەسەر ئەو بەلەين وەرگرتنە. ئەمپۆ چەندە لايەنى دىنى، سياسى و ئىدارە و دەرگاكانى راگەياندن لەقوپاويكدا گىريان خواردوو، كە شىخ زانا و گروپەكەى بۆى دروستكردوون و پىويستە لەپىي پىداچوونەوھەكى پەخنىيانە بەكۆى پەيوەندىيەكانياندا خۆيانى لىپزگار بكەن، ئاواش زانكۆ لە ھەمان قوپاودايە و پىويستە پىداچوونەوھەكى خۆى بكات. ئەمپۆ زۆر پىويست بوو، زانكۆ دەستپېشخەرى بكات بۆ دامەزراندنى سەنتەرىكى تويژىنەوھە داواى كۆى ئەو دۆكيۆمەنتانەى گروپىي شىخ زانا و گروپە توندپەرەوھەكانىتر بكات و تويژىنەوھەيان لەسەر بكات. بەتايبەتى لە بەشى ميژوو، كۆمەلناسى، پەرەردەى دەروونشيكارى. گرنگە بەشى ميژوو لەمەودا چەندىن باسى ماستەر و دكتوراى خۆى لەسەر ميژووى توندپەرەوى لە ناو ميژووى سياسىي كوردا، پېشكەش بكا، دىراسەيان بكات و ھۆكارەكانى دروستبوونى و شىوازەكانى توندپەرەوى لەم كۆمەلگايەدا پوونبكاتەوھە. پىويستە بەشى ميژوو ئەو بىرۆكەيە توور ھەللات كە ھزىي ميژووىي و زانستى ميژووى لە ولاتى ئىمەدا بەخۆيەوھە گىرداوە و ئەويش ئەوھە كە دەلى: گوايە تەنيا ئەو شتە ميژووھە، كە پەنجاسال و پتر كاتى بەسەردا تىپەپيوھە. شىخ زانا ميژووى ھەنووكەى ئىمەيە و پىويستە لە زەمىنەى دروستبوونى تىبگەين و ئەمەش كارى پسۆرانى ميژووھە. گرنگە بەشى كۆمەلناسى لەو خەوھە دۆگماييەى خۆى بىدار بىتەوھە و چىدى بە (مەعريفەى كەمپوتى)يەوھە پووبەپووى گروپىي تاوانباران نەبىتەوھە، كە گوايە ھەردەم لەناو ھەزاران و نەخويندەواراندا پىژەى تاوان زىاترە. پىويستە ئەم بەشە بەوردى دىراسەى كۆمەلەى دياردە و پەيوەندى بكات كە لە كۆمەلگادا پەواجيان ھەيە و جگە لەتوندوتىژى و تۆقين زىاتر ناتوانن ھىچ شتىكى دىكە بەرھەم بەيەنن. لەمەودا بەشى كۆمەلناسى ئەگەر بەرنامەى نەبىت بۆ تويژىنەوھەى ھالەت و ژيانى ھەريەك لە شىخ زانا، وەستا فاريق، ئەژى، مەريوان و كارزان و ھەوانىتر، بەماناى ئەوھەيە وەك بەشىكى زانستى لەسەردەمەكەى خۆى

دواکه وتووه. ئه وه کاری به شی دهروونزانیه که تاکو چهند سالی دیراسهی که سایه تی و شوناسی هه ریه که له و تیرۆریستانه بکات. به هه مان شیوه پتویست بوو وه زاره تی پهروه ده زۆر به جدی له سه ره ئه و مهنه جی خویندن و شیوازی وانه گوته وه و په یوه ندیی نیوان مامۆستا و قوتابی، بوه ستابایه، که جگه له توپه کردن و ترساندن و تۆله کردن وه و دوا جار که سانی وه که شیخ زانا شتیکی دیکه به ره م ناهینئ. شیخ زانا و گروپه که ی هه ره ته نیا زانکو به ره می نه هینان، شیخ زانا له یه کی سه ره تاییه وه نه چوو به یه کی زانکو بۆ ئه وه ی بره وانامهی هه نده سه بینئ، شیخ زانا له ناو خانه واده یه کی کوردی و له تویتیکی پیگه دیاری کۆمه لایه تییه وه، سه ریه لدا وه و به زنجیره یه که پرۆسه دا تپه پروه که سیسته می کۆمه لایه تی و پهروه ده یی ئیمه لیی بهرپر سیاره. بۆیه زانکۆش وه که دوا قوناغیک که بره وانامهی به مانه به خشیووه، پتویستی به چاو گێرانه وه یه کی جدی هه یه به خۆیدا.

★ له ناو هه ندیک له کۆلیژمکانی زانکۆدا، مزگه وتی بجووک هه یه، ئه مه چۆن لیکه مده یه وه، نایا بۆچی زانکۆ مزگه وت له ناو کۆلیژدا دروست ده کا؟

— هه لبه ت دیار ده ی مزگه وت دروست کردن له ناو زانکۆدا، دیار ده یه کی ته واو خۆر هه لاتی و کوردستانیانه یه. له جیهاندا زانکۆ و که نیسه، زانکۆ و په رستگا و تیمپل، که ده بنه زانکۆ و مزگه وت له لای ئیمه، دوو دامه زراوه ی جیاوازن. دوو جیهانیینی و دوو مهنه جی جیاوازی پهروه ده کردنیشیان هه یه: زانکۆ شویتنیکه بۆ کۆکردنه وه ی ئه و که سانه ی که به دوا ی زانیندا ده گه پین، یان زانین ئامانجی یه که می زانکۆیه تا به پیتی هه ندئ دیسیپلینی عه قلانی که هه ره له سه وده کانی ناوه راس ته وه مشتومریان له سه ره، فیزی قوتابیه کانی خۆی بکات. له کاتی که مزگه وت پینکخه ری په یوه ندیی تاکه که سه به یه زدان وه به هۆی (بره وا) وه و ئه و پینمایانه ی پتویسته تاکه که س بیزانی له سه ره ئه و نایینه ی بره وا ی پته تیا وه. خالکی دی، که به لای منه وه زۆر جه وه ریه ئه وه یه که ئاین له ناو زانکۆی ئیمه دا وه که ماده یه که بۆ زانست

پشتگیری کراو کۆنفرانسیسی له سەرگیرا، به ناگادارییونی هه موو لایه نه په یوه ندیداره کان، به پاگه یاندن و وهزارهتی ناوخۆ و وهزارهتی پهروه ده وه له و کۆنفرانسه دا ئاماده بوون. پرۆژه که به باشی په سه ندرکا و بریاردا به رز بکریته وه بۆ سه رۆکایه تی حکومت. ئه وه نده ی بزانه له و کاته وه به په سمیی ناگادار نه کراینه وه که ئه و پرۆژه یه چاره نووسی به چی گه یشتوو. ته نیا شتی که ئیمه له پرۆژه که دا باسمان نه کردبوو، به ئیلهام وه رگرتن له پرۆژه که کرا، بریتی بوو له خه نده قی که به ده وری شاری هه ولێردا، که ئیمه به هه یچ شیوه یه ک باسی ئه وه مان نه کردبوو. بۆچی به ته نگ ئه و پرۆژه یه و پرۆژه ی هاوشیوه ی دیکه ی نه هاتن، ئه مه بۆ من پرسیاریکه . به لام ئیستا ئیمه زۆر شتمان بۆ روون ده بیته وه و تیده گه ین ده بوو ئه م جوړه پرۆژه نه فه رامۆش بکرین، چونکه ئه م پرۆژه نه داویان ده کرد که ده زگاکانی ئاسایش به به شداری پیکردنی هاوولاتیان بتوانن پیداجوونه وه یه که به به رنامه ی کاری خۆیاندا بکه ن. ئیمه چه ندین پێشنیاری کۆنکرتییمان خستبووه پوو: ئیمه شیلگیرانه داوی ئه وه مان کردبوو پێویسته متمان له نێوان خه لک و ده زگاکانی ئاسایش دروست ببی، ئه ویش به هۆی به شداری پیکردنی خه لکه وه، ئه مه نه کرا. ئیمه داوی ئه وه مان کردبوو ئه و شورا به ندرکدن شار و کردنی به قه لایه کی داخراو پێویسته کۆتایی پی بیت، به لام بۆ ئه مه ده بوو کارگه ی ئه و دیوار دروستکردنه ئیفلاس بکات! بۆیه ئه وه ی کرا بریتی بوو له په نگکردنی ئه و دیواره چیمه نتۆییانه. ئیمه داوی که مکردنه وه ی ئه و هه موو پرسگانه ی ناوشارمان کردبوو که هه م قه له بالقی دروستده که ن، هه م ئه و متمانیه ی که پێویسته له نێوان هاوولاتیان و لایه نه به رپرسه کانه هه بی، که م ده که نه وه. ئه وانه زیادیان کرد و توندوتیژی ئه وانه بۆ سه ر خه لک زیادی کرد، ئه مه ش هه مووی بووه هۆی ئه وه ی که خه لک له به ته نگه وه چوونی ده زگای ئاسایشدا، به دانپێدانانی ئه و ده زگایانه خۆیان، هاوکارییه کی ئه و تۆی نه که ن.

★ رێوشوێنه کانی که ده زگای ئاسایش له ماوه ی چه ند سالی رابردوو گرتوو یانه ته بهر، چ کاریگه ریه کی له سه ر که مکردنه وه ی ئه و دیاردمیه دا هه بووه؟

- به بپوای من پړوشوینه کانی ئاسایش گرتیږه بهر نه یان توانی بینه هوۍ نه وهی که خه لک هم مه سه له یه، به مه سه له ی خوی بزانی. نه مه کیښه یه کی زور گه وره یه تا هم ساته وه خته. بویه زور گرنگه نه و پړوشوینه بگورپښ، پښوېسته نه م شپواری مامه له کړنه له گه ل خه لک بگورپښ، وچاکه نه م سرده می باوه شینکړنه کوتایی بیت و سرده می قسه کړدن و گپړانه وهی متمانه ده ستپکات. ئیستا هاوکیښه که بووه به وهی که هه موو خه لک تاوانبار و نه م جوړه وه ستاندنهی له سر جاده بو نه وهی به یرت بینیته وه تو تاوانباری و من ناگام لیته. به لام نه م خالی پشکینانه ی ناوشار جگه له هه لگفاندنی دهر وونی خه لکی و خومان دوو کړدنیا، ده سکه وتیکی نه وتویان نه بووه. نه گه به رده و امیش بن دلنایم له وه زیاتر هیچ نه نجامیکی نابې، جا بویه ئاسایش پښوېسته به خویدا بجیته وه، نه م رووداوه رووداویک نه بوو ئاسایش دروستی کړدې، نه مه گه نجیکی قوریانی به هوۍ پښکه وتیکه وه، یان هر حیکایه تیکی تره وه که ئیمه راستیه که یمان نه زانیوه، خوی له ده سته پرهشی شیخ زانا و گروپه که ی رزگار کړد. ئیستا مه سه له که بوته نه وهی که نه مه ده سکه وتیکی گه وره ی ئاسایشه، ئیمه له مه و دوا ده بې به وه ده ستپیکه یین و بلین: ده ستان خوش و سه لامه ت بن بو نه و کاره ی کړدتان. کاکه گیان هه زار جار ده ستان خوش و نه و ده سکه و ته بو ئیوه، به لام چوڼ ئیشی له سر ده که ی، چوڼ له پښی نه و ده سکه و ته وه متمانه ی خه لک بو خوت ده گپږته وه. تو کیښه ی گه وره ت هیه، داوای هاوکاری بکه، که س دوژمنت نییه، هه مووی هاوکاریت ده که ن، به مه رجی تو له و قه لای خو به هه موو شترانی و داپړانه ت له خه لک، بینیته خواره وه.

★ له وتاریکی (دنیای شته بچو و که گاندا) باسی پوښی ته له هفریوڼ ده که یت له بهر هه مه ینانی زه بر و زمنگدا. نایا به له بهر چا و گرتنی نومایشه کانی گرووپی شیخ زانا، پاش سیازده سال له نووسینی نه و وتاره، چوڼ پوښی ته له هفریوڼ هه لده سه نگیڼی؟

- نه مه بو من راستیه کی دهر دنا که .. پیشاندانی نه و دیمه نانه له که نالیکي په سمیه وه، به بې پښبینی کړدن د وورترین دهره نه نجامه جوړ به جوړه کانی و ته نیا

له بهر نه وهی گوايه ئه م تيرۆريستانه (وهك خۆيان) به خهك بناسيڼن، نه خلاقى
پاگه ياندنى خسته قوناغيكى ديكه وه. نه مكاره واى كرد كه تيښگهين به پاستى
ته له فزيون وهكو ژان بډريار گوتويه تى (دښوئى شه پانيه) و نه گهر نه توانرئ به
دروستى به كار بهيڼرئ، نه وه زياتر له هر ميديا يه كى دى ده توانيت له كومه لگادا
توندوتيزئ و زه بروهنگ بهرهم بهيڼئ و وهك شتيكى سروشتى نمايشى دهكات.
ئه م مه ترسيه مان پيش زياتر له دوازه سال هه ستيځكردبوو، به تايبه تى كه دواى
پا په رين بينيمان شه پوليك هاتنى بهرهم ته كنكيه كان بۆ كوردستان بهرپوهيه
به بئ نه وهى تيښگه يشتن و لوژيكيك هه بيت بۆ چوڻيتى سوود وهرگرتن له و ته كنيكانه.
ئي مه نه وكاته به لگه مان خسته ږوو، كه چوڻ ته له فزيون ده توانيت ږوليكي نيځه تيف
بگيږئ و ده ستيځخه رى بكات له بهرهمه ينانى توندږه وى و ئاساى كردنه وهى
زه بروهنگ و قوولكردنه وهى ناكوكيه كانى ناو كومه لگادا. له ئيستاشدا ئه م ږووداوه
چه نده ږووداوئى سياسى، كومه لايه تى، ئاييڼى و نه خلاقى و ويژدانيه، نه وه نده ش
كاره ساته له جيهانى ميديا و پاگه ياندنى كورديدا. ههروه ها پيشاندانى ئه م ديمه نانه
ناشكرائى كرد كه هه رچه نده پاگه ياندنى ئيمه له ږووى ته كنكي و ئامير و كه لوپه له وه
ده ولهمه ند و هاوچه رخ و موديرنيزه بوو بيت، هيشتا پيويستى به عه قلتيكى ږوشنگه ر و
وردبين هه يه بۆ به كارهيڼان و كاراكردنى نه و ئاميرانه و سوود ليوه رگرتنيان به
ئاراسته ي پته وكردنى ژيانى هاوبه شدا. (ته كنيك) به بئ ده رككردنى نه و (لوژيكيه ي)
بهرهمه مى هيڼاوه و به بئ بوونى لوژيكيك بۆ دروست به كارهيڼانى، كاره ساتى گه وره
دروسته كات. نه مه ش ديارده ي باوى نه و كومه لگا دواكه وتوانه ي وهك كوردستانه كه
كه له كه بوونى سه رمايه و مه سره فكدردنى بهرهمه ته كنه لوژييه كان هاوشان نيه به
دروستبوونى كولتورويك و تيښگه يشتنيكى موديرن له و بهرهمه مانه و كارى گه رييان بۆ سه ر
ژيانى مرقؤ. به داخه وه ده لئي نه و وتاره له گه ل هه موو كه مو كورپيه كانيشيدا، بۆ ئيستا
نوسراوه، نه مه ش هيج مايه ي دلخوشي نيه ..

ئايين و بېروا

گفتوگۇ: فەيسەل مەھمەد

{مىللىتى نيوان ئاراستىدەكى تايىدەتى ئايىنى و
رۇشنىبران، نەك ئايىن و رۇشنىبران. (ئىمە)ى
گەرەى يەزدان و (من)ى بچووكى مۇۋ. وشە
لە ئايىندا. لە توندېرەوى ئايىنىيەو ۋە بۇ توندوتىژى
باۋەرداران. بۇ تىگەشتەن لە ئايىن تەنيا
بېرواھىتان بەس نىيە. دەرپچەيدەك بۇ
ئاشتىرونەو}

فەيسەل: بەدرىزايى مېژوو مىللىتى و كېپرېكىيەكى بەردەوام و ئالۇژىكىانە لە نيوان
نوسەران و پووناكېبران و گروپە ئايدۇلۇژى و ئايىنىيەكاندا ھەبوۋە ھەيە، لەم ۋلاتەداو
لە ئەنجامى نوسىنەو، توپەبوون و خۇپىشاندان و ھوتاف كېشان و ئاپەزايى و
ئىمزاكۆردنەو ۋە ھەماسەت و ھەلچونىكى زۆرى لىدەكە ۋىتەو، لە مېژوودا لەم
نمونانەمان زۆرەكە لە ژىر ھەپەشە و فشارى تېروانىنەكانى ئەوانىتردا بوون:

سىۋەيلى: پىمۋايە خالىك ھەيە لە بىرمان نەچىت، ئەۋىش لەو مېژوۋە درىژەدا كە
جەنابت لە پىشەكېيەكەدا ئامازەت پىدا ھەمىشە ئەو مىللىتىيە مىللىتى نىيە لە نيوان
ئايىن بەشىۋەيەكى گىشتى و نوسەرو رۇشنىبران بە تايىيەتى. بەلكو مىللىتىيە لە نيوان
ئاراستەيەكى تايىيەت لە ئايىن و رۇشنىبراندا، كە شىۋە نوسىنىكى تايىيەتى پى قبول
ئاكرىت. زۆرىنەي رۇشنىبرو ئەو كەسانەي كە پوۋبەپوۋى ھەپەشەي ئايىن بونەتەو،

بۆخۇيان لە پەرووی بیروباوەرەووە کەسانی سەر بە ئایین. سپینۆزا نمونه یە کە لەوانە،
 تەنانت سوکرات بە دەرنییه لەوێ کە بپروایەکی تایبەتی هەبوو بە ئایین، بەلام ئەم
 ئاراستە یە لە ئایین کە دژی نویسنه و دژی روشنبیرییه، ئاراستە یە کە لە ئایین کە
 پێی وایە نویسنه و روشنبیری هێژیکە بەرەو کرانه وە بەرامبەر بە ژیان، لە کاتی کدا ئەم
 ئاراستە ئایینییه خۆی ئاراستە یەکی داخراوە بەرامبەر بە ژیان. بۆیە بە لای منه وە، بە
 درێژیای میژوو ئەگەر ئایین یا ئاراستە یە کە لە ئایین دژی روشنبیر کە وتبێتە وە، شتیکی
 سروشتی بوو، دەلالەت لە و دژو ناکۆکییه دەکات کە لە بەینی دوو تێپوانینی
 جیاوازا هەیه، تێپوانینیکی ئایینی داخراو و یا ئاراستە یەکی ئایینی داخراو و
 تێپوانینیکی روشنبیرانە ی کراوە دا. لە هەموو ئایینەکانیشدا ئەم لقه هەیه، بۆ نمونه
 لە سەدەکانی ناوەراستا ئەو کۆی ئایینی مەسیحی نییه کە لە دژی روشنبیر و
 نوسەرەکان دەوێستێتە وە، بە لکو ئەو بە لکی ژۆر توندپەرەو کە پێی وایە کتێبە
 پیرۆزەکانی دین قابیلی تەئویل کردن نین و زمان لە ناو ئەو کتێبانەدا زمانیکی
 یەزدانییه، ئەم زمانە زمانیکی موقەدەسە، هەربۆیە شە کاتی کە سانیکی جیاواز
 هاتون قسە لە سەر تەئویلی جیاواز دەکەن بۆ فەرمانە ئایینیەکان، ئەوان بەو دیفاع
 لە خۆیان دەکەن کە لە دژی شەخییەتی کە سەکان بووێستە وە. لە راستیدا، بە تایبەتی
 لە هزری رۆژئاواییدا ژۆر بەی هەلداوە روشنبیرییهکان لە لایەن کە سانیکەوێ دراون، کە
 لە پەرووی بیروباوەرەووە سەر بە ئایینیک بوون. یانی ئەو ناسازییهی کە دروست بوو
 ناسازییه کە پەيوەندی بە وەو هەیه کە گوتاری روشنبیری بۆ ساتیک دەستی
 هەلنەگرتوو لەوێ کە جۆریک لە ناشتەبوونە وە لە نێوان روشنبیر و ژیاندا، لە نێوان
 فەرەتەفسیری و فەرەتەئویلیدا بکات لە گەل ژیا نی مرفەدا، ئەم ئاراستە ئایینیەش کە
 هەبوون و توندپەرەوانە کاریان کردوو بپروایان بەو هەبوو کە لە بنە پەردا نابێ ئایین
 تەفسیر بکری. من دەمەوێ هەرئەوێندە بلێم کە ئەو هەموو ئایین نییه کە نە
 لە درێژە ی میژووی خۆیداو نە لە ئیستاشدا بە کوردستانی خۆشمانە وە، دژی گوتاری
 روشنبیری بێت. ئێمە تەواو لە ناو ئەوانەشدا کە دەروەستن بە بە ئایینە وە خەلکانی
 روشنبیر و خەلکانی کراوە دەبینینە وە. بەلام ئەو ئاراستە یەکی تایبەتە لە ئایین یان

به کارهينانتيكى تاييه تي ثانيه له لايه ن كه سانتيكى ده ستنيشانكراوه وه كه هه موو
 ئايين ده كه نه دژي رۆشنبيري، نه گه رنا خۆي گوتاري رۆشنبيري مرقايه تي،
 به ده رنييه له وه به خشنده ييانهي كه مرقه دينيه كان تيايدا به شدارييه كي زۆرباشيان
 تيدا كردوه.

فه يسه ل: ليره وه تيده گه ين كه ئايين خۆي وه كو مارجع، وه كو ئايينيكي ئاسماني
 ناته باو ناجۆر نيه له گه ل خيتابتيكي رۆشنبيريده نه و نه ده ي مه زه ب و ئاينزايه ك يان
 گروهتيكي سياسي و ئايدۆلۆژي دين نه م حاله ته نه قۆزنه وه يان پيگا له كرانه وه و نازادي
 ده گرن.

سيوه يلي: ئايين بۆ خۆي به رجه سته بوونيكي رۆشنبيرييه كه پاساوه كانى خۆي بۆ
 كۆرپنى جيهان به ئاماره كردن بۆ ده سه لاتى ئاسماني ده هييتيه وه. له ده قى ئاينيدا،
 ويژدانى قسه كهر يان ئيمه ي قسه كهر، كه ويژدانتيكي يه زدانياهي هه مووشترانه (بكل
 شع عليم)، من و ئيمه يه كي زۆر فراوانه و خاوه ني تيروانييتيكي زۆر گشتيه بۆ كۆي
 بارودۆخه كانى گه ردوون و جيهان. به لام وه ختي كه سانتيك به ناوي ده قه دينيه كانه وه،
 به (من) هه ميزاجي و زۆر به رته سكه كي خويانه وه پووبه پووي كۆرانه گه ركه كانى دنيا
 ده بنه وه، ده يانه وي دنيا راپيچ بكن بۆ ژيتر نه و بپروباوه رهي كه خويان هه يانه، نه وه
 نه مانه نه و (ئيمه) گه ريه له گوتاري ئاييني ده ستيننه وه و تيگه يشتنى
 كۆسمۆلۆژيانهي، يان گه ردوونناسيه ي ئايين بچووكده كه نه وه له و تيگه يشتنه
 تاكه كه سيانه ي خوياندا كه به ده ر نيه له كاريگه ربي بارودۆخه پۆژانه ييه كان و
 به رژه وه ندي تاييه ت. له كاتيكا له ده قه ئاينيه كاندا هه و لدانى به رده وام هه يه بۆ
 چاره سه ركردنى كي شه گه ركه كانى بوون و مرقه و په يوه ندي مرقه به سروشت و گياندار
 و بيگيانه كانه وه، و نه مه ش نه و پانتاييه يه كه ميزاجي شه خسي نه و كه سانه ي
 (ئيمه) ي گه رهي ناو ده قه ئاينيه كان داگير ده كن، ناييين و كاتي به ناوي ئايينه وه
 قسه ده كن، گوتاري ئاييني ده بيته په نگدانه وه ي سايكۆلۆژياي مروي نه وان، نه ك
 په نگدانه وه ي جيهانيني بيسنووري يه زدانياهه. نه مانه به ويژدانى شه خسي خويان،
 به ميزاجي شه خسي خويان قسه له سه ر دين ده كن و دين به ره و شوينيكي زۆر

به رته سك ده بن كه له كۆتايدا بۆ ئه وهى به رگريى له م تيگه يشتنانهى خۆى بكات
پيويستى به توندوتيزى وشه پانييهت ههيه .

دهمه وئ به مشيوهيه زياتر مه بهسته كه مت بۆ پروون بكه مه وه: ئه گه ر ئايين به پرووباريك
بشوبهين، ئه وه كه سانيك كه به ناوى ئايينه وه قسه ده كن، جۆگايه كى ئه م پرووباره
به پيى ميزاجى تاييه تيبى خويان هه لده به ستن و ده يانه وئ هه موو ئايين به م جۆگايه دا
تيپه پيئن. له كاتيكد ئه مه يان تاسه ر بۆ سه رناچيئت و ده شيانه وئ قه ناعهت به
خه لكيش بكه ن كه ئه وهى ئه وان له پرووباره گه ورده كه رايانه به ستووه، هه موو ئايينه .
جۆگه له كه ماوه يه ك ده روات، به لام به دووركه وتنه وهى له سه رچاوه ره سه نه كهى،
تاديئت باريكه ده بيتته وه و له كۆتايدا وشكاوى دايت و مه حوو ده بيتته وه. كه وشكاوى
داهات، بكه رانى ئه م كاره، جگه له وهى تاوانيكيان كردووه به وهى كه لفيكيان له م
پرووباره له سه رچاوهى خۆى لاداو، ئاواش ئه وانه هيج بواريكيان له به رده مدا ناميئيئت
جگه له وهى به توندپه ويى بيانه وئ له و عه رده ره قه ئاو ده ربه يئن! ئيمه ئيستا
له به رده م ئه م مه ترسييه داين: ئه و حيزبه سياسيانهى به شيوه يه كى گشتى ده يانه وئ
ئايين مه رجه عى يه كه ميان بيت، ئه وه لاي منه وه كه سانيكن كه پاچ و بيلليكى ميزاجى
شه خسى خويان به ده سه ته وهيه و ئايين له ره وته سه روشتييه كهى خۆى لاده ده ن،
جۆگاكانى خويان هه لده به ستن و هه ريه كه له ناو خوياندا جگه له وهى به يه كه وه
ململانيان هه يه، ئاواش كه به وشكاو ده گه ن، ئيتر ده يانه وئ سنوريك هه م بۆ ئايين و
هه م بۆ په يوه ندى ئايين به مروؤ و كۆمه لگاوه دابنيئن و خوشيان ئه لته رناتفيكيان
پيئييه. بۆيه له ئه نجامدا توندپه ويى و ميزاجى شه خسى يه كتر ته واو ده كه ن و له پر
ده بينين به ناوى ئايينه وه هه موو ئه و شتانه ده كرين كه رۆژگار ئايين ليى قه ده خه
كردبووين! . ئيمه له به رده م مه ترسييه كى وادايين، له به رده م مه ترسى ئه وه دا نين كه
ئايين وه كخۆى، رۆلتيكى خرابى له كۆمه لگاي ئيمه دا هه يه، به لكو ئه وه ئايينيسته كان و
ئه وانه ن كه ئايين به كار ده يئن به و ئاراسته يهى خويان ده يانه وئ ته فسيري دنياى
پييكه ن، مه ترسييان دروست كردووه .

فەيسەل: ئەگەر ئىمە ئايىنى ئىسلام ۋەكو نمونە ۋەرىگىرەن كە مەرجهەكەى قورئانە، دەبينەن لەقورئاندا (قەصاص) ھەيە لەویدا داوا لەموسلمانان دەكات كە ھەرشتىكىان بەرامبەر كرا ئەوانىش بەھەمانشپۆ ۋەكوخۆى ۋەلامى بدەنە ۋە كە دەئەت: (السن بالسنو العين و بالعين) بەلام ئەوانەى كە پراكتيزەى ئاينيان كىردو ۋە ياخود ئەو ۋەى كە خۆت ئامازەت پىكردن كە جۆگەيەكيان لە ۋەپووبارە جياكردۆتە ۋە ۋەپىياناۋايە ئەو ۋە دواگوتارە كە ئەمە دواتىگەيشتنى ئاينىيە، ھەرگىز وایان نەكردو ۋە كە نوسىن بەنوسىن ۋەلام بدەنە ۋە؟!

سىوھىلى: من بۆخۆم نازانم، يان بەشىكى كەم دەزانم سەبارەت بە ۋەى كەبۆچى ئاراستەگەلىك بەناۋى ئايىنى ئىسلامە ۋە لە كوردستانى خۆماندا دژى نوسىن پەفتار دەكەن، ياخود پەرچەكردارى زۆر توندپەوانە لە دژى نوسىن پىشان دەدەن ۋە فتاۋى كوشتەن ۋە خۆپىشانان لە دژى نوسەر ۋە ھەرپەشەلىكردن ۋە دوستكردنى دۆشمىكى ھاۋەش لە رۆشنپەر دەكەنە پىشەى خۆيان؟ چونكە لە كۆلتوورى ئىسلامى ۋە ئايىنى ئىسلامدا بەشپۆھەكى گىشتى، وشە (كەلىمە) سەنتەرىزمىكى رۆشنى ھەيە. ئەم ئايىنە جگەلە ۋەى ۋەكو سىرووش (ۋەحى) ۋە لە چارچىۋەى وشەدا بۆ مەرۆف ھاتۆتە خوارە ۋە، ئاۋاش رۆزگارەك كە دەماۋدەم بىرە ۋە سەندو ۋە مەترسىيە ھەبو ۋە كە لەناۋ بچىت، يان بشپۆتەرى، ئەو ۋە ھەرمان دەركراۋە كە كۆبىكرىتە ۋە لە دەنگە ۋە بىكرىتە وشە ۋە لە وشەدا بەرجەستە بىكرىت. وشە ۋە زمان بە شپۆھەكى گىشتى لىرە ۋە دەبىتە پارىزەرى گوتارى يەزدانى. بەواتا ئەم ئايىنە بۆخۆى لە دژى نوسىن نىيە ۋە بگرە نووسىن پارىزەرى ھەقىقەتى يەزدانىە بۆ مەرۆف. بۆيە ئەم ئايىنە لەخۆيدا بەلگەيەكى بەدەستە ۋە نەداۋە كە ئەگەر لەسەرى نوسرا، بەغەيرە نووسىن ۋە لامبەداتە ۋە، يان ۋەلامى بۆ بدەرىتە ۋە بەرگىرى لىبىكرىت. ۋەختىك ئىمە لەكوردستان ۋە لەھەندى شپۆنى جىھانى ئەمپۇدا پووبەپووى دياردەيەكى ۋە دەبينە ۋە كە نوسىن بەتفەنگ يان بەفەشەك ۋە ھەرپەشە ۋە فتاۋا، ۋەلام دەدەرىتە ۋە، ئەمە بەلگەيەكە بۆئە ۋەى ئاشكرای بىكات، كەسانىك لەۋلاتى ئىمەدا بەناۋى دىينە ۋە ھەرپەشە ۋە گورپەشە لە پۆشنىبران ۋە نووسەران دەكەن، كەسانىك ئاگيان لە ۋە

ستایشکردنه نییه که له خودی ئایینه که دا ههیه سه بارهت به پۆلی وشه و پۆلی زمان له کۆمه لگادا. پاشان له وه تیده گهین که ئه م که سانه ناتوانن به ره مهینه ری ده قیک بن له به رامبه ر ئه وه ده قانه دا که وه ک په خنه در ده که ون. من ته مه ننا ده که م ئه وانه ی به هه ره شه و فه توا در کردن به رگری له ئایینی ئیسلام ده که ن، له به رامبه ر هه هه له و زیاده ره و ییه کدا که من و که سانیتر ده یکهین، به اتبانا و هه موو هه لچونه سایکۆلۆژی و نایدۆلۆژییه کانی خۆیان له به ره مهینه ئانی ده قیکی جواندا ته وزیف بکر دایه، بۆ ئه وه ی ئه گه ر له گه ئیش تاندا هاو بو چوون نه بووین، بمانگوتبا: ده قیکی جوان به ره مه مه اتوه. تۆ پیم بلێ کێن ئه وانه ی له زه مینه ی زمانی کوردیدا به رگری له ئایین و په خنه دژی ئه و رۆشن بیر و که سایه تیانه ده نوسن که په خنه یان ههیه له سه ر ئایین؟! یه کێک له وانه م پێیلێ که ده قیکی جوانی به م زمانه ی ئیمه به ره م هیتا بیئت؟. که چی له دره وه ی حیزبی ئایینی ئیمه خاوه نی نه ریتی کین که رۆیه ی ده قه په خنه ییه جوانه کانی به ره مهینه اوه و له ناو ئایینی ئیسلامیشدا کاری کردوه، لیکدان هه ی شاکاره کاتی ئه ده بی کوردی به قه له می خوالیخۆش بوو (مه لعه بدولکه ریمی موده ریس)، که بۆخۆی جگه له وه ی سه رچاوه یه کی ئایینی بره واپیکراوی ناوچه که یه بۆیه ک سات ئاماده نه بووه یه ک دانه به لگه نامه ی توند په وانه مان به ناوی ئیسلامه وه بۆ به جیه بیلیت.. ئه مه یه ک، دووهم په نگدانه وه ی ئه م گوتاره مۆییه ئیسلامیه، له قه له می ئه ودا له ته فسیر کردنیدا بۆ دیوانه شیعریه کان په نگیدا وه ته وه که ژیا ندۆستی و مۆق دۆستی لیده چۆر ی.. کێ له ئه وانه ی به ناوی ئیسلامه وه ئیش ئه که ن، به تایبه تی له حیزبه توند په وه ئیسلامیه کاندا، توانیویه تی یه ک ده قی جوانمان له سه ر هه ر باب ته تیک بۆ به ره م به یینت به بی ئه وه ی گری و گۆلی ده روونی تیا بیئت، به بی ئه وه ی ئه حکامی په های تیا بیئت، به بی ئه وه ی هانده ری توند په وه ی نه بوو بیئت.. یه ک ده قم بۆ به یینه ره وه، تابلیتم: له به رخاتری هیچ نا له به رخاتری ئه وه ی ئه م نوسه ره سه ر به فلان حیزبه، پێزی لیده گرم له به ر ئه وه ی زمانه که می جوان به کاره ی ناوه بۆ خسته نه پروه ی به لگه کانی خۆی، یه ک دانه یانم بۆ به یینه ره وه، ئه لیم ئه وان پێویسته هه چیان نه کرد بیئت به لām تۆ یه ک

دهقم پى پيشان بده كه ئهم ئىسلامىستانه نوسىيىتيان و شايانى به راورد كردن بيت
 به ته فسيري (نامى)، شياوى به راورد كردن بيت به (يادى مهردان)، شايانى به راورد
 كردن بيت به و ئاراسته رهخه بيه روشنبيرييه كه سه رچاوه رهخه بيه كه به لاغى
 عه ره بيه و سه رچاوه ئايدۆلۆژييه كه ئايىنى ئىسلامه و هر ئهم سه رچاوه شه
 ته فسيري شيعره كانى نالى، مهوله وى و مه حوى پىكراوه.. يه كه دهقم له دهقه
 نويىانه كه له خه يالى نوسه ره حيزيه ئىسلاميه كاندا به ره مهاتبى و له پوى
 جوانكارييه وه و ته نيا له ئاستى زمانى كورديدا شايانى به راورد كردن بيت به
 دهقانه كه پىشتر له چوارچيويه ئايىنى ئىسلامدا به زمانى ئيمه نووسراون؟ ئيمه
 ئىستا ئه و پرسياره دهكهين و دهلاين: كه تۆ ناتوانى دريژكراوه ئه و نه ريته بيت
 له نوسيندا به زمانى كوردى، كه هر له ئايىنى ئىسلامه وه سه رچاوه گرتووه، بۆچى
 كۆمه له نوسينىك دهخينه ئاراهه كه پره له فه تواو توندوتىژى؟. تۆ كه ناتوانى
 دريژكراوه نه ريتى ئايىنى خۆت بيت، كه بۆت گىرنگ نيه بگه ريتيه وه بۆ
 مه رجه عيه تى خۆت، ده بى بۆمان بيه لمينيت كه ئه و مه رجه عانه درۆ دهكهين، ده بى
 تۆ به ره سمى پيمان بللى ئايا تۆ ئىستا مه لاهه بدولكه ريمى موده ريس وه كه
 موسلمانىك وه كه فتواده ريك وه كه بنوسيك په تده كه يته وه و به لات وه موسلمانىكى
 ته واو نه بووه، يان تۆ به چ پيوهر و به لگه يه كه ئاراسته ئايىنيانه تى خۆت بۆ من
 پوونده كه يته وه كه پيش هر شتى ئايىن بيت، ئه مجا تىگه يشتنى سنوورداران تى خۆت
 بۆ ئايىن؟ ئه مه بۆ من زۆر گىرنگه.

فه يسه ل: كه واته ده توانين بلين ئه و ديدة مه زه بيه ئه و تىروانىنه سياسىيه كه
 له ناو ئايىندا به م ئاراسته يه ئيش دهكات نه يتوانيوه خىتابىكى دانپىدانراو به ره م
 به ئىت، باشه له م حاله ته دا تۆ پىتوانيه ئهم خۆپيشاندان و ئيمزا كۆرڤى وه يه
 جۆرىكىترى تىرۆر بيت؟

سيوه يلى: نه خير، چونكه ئيمه تىرۆر به كرده وه يه كه به رنامه بۆ دارپىژراو پىناسه
 دهكهين، كه هيج پاساوىكى عه قلانى نيه. له واقيعدا من كابرايه كم بپروام به ئازادى

پادەرىپىن ھەيە، پىموايە زۆر ئاسايىيە بۆكەسانىڭ كە ھەست بىكەن مافىيان
 پىشلىكراۋە يان برىندار كراۋن، گويىيان لىناگىرئ و خۇشيان ناتوانن لەو چركەيەدا لەو
 ئان وساتەدا بەھەمان شىۋاز ۋەلام بەدەنەۋە و بەلگەكانيان بخەنەپوۋ، (كە ئەمەيان
 ئاقلانەترە)، مافى ئەۋەي ھەيە بچىتە سەر جادە و خۇي دەرىپىرئ. بەتايىيەت
 لەكاتىڭدا كە تۆلەم ۋلاتەدا گوتوتە: مافى ئازادىي پادەرىپىن ھەيە. بۆيە من
 لەمپوۋە سەرنجىڭم نىيە و پىموانىيە كاتى مسولمان بۆتەبىر كىردن لەخۇي
 دەچىتە سەر شەقام، تاوانىڭى كىردى زىاتر لەۋەي خويندكاران و ژنان و چىن و
 توۋىژەكانى دىكە دەيكەن. بەلام كە تۆدىت پادەردەبىر ئايا پادەرىپىن - كەي تۆ شىۋى
 گويى لىگرتنە يان نا؟ ئايا من لەدۋى ئەۋەي ئەم شەقامانەي شارى سلىمانى و
 ھەلىۋىرو شارەكانىتر كە ھىشتا زىنگانەۋەي دەنگى مۇۋى ئازادىخۋازى تىادا ماۋە،
 زىنگانەۋەي دايكانى شەھىدو ئەفالىكراۋ بەكۆلانەكانى ھەر شارىڭ لەكوردستاندا ماۋە،
 ئەگەر مۇۋى گويى ھەبىت و گويىگىرئ پەۋايە تۆبىي لەم كاتەدا خۇپىشاندان بىكەيت
 لە دژى نوسەرىڭ و بللىي: دەبىي بىكوزرئ ۋە ئالاي ۋلاتىڭ كە تۆ پەيۋەندىيەكى
 مېژۋىت لەگەلىدا ھەيە و بەلەينى كەمەۋە (۴۰-۵۰) ھەزار موسلمانى جىڭا
 كىردۆتەۋە، مزگوت و بىكەي رۇشنىرى بۆدانان كە دانىماركە، تۆبىي ئالاكەي
 بسوتىنى، بىخۇرمەتى بىكەي بە و پەيۋەندىيە كە دروست بوۋە؟ ئايا ئەم شەقامانە
 شايانى ئەۋەن كە بى خۇرمەتيان تىادا بىكەين بەناۋى ئەۋەي كە ئىمە پادەردەبىر؟
 ئە و رايانە نابىت شايەنى ئەۋە بىت كە گويى لىبىگىرئ، نابى گويىگر بۇخۇي پەيدا
 بىكات. كىشەكە ئا لىرەدايە. ئەمە تىۋر نىيە، بەلام لەگەل بىرۋا دەرىپىندا يەك
 ناگىرئەۋە چۈنكە بىرۋا تىا نىيە، چۈنكە پىرە لەھەلچۈن، بەھەمانشۋە كە تۆ
 ناتوانى بە وشە ۋەلامى نوسەردەبىتەۋە، كە ئەمە ئەو نەرىتەيە كە لەئايىنى
 ئىسلامدا پەيپەۋ كراۋە، بۆ نمونە تۆسەيرى بزاڭى فىكرى - فەلسەفى بىكە لەئايىنى
 ئىسلامدا، فىكرى فەلسەفى ئىسلامى ئەۋ ھەموو شاكارەي بەرھەمەتۋن لە
 دەرەنجامى گىتوگويى بىرپاران و كەلامىيەكان و فەيلەسوۋفە جىاۋازەكانە لەگەل
 يەكتىردا، ھەم لەگەل خۇرئاۋادا. ھەم لەناۋ خۇياندا بەپىي تەفسىرى جىاۋاز... ھەر

خۆی بوونی چوار مەزەبى جىاواز، چوار مەرجە لە ناو فېقەى سوننى ئىسلامدا، چوار مەرجەى ياساىى بۆ پڭخستنى ژيانى كۆمەلايەتى (شافعى، حەنەفى، مالكى، ئەحمەدى) بۆخۆى دەرىناخات كە يەك دانە تەفسىر لە ئىسلامدا بۆ هېچ شتېك نىيە و تەفسىرى جىاواز هەيە؟ سى سە دەسالى ئايىنى ئىسلام لە ئىسپانيا چى كىردووه؟ بېگومان شارستانىيەت و گەتوگۆو پېكە وە ژيان و مۆزىكى بەرز و بىناكارىى جوانى بەرە مەيتاوه، كە هەمووى پەنگدانە وەى ژيانىكى تەباو ئاسايشن و ئىستاش ئەو سەنتەرە لە ئايىنى ئىسلامدا هەيە و شوپىنى ئاوپلېدانە وەىى فەيلە سوف و بىر يارەكانە. كە واتە كېشەكە لە وەدايە ئىمە لە بەردەم ئايىندا نىن وەك مەترسىيەك، ئىمە لە بەردەم كەسانىكدان كە ئايىن بە ئارەزووى خۆيان تەفسىر دەكەن، وە ئەم كەسانە يەكەم شت كە تەلاقىان داوہ ژيانى ھاوبەشى كۆمەلگاكەى خۆيانە، كە من وەكو چۆن قبولى ناكەم هېچ ھېزىكى سىاسى بەھۆى ئەمريكا يا ھەر دەسەلاتىكىترە وە دەستدرىژى بكا تە سەر مرقۆى ئايىنپەرور لەم ولاتەدا، جا لە ھەلەبجە بېت يان لە ھەولېرىا لە ھەر شوپىنىكىتر، بە ھەمانشېوہش لە ئىسلامىستەكانى قبول ناكەم دەستدرىژى بكەنە سەر ژيانى ھاوبەشى ئەم كۆمەلگايە بە ھەر ناوېكە وە بېت، ئەو قەسەى منە.

فەيسەل: لېرە وە تېدەگەين ئەم توندپەرەوى و ھەماسىبوون و خالىبوونە وەىە لە فېكر، واىكردووه ئەوان نەتوانن خىتابىكى باش بەرە مەيتن سەبارەت بە و نوسىن و پەخنانەى لە مېژووى ئايىن ياخود دەقە ئايىنيەكانىتر دەگىردرېت. ئايا ئەمە بەلگەيەك نىيە لە سەر ئەوہى كە موسلمانان نەيانتوانيوہ ئەو نوسىن و پەخنانە بخویننە وە كە لە سەريان نوسراوہ كە من بۆخۆم گومانم لە وە نىيە زۆرىەى موسلمانانى دنيا ناوى ئەو كەتېبە ياخود ئەو پۆمانەى (سەلمان روشدى) نوسىويەتى چىيە؟، نەك نەيانخویندۆتە وە بەلگە تەنانەت ناوہكەشى نازانن! . تۆ پېتوانىيە ئەوان كوێرانە و لە دورە وە بېرار و فتواى سۆزداريانە دەدەن دوور لە تېرپامان و وردبوونە وە تېگەيشتن؟

سىوہىلى: دىسانە وە با گشتگىرى و گشتاندن نەكەين. لە ناو حىزب و بالە سىياسىيەكاندا، خەلكانىكى خویندەوار هەيە و من لە بەرخاترى خویندەوارىيەكەيان

ھەمیشە پۈتۈن تايىپە تېم ھەيە بۇيان چۈنكە ھەمىشە ئەو كەسەي لە پۈتۈن ھەيە بەرگى
 لە بۇچۇنەكانى خۇي دەكات شايانى پۈتۈن. بەلام بەگۈتەي تۇ كاتىك كەسەي بېتاك
 بېت لەو ھەي كە چۇن قسە لەسەر ئاين كراو ھەي ئەمە خۇي تەييار بكات كە لە بەر
 بەرگى، يەكسەر بېت توندرەي يا ھەلچۇن و ئىنقىعال بكات. بەپرواي مەن ئەمە
 كىشە دروستكەرە، ئىمە كىشە مان لەگەل ئەو كەسانە نىيە كە بە بەلگە ھەي پەخەن لەو
 بۇچۇنە دەگىن سەبارەت بەو شتەي كە ئەمان بەھي خۇيانى دەزانن، ناپاستە و
 ديارە لەو ھەي دەي بەھەلەدا نەچىن. كەس خاوەنى ئاين نىيە بەتايىپەي لەولاتى
 ئىمەدا كە ولاتىكى موسلمانە ھەموو ئىدىيەكارىنى بۇ ئەو ھەي ئىمە خاوەنى ئاين و
 دەتوانن تەفسىرى پاستەقىنەي مەسەلە ئاينىيەكان بەگىن، خۇي ھەستانە ھەي
 لەدۇي ئاين ھەي كەلگۈرەي لەولاتى ئىمەدا. لېرە ھەي تەمەننا دەكەم نەمەي ئەو
 كەسانەي كە لەدەلسۆزىيە ھەي كار بۇ ئاين دەكەن، لەو بوارەدا زۆرەن. ھەي ئەو
 كەسانەي كە لاسايكەرە ھەي ئاراستەيەكى بەئەيدۇلۇزىكەرنى ئاينن كە
 مەرجەكەكانىيان پايىتەختى ولاتە ھەي بەيەكان و ولاتىترن و لەپشت ئەو
 بەرگىكەرنەشيانە ھەي لە ئاين، جۇرەي لە شۇقىنىزىم، جۇرەي پۇ بونە ھەي لەئەيترىش،
 جۇرەي بەيە ھەي كەرنى بەھەي مۇقىش دەيىنرەي، نەمەيان كەم بېتە ھەي بەخۇشياندا
 بچەنە ھەي. ئىمە ھەي مەومان دەي بەخۇماندا بچىنە ھەي، چۈنكە ولاتى ئىمە تەھەموولى
 ئەو جۇرە بېروپايانە ناكات كە ئاين بەئەزەزەي خۇيان تەفسىر بەكەن و خۇيان بەكەن
 بەخاوەنى ئاين. جوانترىن پۈتۈنن لە ئاين ئەو ھەي كە كەس خاوەنى نەبېت و
 سەرەتەي بېخۇرە تىكەرنىش بە ئاين ھەي لەو ھەي دەست پۈتۈنەكە تۇ بۇ
 بەرگىكەرن لە ئاين پەنا بۇ توندرەي بېتە. ئەمەش بەومانايە نىيە كە لە
 ئاينەكاندا توندرەي بەشەيەكەي پەھە نىيە، بەلگە دەتوانم بلىم لە ئاينە تەك
 خۇدەيەكاندا توندرەي بەشەيەكە لە پىكەتەي ئەو ئاينە خۇي. قسەكەرن لەسەر
 ئەمەش زۆرى دەي. يەكەم چىرۆكى ئاين بەپەي پىوایەي ئاينى ئىسلامىش،
 بەپەي تەورەتەي يەكەم چىرۆك بە (كۈشتى برايەك لەلەيەن براكەيە ھەي) دەست
 پۈتۈنەكە، ئەمە بەسە بۇ ئەو ھەي نەلەي: ئاين ھەي توندرەي تىادا نىيە. ئاين

فرېدانه خواره وې يه که م دوو بونه وهره له فه زای به هه شته وه بۆ سر زه وې، جوړېک
 له توند پر وې يه زدانپانه له ئاييندا هه يه. وه لې توند پر وې يه زدانپانه جيا وازه له
 توند پر وې مروپپانه...، نه مهش مانای نه وه نپيه که ئيمه کړی نه م ئايينه له و بۆته يه دا
 بخوینينه وه و ئايين هه لواسين به توند پر وپيه که يدا و پر هه نده کانی دیکه ی نه بينين.
 کيشه ی که سانیک له ولاتی ئيمه دا که له دهره وې ئايين، نه وه يه که ئايينيان کردوه
 به هر شتېکتر که ده کړی خوا هنی بين. ئايين شت نپيه وه نه مه خالېکه که ده بې
 ئيمه له سهری بوه ستين، هه رگيز ئيديعا ی نه وه ناکه ين که ئيمه به قه دهر
 ئيسلامیسته کان ئايهت و حه ديسمان له به رييت، چونکه پيمانوانپيه ئايين ته نها به هوی
 ئايينه وه تیده که ين. به لکو بۆ تيگه يشتن له ئايين پتويستيمان به زانست و فله سه فه و
 هونه ر و نه فسانه کانیش هه يه. ئايين به شېکی شيعرييه ته و پر هگيکی نه فسانه ييشی
 هه يه، بۆيه پتويستمان به زانسته کانی وهك ميژوو، کومه لئاسی و دهر و ن زانی
 کومه لايه تی و مرو فئاسی و لاهو و تيش هه يه بۆ تيگه يشتن له ئايين.. چونکه ئايين
 هه رخوی وهك نه وه ی که من بروام پيه پناوه، به س نپيه بۆ تيگه يشتن له ئايين خوی،
 برواهيتان پيگه له تيگه يشتنیکی بيلايه نانه ده گړی. بۆيه نه گه ر بمانه وی ئايين
 به زيندووی وهك کولتووی سر ده م بپاري زين، پتويسته به جوړيکی دیکه بکه وينه
 گفتوگو کردن. پتويستيمان به فره یی له بۆچوندا هه يه سه بارهت به ئايين. نه مهش
 نه و پر هه نده يه که له هزری ئايينپه پر وه کاندا ونه و ديار نپيه و شاره زای نين،
 هه ر وه کو چۆن که سانی دهره وې ئايينيش هينده ی نه وان شاره زای ئايين نين و
 نه مهش به بروای من سر چاوه ی سره کی ليک خالې نه بوون و به دخالېبوونه له
 نيوانی نه و دوو بۆچوندا له سهر ئايين..
 *سو پاس بۆ نه م دهر فته.

لە بەرھەمەکانی دیکەى نووسەر:

پەخنە و لیکۆلینەوہى ھزرى:

- دیاردەگەرایی تاراوگە، چاپى یەكەم: دەزگای باران، سوید ۱۹۹۵. چاپى دووہم: دەزگای ئاراس، ھەولیر ۲۰۰۲
- سۆفیسەکان، ۱ چ سۆكھۆلم ۱۹۹۸، ۲ چ دەزگای سەردەم، سلیمانى ۱۹۹۹
- دنیای شتەبچووكەكان، دەزگای سەردەم، سلیمانى ۱۹۹۹، چاپى دووہم، پەنج ۲۰۰۵
- ككتیبى نالى، دەزگای موكریانى، ھەولیر ۲۰۰۱
- نەتەوہ و حەكایەت، بەرگى یەكەم، دەزگای سپیریز، ھۆك ۲۰۰۲
- قەفەسى ئاسنین، چاپخانەى پەنج، سلیمانى ۲۰۰۳
- میژووی ھزرى كۆمەلایەتى، زنجیرەى ھزرى و كۆمەل ۲، ھەولیر ۲۰۰۳
- ھاوكاتى و ھاوشوناسى، دەزگای سپیریز، ھۆك ۲۰۰۴
- لە پەيوەندییەوہ بۆ خۆشەوېستى، دەزگای سپیریز، ھۆك ۲۰۰۴، چاپى دووہم، ككتیبخانەى سۆران، ھەولیر ۲۰۰۴
- نووسین و بەرپرسیارى (لیكۆلینەوہ)، چاپى دووہم بە دەستكارییەوہ، چاپخانەى پەنج، سلیمانى ۲۰۰۶

بەرھەمى ئەدەبى:

- گۆرانییەك بۆ گوندە سووتاوہكان (شیعر)، كۆپنھاگن ۱۹۸۹
- كۆپنھاگن! (شیعر)، كانونفرهنگ ایران، دانمارك ۱۹۹۴
- زمانى عشق، زەمەنى ئەنقال (شیعەرى) چاپخانەى پەنج، سلیمانى ۲۰۰۰
- من و مارەكان (چیرۆك) مەلەبەندى لاوانى میدیا، سلیمانى ۱۹۹۹

وەرگێڕان:

- ئەفسانەى خۆشەوېستى (سەمەد بېھرەنگى) ئەفسانەچیرۆك، چاپخانەى سەركەوتن، سلیمانى

۱۹۸۳

- دهنگی پیتی ئاو (سهراب سپهری) چ ۱، ۱۹۸۹، چ ۲ کۆپنهاگن ۱۹۹۰

- در امدی بر شعر معاصر گُردی، (شیعری هاوچه رخی کوردی به فارسی)، کۆپنهاگن، ۱۹۹۰

- پیدروپارامۆ (پۆمان)، خوان پۆلئۆ (به هاوکاری ئازاد به رزنجی) دهزگای سهردهم، سلیمانی ۱۹۹۹

- دهروازه کانی کۆمه لئاسی (منوچهر محسنی)، به هاوکاری کۆمه لئی وه رگتیر، دهزگای موکریانی،

ههولێر ۲۰۰۲

- ئهلبوومی کیژی جنۆکان (چیرۆکی منداڵان له دانمارکییه وه)، دهزگای سهردهم، سلیمانی ۲۰۰۲.

- خۆبه کۆیله کردن (ئهتین دۆلابۆتی) به هاوکاری له گه ل مراد هه کیم. دهزگای موکریانی،

ههولێر ۲۰۰۵.

- ژيان کورته (پۆمان)، یۆستین گۆردهر، دهزگای چاپ و بڵاوکردنه وهی موکریانی، ههولێر ۲۰۰۵